

خدا آفرین

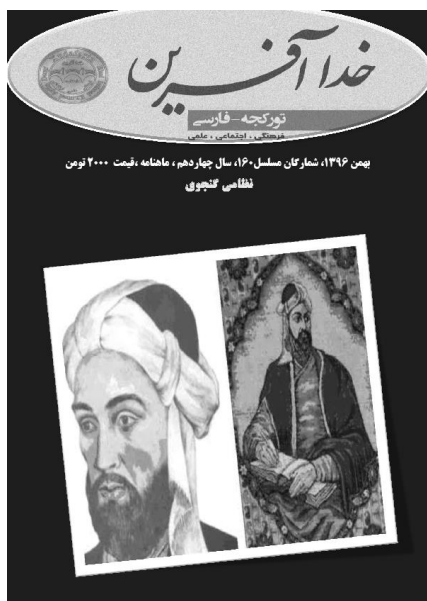
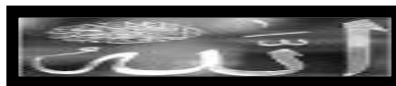
تورکجه - فارسی

فرهنگی ، اجتماعی ، علمی

بهمن ۱۳۹۶، شمارگان مسلسل ۱۶۰، سال چهاردهم ، ماهنامه ، قیمت ۲۰۰۰ تومن

نظامی گنجوی

خداآفرین ۱۶۰

ایچینده کیلر:

- گنجی لی نظامی نین تورکجه دیوانینا دایر یثنی کتاب-۲
 میرزا ماذون قشقای-۷
 نقش اژدها در اساطیر تورکمنی-۱۰
 تورک دیلیری و تورکمن تورکجه سی-۱۶
 تورکدیللی فولکلور متلرینین ترجمه سی و-۲۲
 تاریخین کوسوفلری-۳۲
 ایکیه بولونموش اورک یارالاری ساغالارمی-۵۴
 دوپ دورو بمیاضدی-۵۷
 آشیری حیز-۶۱
 و بهار گلدی-۶۴
 منیم محاریبه م-۶۵
 یاشام پسیکولوژیسی-۶۷
 سوسیال شبکه لردن-۷۳
 دانستیهای مخوف از کا.گ.ب-۷۹
 اعتراضات دیمه ۹۶ در ایران و قطبیت سه پاره-۸۴
 در اعماق سکوت آذربایجان در اعتراضات اخیر-۸۶
 مخدومقولو فراغی دن شعرلر-۹۲
 موسیقی آشیقی میراث گرانبها-۹۶
 شعریمیز-۹۹

شماره مسلسل (۱۶۰) بهمین ۱۳۹۶ - ۱۲۰ صفحه

مدیر مسئول ، سردبیر و صاحب امتیاز:

دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

مدیر داخلی: علی محمد نیا

زمینه مجله:

فرهنگی؛ مسایل اجتماعی؛ معلومات عمومی؛ طنز و سرگرمی سالم

روش مجله:

آموزشی؛ تحلیلی؛ خبری؛ اطلاع رسانی؛ پژوهشی

گستره توزیع: آذربایجانهای شرقی غربی؛ اردبیل؛ تهران

آدرس چاپخانه: تهران چهار راه خانقاه پاساژ گوهری نسب چاپ ارسباران/۳

نشانی مجله تهران خیابان وصال شیرازی پلاک ۷ طبقه سوم واحد ۵

تلفن- تلگرام: ۶۶۴۹۳۰۸۴ - 09192281916

نحوه ارسال مقاله:

تایپ شده بصورت world به ایمیل یا

آدرس ماهنامه به زبانهای ترکی و فارسی

جهت معرفی آثار دو جلد همراه با توضیح

مناسب ارسال نمایید.

اشتراک ماهنامه: یک سال ۶۰۰۰۰ و شش ماه

۴۰۰۰۰ هزار تومان به شماره کارت بانک تجارت

۶۲۷۳۵۳۳۰۱۰۳۸۸۷۰۷ به نام حسین

شرقی دره جک واریز نمایید.

KHUDAFARIN

Cultural and social monthly magazin
 managing Director concessioner and chief
 Editor: Dr. HÜSEYN
 ŞARQİDƏRƏCƏK(SOYTÜRK)

XUDAFƏRİN

Aylıq Elmi, İctimai, mədəni Dərgi

Təsisçi və Baş Redaktor:

Dr. HÜSEYN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK(SOYTÜRK)

say 160-il-2018. Tehran. 14-Cİ İL

tiraj: 5000 تیراژ

[https:// telegram.me/xudaferin](https://telegram.me/xudaferin)

soyturk1345@gmail.com

WWW.KHUDAFARIN.IR

گنجہ لی نیظامی نین تور کجہ دیوانینا دایر یئی کیتابین نثری

Gəncəli Nizaminin Türkcə divanına dair yeni kitabın nəşri

Sorumlu müdir: Dr. HÜSEYN ŞƏRQİDƏRƏCƏK SOYTÜRK

مدیر مسئول: دکتر حسین شرقی دره جک سوی تورک

- خسرو و شیرین نظامی گنجوی (متن علمی و انتقادی، انتشارات دانشگاه تهران).

- لیلی و مجنون نظامی گنجوی (متن علمی و انتقادی، انتشارات دانشگاه تهران).

- هفت پیکر نظامی گنجوی (متن علمی و انتقادی، انتشارات دانشگاه تهران).

- شرفنامه نظامی گنجوی (متن علمی و انتقادی، انتشارات دانشگاه تهران).

- اقبالنامه نظامی گنجوی (متن علمی و انتقادی، انتشارات دانشگاه تهران).

- دیوان نظامی گنجوی، انتشارات دانشگاه تهران.

- دیوان اشعار ابوالنجم احمد بن قوص بن

احمد منوچهری دامغانی، انتشارات دانشگاه تهران.

- برگزیده‌ایاز هفت پیکر نظامی گنجوی، انتشارات امیرکبیر.

- خلاصه داستان خسرو و شیرین: با شرح لغات و عبارات و توضیح نکات ادبی، انتشارات امیرکبیر.

- خلاصه داستان گرشاسبنامه، انتشارات امیرکبیر.

- گلستان سعدی: نسخه علمی و انتقادی از روی قدیمیترین نسخ خطی (نسخ پکن، انتشارات امیرکبیر).

- برگزیده اشعار سنایی، انتشارات امیرکبیر.

- کشف‌الابیات بوستان و گلستان سعدی، انتشارات دانشگاه تهران.

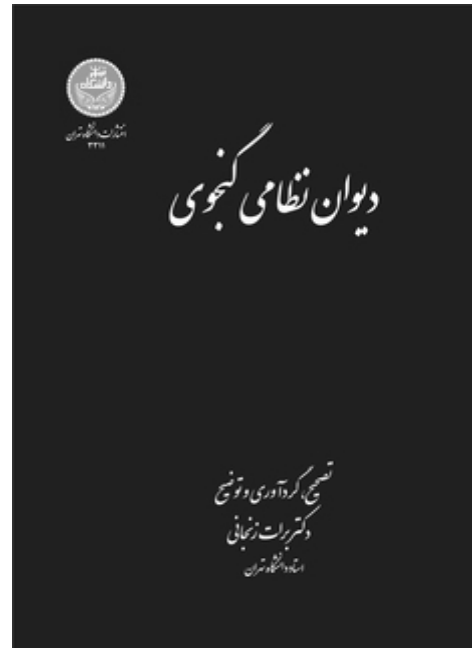
- تصحیح مثنوی اسرارالشهدود، محمد اسیری لاهیجی، انتشارات امیرکبیر.

- دانشنامه در علم پزشکی: کهن‌ترین مجموعه طب

به شعر فارسی از حکیم میسری، با همکاری مهدی

محقق، مؤسسه مطالعات اسلامی دانشگاه مک

کیل شعبه تهران

برات زنجانی زاده ۱۳۰۳ خورشیدی در خلخال

استاد دانشگاه، نظامی‌شناس و پژوهشگر ادبی است

برات زنجانی فرزند کاظم در سال ۱۳۰۳

در خلخال متولد شد. کارشناسی زبان و ادبیات

فارسی را از دانشگاه تبریز و کارشناسی ارشد و

دکتری زبان و ادبیات فارسی را از دانشگاه

تهران دریافت نمود. وی مدتی دبیر دبیرستان‌های

خلخال و همچنین رئیس فرهنگ خلخال بود که

پس از اخذ دکتری به عضویت هیئت علمی

دانشگاه تهران درآمد.

- احوال و آثار و شرح مخزن الاسرار نظامی گنجوی،

انتشارات دانشگاه تهران.

-صد غزل از صائب تبریزی با شرح عبارات و ترکیبات ادبی و معنی لغات و اصلاحات، نشر بیستون.

-برگزیده بهترین اشعار مثنوی، نشر طلوع

آدی کئچن و باشقا شاعیرلرین ده آدی اولان سیاهی وئریلمیشدیر. بو تاریخی سندین یازیلدیغی تاریخ ایسه ۹۳۳ هجری-قمری ایلی اولاراق قئید ائدیلمیشدیر.

کیتاب اؤن سؤزله باشلایاراق نیظامی گنجه لی و نیظامی قارامانلی نین الیازمالاری نین آراشدیرمالاری ایله داوام ائتمیش، سونرا نیظامی قارامانلی نین دیوانی نین الیازماسی نین شرحی وئریله رک نیظامی گنجه لی نین فارسجا شعرلرینه کئچید آلمیشدیر. کیتابین ۳-جو صحیفه سینده نیظامی گنجه لی نین الله حاقیندا سیتایشی شعر یئر آلمیشدیر، سونرا ایسه ایسلام پیغمبری نین حاقیندا یازدیغی شعر وئریلمیشدیر. ۷-جی صحیفه ده موششدر آدلی شعر وئریلمیشدیر. بو شعرده ایسه نیظامی یارادیلیشنین حکمتی و فلسفه سی حاقیندا سؤز آچمیشدیر. داها سونرا یئنه ده الله حاقیندا سولطانی-کعبه حاقیندا، یئنه ده الله حاقیندا و کیتابین ۱۶-جی صحیفه سینده مدحی معشوق دئی یئنه ده نیظامیه آید اولان نرگیزین سیتایشی حاقیندا شعر وئریلمیشدیر.

مؤلیف کیتابینی نیظامی نین «پیر»، «سیتایش و سؤوگند» ایله داوام ائده رک «عاشیقین معشوقدان شیکایتی»، سونرا ایسه نیظامی نین قزلرینی وئره رک: «اوتون-دوتیتی-و-تک-بیتلرینی کیتابیندا گؤستریمیشدیر. کیتابین ۱۱۳-جو صحیفه سینده ایسه «قصیده به زبانی تورکی از دیوان خطی خدیویه» آدلی قصیده وئریلمیشدیر. بو قصیده ده ایسلام پیغمبری نین مدحی حاقیندا شعرلر یازیلیمیشدیر. باشلانغیج:

یا اشرف البربریه، یا سید الورا

تهران اونیورسیتتی نین پروفیسورو، تدقیقاتچیسی و نیظامی شوناس دکتر برات زنجانی ۲۰۱۲-جی ایله نشر ائتدیردیگی "دیوان نظامی گنجوی" آدلی اثرینده آذربایجانین دنیا شؤهرتلی شخصیتی نیظامی گنجوی حاقیندا گتیردیگی شعر و غزلر بیر داها نیظامی نین آنا دیلینده، یعنی تورک دیلینده شعر یازماسینی ثبوت ائتمیشدیر. بو کیتاب ۲۰۱۲-جی ایل تهران اونیورسیتتی نین نشریاتی طرفیندن ۱۰۰۰ نوسخه ده ۳۳۱۱ سایی قرارا اساسن و سیلسیله سای اولاراق ۷۲۵۷ عونوانلی کیتاب کیمی نشر ائدیلمیشدیر.

۱۹۲۵-جی ایل تولدلو تهران اونیورسیتتی نین پروفیسورو، آراشدیرماچی برات زنجانی ۵۰ ایلدن آرتیق دیر کی، نیظامی شوناسلیقا مشغول اولموشدور. آنجاق اونون یئنی نشر ائتدیردیگی کیتابدا نیظامی نین تورکجه شعر و دیوانی نین اولماسی قئید ائدیلمیشدیر. بو کیتاب تهراندا تهران اونیورسیتتی نین نشریاتی طرفیندن تهران کارگر شومالی خیابانی شهید فرشی مقدم عونوانیندا نشر ائدیلمیشدیر. اونون ائلکترون عونوانی ده بئله دیر:

<http://press.ut.ac.ir>

کیتاب ۱۶۹ صحیفه دن عیبارتدیر. آدی چکیلن کیتاب مؤلیفین اؤن سؤزو ایله باشلایاراق نیظامی گنجه لی نین تورکجه دیوانی نین میصیر خدیوییه نوسخه سی نین فوتوشکلی ایله سونا چاتیر. فوتوشکیلده ایسه نیظامی گنجه لی نین تورکجه

سون:

ذات تنزله صفاتينه بلنگه شانينده

اٺندي سوره و نجوم ايضاح هووه.

قئيد اٺتمك لازيمدير كي، نيظامي بوتون
مثنويلرينده اؤنجه تانريني سيتايش ائتميش و
سونرا ايسلام پئيغمبريني مدح ائتميشدير. آنجاق
قئيد ائنديگيميز قصيده ده نيظامي فارسجا يازديغي
پئيغمبرين نعتي حاقيندا:

گرامايه تر، تاجي آزادگان

گراميتر آدمي زادگان

دئيميني ايسه يا اشرف ال بريه، يا سيد الورا عرب
ديلي تئرميني ايله ديشميشدير. بونا گؤره ده بو
قصيده نين نيظامي گنجوي نين حساب اٺتمك اولار.
اونا گؤره كي، تهران اونيورسيتتي نين چاپ
ائنديگي شرفنامه كيتابيندا دا فارسجا قئيد
ائنديگيميز بيت (١٤٨-جي) نيظاميه آيد اولدوغو
گؤستريلميشدير. بو حاقدا نيظامي نين شعري نين
داواميندا مؤليف چوخ توتارلي ايضاحلار وئرميشدير.
بئله كي، كيتابين ١١٣-١١٤-جو صحيفه لرينده
بونلاري گؤرمك اولار.

كيتابين ١١٥-جي صحيفه سينده نرگيز رديفلي
قصيده محمد خان (محمد جاهان پهلوان حاقيندا و
مدحينه سؤيله نيلميشدير).

باشلانغيچ:

سحر ايله شعبده علمينده كمالي يوغ ايسه
بس نه حيلئيله آلور اووجينه آذر نرگيز .
ايردي اوستونه توتوب چترى سولئيمان لاله
گلدی باشينه اوروب تاجي سيكندر نرگيز.

سون:

نجمه كيم باغي جمالينده پري چئهريلرين
يوزدن و گؤزدن اوله تازه گول او نرگيز
سبززار فلک اوستونده اوله خيمه گه كين
كينده خورشيد و قمر در گول و اختر نرگيز.

كيتابي اوخوياركن مؤليف نيظامي گنجوي نين
ميصيرين دؤولت خديويه كيتابخاناسيندا ساخلانان
اليازماسينا ايستيناد ائده رك يئنه نيظاميدن بير
توركجه غزل بو باشليقلا وئرميشدير:

گؤزلريم ياشيني گؤزلر اول بوتى سيمين بدن
نيته كيم گؤكده سورييا گؤزلر آهويي ختن
قئيد اٺتمك لازيمدير كي، «آهويي ختن» سؤزو بو
دؤوره آيد اولان بوتون شاعيرلرين ايجريسينده يالنيز
و يالنيز گنجه لي نيظاميه آيددير. بونو ايسه نيظامي
نين فارسجا شعرينده ده گؤرمك اولور (تهران
اونيورسيتتي نشري ٢٦٧٦-جي بيت، «خسرو و
شيرين» اثرينده اوخويا بيلريك):

شبا هنگام كه آهوى ختن گرد
زناف موشك خود را رسن كرد.

مؤليف كيتابين يئنه ١١٨-جي صحيفه سينده
خديويه نوسخه سينه ايستينادن باشقا بير توركجه
شعري وئرميشدير. يئنه همين صحيفه ده «اودا نال
آتماق»، «نعل در آتش نهادن» آدلى بير شعر
وئرميشدير. قيد ائتميشدير كي، نيظامي نين
شعرلرينده بو ايفاده تئز-تئز ايشلنمكده دير و آنجاق
اونا مخصوصدور. حتّى، نيظامي نين چوخ يئرلرده
چاپ اولونان اثرلرينده بو ايفاده نين ايشلنمه سيني
ثبوت ائتميشدير (ص. ١١٨-١١٩). مؤليف كيتابين
١٢٠-جي صحيفه سينده يئنه نيظامي گنجوي نين
خديويه كيتابخاناسيندا ساخلانان اليازماسينا
ايستينادن بير غزلي وئرميشدير. بو غزل توركجه،
فارسجا و عربجه يازيلميشدير:

باخ:

ائتمه دن سيلى فنا عؤمرو دياريني خراب
خوز من العيش نصيبا و من العمر نصاب (عربجه)
فتح باب حرمى عشق ز ميخانه طلب (فارسجا)

پهلیوان حاقیندا یازمیشدیر و ۶۰ بیتدن عیبارتدیر، قصیده نین حوسنو خیتامینده کمال الدینین آدینی چکرک تورکجه قصیده و نذیره یازماق مهارتینی گؤسترمیشدیر.

مؤلیف کیتابین ۱۵۷-جی صحیفه سینده نظامی نین تورکجه قصیده لری نین موندیریجاتینی وئرمیشدیر. قید ائتمک لازیمدیر کی، مؤلیفین ایستیناد ائتدیگی خدیویه نسخه سی ۲۰۰۶-جی ایلده باکی شهرینده منیم طرفیندن لاتین البفا سینا حاضیرلانان و صدیار وظیفه ائل اوغلو طرفیندن ترتیبیلن دیوان نظامی (گنجه لی) تورکجه (آزربایجانجا) (قصیده لر-غزلر) کیتابی نورلار نشریاتی طرفیندن چاپ ائدیلمیشدیر. کیتاب چاپ اولوندوقدان سونرا بیر سیرا عالیملر اونا موثبت رای وئرمیشدیر، او جومله دن مرحوم واقیف آرزومانی، ادبیاتشوناس پروفیسور آزاده خانیم رستم زاده، دیلچی پروفیسور نظامی خودیو، مرحوم دیلچی و ادبیاتشوناس علیار صفرلی موثبت رای ایله چیخیش ائتمیشدیرلر. بونولا یاناشی منفی رای وئرن بعضی دیلچی و نظامیشوناس عالیملر ده اولموشدور. آدی چکیلن بو کیتابدا گؤستریلیر کی، نظامی گنجوی، نظامی گنجه یی، نظامی گنجه و شیخ نظامی کیمی قئید اولونان بؤیوک نظامی صنعت دونیاسیندا تاییسز اولدوغونا گؤره اوندان سونرا دونیا گلیب یاشایان حایر و تزکیه چیلر، نظامی دئدیکده «گنجه لی نظامی»نی نظرده توتوبلار. عصرلردیر کی، اونون آدینی چکدیکده «گنجه یی» و «گنجه لی» سؤزلرینی تخلصوندن سونرا یازماسالار دا، گنجه لی نظامیه آید اولدوغو آیدین گؤرونور. بونا گؤره کی، اونون تاییسز یارادیجیلیق دونیاسیندان سؤز دوشنده، اوخشاری اولمادان مخاطبلر، سؤزو گئدن شاعیرین هانسی نظام اولدوغونو یاخشی بیلیرلر. اونون آدی ایلیاس،

مؤلیف قئید ائدیر کی، حافظ شیرازی نظامی گنجه لیدن بو غزلی اوخویاندا وجه گله رک تورکجه بیلمه دیگی اوچون اونا عربجه و فارسجا نذیره یازمیشدیر:

باشلانغیج:

انت رواج رند الحلم و زاد غرامی (عربجه)
فدایی خاک در دوست باد جان گرامی (فارسجا).
سونلوق:

چو سلک در خوشا بسط شعر نغز تو حافظ
که گاه لوطفی سبق میبرد ز نظم نظامی.

گؤروندویو کیمی هافیز نظامیه ایستیناد ائده رک شعرینی یازیر. بو شعرین تامامینی کیتابین ۱۲۰-جی صحیفه سینده اوخوماق مومکوندور. مؤلیف کیتابین ۱۲۱-جی صحیفه سینده نظامی نین کمال الدین ایصفاهانی نین شعرلرینه بلد اولدوغوندان خبر وئره رک یازیر و دئییر:

باشلانغیج:

نیگارین خیال زولف و خالی
خیالیمدن دگیل بر لحظه خالی
سونلوق:

نظامی بی نظام ائندی کلامین
کمالی نظم ایله نظم کمالی.

ادبیات تاریخینده هامییا بللی اولدوغو کیمی کمال الدین ایسماعیل ایصفاهانی نظامی گنجوی ایله عینی دؤورده یاشامیشدیر. نظامی ۶۰۳ هجری قمری، کمال الدین ایسه ۶۳۵ هجری-قمری تاریخده وفات ائتمیشدیر. نظامی گنجوی شعرلرینده ۲ دفعه کمال الدینین آدینی چکمیشدیر. او، خلائق المعانی قصیده سینده ۸۴-جو بیتده نون قافیه لی و نرگیز ردیفلی شعرینده، همچنین نظامی تورکجه قصیده سینده، نرگیز قصیده سینین ر قافییه سینده کی محمد جاهان

يۇنلەمە يىن نىظامى نىن فارسجا و تور كچه شعرلر يندە اينسان سئورلىك، بشرى آرزولار و نجيب دويغولار اوخوجونو واله ائدير. نىظامى نىن لقبلىرىندىن بىرى دە شيخ نىظامىدېر. بئله كى، قىزىل آرسلان اونو مجلسىسىنە چاغىراندا : - نىظامى گلېر، - دئيه ايچكى و ساكرلر ين اورتادان گۇتورولمە سىنى امر ائيدردى. بو، نىظامى نىن ايسلام دىنىنە درين اعتقادىنى گۇستىرير. اليمزده اولان ديوانى-نىظامىدە، ايلك شعرىنى محمد حضرتلر ينە حصر ائتميش و شعرىن اهمىتىنە گۇرە، كاتىب دە او شعرە ديوانى-نىظامى نىن ايلك صحيفە سىندە يئر وئرميشدېر.

نىظامى نىن «خمسە» سىندە آلتى شعر كىتابى يئرلشير. او، «خمسە» دە اولان شعر مجموعه لرىنى، آدلارنى آشاغىدا قئيد ائىدىگىمىز امير و شاهلار ايتحاف ائتميشدېر.

۱. «مخزن الاسرار» («سپرلر خزىنە سى») مليك فخر دىن بهرامشاه، ارزىنجان حاكىمى.
۲. «خسرو و شيرىن»، ابوطالب توغرىل ابن آرسلان، آتابى شمس الدىن محمد جاھان پهلوان (ائلدنيز اوغلو) و قىزىل آرسلان.
۳. «لىلى و مجنون» ابومظفر شىروانشاه.
۴. «هفت-پىكر»، («يئددى گۇزل») سولطان الدىن كۇرپە آرسلان.
۵. «شرفنامه»، آتابى اعظم مليك نصرت الدىن ابوبكر سلجوقى (محمد جاھان پهلوانىن اوغلو).
۶. «اقبالنامە»، موسول پادشاهى مليك ايززدىن ماهمود ايىن آرسلان (ديوانى-نىظامى ائل اوغلو تهران ۲۰۰۶ بىرىنجى نشرى، ص. ۳-۴).

لقبلىرى كمال الدىن و نىظام الدىن، كونه سى ابومحمد، آتاسى نىن آدى ايسە يوسيفدېر. او، شعرده نىظامى تخلص ائتميش، اۇز عصرى نىن پارلاق ادبى سىمالارىندان اولموشدور. آتاسى نىن صىفتىنى اۇز دىلىندىن رئىسە يازميشسالار دا، بو آدا شوبە لىنلر دە اولوبدور. پروف. ع. صفىلى بو حاقدىن اليازمانىن دوزگون اوخونماماسىنا ايشاره ائدير. دوكتور برات زىجانى ايسە بئله بىر آدىن اولدوغونا شوبه ايله ياناشير. دوكتور حىن محمدزاده صديق رئىسە بىلىر، آنجاق بو شوبه حلل اولونماميش قالير.

نىظامى نىن آنادان اولدوغو تارىخ حاقدىن موختلىف فيكىرلر ايره لى سورولموشدور. رىپكا، بئرتئلس، باختر و مجتبى مىنووى نىظامى نىن آنادان اولدوغونو ۵۳۵-جى ايل (هيجرى) موغىنلشديرميشلر. وحيد دستگردى ۵۳۵-دن ۵۴۰-آ قدر، مىنورسكى ۵۴۱- و يا ۵۵۱-جى ايله، محمد معين ۵۴۲ ياخود ۵۴۳ هـ، دوكتور ذبيح الله صفا ۵۴۰-دان ايره لى و يا ۵۴۰ هـ، سعيد نفيسى ۵۴۰ هـ، خليل يوسيفلى ايله علىار صفىلى ايسە ۱۱۴۱ ميلادى ايلينده يازميشلار. مزارىنى گنجە شېرى نىن ياخىنلىغىندا يئرلشن احمدلى كندىندە موغىنلشديرميشلر. امير دؤولت شاه سمرقندى نىظامى نىن وفاتىنى ۵۷۶ هـ، قزوینى ۵۹۰ هـ، حاجى خليفه كشف الضنوندا ۵۹۶ يا ۵۹۷ هـ، بئرتئلس و رىپكا ۵۹۹ هـ، وحيد دستگردى ۶۰۰ يا ۶۱۴ هـ، دوكتور معين ۶۱۴ هـ، ذبيح الله صفا ۶۱۴ هـ، خليل يوسيفلى ايله علىار صفىلى ۱۲۰۹ ميلادى ايلينده موغىنلشديرميشلر.

نىظامى ايلك دفعە اولاراق قىپچاق گۇزە لى اولان آفاق ايله ائولنميش، محمد آدىلى بىر اوغلو اولموش، قىپچاق گۇزە لى آفاق جاوان ايكن دونيادان كۇچموش و گويا نىظامى او آجى آيرىلىقدان سونرا دا ايكنى دفعە ائولنميشدېر. دربار و سارايلار دوغرو

میرزا مآذون قشقایی

دکتر حسین محمدزاده صدیق

معنای ناحیه و پیشانی و طلیعه و پیش قراول و قلاوز و ابرو، پیشرو و پیشتاز و جز آن آمده است. این تیره‌ی سلحشور عشیره‌ی قایی، روزگارانی دراز در آذربایجان و سوی‌های آن مکان داشتند و در اواخر عهد صفویان به کوه پایه‌ها و ییلاقات کهکیلویه و بویر احمد، اصفهان، شیراز، فارس و خوزستان کوچانده شدند.

زبان امروزی قشقایی در واقع زبانی آهنگین از ادامه‌ی زبان توانمند و فراگیر ترکی آذری ایران به حساب می‌آید که در مناطق مرکزی و جنوب غربی ایران، با گویش‌های بازمانده از ترکی سومری Sumer در هم

آمیخته و به شیوه‌ای بدیع و خوش آهنگ تبدیل شده است. سابقه‌ی ترکی سومری در بین النهرین و جنوب غربی سرزمین مقدس ما ایران، به هفت هزار سال پیش می‌رسد که تأثیر عمیق و نهادین در شکل‌پذیری آوایی و مورفولوژیک ترکی قبیجاقی و قشقایی داشته است.

نخستین متن مکتوب بازمانده به زبان قشقایی ظاهراً کتیبه‌ی گران سنگ «تان یوقوق» Tanyuquq است که سه متر و هفتاد و پنج سانتیمتر طول دارد و در دوره‌ی بلاش اشکانی پدید آمده است. این کتیبه در

ایل سرافراز قشقایی بازمانده‌ی تیره‌ی از عشیره‌ی نام آور «قایی» Qayi یکی از عشایر ۲۴ گانه‌ی ترکان ایرانی معروف به ترکان اوغوز Oghuz است. در منابع اسلامی به اشارات فراوانی در باب این عشیره بر می‌خوریم. محمود کاشغری در «دیوان لغات الترك» و خواجه رشید الدین فضل الله همدانی در «جامع التواریخ» از عشیره‌ی «قایی» در کنار ۲۳ عشیره‌ی دیگر اوغوزان یاد می‌کنند و این عشیره را صاحب «تمغا» و خط و کتابت می‌شمارند.

پروفسور دورفر، دیرین شناس آلمانی که پژوهش‌هایی در منابع مکتوب ترکی باستان دارد، سنگ نبشته‌های ۵۳ گانه‌ی دشت «اورخون» Orkhoon را نیز متعلق به عشیره‌ی «قایی» می‌داند که نقر و حک آن در سده‌ی ششم و هفتم میلادی به فرجام رسیده است. کلمه‌ی قشقایی از دو جزء «قاش» Qash و «قایی» تشکیل یافته است. جزء نخست در

سال ۱۸۸۹ از سوی رادلف Radloff آلمانی کشف و قرائت شده است.

کتاب «قوتادغو بیلغ» را باید نخستین متن مکتوب دوره‌ی اسلامی قشقایی به حساب آورد که در سده‌ی چهارم هجری از سوی یوسف خاص حاجب در ۶۶۵۲ بیت و به بحر متقارب به نظم درآمده است.

بو یول گندير تبریزه،
قناتی ریزه- ریزه،
الله بیزه بیر یول وئر،
بیز وارق اؤلکه‌میزه.

از میان قشقائیان پس از اسکان و جولان در شیراز و سوی‌های آن نیز سرایندگان نام‌آوری نظیر میرزا

محمد نثار، قول اوروج، میرزا مأذون، خسروبیگ، مسیح خان، بیات اوغلو، همراه و دیگران ظهور کردند که در میان آنان میرزا سید محمد ابراهیم فرزند سید علیرضا معروف به میرزا مأذون قشقایی از همه نامبردارتر است که در سال ۱۲۴۶هـ در میان ایل، چشم به جهان گشوده و در سال ۱۳۱۳هـ.ق. در شیراز وفات کرده است. مزارش در بقعه‌ی شاهزاده منصور واقع است که در دوره‌ی ستمشاهی تخریب گردیده است.

میرزا مأذون به سه زبان عالم اسلام: ترکی و فارسی و

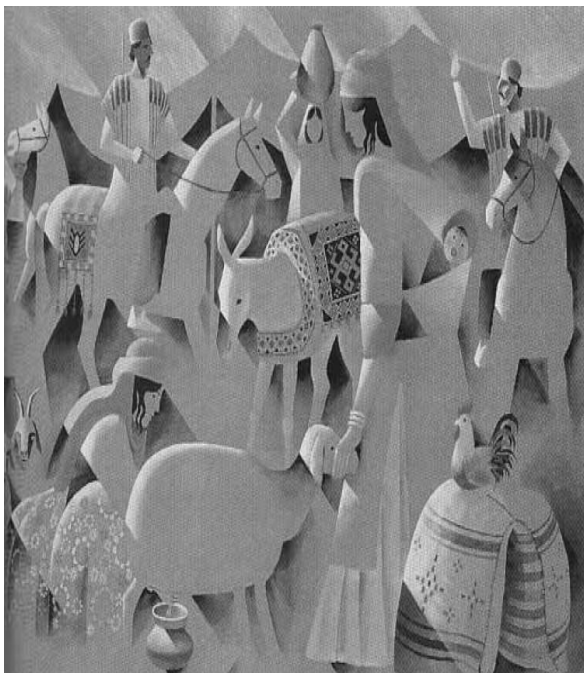
دیگر کتاب «عنبه الحقایق» و «دیوان حکمت» و «کتاب دده قورقود» و آثاری نظیر «نهج الفردایس»، «قیرخ حدیث»، «وسيلة النجات» را برشمرده که همه پیش از سده‌ی هفتم هجری تألیف و یا تصنیف شده است. سلحشوران فرهیخته و فرهنگینه مردان سرافراز قشقایی پس از کوچ و مهاجرت به مناطق مرکزی و جنوب غربی ایران، آثار را همپای منابع مکتوب ادبیات قشقایی نظیر «دیوان قاضی برهان‌الدین»، «دیوان نسیمی»، «دیوان خطائی»، «دیوان فضولی» و ده‌ها نظایر آن و فولکلور غنی سرشار آذری- قشقایی و منظومه‌هایی چون «حماسه‌ی کور اوغلو»، «اصلی و کرم» و غیره را زنده نگه داشته‌اند و دریایی از متون و ادبیات شفاهی نظیر قوشما، بایاتی، سایاچی سؤزلری، دوزگی، گرایلی و ادبیات منظوم عاشیق‌ها با جویباران زلال فولکلور سرزمین‌های نویافته درآمیختند و آسونک‌ها و اوسانه‌ها خلق کردند:

یا علی، یا علی شاه کو کشف،
مبارک تاجینا تبارک الله،
وصی مصطفی سر من عرف،
حقه عین الیقین، کفره اشتباه.

لا مکان مولکونده گنج عزتن،
کورسویه لا یقن، عرشه زینتن،
قلمه قوه تن، لوحه سرخطن،
جبرائیل استادی مرشدن بالله.

سهمین لرزه سالدی عرش کیوانا،
ذوالفقارین رونق وئردی ایمانا،
یاندی آتشکده، سیندی بتخانا،
ملک تحسین ائندی، حق احسن الله.

اشعار حماسی میرزا مآذون پر شور و حال و آثار
تغزلی و غنایی وی غرق در تغزل جاندار و زنده حالی
است که برای بحث پیرامون بدایع آن‌ها مجال وسیعی
بایسته است.

عربی شعر سروده است و دیوان قابل توجهی دارد که
نخستین نسخه‌ی خطی آن در سال ۱۳۰۱ استنساخ شده
و اکنون در دست است. بهره‌ای از این دیوان را
مرحوم شهباز شهبازی در سال ۱۳۶۷ (حدود ۲۰۰
صفحه) در مجموعه‌ی «قشقای شعر» گنجانده است.
میرزا مآذون هم در انواع و اوزان شعر کلاسیک
ترکی، طبع آزمایی کرده و قصائد و غزلیات و
ترجیعات و رباعیات لطیفی سروده است و هم در
انواع شعر عاشیقی ترک تازی‌ها کرده است.

در هر دو گونه شعر میرزا مآذون، منبع اصلی اخذ
قوت و الهام وی در قرآن و احادیث نبوی است و
تسلط استادانه و ماهرانه‌ی وی به سرچشمه‌های عرفان
اسلامی سبب شده است که در این اشعار، تلمیحات
بسیار زیبا و استادانه‌ای به کار گیرد که بویژه در
تحمیدیه‌ها و لغت‌ها و مناقب سروده‌هایش فراوان به
چشم می‌خورد:

نقش اژدها در اساطیر تورکمنی

سرگیدمیدف

ترجمه از : رحیم کاکایی

مار، اژدهای آپی [افعی اژدها سر- مترجم]، سومسار [سوسمار- مترجم] و اژدارخا [اژدهای چند سر- مارآتشین- مترجم] و یووخا [یووخا] اشغال میکنند . [یووخا شخصیتی شیطانی که درارتباط با عنصر آب است، مارجادویی که خود را به انسان (به یک دختر زیبا) وجانوران دیگر (مانند گرگ) تبدیل می کند- ودربین ترکمن ها وازبک ها نیز رواج دارد. مترجم.

آپی (افعی اژدها سر)- ماری عظیم الجثه وسمی است. با اصطلاحی که از زبان عربی آمده مرتبط است ، بدون شک نام یکی از مارهای بزرگ واقعی آسیای مرکزی از جمله ترکمنستان است. در شعر کلاسیک ترکمن، از جمله مختوم قلی اصطلاح افعی بطوراستعاره ای برای اشاره به موهای بلند سیاه این یا آن زن زیبا استفاده شده است. تصویر افعی منشاء دیرینه دارد. کافی است گفته شود که دراسطوره شناسی مصر باستان پرسوناژآپوفیس، ماربزرگی که نماد تاریکی وشر و دشمن خورشید رادیوم است وجود داشت.

سومسار (سوسمار) - اژدهای افسانه ای که بطورکلی بمثابه پرسوناژ مردمی وفرهنگ عامه برآمد می کند. به احتمال زیاد، نقش نمایندگان واقعی جانوران منشاء واصل آنرا بازی میکردند که گونه های باقی مانده آن بمثابه سوسماران بزرگ حفظ شده است. اگر تصاویر آپی (افعی) وسومسار(سوسمار)

اسطوره شناسی هر ملتی - منبع بی پایان بررسی بسیاری ازسطوح و جنبه های زندگی واقعی آن : مسیر تاریخی ، محیط جغرافیایی، گیاهان و جانوران پیرامون، مراحل باورها و تصورات مذهبی ، مراسم ، آداب و رسوم وعناصر زندگی روزمره است.همه اینها به منطقه ترکمنستان جاییکه باوجود تسلط هزارساله ایدئولوژی اسلامی انعکاس واثرات بسیاری تصورات باستانی پیش ازاسلام حفظ شده است، صدق می کند. یکی ازحوزه های این بازنمود ها و تصورات بین ترکمن ها با موجودات اسطوره ای همانند اژدها بسیار مرتبط است.

باید گفت که درمیان پرسوناژ های افسانه ای ترکمن، درارتباط با جهان حیوانات جایگاه دوم پس ازپرنندگان را ، که یک دوجین از آنها وجود دارد، نمایندگان خیالی وافسانه ای خزندگان بالدارتخیلی -

ترسناکی را پیدا میکند ، بلکه درچرخش غیرعادی خود خواص جادویی گرگ را گرفته، و مستعد گرفتن اشکال موجودات مختلف زنده بخود است. آژدرخا جاها و محل هایی زندگی می کنند که گنج در آنجا پنهان هستند و اواز آن محافظت می کند. این انگیزه و موتیف بویژه درافسانه ای درباره آژدرخا که مرتبط با مسجد شیخ سید جمال الدین درروستای آناو است و آنچه که درزیرخواهیم گفت دیده میشود. غالبا محل وجای اقامت آن براساس تصورات عوام است. سیمای خاستگاه آژدرخا ایران باستان است. در اوستا کتاب مقدس ایرانیان باستان، ما به آژی (آجی) – هیولا، اژدها – که مبین دگردیسی شرارت اهریمن است برخورد می کنیم. یکی از چنین آژی ها که شهرت واعتبار خاصی را پیدا کرده، اژدهای سه سر آژی – داهاک، شرکت کننده فعال در مبارزه برای کسب قدرت است. بتدریج تصویر این مار(که نامش مسلما با شکل گیری نام آژدرخا مرتبط است) شکل انسان را بخودگرفت که درشخصیت ضحاک پادشاه اشغالگرواصلا عرب استحاله شد. برروی شانه های او به اراده وفرمان شیطان دو مار رشد کردند که روزانه برای خوراک خود مغز دوجوان را مطالبه میکردند. تصویر مار آژی – داهاک درتعابیر وتفاسیر مختلف بعد ها به باورها واعتقادات بسیاری ملت های ترک که به هرحال با جهان ایران مواجه شد، – ترکها، آذربایجانیها، ازبکها، قزاقها، و برخی دیگر منتقل شد. تاریخ نگار ادبیات آذربایجان وترکمستان ح. کوراوغلی می نویسد- بسیاری از تصاویر حماسه ایرانی، درحماسه اوغوزها وفرزندان آنها آشکارا یافت میشود.

را ازخارج به خاک ترکمنستان آورده بودند، حضور ووجود فولکلوری – ادبی محدود می داشتند، اما، چنین پرسوناژهایی مانند آژدارخا ویووخا، بویژه مقدم برهمه، تا اندازه ای وسیع نه تنها درآثار ملی ومردمی ترکمن وبرخی خویشاوندان آن یا ملتهای همسایه، بلکه درتصورات زندگی آنها مشاهده میشوند.

باید گفت که نظرات عوام، مرتبط با آژدرخا ویووخا بدیهی است که اساس کذب لحظات واقعی را تشکیل میدهد: برخورد افراد با نمونه های مجزای مارها است که توهم آنها را به ظاهر وشکل غیر معمول یا اندازه خود به شگفت می آورد. درحقیقت در مناطق دور افتاده ی ترکمنستان درقرن گذشته به بزرگی بیش از دو متر بطورجداگانه وبصورت فردی مشاهده شده است. بنحویکه حتی واسیلی یان مولف رمان « چنگیزخان» وبرخی آثارعالی دیگر که دیرتر نویسنده ی معروفی شد درسال ۱۹۰۲ در پریاترچ با مار کبرای بزرگی که طول آن آنطورکه بعدا معلوم شد ۲۱۳ سانتیمتر بود روبرو شد.

آژدارخا – از آژدر ایران باستان است. براساس روایت ها وافسانه های ترکمن ها آژدرخا درمکان های دشواری، وطبیعت وحشی بصورت ماری بزرگ که طی مدت زمان طولانی مردم را ندیده وحتى صدای انسان را نشنیده است بصورت زنده درمی آید. عقیده براین بود که با گذشت این مدت زمان ودوره « آزمایشی»، معمولا چهل سال تعیین وبرآوردشده (هرچند گزینه های دیگری هم وجود دارد) مار بتدریج به حجم خود افزوده، بصورت آژدرخا (اژدها) در می آید و نه تنها حجم واندازه

اژدهای سفید (نامیده میشود برخلاف خود اژدرخا که سیاه (غارا اژدرخا) خوانده میشود.

تصویر اژدرخا (اژدها) همانند آپی (افعی) همچنین توسط شاعران کلاسیک ترکمن بطور ضدونقیض در نگاه اول در معنی مجازی بعنوان « موهای سیاه بلند زن زیبا» بکار گرفته میشود. براساس چنین همانندسازی، بدون شک خصایص خودویژه اژدرخا مانند رنگ و پیچ وتاب خوردگی، خطوط موج بدن شکل گرفته است.

شاعر طالبی (سالهای ۱۷۶۶ - ۱۸۴۸) به عنوان مثال ندا برمی آورد: « وهم دارم زولپودن، دو اژدارخالی دیلبر» [وهم دارم از زلف، دواژدهای دلبر]. گذشته از این در اینجا ترکیب و آمیختگی این جزییات با ویژگی و صفت مشخصه پرسوناژ اساطیری بعدی - یووخا غیر ممکن نیست.

یووخا یا یوخا - عالی ترین مقوله دگرگونی های جادویی ماراست. براساس گزارش برخی آگاهان ما، آقساقال ها - یاشولی ها (ریش سفیدان) یووخا میتواند به اژدرخا تبدیل شود، که به یک انسان هشتاد ساله دیده نمیشود، یعنی دوبار بیشتر از مورد نیاز برای تبدیل از مار ساده به اژدرخا است. انتظار ناگزیر نسبتاً طولانی (۴۰ - عدد جادویی) و در عوض به جای این یووخا قدرت و توان تبدیل شدن به هر چیزی را بدست می آورد. اما بیشتر از همه، خزندگان - گرگ نما [شخصی که تبدیل به گرگ شود، گرگینه. مترجم] چهره و قیافه یک دختر، زن و پری زیبا روی را بخود می گیرد. یووخا - پری است، که جاذبه جنسی او توجه بسیاری مردان را بخود جلب می کند، ازدواج می کند و بیشتر از چهل روز با

از قطعات موجود و باقی مانده ، بعنوان مثال، که همپای و به موازات ارواح شیطانی نوع آلباستی [شخصیت های شیطانی زن در اسطوره شناسی و اساطیر ترک و برخی کشورهای دیگر. روح شیطانی که در جاها و ساختمان های غیر مسکونی زندگی می کند. در ترکمنی آلباسی گفته میشود. مترجم] - غول یا پهلوانی از زردخانه اساطیر ترکی - جای زیادی را در اینجا تصاویر موجودات شیطانی پانتئون ایرانی اشغال میکند - پری، دیو، اژدرخا و غیره برای ما آشکار میشود.

اعتقاد بر این است که اژدرخای با تنفس آتشین از قدرت بلعیدن نه تنها حیوانات مختلف بلکه انسان برخوردار است. در افسانه های ترکمنی حتی درباره ویرانی تمامی روستاها توسط او سخن بمیان می آید. جالب است که در برخی از این افسانه ها موسی پیکامبر (پیامبر) حامی گوسفندداری [موسی پیامبر کتاب مقدس] - شخصیت بسیار قابل احترام در میان گله داران ترکمن، مطرح و حضور دارد.

اوشجاعانه و با قاطعیت وارد نبرد با اژدرخا شده و همواره برنده میشود. در این میان نقش اصلی را عصای جادویی که از چوب مقدس درخت زیتون ساخته شده است بازی می کند. موسی سپس آنرا در دره‌ها باز اژدرخا می اندازد و عصا در گلویش گیر می کند، و سپس از رحم اژدرخا افرادی که از بین رفته بودند بطور زنده در حالیکه به گرمی از نجات دهنده و ناجی خود قدردانی می کنند بیرون می آیند. آنگاه عصا مانند جاروب برقی جادویی اژدرخا را بدورن خود میمکد. ضمناً این اژدها آق اژدرخا (

شوهر زندگی نمیکند - آن را می بلعد. این « خوردن یا بلعیدن» یا بتدریج از طریق ارضاء نیازهای لجام گسیخته جنسی یا درمعنای مستقیم آن، با تصور « خوردن» روی میدهد ، بدون شک، با خودعنوان ترکی پرسوناژ مورد نظربه عنوان مشتقی از فعل « یووتماق» - « بلعیدن، غورت دادن ودرخود جذب کردن» تطبیق شده است.

یکی ازگزینه های کمتر شایع نام تصویر « یوودرخا»، صراحت سخن درباره آن است. احتمال می‌رود و هیچ بعید نیست که ویژگی جنسی پرسوناژ مورد بررسی درزندگی ومعیشت بخش هایی از مردم (بیشترازهمه دربین زنان یا پیروان متعصب شریعت) که ازتصور منفی نوع زیر است تولید شده است: یووخا زنانی را می نامند که با عشوه گری وخودستایی تلاش می کنند توجه مردان را بخود جلب کنند. تا آنجا که به پری مربوط میشود -

نمایندگان اسطوره اهریمن شناسی ایران- دراین صورت دراین مورد آمیختگی مشهود تصاویردومقوله مختلف یا ترکی شدن برخی از این پرسوناژهای ایران باستان روی داده است.

چیزی که هست ، ضمن موافقت با ازدواج ، علاوه برسه خواست ومطالبه اساسی که یووخا - پری مطرح می کند ازترس افشاء سرشت غیر انسانی خود (بنظر نمیرسد او موهای خود را شانه بزند، زیرا که برای راحتی این امر او سر را برمی دارد؛ آنرا از پشت حتی درلحظات صمیمی وخصوصی نوازش نمی کند ، چونکه آنجا باقی مانده فلس مار پنهان است ؛ از پی اونگاه نمیکند، چون او روی کف

پا راه می‌رود) او باز ، لزوما، درست داشتن آب برای غسل پس ازنزدیکی خصوصی وصمیمی طلب می کند. درشرایط زندگی جامعه اسلامی وبدین ترتیب با دستورالعمل شریعت اجرا وانجام بلانحراف آن درزندگی این گونه نیازها طنین عجیب وتعجب آوری دارد. اما این امر برای شناخت پرسوناژ مورد نظر سرنخی میدهد وبطورتنگاتنگ با عنصر آب مرتبط است. درارتباط با این مسئله باید بخاطر آورد که حامیان، صاحبان نه‌رها ورود های کوچک بین ترکمن ها« سو- پری سی» هستند، یعنی پری آب و با معادل ترکی «سو ایه سی» [صاحب آب]همزمان است.

درهم آمیختگی عجیب وغریب عناصر ایرانی وترکی دیوشناسی (اهریمن شناسی) با الحاقات وضمیمه های سنت های عربی- مسلمانی است (پس از غسل و وضو یووخا - پری نماز برای الله اقامه کرد) که در این شیوه بازتاب یافته است. اما نه به الله بلکه، پیش ازهرچیزآنطورکه درافسانه ها گفته میشود، بازگشت قدرت ونیروی سابق یووخا - پری به وجود آب وابسته است و درزمان نزدیکی وصمیمیت او بکاربرده شده که ممکن است به عنوان یک عمل نمادین که با باروری مرتبط است تعبیر کرد. ودر شرایط آب وهوای گرم در آسیای مرکزی باروری بدون مقدار آب کافی غیر ممکن است.

ازاین رو گمان می‌رود که خلاصی از یووخا - پری و ازبین بردن آن تنها درزمان نزدیکی وصمیمیت یا بلافاصله پس ازعمل وهنگامیکه دور از آب بسر میبرد امکان پذیر است. اسلام نسبت هم به مار وهم به ذات وتجسم افسانه ای مار- اژدها، ضمن

پوگاچنکووا در پژوهش خود درباره «مسجد آناو» آنرا ارائه می کند. در آن زمینی که دیرتر مسجد ظاهر شد، درختی رشد میکند که روی آن ناقوسی محکم نصب شده بود. در صورت لزوم درخت را تکان میدادند و به صدای زنگ ناقوس مردمان حاکم محل جمال (طبق روایتی دیگر - سید جمال حاکم) بیرون می آمدند. با آمدن دوباره به بانگ ناقوس، گردآمدگان دیدند که اژدهایی بزرگ - که درکوه های اطراف زندگی می کند ناقوس را بصدا درآورده است. اژدهایی که به ناقوس می کوبید گاه به سمت کوه گاه به دو درودگرا تبری در دست که در میان جمعیت ایستاده اند اشاره می کند. جمال (حاکم) به آنها امر کرد که بدنبال اژدها راه بیفتند. معلوم شد که درگلولی دوست (دوست دختر) اژدها بزکوهی بزرگی، هنگامیکه او میخواست آنرا ببلعد گیر کرده است. بزکوهی درگلولی او با شاخ اش گیر کرده است. درودگران به دهان باز بزرگ اژدها وارد شدند، یکی اره کرد شاخ را، دیگری لاشه بزکوهی را تکه تکه کرد و اژدها توانست از مرگ حتمی نجات یابد. پس از این جریان برای نخستین بار اژدها به درودگران غاری با جواهرات گرانبها نشان داد و پیشنهاد کرد که هرچقدر آنها گنج می خواهند می توانند جمع کنند.

روز بعد هر دو اژدها کنار درخت ناقوس دار حضور یافتند، و برپشته خود انبوهی طلا و سنگ های قیمتی و گرانبها را آوردند و آنها را جلوی پای جمال گذاشتند. جمال همچنین امر کرد که هدایای غنی جهت ساختمان یک مسجد بزرگ و باشکوه، که روی پورتال و آرک آن تصویر هر دو اژدهای اهدا کننده

«حیوانات ناپاک» شمردن آنها نظر منفی دارد. با این حال در میراث هنری برخی ملت های مسلمان، پیش از هر چیز در ژانر مینیاتور میتوان تصاویر و نقش های آنها را پیدا کرد. بعنوان مثال در مجموعه های موزه استانبول توپکاپی پژوهشگر ایتالیایی جوانی کوراتولا در سال ۱۹۷۸، هفتاد و هشت کپی چاپی مینیاتور از فرش ها، ظروف چینی، مجسمه و جزییات معماری کشف کرد، که تصویر و نقش مارافسانه ای یا موجودات مارمانند مشاهده میشود. آنها اساس بخش «اژدها در هنر اسلام» در مونیوگرافی آن بنام «اژدها» را تشکیل دادند.

علاوه بر این تاریخ نگار ترکیه بنام احمد یاشار اوچاق، با اشاره به یکی از آثار خود که کیش اژدها (آژدرخا) جایگاه مهم و با اهمیتی را در باورهای پیش از اسلام و دوران پسا اسلام ترک ها دارد، می نویسد که در دولت بزرگ سلجوقیان یعنی مناطق ترکمنستان معاصر پرچم هایی با تصویر و نقش آژدرخا (اژدها) بکار برده میشد. با این حال، غیر معمول ترین، به عنوان مثال حتی کاربرد منحصر به فرد و کمیاب تصاویر اژدها در بالای مسجد یادشده شیخ سید جمال الدین (سده پانزده) نزدیک روستای آناو اطراف شهر عشق آباد است. پورتال و آرک مرکزی این بنای تاریخی عالی از معماری اسلامی، که در زمان زلزله عشق آباد سال ۱۹۴۸ فرو ریخت، تصاویر دو اژدهای [آژدرخا] بزرگ کاشی کاری شده تزیین کرده بودند.

افسانه ای درباره آنکه چگونه حیوانات «نفس» در مسجد مسلمانان ظاهر شدند حفظ شده است که مورخ معروف معماری در آسیای مرکزی پ.آ.

بافندگان آن تبریک گفتند. اما در آن شب یک تراژدی روی داد: زمین لرزه ای با نیروی عظیم خود شهر عشق آباد و حومه آن را ویران کرد، به زندگی ده ها هزار نفر مردم از جمله دو سازنده فرش پایان داد. زیر ویرانه های پورتال و آرک فرو ریخته مسجد آنونقش ها و تصاویر اژدها از بین رفتند. اما این تصاویر با تمامی رنگ خود بر روی فرش حفظ شدند ، که پس از مدتی بدست مادر بُستان، آنا بی بی

گلدیوا و مایا مرادوا دیگر فرش باف ، پایان رسید. در سال ۱۹۹۴ این فرش منحصر بفرد برای ترکمنستان با نقش و تصویر اژدها وارد مجموعه موزه فرش ترکمن در عشق آباد شد.

به موضوع آژدرخای (اژدهای) آناو به علاقه خاصی که نسبت به آن ازسوی آمریکایی ها نشان داده شد

میتوان اشاره کرد. در سال ۱۹۰۴ که حفریاتی توسط باستان شناس آمریکایی ر. پامپلی انجام گرفت حدود دو متر مربع موزاییک مرتبط با یکی از اژدهای ی یاد شده بدست آمد و به ایالات متحده آمریکا برده شد. و تقریباً یکصد سال بعد در سال ۲۰۰۲ برای انجام پاکسازی باقی مانده هایی که از پورتال و آرک فرو ریخته بوجود آمده اند از آنجا کمک مالی صورت گرفت ، وجستجو ها برای قطعات سالم مانده تصاویر اژدها آغاز شد. در نتیجه این مطالعات که چندین ماه بطول انجامید ، بسیاری از چنین قطعاتی یافت شد که فعلاً در عشق آباد حفظ میشوند و منتظر سرنوشت آتی خود هستند.

درج گردد خرج شود. با اژدهای آناو داستان تقریباً غیر اسطوره ای پوشیده که در سال های دهه چهل سده بیست روی داد مرتبط است. در سال ۱۹۴۸ عبدالله عسگرف شصت ساله هنرمند – فرش باف کارخانه هنری تحرّبی فرش عشق آباد ، و بُستان گلدیوا فرش باف شانزده ساله جوان به ایجاد یک قالی منحصر بفرد در موضوع و تکنیک اجرا تصمیم گرفتند.

عسگر آقا (همکاران هنرمند وی اورا چنین می نامیدند) ، که شیفته زیبایی مسجد آناو بود، مجموعه ای از طرح ها را بوجود آورد که همراه با تزیین گل و گیاه، و با نمای خارجی کاشی کاری شده اثر تاریخی مشهور، روی آن شکلها و هیكل های چند اژدها را استفاده کرد و در وسط طرح هشت تصویر اژدرها راجا داد. این طرح مورد تایید قرار گرفت و شروع به بافتن فرش شد، و این درحالی است که این امر برای صنعت قالی بافی ترکمن – به شیوه ی ناموزون و برجسته غیر معمول است.

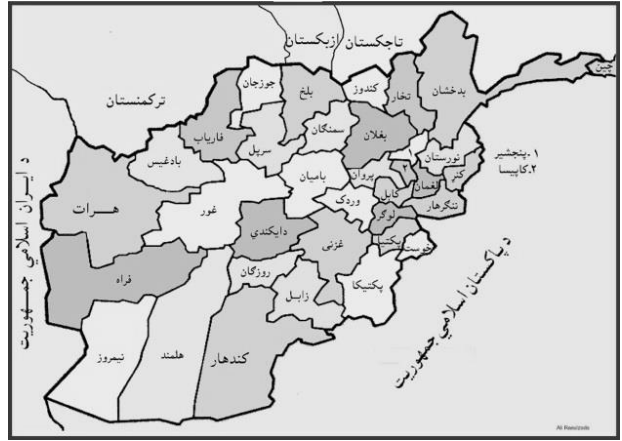
درینچ اکتبر سال ۱۹۴۸ هنگامیکه به پایان و تکمیل کار فرش تنها ده تا پانزده سانتیمتر مانده بود، همکاران کارگاه فرش از پیش با شعف و شادی به

تورک دیلیری و تورکمن تورکجه سی

يازېپ حاضيرلايان: نامزد پوهيالي عبدالرحيم غاني باش
 بو درلمه افغانستان تورکجه سينده دير

ھونلارمىلادى دان اۋنگكى اۋچۇنجى عصردان باشلاپ، دۇرلى آتلار بىلن اۋرخون درياسىنىڭ تۈۋە ھەكلرىندە، مەركىزى آذربادە ۋە ھىتى اروپا دا ياشاپ، شۇل سىبتلردە گۈيچلى دولتلىرغورانلار. سۇنگرە تەركى دىللىرىنىڭ اۋسەمگىندە گۈك تەركلىرىنىڭ اۋرنى يەتلىكەيدىر. شۇل دۋۋوردە خاقانى تەرك دولتى اۋرتا گەلدى. بۇ دۋۋورمىلادىنىڭ آلتىنچى عصرىندان باشلاپ تا مىلادىنىڭ اۋنونىچى عصرىنى اۋز اىچىنە آليار. بۇدۋۋورىنىڭ اىلكىنچى عصرلارىندان اۋدېيە ن كۆپ سانلى تەركى دىللى ائىرلەر غالاندال، اما بىر ناچە كىتەپ لەر كۆلتەگىنىنىڭ، بىلگە قاآن يىنگ، تونىكۇكىنىڭ، اونكىنىنىڭ، كولىچورىنىڭ، مايون ۋە ايرىق (تەبىرنامە مانويان) شۇلارتارىخى ۋاقىعە لاردان امان غالىپ بىزىنىڭ گۈنلەرىمىزە گىلىپ يەتپەيدىر...

غيسغه سۆزنتيجە دە شوپۇزدن ترکمن ديلينيگ
تاريخينينگ غاتي اوزاقلاردن غايتيانديغينه
گۆزيتيرمک بولار. ايلکي ترکمن ديلي، ترکي ديللري
نينگ التاي ديللر ماشغله سينه دگيشلي بولوپ، اول
دنيا ديللري نينگ ايچينده جغرافيه تايidan هم
گينگ يايiran ديللرينگ بيري دير. ترکي ديللرينگ
ايچينه گيريان ديللر و حأضرکي وقتده دنياده ترکي
ديлли ملتلرينگ ياشايان دولتلري: ترکمنستانده
ترکمن ديلي، ترکيه ده ترک ديلي، اؤزبيکستان ده
اوزبيک ديلي، آذربايجاندا آذربايجان ديلي، قزاقستان
ده قزاق ديلي، قيرغيزستان ده – قيرغيز
ديلي، رسمي دولت ديلي حوکمونده اقراراديلندير.
بولاردان باشغه دا ترکي ديлли خلقلار، عزيز
ؤلکاميزافغانستانينگ اوزبيک و ترکمن ايلاتلارينيگ
ياشايان سيپتلري و ايران ، سوريه، عراق، روسيه

تورکمن دېلى اساساً بيزىنگ يوردىمىزىنگ ترکمن
اڭلاتلارنىنگ تۆپلوم بولوپ ياشايان سبيتلىرى بولان
دميرغازىق وگوئدوغاردميرغازىق، گوئباتاروگوئ اغار
گوئباتار نقاتلارىنده گورلىشيلار. شيله هم
ترکمنستان دولتىنىنگ رسمى ودولت دىلى
حۆكمۇنده دنيادا تاناليار. شونوگ يالى ايرانىنگ،
اوزبکستانىنگ، ترکيه نىنگ، سوريه دير عراقىنگ،
روسىه نىنگ، چىنىنگ وباشغه كآبير يورتلرده
ياشايان ترکمنلرىنگ گورلىشيان دىلى دير. گچمىشى
بويونچه ترکمن دىلى نىنگ غاتى اوزاقلاردان
غايديان تارىخى بار. بوباره دا عالم محمد صالح راسخ
اوز(فرهنگ راسخ) دپيه ن ترکمنى- درى
سۆزلوگىنىنگ سوزباشى سىندا شيله بلليار: «ترکمن
دىلىنىنگ اوزاقلاردان غايديان گچمىشى بار. اما بو
دىلىنگ آدىنى ايبركى دؤورلرده هميشه بويله
آدلانديريلمادى، بلکه ده ترکى دپل دىيپ بىلىندى.
ترکى دىللىرىنگ اؤسؤش تارىخى دؤورلىنده
ايلكىنجى دؤور(هون دؤورى) دىيپ بللىلدى.

باشغالاشىپىدىر. اولارىنىڭ ھىرىسى آيرى- آيرى تىركى دىللىرىنىڭ ئىشلىتىلىشىدۇر. شىلە- دە بولسە تىركى دىللىرىنىڭ ئاھلى سىنىنىڭ سىس اولغامىندا- دا، سۆزلۈك دۆزۈمىندە ھىم گرامماتىك غورلوشىندە- دا بىر مىنگىزلىك، ئومۇمىيلىق، غرىنداشلىق، كۆكەشلىك ، ئىشلىتىلىش بىر ساقلىنىپ.

تىركى دىللىرىنىڭ ئىشلىتىلىشى بىر دە دۆرلى ئىشلىتىلىش، دۆرلى ئىشلىتىلىش بار، ئىشلىتىلىش. آ. ابراھىموف ئۆز تىركى دىللىرىنىڭ ئىشلىتىلىش گرامماتىكە سىندىن غوللانمە دىيىن ئىشلىتىلىش شىلە بولونىشىنىڭ ئۆزىگە سۇرىپ:

۱. دىمىرغادىق - گۇنبارتار (قېچاق) توپارى: بو توپارە، تاتار، باشقىرت، قرايم، قوموق، قراقلىق، ئوغا، قىرغىز، ئالتاي، قىزاق ، قراچاي- بالقار دىللىرى دىگىلىدۇر.

۲. گۇن اورتا- گۇنبارتار(اوغوز يا دا تىركىم) توپارى: بولارە تىركىم، آذربايجان، گالاووز، و تىرك دىللىرى دىگىلىدۇر.

۳. دىمىرغادىق - گۇندۇغار توپارى: مونگە ياقوت ، تووا، قاقاس، شور دىللىرى دىگىلىدۇر.

۴. گۇن اورتا- گۇن دۇغار(غارلىق چاغاتاي) توپارى: بو توپارە اوزبىك واوئور دىللىرى دىگىلىش ھىسابلىنىپ.

۵. بولغار(بولغار - چوواش) توپارى: مونگە ھازىرقى زىمان چوواش دىلى دىگىلىدۇر دىيىپ بىلىپ.

تىركۈلۈجى دە قىدىمى ھازار، بولغار، اوار، سابىرىا دىللىرى ھىم شو توپارە دىگىلىش ھىسابلىنىپ. تىركۈلۈجى ئىشلىتىلىش كۆپۈسىنىڭ ئىشلىتىلىش گۇز آيلا سانگ اۇندا، تىركىم دىلىنىڭ اۇغوز دىللىرى توپارىنى دىگىلىش دىگىنە گۇز ئىتىرىم بولپار. اۇغوز دىللىرىنى، تىركىم دىلىندىن باشغە دە تىرك، آذربايجان، گالاووز دىللىرى ھىم گىرپار.

، تاتارىستان، باشقىرىستان، چوواشىستان، ياقوتستان ، ئالتاي - داغىستان ايلاتلىرىندا، ئاسترە خان دا، بالكان يارىم آدالارىندا، اوكراين دا ، رومانىيە دە، مۆلداوا دا، بولغارستان دا، قرە قالپاقىستان دا ياشاپارلار. ئومۇم كۆكى بىر بولان تىركى دىللى خىلقلار، قىدىم دۆوردىن باشلاپ جىغرافىيە بويونچە دا ئومۇمى چاكرىدە ياشاپىدۇرلار. دۆرلى ھېلى تارىخى واقىئە لارى باشلىرىندىن دىگىلىدە دىيە ن يالى گىچىرىپ دىرلر. شوپۇزدىن اولاردا ئاھلى طرفلار بۇيونچە دىللىرىندە دا بىر مىنگىزلىك، ئومۇمىيلىقلار ساقلىنىپ ئالىپىدۇر. يوقاردا ھىم بىللاپ گىچىشىمىز يالى، تىركى دىللىرى دىن دىللىرىنىڭ ئىچىندە ئالتاي دىللىرى ئىشلىتىلىش سىنە دىگىلىدۇر. دىلچى ئىشلىتىلىش مىنگىزلىك گۇرا : ئالتاي دىللىرى، تىركى- مىغول، تونگوس- مىنچور و سونگىي ئىللىرىدە كورپا- جاپان دىللىرىنى ھىم ئۆز ئىچىنە ئالىپ دىيىپ، دۆشۈندىرىلر. مىغول تونگوس- مىنچور كورپا جاپان دىللىرى تىركى دىللىرىدىن دىيىپ ئۆز ئىچىنە ئالىپ دىيىپ، ئايرى- ئايرى دىل توپارلىرىدۇر. اما اولارىنىڭ دىللىرىنىڭ سىس اولغامىندا، گرامماتىكە و بىلە كى قاعدە لارىندە دا تىركى دىللىرى بىلەن ياقىنىلىقلار دىيىلىپ.

مىثلا: بولارىنىڭ سۆزلىك دۆزۈمىندە شىلە مىنگىزلىكلىرى: تىركىم دىلىندە " پالتە، بۇراك ، بوساغا، چول، باجە، غارپوز، پولاد" - مىغول دىلىندە " بالتا، بوورخ، بوسغا ، سول ، بارجە، تارواس ، بول" يا دا تىركى دىللىرى دە " اۆن ، اوون، غارا قارا" كورپا دىلىندە " اۆن ، قارا" تىركى دىللىرىدە " ياق ، يوق" - جاپان دىلىندە " ياق".

ئالتاي دىللىرى ئىشلىتىلىش سىنە دىگىلىش بولان تىركى دىللىرىنىڭ سانى شو دۆر ھىم ۳۰ تۈرە گى ھىسابلىنىپ. اولارىنىڭ ھىچايسى اوزاق ئىشلىتىلىش دۆمىندە ئايرى

عمومىيلىقلارنىنى عملە گتيريار. تركى ديللرتوپارى اساساً ھون دۋوريندە عملە گليپيدير. ۱- ۳ نجى ميلادى عصرلاردا ھونلار ايكي توپارە بۇلۇتيلارلر .

الف) گۇنبتارھونلار.

ب) گۇندۇغارھونلار.

تركى ديللرينگ گۇنبتار ھون شاخە سينا : بولغار، اوغوز، قارلىق، ديل توپارلارى گيرپيدير. گۇندۇغارھون شاخە سينا بولسا: - اوغوز، قيرغيز، قىچاق ديل توپارلارى غاتناشيپيدير. يوقاردە دا بليشيميزيالى گۇنبتار ھون شاخاسينا گيريان اوغوز توپارى اۋز گزە گيندە گاگاوز، آذربايجان، ترك، تركمن ديللرينە بوليئيپيدير. تركمن ديلي، تركى ديللرينگ مشغلە سينا گيريان ھم بولسا، اقل گنيتيكي تايدان آلتاي و اورال آلتاي ديللرى بيلن باغلانشيقليدير. عالملارينگ تصديقلاماغيە گۇرا، تركى ديللر بيلن آلتاي و اورال آلتاي ديللرينينگ آراسيندە تيپولوژيك منگزشليك بار. بو بولسا، اول ديللرينگ گليپ چيقيشينيگ عمومى ديغينى ثبوت اديار. شو يۇزدن تركمن ديللرينينگ تاريخينينگ حاص اييركى دۋورينى تركى ديللرينينگ چاگيندە دال دە ايسام آلتاي و اورال - آلتاي، ديللرينينگ چاگيندە اۋرنمك مصلحت بريليار...

ديلشناس عالم نارتيف تركمن ديللرينينگ تاريخينى باش دۋورە بۇلۇپ گۇركزيار:

۱. اوغوز تركمن ديلي

۲. كهنە تركمن ديلي

۳. تركمن مىلى ديلي

۴. سوويت دۋورينينگ ديلي (۱۹۱۷-۱۹۹۱ يىللار)

۵. غراشيسزليق ايامينينگ ديلي (۲۰ - نجى عصرينگ اخيرى - ۲۱- نجى عصرينگ باشى).

تركمن ديللرينينگ تاريخينى اۋرنمك اۋچين، اساساً قديمى، ھم اورتا عصر يازو ياديگارليكلىرىنى، خلق دۋرە ديجيلىگينى، دياليكترلر دير لهجە

اوغوز ديللرينينگ توپارينە گيريان ديللر اھلى قاعدە- قانونلارى بويونچە- دا بيرى- بيرينە اۋران ياقينديرلار، سبابى اولارينگ كۈكى بير. اوغوز ديللرى ديلينگ اھلى اوغورلارى بويونچە بۇيلە كى تركى ديللردان دۇيپلى تفاوتلانيار. شو يۇزدان بولار تركى ديللرينگ ايچيندە اوغوز ديللرى آيراتين بۇلۇنشيگى عملە گتيريار.

اوغوز ديللرى ديلينگ اھلى اوغورلارى بويونچە بيرى - بيرينە ياقينليغى بيلن بيرليكده اولارينگ ھريسى اۋز بولوشلى آيراتينليغە ھم ايه دير. اصليندە جغرافيه تايدان بيرتۋە رە كدە ياشان اوغوزلار اوزاق عصرلارينگ دواميندە دۇرلى سبيتلرە يايړانديغى سبابلى اولارينگ ديللريندە ھم اۋزباشداق تفاوتلار دۇراپ ھر حايسى اۋزباشداق ديل درە جە سينا اۋسۇپ يتيشيپيدير.

ديلشناس عالم پروفيسور دوكتور نورياغدى نارتيف تركمن ديللرينينگ شوگن كى درجە سينا گليپ يتيشينى شيلە دۇشۇنديريار: حاضركى زمان تركمن ديللرينينگ ايچكى قانونلاريندان غووى باش چيقارماق اۋچين اونونگ دۇريشيني ، اۋسۇشيني ، خلقينگ تاريخى بيلن باغلانشديريپ ،اۋورنمكليگى اۋنداپ شيلە ديار:

تركمنلرينگ آتابابلارى گچميشدە تاريخينگ دواميندا جغرافيه تايدان اۋران گينگ ساحانى ايبە لاپ ياشان دۋورلرى ھم بوليپيدير. اۋنونگ چاگينينگ بيريانى مركزى آسيانى، گۇن اۋرتا سيبيرى ، آلتاي- ينيسى ھم اۋرخون دريالارينينگ ياقالاريني اۋزاچينە آلان بولسا، بيلە كى يانى حاضركى تركمنستانينگ ساحا سيني ايبە لاپيدير. آلتاي دۋوريندە تركى- مغول ھم تونگوس- منچورتوپارلارينە گيريان ديللر انتك دولى بۇلۇنشمأنديرلر.سونگى بيلن بولار دارغاپ تركى - مغول، تونگوس- منچور ھمدە كۇريا- جاپان ديل

ترکمن خەلقپەنەنگ اۋران باي خەلق دۋرە دېجىلىگى بار، تارىخىنەنگ دۋرلى دۋرلەرىندە ھەر دۋرلى اۋزگىرلەر سزاوار بولپ، يەنە دە قەدىمى دۋرلەر دېگىشلى دېل بارە داقي مەلۇماتلارلى اۋزۇندە ساقلاپدېر. قەسە(نەثرى) ائەرلە دە اساساً ھەم شاعرانە (نەظم) ائەرلە دە ترکمن دېلىنەنگ تارىخىنە دېگىشلى قەدىمى مەلۇماتلار دوش گلەم بولپار. اولارە مثال ادېپ: «ال الى يۋوار، اىكى ال بېرىگېپ يۋزى يۋوار» ، « تاغان اياغى اۋچ بولار، بېرى- بېرىنە گۈچ بولار» ، « آغدى بېرە تانگىرى بېر » يالى نەقىللار بو سۋزۇنگ چكىملى سنىنگ بېر وختلار اوزىن آيدىلپ، سۈنگ غېسغە لاناندىغېندان خەبر بېرار.

« يىل باشى سېچغان، سېغېر، بارس، توشان، لاو، يىلان، يىلقى، قۈي، بېجىن، تاقىق ، ايت، دۋنگۈز- بولدى تامام» - بو ساناۋاچداقي لاو، بېجىن سۈزلرى حاضركى ترکمن دېلىندە اولانىشكان غالان بولسا، سېچغان، قۈي، تاقىق سۈزلرىندە ، سس تايدان اۋزگىرلەرگىلپ (تەغىرات فونىمى) گىلپ، سېچان، غويون، تووق يالى آيدىلپار.

« ايت گەلدى- غوت گەلدى»، «ايله دولت گلر بولسە، باغشى بېلن اوزان گلر» مثالنداقى بخت مەنى سىنداقى غوت، آيدىجى مەنى سىنداقى اوزان، سۈزلرى حاضركى زمان ترکمن دېلىندە بوگون اولانىلماپار.

خەلق دۋرە دېجىلىگى ائەرلەرىمىز بولان « شاه صنم- غرىپ» ، «سايدلى- ھەمرا» يالى داستانلارېمىز « قورقوت آتا»، «اوغوزنامە» ، «گۈزاۋغلى» شاه داستانلارېمىز دا ھەم دېلىنەنگ تارىخى مەلۇماتلارېنە دوش گلەم بولار. اما اولارېنە دېق حايىسى دۋورە دېگىشلى دېگىنى كسگىتەمك قىن. شو يۈزدن بوئەرلېنە دېلىنى تارىخى انىقلانان يازوبادگارلېكلېنە دېلى بېلن دنگشدرېپ(مقايىسە ادېپ) اۋورنەمك ضروربولپ دورپار.

لەردن وباشغە دېگىشلى بولان دۋرلى مۋادلەردان پېدالانەمك ضرور بولپدورپار.

اگر دە ترکمن دېلىنەنگ تارىخىنى، سەندلر اساسىندە ايزارلاساق، دېلدن- دېلە گچېپ گلەن خەلق دۋرە دېجىلىگى و بۈيلە كى داستانلەردان داشارى، اورخون- يىنىسى يازغىلارلى آتلاندىرىلان داش يازغىلارلى تركى يازو يادىگارلېكلېنەنگ اېنەگ اېيركىسى حساب ادېلپار. خاقانات دە اولى ايش بېتېرن سكرەدە لېنەنگ قېرداشلارېندە ايز غالدىران بو الېف - بېي و اوندان يازىلان يازغىلارلى عالملا قەدىمى اوغوزلار بېلن باغلانئىدېرىلار، شو يۈزدن ھەم شو يوقاردە آيدىلان يازو يادىگارلېكلرى، اوغوز ترکمن دېلىنەنگ اېنەگ اېيركى يازو يادىگارلېگى حىساپلاساق يالەنگىشماساق گرەك.

اوندان سۈنگى يازولى چىشمە لېمىزە(مەنبەلېمىزە) گۈز آيلاساق، اوندان اۋلارېنەنگ اېنەگ اېركى لرى حۈكمۈندە ۱۱-نەجى، ۱۲-نەجى مېلادى عصرلارە دېگىشلى بولان ائەرلە على نېنەگ «قەسە يۈسەف» ائەرى، مەمۇد كاشغارلېنەنگ « دېوان لغات التركەم ائەرى ھەم ترکمن دېلىنەنگ تارىخىندا باھاسىنە یتىپ بولماچاق چىشمە دېر. باشغە دە يۈسەف بالاساغونلى نېنەگ «قوتادغوبېلىك» ائەرى، خواجه احمد يۈسۈ نېنەگ «حەكمەتلرى» ، خوارزمېنېنەنگ «مەحبەتنامە سى» ، شېخ شەرف خواجه نېنەگ «مەىن المرىد» ، ناصرالدىن رېغۈزى نېنەگ «قەسە الانىيا»، وفایى نېنەگ «رونق الاسلام» ائەرلى ھەم ترکمن دېلىنە دېگىشلى مۋادلارە باي چىشمە لردېر. ھەمدە قراجاۋغلانېنەگ، بايرام خانېنەگ، يۈنۈس امەرە نېنەگ، سېدەمەمەلدىن نىسىمى نېنەگ ، غلىشېرنۋاى نېنەگ... ائەرلى ھەم ترکمن دېلىنەنگ شول دۋرلەردا كى آيراتىنلېقلارلى، اۋزبولوشلېلىغى خەقىنداقى گۈزلەن مەلۇماتلارېنەگ ايه سى دېر.

يتر سن گوزل يگريم باش...

(شيدايي)

ويادا شاعر نورمحمدعندليب شويله يازيار:
ياشينگ اوچ مونگدن آشيپ، تورتگه موندي
بو ياش ده چکمدينگ رنج- عذاني
اوغوز اولاديندان، ايريلدينگ ايندي
که بيزلرگه قويوپ، ماتام غازاني.
سني آسمان آژدره-اسي يووتدي
سن اونونگ غارننده توتدينگ مکاني
جمالينگدان جهان گونگلون سواتدينگ
من اولدوم عنـدليپ وصفينگ يازاني...

تورکمنهای افغانستان

يازان : عبدالمجيد ايشچي

Afghan Voice Agency | www.avapress.com

Photo By:

تورکمن ها از قرن هشتم تادهم ميلادی هويت قومي
خود را از جمله ترکان آسيای مرکزی وبالخصوص اقوام
۲۴ گانه اوغوز تثبيت کردند وبا آمدن اسلام در خراسان
وگرويدن ترک ها به اسلام ، ترکمن ها نه تنها در پهلوی
اقوام ترک تبار همچون اويغور وقرغيز وباشقيرت هويت

ديليميزينگ گچميش قاعده لارينی اوورنمک
اوچين، اساسی اونوس برملی ذاديميز يازو
يادگارليکلى، خلق دوره ديجيليگی، شيوه
لر،(لهجه های زبان) بؤيله کی ترکی ديللر، باشغه
ديللردن ،بيزينگ ديليميزه گچن سوزلر بوليپ
دوريار.

ديلشناس عالم ب. ويسوفينگ يازو
يادگارليکلرينينگ اهميتی باره ده شيله سوزلری بار:
«يازو آدم ذادينگ اويلاپ تاپان، اينگ عجايپ
ذاتلارينينگ بيرى، يازوينگ کمگی بيلن
آتا بابالاريميزينگ فهم- پاخاسلاريندان
پيدالانياريس، يازو آدمزاد پاخاسيينينگ
توپلانماغينه، نسيل دن- نسله گچمگينه
ممکنچيليك بريار».

گچميشده مونگ ييلليقلارينگ دوامينده ييتيپ يوق
بولان، ديللرهم اولانيشدان غالان، اليف- ب هم آز
بولماندير. عالم لار بيزينگ آتابابالاريميزينگ هم ۷-
۸ اليف- ب دان پيدالانديغيني خبر بريارلر. اولارينگ
کؤپيسي اوزاق مونگ ييلليقلارينگ دوامينده، يه
ل- ياغمورلارينگ اثيرندان وهم دوشمنلار
طرفيندان يوق اديليپدير. اولاردان، بيزينگ
گونلريميزه گليپ يتنى، قبر داشلارينا ، شای- سپلره
، قليچ دير قالقانه ياذيلان يازغيلار، دگيشلى مهرلر
ساقلائيپ غاليپدير.

نسخوی شاعرلاريميز بولان، عندليبينگ، شيدايي
نينگ، اوغوز دؤورينينگ اليف - بينه دگيشلى شيله
سطرلری بار:

يتتى سيندن آواز چيقيپ
اون سگکيزين تارتار چکيپ
اوچ مونگ ياشده عمرينگ ياقپ
گچيرديک گوزل يگريم باش
شيـــــدايي دير بار بترلر
سينينگ اوچين ياس توتارلار
بو وقت کم وکاست توتارلار

ولایت هرات: در شهر هرات ولسوالی های تورغندی ، گلران ، غوریان و انجیل ترکمن ها زندگی مینمایند. در ولایت سمنگان در ولسوالی خلم و در ولایت بغلان نیز ترکمن زندگی میکنند. ولایت فراه ، شهر لشکرگاه ، قندهار ، سرپل و کابل نیز کم و بیش ترکمن ها زندگی میکنند. برای معلومات مزید خوانندگان عزیز منابع و کتابهای که ترکمن های اوغوز به صورت کل و ترکمن های افغانستان به صورت خاص در آنها ذکر شده ذیلاً نام میگیریم :

المقدس ، ابوریحان بیرونی ، زمخشری ، مروزی ، کتب حدود العالم ، تاریخ سیستان ، تاریخ بیهقی ، زین الاخبار گردیزی ، لغات الترك محمد کاشغری و تاریخ ابن خلدون و بالخصوص جلد ششم آن ، تاریخ کامل ابن اثیر. جوامع التواریخ رشید بن فضل الله ، تاریخ جوینی و تمام کتب التاریخ کلاسیک و معاصر درباره سلجوقیان و خوارزمشاهیان ، تاریخ دیابکرنامه نامه ابوبکر تهرانی ، تاریخ آل عباس ، تاریخ بیگدلی ، و تاریخ اجتماعی و سیاسی ایران ، افغانستان در مسیر تاریخ ، تاریخ حبیب السیر و روضه الصفا و طبقات ناصری

سفرنامه ها همچون ابن فضلان ، سیاحت درویش دروغین و امیری و همچون شرق شناس آلمانی و روسی از جمله برتولد ، برنسکی ، لاروسکی و کارپوپ نیز درباره ترکمن ها مطالعات جالب دارند.

تاریخ سالار بابا گل لاله اوغلی ، یازیچی اوغلی ، ابن بی بی و ابوالغازی بهادر خان و کتب تاریخ مختلف ترکمنستان و ترکیه بیشترین معلومات را ارائه میدهد.

همچنان ترکمن ها در ترکمنستان ، در ولایت های سرخان دریا سمرقند ، قرشی و بخارا ازبکستان و شهر توش ، خیل کول ، حصارو پنج ولایت قورغان تپه تاجیکستان ، سرزمین ستارپول و شهر استرخان روسیه ، مانغشلاق قزاقستان ، و کریم اوکراین در جمهوری خود مختار قره قاپاقستان ، پیکن ایالت سنزبان چین ، ترکمن صحرای ایران ، شمال عراق ، سوریه ، پاکستان و ترکیه و بااضافات نیز ترکمن ها زنده گی مینمایند.

قومی خود را تثبیت کردند، بلکه به خاطر اشاعه و ترویج دین مبین اسلام به بزرگترین مبلغین و ترویج کنندگان دین در ترکستان و آسیای مرکزی تبدیل شدند.

به شهادت تاریخ ، اولین دسته ترک های که اسلام را پذیرفتند و بعداً اقوام مختلف و قبایل دیگر ترک و ساکنین ترکستان و آسیای مرکزی را نیز به اسلام دعوت کردند. و با تشکیل امپراطوری بزرگ سلجوقیان که خود را از طیفه قنقین ترکمن بودند ، وارد خراسان از جمله مرزهای افغانستان کنونی گردیدند و به شهادت تاریخ تا امروز در کشور کثیرالملت افغانستان زندگی میکنند.

ترکمن ها امروز در چندین ولایت و تعداد شهرهای دیگر نیز سکونت دارند.

به ترتیب ذیل نگاشته میشود:

در ولایت بلخ : در ولسوالی شور تپه ، کلدار ، دولت آباد ، چائی ، بلخ ، چمتال ، چهاربولک ، شهرک حیرتان و مزار شریف ترکمن ها زندگی میکنند. گفتنی است در ولسوالی های شور تپه ، کلدار ، چائی و حیرتان صد در صد ترکمن ها سکونت دارند.

در ولایت کندز : در ولسوالی های چون حضرت امام صاحب ، دشت ارچی ، قلعه زال ، چهاردره ، شهر کندز و به طور پراکنده در شهرخان آباد سکونت دارند. در ولسوالی قلعه زال بیشتر از ۹۰ درصد آن ترکمن ها است.

در ولایت جوزجان : اکثریت ساکنین ولایت جوزجان را ترکمن ها تشکیل میدهند. در ولسوالی های همچون قرقین ، خم آب ، منگجک و مردیان کاملاً ترکمن است و در ولسوالی های آقچه ، فیض آباد ، خواجه دو کوه هم ترکمن اکثریت است و شهر شبرغان نیز ترکمن کم نیست

در ولایت فاریاب : در ولایت فاریاب نیز در ولسوالی های دولت آباد ، قرمقول قرغان ، اندخوی ، خانچه بارباغ ، قیصار ، شیرین تگاب ، المار ، شاخ و جمعه بازار ترکمن زنده گی میکنند و در ولسوالی های چهارگانه اندخوی ، دولت آباد و شاخ اکثریت آن ترکمن است .

در ولایت بادغیس ولسوالی مروچاق تماماً ترکمن است و در شهر قلعه نونیز ترکمن ها زندگی میکنند.

تورک ديللى فولکلور متنلرينين ترجمهسى و يا ترانسليتئراسيياسى

(«دده قورقود» علمى-ادبى توپلوسو اساسيندا)

TÜRKDİLLİ FOLKLOR MƏTNLƏRİNİN
TƏRCÜMƏSİ VƏ YA TRANSİLİTERİYASI
QOMRU ŞƏHRİYAR

قومرو شهریار

منتشوناسلارین قارشیسینا ان موخلیف و ان گۆزلیلمز پروبلئملر چیخیر. بو پروبلئملر هر یئنی متن اوزرینده ایشه باشلایارکن اوزه چیخیر دئسک، یانلیماریق. هئچ بیر تعلیمات قارشیا چیخان چتینلیکلرین عۆده سیندن گلمهیه یاردیم ائده بیلمز" (س.رئیسئر، ۱۹۷۸، سه. ۳). بورادا موخته لیفلیک او قدر بؤیوکدور کی (هر یئنی فولکلور ماتئریالینین نشرینده آیری-آیری پروبلئملر - دیل، متن و س.)، بعضی تدقیقاتچیلار ایددیا ائدرلر کی، «هئچ بیر منتشوناسلیق پرنسیپلری، هئچ بیر قایدا عومومی اولا بیلمز» (ن.ق.چئریشئوسکی، ۱۹۰۶، ص. ۲۴). «منتشوناسلیغین پروبلئملری تجربوبی ایش زامانی مئیدانا چیخیر و نظری تفکوردن چوخ اوغورلو تجربه سایه سینده حل اولونور» (وق.بئلینسکی، ۱۹۵۳، ص. ۲۲-۲۳).

د.لیخاچئو عبث یئر منتشوناسلیغی «قایداسیز اویون» (د.س.لیخاچئو، ۱۹۶۲، ص. ۱۵) آدلانديرمامیشدیر. «دده قورقود» توپلوسوندا چاپ اولونان آیری-آیری فولکلور نومونه لرینه موخته لیف جور یاناشیلیمیش، هر متنین اؤز دیلی، قورولوشو، اینفورماسیا بازاسی ساخلانیلماغا چالیشیلیمیشدیر. بو گونه قدر چاپ اولونموش تورک فولکلوروندان نومونه لر اوزرینده تحلیل آپارماغا چالیشاق.

بو مقاله ده «دده قورقود» ژورنالیندا چاپ اولونان ماتئریاللارین ترجمهسى، چاپی و بو زامان اورتایا چیخان پروبلئملر اوزرینده دایاناجاغیق. بورادا نشر اولونان ماتئریاللار بعضاً تورک، بعضاً روس و بعضاً ده اوریشینالدان ترجمه اولونموشدور. بو دا، طبیعی کی، هر متنده ترجمه زامانی موخته لیف پروبلئملرین اورتایا چیخماسینا سبب اولموشدور.

اولجه اونو قئید ائدک کی، ترجمه زامانی متنلرین

۲۰۰۱-جی ایلدن بو گونه قدر «دده قورقود» ژورنالینین ۵۰ سایى ایشیق اوزو گۆرموشدور. بو ایللر عرضینده ژورنالین «قارداش تورک فولکلورو» بۆلمه سینده موخته لیف تورک خالقلارینین فولکلوروندان نومونه لر - آتالار سۆزلری و مسلر، تاپماجالار، نینیلر، اوخشاملار، تورکولر (نوتلارلا)، لطیفه لر، افسانه لر، ناغیللار، داستانلار چاپ اولونموشدور. ژورنالدا بوتون نومونه لر اولجه اوریشینالدا اولودوغو کیمی، قارشیسیندا ایسه آذربایجان دیلینده ترجمه سی وئریلمیشدیر. اساسن، ایریحجملی فولکلور نومونه لری (خصوصیه داستانلار) سطری ترجم، نیسبتن کیچیک اولانلاری ایسه (مسلن، آتالار سۆزلری) بعضاً آذربایجان دیلینده کی قارشیلیغی ایله وئریلمیشدیر.

س.رئیسئر یازیر کی، "تجروبی ایش زامانی

شئیر و یا نسر متنینین بازیسینی تشکیل ائدیر. ایسته‌نیلن متن و یا سینتاقماتیک هودودلاری اولان دیل واحیدی اینفورماسیاسیز مومکون دئیل (ی.علیئو، ۲۰۰۷، ص. ۱۱).

«دده قورقود» توپلوسوندا ترجمه اولونان بوتون متنلر یوخاریدا سادالادیغیمیز گؤستریجیلره اساسلاراق ترجمه ائدیله. فولکلور نومونه‌لرینین یارانديغی شرایت، فورمالاشدیغی محیط، چاتدیرماسی واجب اولان اینفورماسییا، اوپرازلی ایفاده‌لر، بدیعی تصویر واسیته‌لری، اساسن، توخونولمادان ساخلانیلماغا چالیشیلیر.

بونولا یاناشی، بدیعی متنین تشکیلینده اینفورماسییا نه قدر ضروری سایلیرسا، اونون ایفاده

مضمونونداکی فورمال حودودلار موئینلشدیریلهرک اینفورماتیو توتومونا دیقت یئتیریلیر. منتشوناسلیغین قایدالارینا جیدی عمل اولونور، یعنی داستانین اینفورماتیو استروکتورو و تشکیلی مئخانیزمی، مورککب سینتاکتیک واهیدلرین بدیعی متن واحیدی کیمی متنده اؤزونه یئر آلماسی، ترجمه‌یه جلب ائدیلمن متن اوچون سعجییوی اولان فونکسیونال-مضمون، ستروکتور-فورما ائلئمئنترلی، نظم و نثر فورمالی متنلرین فرقلی و اؤزومخصوص خصوصیتلری، داستانین دیلی اوچون خاراكتئریک اولان سینتاکتیک قورولوشلار، بدیعی تصویر و ایفاده واسیطه‌لری سیستئمی، فونئم، هئجا، اینتوناسییا، آهنگ قانونو و س. بو کیمی قانونلار رعايت اولونور.

فورماسی بیر او قدر اهمیتلی حساب ائدیله. بو ایفاده فورمالارینا بوتون سینتاکتیک واحیدلری (سؤز بیرلشمه‌سی، ساده جومل، تابئسیز مورککب جومل، تابئلی مورککب جومل، قاریشیق تیپلی مورککب جومل، مورککب سینتاکتیک بوتؤو) عایید ائتمک مومکوندور (ی.علیئو، ۲۰۰۷، ص. ۲۷).

بیلدیگیمیز کیمی، تورک خالقلارینین فولکلور نومونه‌لرینده فورما و مضمون گؤستریجیلرینین اؤزومخصوص علامتلری مؤوجوددور. معلومدور کی، تورک بدیعی متنینین ستروکتورو اؤزونده ایکی اساس کومپونئنٹی بیرلشدیریر: اینفورماسییا و اینفورماسییانین ایفاده‌سی. اینفورماتیو استروکتور

ياخينلىغى مىسراداخىلى ھىجالارىن پوزولماماسىنا سبب اولموشدور. داستان بويو ھىجالارىن سايى بعضاً ۸، بعضاً ۱۰ اولور. بو دا مووافىق اولاراق آذربايجان دىلىندە ۸ و ۱۰ ھىجadan ايبارت اولور. چوخ نادير ھاللاردا دا اولسا، داستاندا بعضى مىصرالارىن سايى ۶، ۹ و يا ۱۱ اولاي بيلير. دوشونوروك كى، فولكلور متنلىرى اوچون خاراكتىرىك اولان بو حال - سۇيلىگىچىنىن دانىشيق دىلىندە كيالاوھ سىلىرىن و يا الاوھ جوملەلىرىن متنندە اولدوغو كىمى ساخلانىلماسىندان ايرهلى گلير. مثلاً، اولدە كىمىسراداخىلى ھىجالارىن سايى ۷ اولان بير پارچادا: چورا جنواپ بئرى (۶)، تۇرى دنگيل، قارامان (۷)، كۇيومنى آدىنى سوراسا (۹)، كۇكوشلو كۇك تامالىمان (۸). بو شكىلدە مىسراداخىلى ھىجالارىن سايىنىن قارىشيق اولماسى داستان بويو بير نئچە يئردە موشاهيدە اولونور.

داستانين نسرله اولان بۇلمەسىندە دە يوخارىدا قئيد ائتديگىمىز متنشوناسلىغىن طلبلىرىنە عمل اولوناراق اوبرازلى ايفادەلر اولدوغو كىمى ساخلانىلمىش، بديعى تصوير و ايفادە واسيطەلريندن دە يئرى گلدىكجە اىستيفادە اولونموشدور. مثلاً:

ساريمساق تك ايرى ديشلى،

دووشان تك قولاقلى،

حرکتى اوزون-اوزادى،

اوزون ساچلارى قايتان تك،

اوتوروشو، دوروشو شئيتان تك،

بودلارى قارا تپە تك،

قارنى قارا تپە تك،

آزاجيق باشين بوروب،

بهيه ساچين داراديب... (ى.قاسيمو، ۲۰۰۲، ص. ۱۶۲-۱۶۳).

بو داستانين دىلى، متنى و س. اوزرىندە ايشلەمك يالنىز دىلچىلرين دئيىل، دوشونوروك كى، ائله فولكلور شوناسلارين دا ماراغينا سبب اولاجاقدير.

«دە قورقود» توپلوسوندا ترجمه اولونان متنلر مومكون قدر اورىژينالا ياخين ترجمه اولونور، بعضاً سۇز بيرلشمەلىرى، ايفادەلر، ھتتا جوملەلر دە اولدوغو كىمى ساخلانىلاراق متنين سونوندا اىضاحى وئريلير. بو يالنىز او حالدا باش وئرىر كى، بير چوخ سۇزلىرىن و يا بيرلشمەلىرىن ترجمه سى زامانى متنين دىلىن، سىنناكتىك قورولوشونا، فونىتىكاسىنا، اورفوقرافىياسىنا، ھتتا مضمونونا خلل گلير. ائله تورك خالقلىرى وار كى، اولاردين دىلىندن چئويرمە لرە احتىياج دوپولماديغىندان (مثلىن، اوسمانلى ايمپىرياسى ايله باغلى يارانان افسانەلر. «دە قورقود» توپلوسو، ۲۰۰۸ (يى) متن اولدوغو كىمى وئريلير. بو زامان، طبعى كى، چتىن آنلاشيلان سۇزلر، سۇز بيرلشمەلىرى، جوملەلر، ھتتا بعضاً فيكىرلرە دە ايزاھلار وئريلير.

«دە قورقود» ژورنالىندا واختاشىرى تورك خالقلىرىنىن فولكلورونا آيد داستانلار نشر اولونور. ايلك چاپ اولونان كرىم-تاتار قهرمانلىق داستانى «چوراباتير» دير. داستان حاققىندا اونو دئيه بيليرىك كى، اونون اوچ واريانتى مؤوجوددور و هر اوچ واريانتى بئش.بئش.رادلوو توپلاياراق ۱۸۹۶-جى ايلدە سانكت-پتئربورقدا نشر ائتديرمىشدير. ژورنالدا تقدیم اولونان متن ايسه ۱۹۹۹-جو ايلدە توركيه توركجه سینه چئوريلهرك نشر اولونان واريانندير (ى.قاسيمو، ۲۰۰۲، ص. ۱۴۹). ترجمه چى داستانين دىلىنى اولدوغو كىمى ساخلاماقلا ياناشى، آخيجىلىغى دا قورويا بيلمىشدير.

داستاندان بير پارچايا دىقت يئتيرك: كئى تور آتقا مىنگئىسى قويروغونو، جالنىنى (۷)؛ ايپك بيلئن تويگئىسى ۷ آغام قايدا كئئىسى؟ (۷). آذربايجان دىلىندە: كهر آتا مىنىبسن (۷)، قويروغونو، يالىنى (۷)، ايپك ايله ھۇروبسن (۷)، آغام، هارا گئديرسن؟ (۷). گۇروندويو كىمى، دىللىرىن بير-بيرينه

اوج میسرا همقافی، سونونجو میسرا ایسه بیرینجی بندین سونونجو میسراسی ایله قافیله نیر. بو جور قافیله نمه قوشمایا خاسدیر و هر ایکی داستاندا بو پرینسیپه ریایت اولونور.

درگینین دیگر ساییندا «کوروغلو» داستانینین تاتار-توبول وئرسیاسی درج ائدیلمیشدیر (ا.خلیل، ۲۰۰۴، ص. ۱۳۶). متنی آکادئمیک بئش.بئش.رادلوو توبول تاتارلارینین سالا کندینده یازیا آلمیشدیر. بئش.بئش.رادلووون قئیدینه گؤر، متنی ایسه لی روسی اوغلو سؤیله میشدیر. متن «حکایتی-کوروغلو سولتان» آدی ایله کازان نشریياتیندا ۱۸۸۹، ۱۸۹۰، ۱۸۹۴، ۱۸۹۵، ۱۹۰۱، ۱۹۰۳، ۱۹۰۶، ۱۹۰۹، ۱۹۱۱، ۱۹۱۵، ۱۹۱۶-جی ایللرده چاپ اولونموشدور. بئش.بئش.رادلووون یازیا آلدیغی متن کازاندا تاتار خالق داستانلارینین فوندامنتال نشری اولان «داستانلار - ۱۹۸۴» ده داخل ائدیلمیشدیر (ا.خلیل، ۲۰۰۴، ص. ۱۳۸).

بیلدیگیمیز کیمی، «کوروغلو» داستانینین بیر نئچه واریانتی مؤوجوددور. عومومیتله، تورک خالقلارینین آغیز ادبیياتیندا یالنیز داستان دئییل، ائینی زاماندا کوروغلو اوברازی ایله باغلی چوخلو افسانه لر، روایتلر، ناغیللاردا راست گلکملر اولار.

درگیده چاپ اولونان بو وئرسیا م.ح.تهماسیبین رئاکتورو اولدوغو وئرسیا ایله موقاییسه اولونموش و ستروکتور-تیپولوژی علامتله آراسیندا پاراللار آپاریلیمیشدیر. بورادا اوبرازلار، خصوصی ایسیملر قروپلاشدیریلیمیش، تاتار-توبول وئرسیاسینداکی واریانتلار قارشیلشدیریلیمیشدیر. بو زامان آشکار اولونموشدور کی، تاتار-توبول وئرسیاسینداکی کوک بیان (گؤی مادیان)، قارت کیشی کیمی اوبرازلارین قارشیلیغی آذربایجان وئرسیاسیندا یوخدور و یاخود عکسین، عرب ریحان، دلی حسن، دمیرچی اوغلو، گیزروغلو موسطافا بهیه مخصوص بعضی خصوصیتلر

فولکلورشناسلار داستانین متنینی تحلیل ائدرکن اورادا کوتنامیناسیپانین دا شاهیدی اولاجاقلار. بوراداکي کوتنامیناسیا حادیثه سینه «دده قورقود» توپلوسوندا چاپ اولونان داستانلارین هئچ بیرینده راست گلیمه ییب.

توپلونون سونراکی نؤمره سینده «آخیسقا تورکلرینین ایمان یئری - کوبیلانلی آشیق سفی» آدلی مقاله درج اولونموشدور. مقاله ده آشیق محمد سفیلینین «۱۹۱۵ - آرداهان کیرغینی دئستان» ندان پارچالار و «آشیخ سفیلینان دقیرمانچینین داستان» وئریلمیشدیر (ی.کاظموو، ۲۰۰۲، ص. ۱۳۳). داستانین آردینجا آشیق محمد سفینین یارادیجیلیغیندان بیر نئچه نومون، سوندا ایسه چتین سؤزلرین لوغتی وئریلمیشدیر. داستانین اصلی تورکیه تورکجه سینده اولدوغو کیمی وئریلدیگیندن بورادا علاوه ایضا حا احتیاج دویموروق. یالنیز داستانین دیلی ایله باغلی اونو دئییه بیلریک کی، بورادا آهنگ قانونونون پوزولماسی متن بویو موشاهیده اولونور. دوشونوروک کی، بو، سؤیله گچینین دیلینده کیشیه خصوصیتیندن ایره لی گلن آمیلدیر. چونکی هر ایکی داستانین فونئتیکی قورولوشو چوخ مورککبدیر. بورادا سسلر قالین و اینجه اولاراق بیر-بیرینی سورعتله عوضله ییر. مثلا، «مزریستان بیر ال قاحدی دا آشیخ سفیلیا گؤستریب دئدی کی، سانین قارداشلوغون ایبراهیمین توربه سی دئهو توربه دیر». یاخود دا «هانی قلمقاشلی گزی نارگؤزلر، آگلار قوهوم-قارداش، آنالار سیزلار، نیشانلی گلیننر، کؤچجاخ قیزدار، اولوم باخماز جهیل-سیوانا، قارداش» (ی.کاظموو، ۲۰۰۲، ص. ۱۳۹).

قافییه قورولوشو هر ایکی داستاندا ثابتدیر. داستانلار ۱۱ هئجالیدير، بیرینجی بندینده بیرینجی ایله اوچونجو میسرالاری، ایکینجی ایله دؤردونجو میسرالاری همقافی، سونراکی بندلرده ایسه اولکی

قالمیشدی. سارایین قاپیسین آچدی، قارا آتینی دا چیخاردی (قالین - ق.ش.) (۴، ص. ۱۴۹). ماراقلیسی بودور کی، مؤلیف ترجمه زامانی «اونوماستیک فوندون فونئتیک واریانتلارینا توخونمادیغینی، آدلارین فرقلی دئییلیشینین آراشدیرما اوچون ماتریال وئردیگینی» (ا.خلیل، ۲۰۰۴، ص. ۱۴۱) نظره آلاراق اولدوغو کیمی ساخلادیغینی قئید ائدیر. ترجمه چینین بو قئیدی بیزیم یوخاریدا گؤستردیگیمیز آهنگ قانونو پرینسیپینی تصدیقله میس اولور.

درگیده چاپ اولونان دیگر بیر داستان دا بارابا تاتارلارینین فولکلوروندان «کوزیکورچ و بایانسیلو» دور (ف.فرهادوو، ۲۰۰۵، سه. ۱۵۶). بورادا «کوزیکورچ و بایانسیلو» داستانین بارابا تاتارلاریندان بیر.بئش.دمیتریئو طرفیندن یازیا آیینمیش ۱۹۵۰-جی ایل واریانتی تقدیم اولونور. قئید ائدک کی، بیر.بئش.دمیتریئو بو داستانین اوچ واریانتینی یازیا آلمیشدیر (ل.بئش.دمیتریئو، ۱۹۸۱، ص. ۲۵). دیگر ایکی واریانتینی ایسه ۱۹۶۷ و ۱۹۶۸-جی ایللرده یازیا آلمیشدیر. هر ایکی متنین سونرا یازیا آیینماسینا باخمایاراق، ۱۹۵۰-جی ایل نشری تامدیر.

داستان اورینالدان ترجمه اولونموشدور. اونا گؤره ده ترجمه زامانی بیر سیرا چتینلیکلر مئیدانا چیخمیشدیر. مؤلیف یازیر کی، آذربایجان دیلی ایله بارابا تاتارلارینین دیلینده بیر سیرا سؤز و ایفاده لر، خصوصیه ده جومله قورولوشو و تهکییه لر آراسیندا اوغولوق اولدوغوندان بیر قوهوم دیلدن دیگرینه ترجمه زامانی تئز-تئز اورینالین تاثیرینه دوشمک تهلوکه سی یارانمیشدی (ف.فرهادوو، ۲۰۰۵، ص. ۱۵۷). لاکین بعضی خیردا قوصورلارین اولماسینا باخمایاراق، دوشونوروک کی، متن اوغورلو ترجمه اولونموشدور.

آقاسوس آدلی اوپرازدا جملشمیشدیر. داستاندا، عینی زاماندا، بوتا موتیوپنه ده راست گلمک مومکوندور کی، بو دا آذربایجان ناغیل و داستانلاری اوچون خاراکتئریک خصوصیتدیر. متنده «ایستانبول قالاسیندا نیگار خانیم آدلی بیر قیزین کوئرین (کورون - ق.ش.) اوغلونا لاییق اولماسینی خبر وئرن قوجانین فونکسییاسی بیزیم ناغیللاریمیزدا و خصوصیه محبت داستانلاریندا سحرلی آتما وئرن درویشین فونکسییاسی ایله اوغوندور» (ا.خلیل، ۲۰۰۴، ص. ۱۴۱).

داستانین دیلینه گلینچ، تورک دیللی اوچون خاراکتئرک اولان جومله قورولوشونون تام عکسینه اولاراق خبر اولده گلیر، ینی بورادا آرتیق یئنه ده سؤیلهگیجیلیک عنعنه سی اؤزونو دیگر قایدالارا نیسبتن داها اوستون گؤستیر کی، بیز بونو فردی اوسلوب هئساب ائدیریک. مثلا: گئدیرم ایندی بو یئردن ایستانبول قالاسینا. بیر آی سیزه مودت، بیر آیدان سونرا من گلمه سه م، گلین، منی آختارین! (ا.خلیل، ۲۰۰۴، ص. ۱۴۷).

داستاندا دیگر دیقتلاییق مسئله لردن بیر ده آهنگ قانونودور. بورادا آهنگ قانونو اولدن سونا قدر بیر قایدا اولاراق قورونموشدور. داستانین آیری-آیری ائپیزودلارینین فونئتیک تحلیلی زامانی قالین و اینجه سسلرین بیر-بیرینی ایزله دیگینی موشاهیده ائدیریک. اگر ایستانبول، نیگار خانیم، نامه و س. بیر نچه بو کیمی سؤزلری نظره آلماساق، دئییه بیلریم کی، داستاندا بیر دفعه ده اولسا، آهنگ قانونو پوزولماییب. مثلا: گوردی ائوین ایچین، گوردو بیر (ینجه - ق.ش.) قیز وار، بو قیزا (قالین - ق.ش.) هیم ائلدی (ینجه - ق.ش.)، قیز (قالین - ق.ش.) گلدی... یهرین، یویه نین (ینجه - ق.ش.)، قیلینجین (قالین - ق.ش.) گؤتوردو (ینجه - ق.ش.) بول (قالین - ق.ش.) بک (ینجه - ق.ش.) یاتیب

قورولموشدور. داستاندا عنعنوی اولمايان يئنی موتیو دىقتى جلب ائدير. بورادا آغ وئدره ايله بولاقدان سو گۆتورن گۆزل قادین کوزیکۆرپچه «اثرته گئدن دئییکلی»سى اولدوغونو دئییر. کوزیکۆرپچ اونو آختارماغا گئتمک اوچون آناسیندان ایذن آلیر. آما آناسی اونون گئتمه سینه ایذن وئرمیر. اولجه یاتیب یوخودا اونون گئتمه سینه ایذن وئریب-وئرمه مه سینی اؤیرنمک ایسته ییر. آنا یوخو گۆرمه یه باشلاياندا اوغول اونو یوخودان اویدیر. آنا ایذن وئرمیر، دئییر: «اوتور، بالام، دؤشومون سودونو ساغیم، اگر سودوم آغزینا یئتس، گئدرس». بو شکیلده آنا اوغلونا ایذن وئرمیر. اوغول بیر نئچه دفعه جهد ائتسه د، آنا ایذن وئرمیر، دؤشونون سودونو ساغیر، سودو آغزینا چاتمیر، نهایت، اوغول آنادان ایذن آلمادان دئییکلیسینی آختارماغا گئدیر.

گۆروندوبو کیمی، بو، عنعنه وی داستانچیلیغا خاس اولمايان بیر مؤوضوعودور.

درگنین باشقا نؤمره سینده حجمجه دیگر داستانلاردان چوخ اولان آلتای داستانی «کوزین ائركئش»دیر. درگیده چاپ اولونان «کوزین ائركئش» داستانى ۱۹۴۰-جى ایلده پ.بئش.کوجیياک طرفیندن قلمه آلینمیش وئرسییادیر (ق.شهریار، ۲۰۰۸، ص. ۱۷۴). بعضی آلیملر بو داستانین «کوزیکۆرپچ و بایانسیلو»نون بیر واریانتی اولماسینی قئید ائدیرلر. «کوزیکۆرپچ و بایانسیلو» کیمی «کوزین ائركئش» داستانین دا بیر نئچه واریانتی مؤوجوددور. تدقیقاتچیلارین فیکرینج، «کوزین ائركئش» داستانین محبت داستانى اولماسینا باخمایارق، داستان قهرامانلیق موتیولری ایله زنگیندیر (آلتای داستانلاری، ۲۰۰۲، ص. ۲۱).

قئید ائدک کی، داستان تورکیه تورکجه سیندن چئوریلیمیشدیر. اوریشینال متندن تورکیه تورکجه سینه ترجمه زامانی اولونان سحورل، طبیعی کی،

داستانین دیلی آخیجی، آهنگ قانونونا تابع، ترجمه زامانی اوبرازلی ایفاده لردن یئرلی-یئرینده ایستیفاده اولونموشدور. یوخاریدا قئید ائتمیشدیک کی، بعضاً داستانین دیلین، اونون اوچون خاراكتئریک اولان سینتاکتیک قورولوشا، شئیرلرین قافییه قورولوشونا، نظم و نثر فورمالی متنلرین فرقلی و اؤزونمخصوص خصوصیتلرین، بدیعی تصویر و ایفاده واسیطه لرینه خلل یئتیرمه مک اوچون سؤزلر اوریشینالدا اولدوغو کیمی ساخلانیلیر، متنین سونوندا ایضاح وئریلیر. «کوزیکۆرپچ و بایانسیلو» داستانیندا دا بو عنعنه یه سادیق قالینمیش، بعضی سؤزلری ترجمه ائتمک لازیم بیلنمه میشدیر. مثلاً:

سویینچی بایان، سویینچی بایان،

سویینچیلرین منده دیر، بایان.

بو ایکی میصرالی شعر اولدوغو کیمی، متنین سونوندا ایسه ایضاحی وئریلمیشدیر: سویینچی - هدییه، موزده، موشتلوق.

اوریشینالدا ایشلتن فرازئولوژی بیرلشمه و ایفاده لرین ایسه دیلیمیزده کیقارشیلیغی وئریلمیشدیر (مثلن: «آش آشاماین، سو ایچمگین، یوتیپ قالدی» ایفاده سینی «یئمک یئمهدی، سو ایچمه دی، سارالیب- سولود» کیمی) (ف.فرهادوو، ۲۰۰۵، ص. ۱۵۷).

داستان متنشوناسلیغین قایدالارینا ریایت ائدیله رک ترجمه اولونموشدور. بدیعی تصویر و ایفاده واسیته لریندن یئری گلدیکجه ایستیفاده اولونموشدور. مثلاً، «کوزیکۆرپچین ساجینداکی قیزیل مونجوق گونش کیمی پاریلدا دیغیندان بو اوتاقدان شام یاندرماغا احتیاج اولمادی» (ف.فرهادوو، ۲۰۰۵، ص. ۱۶۷). داستان بو کیمی اوبرازلی ایفاده لرله زنگیندیر. بئله میثاللاردان اولنارلا چکمک مومکوندور. بو داستانین دیلی، متنی اوزرینده ایش یالیز دیلچیلرین دئییل، دوشونوروک کی، ادبییاتشوناسلارین دا دیقینی جلب ائده جک. متن کلاسسیک داستانچیلیق عنعنه سی اوزرینده

دئیل «(ق.شهریار، ۲۰۰۸ (یو، ص. ۱۸۴) کیمی ترجمه اولونمالیدیر. طبیعی کی، تورکیه تورکجه سینده ده بو سۆز «آلتین» کیمی ترجمه اولونموشدور. آما بو فیکرین تورک تفککورونون محصولو اولمادیغینی دوشونه رک آراشديرما آرادیق و بئله معلوم اولدو کی، اصلینده، بو سۆز قدیم تورکجه ده «آل تین» دیر کی، بو دا «قیرمیزی دری» (قدیمده بو دریلر قیمتلی هئساب اولونارمیش) مناسینی وئیر. گۆرونور، بئش.پ. کوچیاک بو ایفادنین ایلکین مناسینی ایتیرمه سینه فیکیر وئرمه دن سؤیگیجینین دیلینده اولدوغو کیمی ساخلامیشدیر.

متنین باشقا بیر پارچاسیندا: «سن تاستاراکای بولوپ کوبول، مئیلی کوژو آتانیب بار» (التای دئستانلاری، ۲۰۰۲، ص. ۲۶۴) میصرالارینداکی «تاستاراکای» سۆزو اولدوغو کیمی ساخلانیلاراق «سن تاستاراکای اولوب جیلدینی دییشدیر، منیمله برابر گل» کیمی ترجمه ائدیلیمیشدیر. تاستاراکای سۆزو آلتای داستانلاریندا قهرمانلارین تغیر-لیباس اولوب کئچل و دیلنچی لیباسی گئییمه لرینه وئرلن آد دیر (ق.شهریار، ۲۰۰۸ (یو، ص. ۱۸۸). هم ده بو ایفاده آتریق آلتای داستانلاریندا بیر اوبراز کیمی فورمالاشدیغیندان اولدوغو کیمی ساخلانیلمیشدیر.

داستاندا: «اونی اوککان کاراتی کان، آلتی ایکیلیچی اولدار تالداتی» میصرالاری تورکیه تورکجه سینده «بونو ایشیتئن کاراتی کاغان، آلتی ایکیلیچی اوغول سئچتیردی» کیمی ترجمه اولونموشدور. یانلیش اولاراق بو ایفاده اولدوغو کیمی ساخلانیلاراق «ایکیلیچی» (ق.شهریار، ۲۰۰۹ (ی، ص. ۱۶۹) کیمی یازیلیمیشدیر. تورکیه تورکجه سینده «جی۴» شکیلچسی چوخ ایشلک اولدوغو هالدا، آذربایجان دیلینده بو سۆز سای+سیفت+یسیم (یکی+لی+چی)، یئنی آدلاردان ایسیم دوزلدن شکیلچی کیمی یازیلمالی ایدی.

آذربایجان دیلینده ده مؤوجوددور. مثلا، داستانین اوریشینال متنینده «جاستارانگا جاینک ائلندی، جابینارگا تون ائلندی» میصرالاری تورکیه تورکجه سینده «یاسلانماکتان یئن ییپراندی، گئیینمکتئن پالتو ییپراندی» (التای دئستانلاری، ۲۰۰۲، ص. ۲۵۸) کیمی ترجمه اولونموشدور. آذربایجان دیلینده ایسه یانلیش اولاراق بو میصرالار «وزانماقدان یئر ده بژدی، گئیینمکدن پالتو اوزولدو (کؤهنلدی)» (ق.شهریار، ۲۰۰۸ (یو، ص. ۱۸۲) کیمی وئرلیمیشدیر. اصلینده، بیرنجی میسرادا «یاسلانماقدان پالتارین قولو کؤهنلدی» (بو، تورکیه تورکجه سیندن آذربایجان دیلینه چئویرمه زامانی ائدیلن سهودیر)،

ایکینجی میسرادا ایسه «گئیینمکدن دون کؤهنلدی» (بو دا اوریشینالدان تورکیه تورکجه سینده چئویرلمه زامانی ائدیلن سهودیر) اولمالی ایدی. چئویرمه زامانی تورکیه تورکجه سینین اساس گؤتوردویوموز اوچون متنده کیایفاده لری ده او شکیلده وئرمیشیک.

داستاندا دیققی چکن دیگر بیر مسئله ده آل تین - آلتین سۆزلریدیر. متنین اوریشینالیندا «آت اؤلبؤسکؤ آلتین ائمس، اثر اؤلبؤسکؤ مۆنگکو ائمس» (التای داستانلاری، ۲۰۰۲، ص. ۲۶۰) میصرالاری آذربایجانجا «آت اؤلمگینج، آلتین دئیل، ایگید اؤلمگینجه ابدی

میسرادان، بئش.ای. ماینوقاشئوانین یازیا آلدیغی واریانت ایسه ۱۰۳۴۱ میسرادان ایبارتدیر. بورادا عنعنه وی تورک داستانچیلیغی - هادیسه لرین بیر- بیرینی ایزله مه سی، قهرامانلارین موباریزه سی، جنگاور قادین اوبرازی اؤزونو قاربایق شکیلده گؤستیریر. داستان تشککول تاپدیغی دؤور و منسوب اولدوغو خالق حاققیندا چوخ گئیش اینفورماسییا وئیریر. هم ائتئوقرافیک، هم فولکلور ماتریاللاری ایله زنگین اولان داستانین اورژینالی قدر ترجمه سی ده چوخ قییمتلی منبع دیر.

اولا، اونو قئید ائدک کی، داستانین ترجمه سی زامانی دیلینده کیفونئتیکا، هئجا، آهنگ قانونو

داستانین بیر نئچه یئرینده جومله لر اورژینالدا، یاخود دا تورکیه تورکجه سینده اولدوغو کیمی وئریلمیشدیر (ق. شهریار، ۲۰۰۹ (بی)، ص. ۵۲، ۵۳). باخمایاراق کی، متن سطرری ترجمه اولونموشدور، بئله جومله لرین ایزاهی، یاخود آذربایجان دیلینده کیقارشیلیغی صحیفه نین سونوندا گؤستریلمیشدیر. بو، متنین اورژینال فورماسینا خلل گتیرمه مک اوچون ائدیلمیشدیر.

درگیده نشر اولونان نؤوبتی داستان خاکاس تورکلرینین قهرامانلیق داستان «آلتین-آریغ» دیر. «آلتین-آریغ» ایلك دفعه ۱۹۵۵-جی ایلده ت.ق. تاجئئوا طرفیندن، ایکینجی وارینتی ایسه

۱۹۶۴-جو ایلده فولکلور شوناس آلیم بئش.ای. ماینوقاشئوا طرفیندن یازیا آلینمیشدیر. هر ایکی واریانتین سوژئتی تخمینن ائینیدیر. بعضی ائپیزودلار، پئرسوناژلارین آدلاری، سئهرلی آلتلر، هادیسه لرین آردیجیللیغینین دوزولمه سی فرقله نیر. ت.ق. تاجئئوانین یازیا آلدیغی واریانت ۵۱۸۱

پوزولموشدور. آما بونا باخمایاراق، بدیعی تصویر و ایفاده واسیطه لری سیستئمی چوخ آخیجی و دولغون شکیلده داستان بویو موشاهیده اولونور. مثلا، «گودولن ماللارین یییه سی، خالقین-اثلین خانی، بی، آلتی قولاج بویلو، آغ-سابدار آتلی، آریق، گؤزل پیچئن-آریغ» (ه. کریمبیلی، ۲۰۰۹، ص. ۱۵۱).

سیستئملری ایله یازلمیش متلرین واحد کاتالوقونو یاراتماق ضرورتی یاراندی. بونون اوچون ده واحد بیر دیل سیستئمینیه احتیاج دویولدو. بئله لیکل، ترانسلیتئراسییا یاراندی.

درگیده چاپ اولونان احمد علی آرسلانین "بیر آذربایجان ناغیلینین شومئرلرین "گیلقامیش" و قیرغیزلارین "ماناس" داستانلاریندا یاشایان شامان عونصورلری و قیزیلدریلی مدنیتمنده کیایزلری" آدلی مقاله‌سی آذربایجان دیلینه ترانسلیتئراسییا ائدیلمیشدیر: "حاکیمیتی اله کئچیریپ کرال اولونجا جهالدهانس اونا گلیب دئدی کی، کرالین کندی اؤز قیزیندان دوغاجاق اولان اوغلان نوه‌سی اونو تاجیندان، تاختیندان ائده‌جک.

بو سؤز کرالی چوخ تالاشلاندیردی و او، کندی اؤز قیزینی سیکي گونولیک آلتیندا گؤز حبسینه آلدیردی. فقط بیر گون کرالین خبری اولمادان اونون قیزی بیر آداملا ایلیشگی قوردو و او آدامنان بیر اوغلو اولدو. کرالین امری ایله اونون قیزینی گؤز حبسینده توتماقدا گؤرولی اولان موحافیظ لر کرالین موهمتمل غضبیدن

قورخاراق بو اوغلان چوجوغونو قیزینین حبس ائدیلدیگی شهرین اطرافینی ساران سیرلارین بورجوندان آشاغی آتدیلار. فقط نره‌دن چیخدیغی بللی اولمایان ایری بیر قارتال بلیردی و چوجوغون بورجدان آشاغی دوشمکده اولدوغونو گؤردو. اونا دوغرو سورعتله سوزولدو و چوجوق یئره دوشوب پارچالانمادان اونو هاوادا یاخالادی. چوجوغا گرکن ایلگی و احترام گؤسترن بو قارتال اونو بورادا بؤیوتدو. بؤیویوب چوخ یاراشیقلی بیر دلیقانلی اولان

داستانلاردان باشقا، درگیده آتالار سؤزو، نینیلر، افسانه‌لر، اینانجلار، ناغیلار و س. فولکلور نومونه‌لری ده نشر اولونموشدور. بو کیچیک حجملی فولکلور نومونه‌لرینین یا اوریژینالدا، یا دا قارشیلیغی وئريلمیشدیر. مثلا، "آیاککابیم دار اولدوکتان سونرا، دونیا گئنیش اولموس نئمئ گئرئک؟"، "گؤزدئن ایراغ، گؤنولدئن دئ ایراغ اولور"، "آکیلی دوشونئنئ کادار، دئلی ایشینی بیتیر" و س.

بونان باشقا، درگیده آذربایجان فولکلور شوناسلیغی اوچون اهمیتی اولان بیر چوخ مقاله‌لر یا آذربایجان دیلینه تام اویغونلاشمیش، یا دا ترانلیتئراسییا اولوناراق نشر اولونموشدور. قئید ائدک کی،

ترانسلیتئراسییا بیر یازی سیستئمینده کیحرفلرین باشقا یازی سیستئمینین حرفلری ایله وئريلمه سیدیر. باشقا سؤزله دئسک، سؤزون و یا جومله‌نین بیر ایفبا قرافیکی ایله یازیلشینین دیگر ایفبا قرافیکی ایله یازیلماسیدیر. بو زامان هر بیر حرف دیگر ایفبانین حرفی ایله دئییلدیگی کیمی یازیلیر.

ترانسلیتئراسییا یا احتیاج اون دوققوز عصرین سونوندا یارانمیشدی. پروسسیا علمی کیتابخانالاری یارانارکن لاتین، کیریل، عرب، هیند و دیگر ایفبا

یاردیم ائتمک مقصدی گودور. بیزیم بو مقاله‌نی «دده قورقود» توپلوسوندا نشر اولونان تورک فولکلور شوناسلیغینا حصر ائتمگیمیز اوخوجولارین دیقینی بو ایستقامته یؤنلتمک، تدقیقاتچیلار اوچون ماراقلی تدقیقات اوبیئکتینین اولماسینی دیله گتیرمکدیر. بورادا چوخ ماراقلی فاکتارلار، چاپ زامانی قارشیمیزا چیخان چتینلیکلری، خیردا قوصورلاری دیله گتیرمک، اصلینده، چوخ جیدی آراشدیرمالارا احتیاج دیولان مقاملارین اولدوغونو قئید ائتمک ایسته‌دیک و بوندان سونراکی ایشی تدقیقاتچیلارین عۆده‌ده سینه بوراخیریق.

ادبیات

- 1-Altay Destanları (hazırlayan: İ.Dilek). I cild, Ankara, 2002
- 2-Arslan Ə.Ə. Bir Azərbaycan nağılının şumerlərin "Gilqamış" və qırğızların "Manas" dastanlarında yaşayan şaman ünsürləri və qızıldərili mədəniyyətindəki izləri. «Dədə Qorqud» toplusu, 2006 (III)
- 3-Deniz Türkmenoğlu. Türkmen atasözleri. «Dədə Qorqud» toplusu, 2010 (III)
- 5-Əliyev Y. Ümumi mətnşünaslıq («Kitabi-Dədə Qorqud» mətnlərinin linqvopoetik təhlili əsasında). Dərs vəsaiti, Bakı, 2007
- 6-Əminə Uğurlu. Türk ninnilərindəki qohumluq əlaqələri ilə bağlı sözlər. «Dədə Qorqud» toplusu, 2014 (II)
- 7-Fərhadov F. Baraba tatarlarının folklorundan «Kozıkörpəc və Bayansılı». «Dədə Qorqud» toplusu, 2005 (III)
- 8-Kərimbəyli Ə. xakas türklərinin qəhrəmanlıq dastanı «Altın-Arığ». «Dədə Qorqud» toplusu, 2009 (III, IV), 2010 (I, II, III, IV), 2011 (I, II)
- 9-Kazımov İ. Axsıqa türklərinin iman yeri – kobilyanlı Aşıq Səfi. «Dədə Qorqud» toplusu, 2002 (IV)
- 10-Qasımov İ. «Çorabatır dastanı» haqqında. «Dədə Qorqud» toplusu, 2002 (II)
- 11-Şəhriyar Q. Altay dastanı «Kozın Erkeş». «Dədə Qorqud» toplusu, 2008 (IV); 2009 (I); 2009 (II)
- 12-Əlil A. «Koroğlu» dastanının tatar-tobol versiyası. «Dədə Qorqud» toplusu, 2004 (IV)
- 13-Белинский В.Г.В.В. Belinskiy. Полное собрание сочинений. Т. III, Москва, 1953
- 14-Дмитриева Л.В. Язык барабински татар (материалы и исследования). Ленинград, 1981
- 15-Лингвистический Энциклопедический словарь (главный редактор Ярцева В.Н.). Директмедиа Паблшинг, 2008
- 16-Личачев Д.С. Текстология: на материале русской литературы. VII вв. Москва-Ленинград, 1962
- 17-Рейсер С. Основы текстологии. Ленинград, 1978
- 18-Ченришевский Н.Г. Полное собрание сочинений. Т. X, ч. 1, СПб., 1906

بو چوجوق داها سونرا گيلقاميش آدينى آلدی و بابيله كرال اولدو" (ج.ح.آرسلان، ۲۰۰۶، ص. ۱۸۹).

گۆرۈندۈیۈ كیمی، بورادا "كندی اۆز قیزی"، "سیکی گۈۈنلیک"، "سیرلارین بورجو"، "ایلیشگی" و س. سۆزلر تورکیه تورکجه‌سینده اولدوغو کیمی ساخلانیلمیش، "ای"، "گ" و س. حرفلری ده مووافیق اولاراق "ه"، "ق" حرفلری ایله عوض اولونموشدور.

درگینین باشقا بیر ساییندا امینه اوغورلونون "تورک نینیلرینده کیقوهوملوق علاقه لری ایله باغلی سۆزلر" آدلی مقاله‌سی نشر اولونموشدور. مقاله‌ده نینیلرین - لایلالارین معنالاری، قوهوم-اقربالارلا باغلی خصوصیتلری، ارین و یا آروادین قوهوملارینین دیلیندن سۆیلن لایلالارین فرقلی جهتلی تحلیل اولونور. قوهوم-اقربالارین دا آدلاری چکیلن لایلالاردا لایلا دئیەنین اونلارا موناسیبتی اۆزونو آچیق شکیلده بیرۈزه وئیر.

مقاله آذربایجان دیلینه ترانسلیتراسییا ائدیلمیش، بو زامان متنین سینتاکسیسی اولدوغو کیمی قورونوب ساخلانیلمیشدیر. تورکیه تورکجه‌سینده بابا، حالا، یئنگ، کاردئش، کوجا، کاری و س. بو کیمی کلیمه‌لر مووافیق اولاراق آذربایجان دیلینده آتا، بیبی، قارداشین/مینین آروادی، باجی/قارداش، ار، آرواد و س. وئریلمیشدیر. ترانسلیتراسییانین قایدالارینا ضید اولسا دا، بو سۆزلر آذربایجان دیلینده بابا، خالا، یئنگ، قارداش، قوجا، قاری و س. بو کیمی یالنیش معنالاری ایفاده ائتدیگیندن اونلارین ترجمه‌سی وئریلمیشدیر.

«دده قورقود» توپلوسوندا درج اولونان ماتریاللارین ایکی دیلده - اورینال و آذربایجان دیلینده وئریلمه سی تورک خالقلارینین دیلینی، ائتنوگرافیاسینی اؤیرنن آیلر اوچون عوضسز منبعدیر. ماتریاللارین ایکی دیلده وئریلمه‌سی اونلارین موقایسه آپارماسینا

تاریخین کوسوفلری (۱)

گئرجک ائرمنی و گئرجک ائرمیستانین کۆک آراشدیرماسی تاریخده

یازار دکتر فرهاد جوادى یکان سعدى (عبدالله اوغلو)

آچیلیمیش اولسون. گرجک ائرمینی و ائرمیستانى تانیماق اوچون ایلک اۇنجه تورک بشر تاریخینده باغ،باغجیلیک،آریاغ،آریاغجیلیک،بویو،بویوجولوک،موسکا،موسکاجیلیک،جادى، اووسون،اووسونجولوک،یات،یاتچی، ائرمیش و ائریشمک مؤوضوعلارینی آراشدیرماق و بو آددا اولان خالق ایله ایلیشگیسینی اؤیره نمک لازیمدیر.

قدیم گئرجک ائرمنی بو کونولارلا ایلگیلی بیر آدام ایدی.اسکی ائرمنی آدمی بو ایشلرین اییه سی و پروفئسنالی ایمیش.او تورک خالقلارین لیدری و اۇنده رلریندن ساییلیرمیش.ائرمنی و ائرمیستانین آدی،بیزیم اوچون اونون گیزینین آناکتاری کیمی ساییلیر. بوآد بیزه آراشتیرما کونوسوندا هانکی سمته یۇنلنمه یی و یورومه یی گؤستیریر. بشر تاریخی کیتابینین بیر سیرا بؤلوملری، بیر دفعه لیک اولاراق کۆکدن چیخاریلیب آتیلیبدير و او سیرا بؤلوملردن بیرى ده ائرمنی و ائرمیستان تاریخی بؤلومودور. گرجک ائرمینلر تورک تاریخینین ان کۆکلو و حل ائدیجی رول صاحیبی اولان خالق و طایفه اولوبدور.ائرمنی و ائرمیستان، روم -یونان تاریخلرینده "آرمینی"،"آرمینیا" و عرب قایناقلا ریندا "ارمنیه" کیمی و فارس - تورک منبع لر و قایناقلا ریندا "ائرمیستان" کیمی قئیده آلینیبدير."آرم"، " آرمینی"،"ائرم"،"آرم" آدلاری و سؤزلری تورک میفولوگیاسی ایله باغلی، میف و میفولوگیادان تۇره نمیش آدلار دیلار.قدیم ائرمنی آدمی یئری گلنده تورکون حکیمی و طبیعی،پسیکیاتیری، گینپنوتیزماچیسى، کؤتو و شر قوه لردن قورو یوجوسو،پاپاز و دین خادیمی،

ائرمنی و ائرمیستان کونوسو، دونیا تاریخی و اۇزللیکله ده تورک دونیاسی و آذربایجان تاریخینین ان گیزلی و مورککب کونولاریندان بیرىسی کیمی،هر زامان گیزلی و آچیلمامیش بیر دویون کیمی قالماقدادیر و نَدَنسَه هئچ زامان دونیا عالیملری و تاریخ بیلگینلری بونو چؤزمه یه،اساسلی و کۆکدن آچیکلاماغینا نائیل و باشاریلی اولما بیلمه ییبلر.گرجک ائرمنی کونوسو،بشر تاریخینین ایلکین مدنیت دؤورلری یعنی یئنی داش دؤورونه عایید اولان بیر مسئله دیر.ائرمنی دویونونو و گیزینی آچماق اوچون، بشر تاریخینین ان درین قاتلارینا گئدیپ چیخماق لازیمدیر،تا بو آددا اولان خالق و کوتله نین کۆکونو آراشدیریب تاریخ صحنه سینده اوزه چیخارتماقلا،بو تاریخی گیزین ده اوستو

اثرمنیستانین پئیدا اولماسینا و یارانماسینا سبب اولدو. بیر خالق نئجه اولسون کی هر دفعه بیر باشقاسینین آدی آلتیندا یاشاسین و اؤزونون اؤزه ل و مستقیل و بللی سوی آدی اولماسین و ائتوگئئزلی بللی اولماسین؟! اونلار ایندی ده تورک طایفاسی و خالق اولان آیریم و یونان - روم دیلینده یازیلیشی "آرم" لار یا آرم اۆلکهسی، و اورارتو تورکلرین دیل و یازیسیندا ("اینی"/"اونی" مکان اۆلکه آدلاریندا ایشله نن شکیلچی علاوه اولاراق) آرمینی // آرمونی تورک اراضی آدی آلتیندا اؤز حیاتلارینا داوام ائدیrlر. یئرلی تورک خالق، های-لارین آرمینی دن سورگون ائیرینده آرازین قوزئی ساحلینده، ایندیکی اثرمنیستان آدلانان اراضیلرده یئرلشدیگی اوچون، بو تزه گلن و سورگون اولموش 10/000 "های" عائیله سینده اثرمنی دئدیrlر، چونکی اونلار تورک یوردو و تورپاغی اولان اثرمنیستاندان اورایا گتیریلیمیشدیrlر، اونا گۆره اۆزلری اثرمنی و یئنی مسکون اولموش آذربایجان تورک تورپاقلارینا دا، بوش یئر و ناحاق یئر اثرمنیستان دئدیrlر. بونو گله جه یی حساب ائتمه یین و قوناق پرور یئرلی تورک (آذربایجان) خالق ائتدی و زورلا هایلار اثرمنی (توپونیم) آدینی بیر ائتنوس آدی کیمی وئردی و اونلارین یاشادیغی و یئنی مسکون اولموش اراضیه ده، اثرمنی آدی ایله باغلی اولاراق اثرمنیستان آدینی وئردی، یوخسا اونلار بو سون عصرلرده قده ر اثرمنی آدینی منیمسه میردیrlر و اۆزلرینی، اؤز - اۆزلوکلرینده "های" و تورپاقلارینین آدینی دا "هایستان" بیلیم دئییردیrlر. اونلار موفته آدا اییه لنمکله، بۆیوک بیر تاریخه و عنوانا و بۆیوک بیر اراضیه و کئچمیشه مالیک اولدولار و تورک خالقینین اونلار موفته یئر وئردیگی آددان یاخشيجا کوللانیب، بهرهلندیrlر. اثرمنیستانین چوخ

اووسونجوسو، بویوجوسو، تانری و تانری ائلچیلری ده اولورموش. او، زامانیندا بیر نئچه اؤنملی و روحانی وظیفه لرین صاحیبی ایمیش. اونلارین (گرچک تورک اثرمنی سینین) اساس ایلك مسکنی و قایناغی "اورمو (اورمیا) - وان گۆلرینین حؤوزه سی و چئوره سی اراضی اولموشدور. اونلار ائرادان چوخ اؤنجه لردن، بو اراضیلرین اییه سی ایدیلر و بو اراضیده ایلکین تورک - آذربایجان دؤولتلی یارانمادان اؤنجه، یعنی ماد(میدیا) - ماننا حکومتلریندن چوخ اؤنجه لر، بو اراضیلرده یاشایب و بو اراضینین یئرلی اهالیسیندن سایلیردیلر. بو تورک سویلو خالق و اونون یاشادیغی اراضیلر، تاریخ بویو موختلیف و چئشیتلی آدلار مالیک اولوب و تانییب دیر. "های" آدی، تورکجه سؤزدور و بیز اونلاری هایسا آدلی تورک ایالتی و اراضیسینین آدی ایله آدلاندیریریق. بونلار آوروپا یا خود قارا دنیزین هارالاریندان و یا بالکان یاریم آداسینین هاراسیندان دوروب کؤچوب گلمه لری و بیر مدت کیچیک آسیانین فریگییه اۆلکه سینده و سونرا تورک تورپاغی اولان هایسا ایالتینده یئرلشمه لری و سونرا اورادان دا قدیم تورک اۆلکه سی اولان مانلار // آیریملار یوردونا (Arm.ini) یئرلشمه لری و اورارتولار آرمینی نی آلیب ضبط ائده ن دن سونرا، اورارتو سوی آدینی داشیمالاری و آن سوندا اورارتو چارلارینین تشبوسو ایله آذربایجانین ایندیکی اثرمنیستان آدلی اراضیلرینده یئرلشمه لری، بیر عجیبه و قریبه تاریخ اولای دیر کی بیر آدسیز خالق هر دفعه کؤچدویو یئرین و قوناق قبول ائله دیگی آدامین یا ائو اییه سینین آدینی، اؤزونه آد سئچیب گؤتورمه یی، ائتنوسلار تاریخینده استئنا بیر حال دیر (یئرسیز یئر یئرلی تورکلر، هایلاری اثرمنیستاندان سورگون اولدوقلاری اوچون، اثرمنی آدلاندیردیقلاری، آذربایجان تورپاقلاریندا، قوندارما

لنمه سینی و منیمسه مه سینی قارشیسینی
 آماقدیر و ایزین وئرمه یه لر کی اونلارین اؤز دوغما
 سؤزلر و آدلارینی ،اونلارین اؤز علییه لرینه
 ایشلتسینلر و بد نیت پلانلار جیزسینلار ، نئجه کی
 هایلارین مسئلهسینده بو سایاق تاریخی سهولری ،
 ایندی تورک خالقینین باشینا بؤیوک بلالار آچیب و
 آچماقدادیر و بوش یئرله یئنی گلمیش بیر خالقا
 موفته سینه، نئچه مین ایلیک سایقه یه (ایستازا)
 مالیک ائرمی آدلی تورک خالقینین تاریخینی و
 اراضی سینی(آرمینی،آنادولودا وان گؤل اطرافی تا
 اورمو گؤل اطرافینا قدر) باغیشلادیلار و اؤز دوغما
 تورک طایفا آدینی، ایندی اؤز تاریخی دوشمانی
 کوللانیر.

های ائرمی خالق هئچ زامان اؤزونو ائرمی
 آدلاندرماییب، بو آدی یئرلی تورک خالق اؤزو
 بیلمه دن (گله جه یی بیلمه دن) اونلار وئریبدیر
 تورک خالق قديمدن آد قویما و آد وئرمه پئشه سی
 دیر).هایلارین تورپاق ادعالارینین کؤکو و زمینی ،
 تورک خالقینین بوش یئرله اورارتولار زامانی اونلار
 تورک ائرمیلرین آدینی وئرمکده دیر، چونکی
 اصل تورک آرمینی / آرمینیا / ائرمینیا / ائرمینیه
 اؤلکه و ایالتین اؤزونه گؤره ،وان گؤل حؤوزه سیندن
 تا اورمو گؤلونون چئوره سینه قدر اراضیسی اولوب و
 دیگر طرفدن ان اؤنملی سی بو کی ،بو تورکلرین
 نئچه مین ایلیک تاریخلی و تاریخی ایزلری او
 بؤلگه ده اولوب کی بونلاری بوش یئرله باغیشلادیلار
 هایلار و بو حرکت ایله دیگر بیر تورک اراضی سینی
 باشینی(آذربایجانین ایندیکی ائرمیستان آدلی
 تورپاقلارینی)دا، بوش یئرله(او های خالقینی ائرمی
 آدلاندریدیلاری اوچون) بؤیوک بیر فلاکته
 سوخدولار،چونکی ایندیکی هایلار،تورک طایفاسی و
 خالق اولان ائرمی نین تاریخینه و تاریخی
 اراضیسینه اییه لنیب سؤیکه نهرک، آذربایجان

بؤیوک عظمتلی تاریخی، مدنیته وار و اؤزو ده چوخ
 قديم بیر خالق دیر. ائوت بونلار دوزدور و بیر
 حقیقتدیر، آما بو سایدیقلاریمیز شان-شؤهرت
 ،عظمت، قديملیک، هانسی ائرمی یه و هانسی
 ائرمیستانا عاییددیر؟! بو هایلارین اییه لندیگی
 ائرمی آدی و هایلارلا دولوب اویوشموش ایندیکی
 آرازین شیمالیندا آذربایجان تورپاقلاری ؟ ، یوخسا
 اصل تورک سویلو آیریم تورک طایفاسینین یوردو ؟
 هانسی؟ آنادولودا یئرلشن حقیقی آرمینی یا
 ائرمیستان ، بوتون تورک دونیاسینین و او جمله دن
 ایران ، آذربایجان ، آریا و تورکیستان(اورتا آسیا)
 تورکلرین موغلار(دین خادیملری) قایناغی اولان
 یورد و ایالتیمیش. آرمینی یا ائرمیستان ، اوو سونجو
 و بویجو آیریملارین یوردو ساییلیرمیش.اونلارین
 یوردونو اورارتو یازیلاریندا "آرمینی" و یونان - روما
 مؤلیفلرین یازیلاریندا "آرم" فورماسیندا یازیلیرمیش
 و یئرلی تورکلرین دپلینده ائرمی و ائرمیستان
 آدلانیرمیش و بو اؤلکه آنادولودا یئرلشیردی. البته
 اونلار (هایلار)، بو آدی یئرلی تورکلر ایکی اللی
 سونوبلار . هایلارین آرمینی اراضیسیندن گلدیکلری
 اوچون ، تورکلر اونلار آرمینی دئدیله و چاغیردیله.
 زامان کئچدی که توره ییب چوخالیدیله و اونلارین
 یاشادیغی اراضیه ده ائرمیستان دئدیله و تاریخده
 هئچ-هئچینه بیر دیگر صونعی و سونرادان ساختا بیر
 ائرمیستان یاراندی. بو فرق ایله کی ایلکین
 ائرمیستان آنادولودا بیر تورک اؤلکه سی ایدی ، اما
 بو سونراکی ائرمیستان ، آذربایجان تورک
 تورپاقلاریندا ،آرازین شیمالیندا یارانان اؤلکه و
 اهالیسی ده باشقا بیر خالق، یعنی تورک اولمایان و
 آوروپا کؤکنلی بیر خالق ایدی. های ائرمیلرینین
 بئله اؤزگه مالینا و تاریخینه ال آتما احوالاتی آ
 اولماییدیر. تورک عالیملری و اوزمانلارینین بورجو
 بو قديم دوغما تورک آدلارینی ، باشقاسینین اییه

و طایفاسینین آدی حاققیندا آچیکلامانی ،
 آذربایجان میفولوگو و تاریخچیسى "میر علی
 سئیدوف" M.Ə.Seyidov قلمه آلیر و یازیر :
 آیریم اسکی تورک سوی وقبيله بیرلشمه سی
 ائتنوسونون آدی "آی" Ay و "ریم" Rim سؤزلرینین
 بیرلشمه سیندن یارانیب. "آی" تورک سؤزو
 "تانیسال ، تانی ، سماوی، ایلاهی، مقدس ، گؤیدن
 ائنه ، کوتسال " آنلامیندادیر . آدین ایکینجی
 بؤلومو یعنی "ریم" ایسه کازان Kazan،
 کویبال Kuybal، لئبئد Lebed، قیرقیز Qırqız،
 آلتای Altay، تئلئوت Teleut، شور Şor،
 ساکای(ساقای) Sakay/Saqay تورک دیلرینده
 "اؤنجه دن خبر وئره ن" ، "اؤنجه دن خئیری-شئری
 بیلن" ، "پئیغمبرلیک" دئمکدیر. "ریم" Rim
 سؤزوندن تورک خالقلاریندا "ریمچی" Rimçi و
 "ریمچیلیک" Rimçilik سؤزلری ده یارانیبیدیر.
 هامیسی "یاخشی خبری، گلن خوشباختلیغی، کؤتو
 خبری ، باشا گلن اوغورسوزلوغو خبر وئرمک ، اوزان
 ، باکشی و اونلارین باشچیسى "ده ده قورقودو" یادا
 سالیر . سئیدوو Seyidov "آیریم" سؤزو یا آدینی ،
 تورک سؤیلو ساک لار یا ساکالارلا باغلايیر. ۲۰
 آذربایجانلی عالیمین وئردیگی ایضاح و آنلاملاردان
 باشقا بونو آرتیرمالیق کی "آی" Ay سؤزو عینی
 حالدا طبیقی ده ده قورقوت کیتابی "دانیشان"،
 "کونوشان" ، "سؤیله یَن" دئمکدیر. ده ده قورقوت
 کیتابینین گیریشینده اوخویوروق "قورقوت آتا
 آیتدی:" بورادا "آیتدی" ayıtdı یعنی "سؤیله دی
 ، هوشدارلیک وئرمک ، خبر وئرمک" آنلامیندادیر.
 دئمک "آی" ین تورک دیلینده (اؤزه للیکله اوغوز
 تورکجه سینده) بیر آنلامی دا(سئیدوفون
 دئدیکلریندن باشقا) ، "سؤیله مک و خبردارلیق"
 ائتمکدیر. آیریم Ayrim سؤزو و ائتنونیمی اصلینده
 تورکجه "آیریم" İrim سؤزو ایله بیر کؤکدن اولایبیر

اراضیسینی ده او قدیم اثرمنی تورپاقلارینا علاوه ائد
 یب، "بؤیوک اثرمنیستان" خریطه سینى جیزیب و
 او خولیاسی ایله یاشاماقدادیر. یئر اوزونده کی تورک
 سویلو و تورک دیللی خالقلارین یاشادیغی اراضینی
 ،ساکیت اوکیان دان تا آغ دنیز- ائگئى ساحیللرینه
 قده ر اوزانان اراضیده ،ایکی اساس اثرمنی آدامینین
 قایناغی و توپلوم یاشادیغی یئری اولوب. غرب (باتی)
 سمتینده کی اراضیده "اورمو- وان گؤللری حؤوزه
 سینده، مرکزی "اورومیا" /"اورومو" /"اوروما" /
 "آرما" شهرى و دیگر آنا قایناغی و توپلوم مرکزی
 اولان ، تورک دونیاسینین شرق و دوغوسوندا
 یئرلشن ایندیکی شرقی تورکیستاندا ،اویغور
 تورکلرینین آنا تورپاغی ساییلان ،اورومچو شهرى دیر.
 آیریم ...ارمنی ... اورمیا . بیز مقوله ده چالیشیریق
 بو اوچ آدین بیر-بیريله باغلیلیغینی و اونلارین
 آراسیندا اولان باغلاری اثبات ائده ک.

ایندی بورادا یئری گلمیشکن لازیم گؤرونور بو مقاله
 مؤلفینین تورکیه تورکجه سینده ۲۰۱۴ فئورال
 آییندا یازیلیمیش "کولتوروموزده موسکا" آدلی مقاله
 سیندن اثرمنیستان کونوسو حاققیندا اولان پارچانی
 عینا بورادا گتیره ک ۱:" ائسکی تورکلرده
 بویوجولوک ، اؤوسون و اؤن گؤرولوک ، کؤک
 توتמוש دینسل ایناملاری و اینانجلاری ،اؤز
 حیاتینى داوام ائتدیرمکده ایدی و بعضی تورک بوی
 و طایفالارینین آدی دا(ائتنونیمی) بو سیرا
 ایناملاردان و بو کیمی پئشه لرله ایلگیلی
 قاینالاناراق ، ائتنونیملری یاراتمیشدیر. او سیرادان
 بیز "ماغ"/"ماق" Mağ//Maq طایفاسینی و
 "آیریم" Ayrim طایفاسینی آد آپارا بیله ریک.
 "آیریم"لار آن اسکی تورک طایفا و بویلاردان
 بیرسی ساییلیر. آیریم ،آذربایجان قبيله بیرلشمه
 سی حاققیندا تورلو خالق سؤز آچیملاری واردیر،آما
 آن قانع اندیجی و عاغیلا باتان آنلامی بو تورک قبيله

“ایریم irim / ایریم irim / ایرم irm” (ریم rim / ریم rim) ، ویرد و دوعا اوخوماق ، میزیداماقلای بوغوناق و یاخشی دویولمایان بویوBüyü و جادو سۆزلری آنلامیندا اولان “آرم Arm سۆزو ، “آیریم” Ayrim ائتنوسو و طایفاسی آدینین اونسوزünsüz سسلسیز (صائیتسیزحرفلر // حروف بیصدا) یازیلیمیش فورماسیدیر. چونکی ائسکی چیوی (میخ) یازیلاریندا ، بیر چوخ آرادا گلن اونلو ünlü سسلسر (سۆزجوکلر) و یوموشاق “ی” y ، “غ” g کیمی سسلسر دوشوب یازیلیمیردی. اؤرنک اوچون Ayrim “آیریم” آدی یازیلارکن ، “a” دان سونرا یوموشاق “ی” y و “r” دان سونراکی “ی” y اونلو سسی دوشوب و “آرم Arm فورماسینا کئچیدیر. آیریم Ayirim ----> آرم Arm. توروخانسک یاکوتلاری میفولوژیاسیندا “آی” Ay / “آیی” Ai ، یارادیجی // یارادان // تانری آنلامیندادیر. ۸. آذربایجاندا اؤزه للیکلہ ایران آذربایجانیندا “آیریمی” Ayrimi ، “آیریملی” Ayrimli آدلی تورک طایفا ایندی ده کندی حیاتینا داوام ائتدیرمکده دیر. بو ائسکی تورک طایفاسی قارا دنیزین گونئی دوغوسوندا یعنی وان گؤلونون چئوره سینده یئرلئشیرمیش. آیریم تورک طایفاسینین بو یئرلئشیدیگی و یورت سالمیش یئرلری کندی ائتنوس آدلاری ایله باغلی اولاراق ، “آیریمینی” Ayrimini و یوموشاک “ی” y سسینین دوشمه سیله “آیریمینی” Arimini و سوندا دا قیسسا (تورک دیلینه اؤزه ل اولان) “ا” صائیت سسینین دوشمه سیله و عینی حالدا آسور ، آرامئی ، فارس ، بابل ، یونان ، های ، ایبری ، روم و باشقا هیند-آوروپالی دیللرده اولمادیغی یوزوندن ، گیل تابلئت لرده ، داش و قایا اوزه رینده چیوی (میخ) یازیلاردا ، بالبال لاردا ، داش بابالاردا ، کتیبه لرده و کیتابلاردا و باشقا-باشقا قاینقلاردا و اؤزه للیکلہ ده “اورارتو” داش و قایا اوستو چیوی (میخ) یازیلاریندا ،

یعنی آیریم ، ایریم irim سۆزونون باشقا فونئتیکی واریانتیدیر ، چونکی “ایریم” irim سۆزونون آنلامی دا بو فیکیری و احتمالی بیزده گوجلندیریر و بیزی ساندیغیمیزا سورکله ییر. شمس الدین سامی قاموس ترکی آدلی لوغت کیتابیندا “ایریم” irim سۆزونون آنلامیندا یازیر : ایریم Irim = ایرمک دن . ایرمه ، وصول (چاتما ، نائل اولماق ، اولاشماق) – فال آچما ، تغال ، استخاره ۳ دئمک “آیریم” Ayrim تورک طایفاسی ، اؤز طایفا و ائتنوسونون آدینی ، اؤن گؤرولوک ائده ن و اؤنجه دن خبر وئره ن اؤز طایفا باشچیسی ، طایفا بؤیوکو و آغ ساققالی ، طایفا باکشی / باخشی و اوزانی نین شرفینه ، “آیریم” قویوبدور . چوخ گومان ، بو طایفانین باشچی و لیدئری ، اؤن گورو حیسیسینه مالیک بیرسی ایمیش و اؤنجه دن خبر وئره ن ایمیش... " تاستیوس-ون Tastius دئدیگینه گوره "آرمینی" Armini خالق فرات ایرماغی اوچون آت قوربانلیق ائده رمیشلر و بو ایرماغین دالغالاری (لپه لری) و کؤپویو ایله اؤن گؤرولوک ائده رمیشلر. ۴ تاریخچی "آگاتئنگلوس" Agathenglus ، "پئلینی" Pelini و "پلوتارک" Plotark دئدیکلرینه گوره آرمینی ده آن سئویملی تانری ، تانریچا Anahit "آناهیت" ایمیش و اؤزه ل آیلار و گونلر ، آی و گونشه حصر اولونموشدور. گئزننفون Gezenfon "آنابایس" دا Anabayis ایشاره ائدیر کی آرمینی لر گونشه ، سویا قوربان کسرمیشلر. ۵ تاریخچی آگاتئنگلوس یازیر کی گونش و نور ، ایشیق تانریسی میترا (میسرا) نین آرمینی نین باگایارنیک ینده تاپیناغی وایمیش. ۶ بونو دا آرتیرمالیق کی آیریم Ayirim آدیندا "آی" Ay سۆزو آسکی تورک دیللرینده (یوخاریدا سایدیقلاریمیز آنلاملاردان باشقا) "کونوشماک ، دئمک ، بیان ائتمک ، سؤیلمک ، وعظ ائتمک" آنلاملاریندا دا گلیبدیر. ۷

یوزایلیکدن سونرا "آرمینی" Armini، "ارمنیه" Erməniyə، "ارمنیستان" Ermənistan آدی ایله تانیماقدادیر. آیریملارین Ayırım (یئنیلیدکدن اۇنجه) یاشادیقلاری بۇلگه نین مرکزی و قایناغی "کاپادوکیه" Kapadokiya اولموشدور. بو اۆلکه نین (اورارتو) بیر نچه آدی اولوب و یاخشی دئیش اولساق، چئشیتلی خالقلار طرفیندن وئرلیمیش چئشیتلی آدلار داشیمیش خالق و اۆلکه دیر. اما بو اۆلکه نین کندی خالق طرفیندن وئرلیمیش آدی "بیا اینی" Biyaini یا "بویا اینی" Buyaini ایمیش. بو خالقین کندی اۆلکه سینه وئریدیگی آد، "بیا اینی" Biyaini یا "بویا اینی" Buyaini یوخ، اصلینده "بوگو- اینی" Būgū ini یا "بویو اینی" Būyū ini اولموشدور و اسکی یونان، روم، آسور، فارس، ایبری و باشقا تورک اولمایان خالقلارین "او" ō اونلو سسینین اولمادیغی اوچون "بیا اینی" Biya ini و "بویا اینی" Buya ini فورماسیندا قئید اولونوبدور. "بیا اینی" Biya ini و "بویا اینی" Buya ini بیر چوخ عالیم و تاریخ اوزمانلاری و آراشتیریجیلار طرفیندن یوروملانیب و بو قدیم اۆلکه آدینی ایکی آدلیم "اورمیا" Urmiya و "وان" Van گۆل لرینین بو اۆلکه ده یئرلشدیگی اوچون، "سولار یا سو اۆلکه سی" آنلامیندا یوروبلار، حالبوکی بو اۆلکه نین آدی "آیریم" Ayrim تورک ائتنوسونون یوردو اولاراق، آنلامی "بویو اۆلکه سی" Būyū ölkəsi، "بویو یورتو" Būyū yurdu. اۇنجه یوخاریدا قئید ائتدیگیمیز کیمی، "آیریم" لار اووسونجو ovsuncu، سئحیرباز sehirbaz، بویوجو büyücü، büyücü، طبّ حکیمی، روح حکیمی (پسیکیاتیر)، سئحیرچی، موسکاجی (دووا یازان) و عینی حالدا دین خادیمی و تورک خالق دینینی و اینانجلارینی

"آرمینی" Armini فورماسینی و آدینی آلمیش و بۇیلده ده تاریخده تانییب و ایندی ده تانیماقدادیر. بو تورک "آیریم" Ayrim طایفا، اۆلکه سینین آدینی عرب جوغرافیاچیلاری و گزگینلری (سیاحلاری) کندی اثرلرینده "آرمینه" Ḥermāniyā گیبی یازمیشلار. بو تورک اۆلکه سی "ارمنیه" Erməniyə//Ḥermāniyā و یا اورارتولار و ائسکی یونان یازارلارین دیلیجه دئسه ک "آرمینی" Armini، آیریم Ayrim تورک طایفاسینین اۆلکه سی دئمکدیر. بیزه گۆره هیت/هئت Hit Het، ماننا Manna، میدیا Midia (ماداد) و آشور Assur ایمپئریالاری زامانی، حیات سوره ن بو اۆلکه، دین خادیملری و دین باشچیلاری اولان "ماق" لارین اساس مرکزی وقایناغی اولوب، یعنی ماقلار دئدیگیمیز دین آداملاری دا، "آیریم" تورک طایفاسیندان چیخیب بوتون اۆلکه لره یاییلان دینچیلر و دین خادیملری اولموشلار و میدیا تورکلری دؤورونده بو دین باشچیلیغی رولونو تورک دونیاسیندا و باشقا تورک یورتلاریندا، کندی اوزه رینه گۆتورموش خالق اولموشلار و ائله جه ده بوتون تورک توپراقلارینا یاییلیدیقلارینا گۆره، گونو گوندن بو "آیریم" Ayrim (آرمینی) Armini، ائرمینه (Erməniyə) اۆلکه سی، سای باخیمیندان آزالاراق باشقا یاد خالق اونون توپراغینا گیریپ، یئرلشه رک، او تورک طایفا و ائتنوسون هم توپراغینا، اۆلکه سینه، همی ده آدینا، او یگارلیغینا یییه لنه رک، تاریخده بیر ناحاق و یالان ادغادا بولونموشلار. بو ائسکی تورک ائتنوسو یعنی "آیریم" Ayrim ائتنوسونون اۆلکه سینین و دؤولتینین آدی، اورارتو طرفیندن یئنیلیدکدن سونرا تاریخده "اورارتو" Orartu آدی ایله، سامی دیلی خالقلارین دیلینده "آراشتوا" Araštua و ائرادان اۇنجه 5- جی

سورگون اولانلار (اورارتو`نون // بویا اینی دؤولتینین آرمینی // آیریمینی ولایت و بؤلگه سیندن گلدیکلری اوچون) یانلیش اولاراق سوی آدلاری ایله یوخ ، بلكی گلیب سیغینیب-یئرلشدیگی تورک اؤلکه نین آدینی یعنی "آرمینی" Armini، "اثرمنی Erməni" وئرمیش و آدلاندیرمیش ، عینی حالدا یئرلی تورک خالقى اونلارین بو یئننى یئرلشدیکلری تورک توپراقلارینا دا ، تورک ولایت و اؤلکه نین آدینی یعنی "اثرمنیستان" اراضی آدینی وئیر و آرازین قوزئی ساحیلینده ، ایندیكى "های"لار یاشایان یئرہ "اثرمنیستان" دئدیئر. آذربایجان تاریخچىسى "ق.غئیب اله یئو" Q.Qeybullayev یازیر : "ایندیكى اثرمنیلرین (هایلارین) اولو اجدادلاری اولان فریگی لر ائرادان اؤنجه بالکان یاریم آداسیندان کیچیک آسیا یا کئچیب گلمیشلر. فریگی لرین بیر قىسمى آسور قايناقلاریندا "اورومه" Urume و اورارتو قايناقلاریندا "آرم" Arm ولایتینده (اصلینده آرمینی کیمیدیر لاکین بو آدین سونونداكى "اینی" ini اورارتو ديلینده یئر آدلارینین سونلارینا آرتیریلان شکیلچیدیر) یئرلشمیشلر. یازار سونرا قید ائدیر : "آرم Arm توپونیمی بالکان یاریم آداسیندان کؤچوب گلنلرین سؤزودورمو ، یوخسا اونلار "آرم" آدلی اولان اؤلکه یه گلیب اوتورموشلار ؟! ، بو هله آیدین دئییل ". ۹ گؤرونور بیزیم کندی تاریخچیلریمیز آرم سؤزونون نه اولدوغونو و نه ایله باغلیدیر ، هله لیک چؤزه بیلمه ییب و آچیکلایا بیلمه ییبلر و بیر سیر و تاریخ گیزی کیمی قالمقدادیر. بؤیله اولونجا باشقالاری بو گیزلی قالمیش تاریخی حقیقت لردن یاخشيجا کندی خئیرینه گؤره یارارلانیرلار و سونرا دا بؤیوک حولیالار دالمیش اولورلار و تورکه عایید تاریخی گئرچک لر و اولایلار بیر باشقاسینین آدی ایله رقم یئیر و سوندا کندی گیزلی و اوستو آچیلمامیش

قۇرویان آداملار اولوبلار . دئمک بو اساسلارلا "آیریم"لار Ayrim`lar کندی اؤلکه لرینه "بویو اینی" Büyü ini (بوگو bügü، بویو büyü، اووسون ovsun، سئحیر sehir و موسکا muska یورتو) آدلاندیرماقلاری یئرسیز دئییلیمیش. بیز چوخ یاخشى بیلیریک کی ایندیكى "اثرمنی" آدلاندیردیغیمیز خالق ، اصلینده کندیلرینی "اثرمنی" بیلیمیرلر ، سایماییرلار و سانمیرلار . بو هیند-آروپا ديللی و سويلو خالق ، کندی آرالاریندا ، کندیلرینی "های" Hay، "هایک" Hayk و کندی یورتلارینی دا "هایستان" Haystan آدلاندیریرلار. اثرمنی آدلاندیردیغیمیز "های" خالقى چوخ یاخشى بیلیر کی آنadolودا قارا دنیزین گوئننى دوغوسوندا یئرلشمیش اسکی اثرمنیه / آرمینی / اثرمنیستان / اورارتو / بویا اینی ، تورک خالقلارین اؤلکه سی اولوب و بو تورک اؤلکه سی آیریمینی Ayrimini // آرمینی Armini بؤلگه و ولایتی ، ازل گوندن اسکی "آیریم" Ayrim تورک طایفاسینین یوردو اولموش و کندیلری سونرالار آروپا قاراسیندان (او زامان نه سؤی آدی داشیییرمیشلار حالا بللی دئییل) گزه- گزه گلیب "فریگیا" Frigiya یوردونا و اورادان "هایاسا" Hayasa ولایتینه یعنی تورک "هیت" Hit / "هئت" Hett دؤولتی توپراقلارینا چاتمیش و زامان- زامان بو تورک یوردوندا (اورارتو دؤولتی تورک اؤلکه سی "آرمینی" نى آلمادان اؤنجه) "اثرمنی" بؤلگه سینده سیغینیب ، یئرلشمیش ، کؤک سالمیش و سونرا دا اورارتو شاهلاری آیریمینی Armini // Ayrimini آرمینی`نى آلاندا سونرا بو هایلارین بیر چوخ قىسمىنى آذربایجانین آراز قوزئی کییى لارینا کؤله لیک و ایش چکمک اوچون سورگون ائدیب یئرلشدیریر و اورارتو زامانیندان برى ایندیكى اثرمنیستان آدلاندیردیغیمیز توپراقلاریندا بولونماقدادیلار. یئرلی تورکلر بو

Ayırım (آرم Arm) طایفاسی و خالقى ساپاق!؟ آن اساس پروبلئم و مؤوضوع "آرم" Arm يا "آرمينى" Armini سوي و ديل كيمليينى آچيكلاماق و بو تاريخى گيزى چؤزْمَكدير. بونون اوچون تورك تاريخچيلرين اوزه رينه چوخ بير آغير يوك دوشور و گرَه ك دير بو گيزى چؤزْمَك لازيمدير. روس تاريخچيسى دياكونوو Diakonov يازير : "آرمينى" ائنتونيمى "آرم" Arm ايلتيني (اؤلكه سينين) آديندان آلمينمادير. ۱۱ بو آد ميديالييلار ، فارسيلار ، اولناردان دا عربلره كئچميشدير. تورك سويلو اورارتو شاهلارى "مئنا Menua ، آرگيشتى Argišti ، ايكينجى ساردور Il Sardur" آرم ايلتيني (اؤلكه سينى) ايشقال انديب اورارتويا قاتميشلار. بيرينجى آرگيشتى بو ايلتدن ۶۶۰۰ دؤيوشچو ، ايكينجى ساردور ايسه 10/000 نفر عائيله نى وان Van گؤلو اطرافى اراضيه (يعنى اورارتو'يا) و سونرا ا اينديكى يئرئوان Yerevan (ايروان) شهرينين ياخينليغي ندا تيكديكلرى ايرپونى İrpuni قالاسينا كؤچورموشدور. آذربايجان اراضيسينده اينديكى ائرمينستان ايلك ائرمينيلرين (اصلينده آروپا كؤكنلى هاى لارين) گلمه سى ده بو اولاييلار و حاديثه لرله باغليدير. ۱۲ هاى لارين بو بؤلگه لرله گلمه لريندن چوخ اؤنجه دن ، "آرمينى" تورك سؤزو ، بير تورك آدى كيمي اورارتو// بوي ايني// آيريمينى توركلرى طرفيندن كوللانماكدا ييميش. بو يئرلى تورك خالقى ائرادان اول ۷-۸ يوزايلليكلردن بو آرمَن Erman (آرمَن Ermən) و آيريمان Ayriman آدلارى ايله تانيش ايديلر و كندى چوققلارينا دا بو كيمي آدلارى قويورموشلار. اؤرنك اوچون اورارتو Orartu// بوي ايني Buyaini// آيريمينى Ayrimini شاهى Rosa روسائين آتاسينين آدى Erimena "آريمئنا" ييميش. Oscar White Muscarella "اوسكار وايت موسكارئللا" ، آسور

تاريخيميزين اسيرى و گيريفتارى اولوروق و هيچ يول بولاميريق كى بو دويونلرى چؤزه بيلك. بو گيزلرى چؤزه بيلمه يينجه ، "بؤيوك ائرمينستان" توپراقلارى خولياسيله يوز-يوزه گليريك و باتى دونياسى و باتى تاريخچيلرى ده بو يئرسيز و بوش ادعايا دستك دورور. آيريم ايني Ayrim.ini آيريم-ايني Ayirim.ini تورك اؤلكه سى و تورك خالقينين گيزى آچيقلانا قَدَر تورك خالقينا اولان يوروشلر و باسقىلار سونا آرميه جَك و داوام ائده جَك. آيريم Ayrim تورك اؤلكه سى و خالقى گيزى ، چؤزولمه يينجه دوغو آنادولو توپراقلاريندان باشقا ، آذربايجان توپراقلارينا باسقين ، يوروش و ايشقال اولونما پروسسلىرى داوام ائده جك ، چونكى "بؤيوك ائرمينستان" خريطه سينه گؤره توركيه نين دوغو قيسىمى و آذربايجان توپراقلارى آلينماليدير. بو سوي-ئسيل آدينى و عيني حالدا بو اؤلكه آدينى توركلر كندى آللى له اولنارلا وئريب و ايندى ده كندى آليشديرديغى اودون ايچينده ياخيلير . توركون اويوماسى و آغير اويكوي دالماسيندان ، گؤرون رقيب و توركه قارشى دورانلار تاريخ آدينا نَلر سؤيله ييرلر . اؤرنك اوچون تاريخچى گ.كاپانسيان يازير : "آريم" Arim آدينى داشييان هيند-آروپا كؤكنلى طايفا ، بالكان ياريم آداسيندان كيچيك آسياهيا ، هئتلرين اؤلكه سينه ، "هاياسا" Hayasa آدى ولايته (اينديكى آرزينجانا Erzincan) گئلميش ، سونرا ايسه ائرادان اؤنجه 7-6، iö جى يوزايللرده ، ائرمينى يايلاسينا ، داها سونرا اورارتو Orartu اؤلكه سينه ياييلميشدى. ۱۰ دئمك آيدين اولور كى ائرمينلر ائرادان اؤنجه ۶-۷ يوزايللرده ائرمينى يايلاسينا ياشايرميشلار ، اساس سؤز بوراسيندادير كى بيز بو تاريخچينين دئديگى ائرمينلرى آروپا كؤكنلى اولان اينديكى ائرمينلر ساپاق ، يوخسا تورك ديللى و تورك سويلو آيريم

بۇيلە اولاراق بو سونوجا چاتيريق كى اسكى تاريخده
اۈزە لىكلە آنادولو اسكى تاريخينده "آربونى"
Arbuni اۈلكە آدى دا ھەمەن اسكى تورك اۈلكە سى
اولان آرمىنى Armini / آرم.اونى Arm.uni /
آرمىنىه Armeniye / آرم.اين.استان
Arm.in.stan دىر.

آربونى Arbuni <---- آرمونى Armuni <----
آرمىنى Armini <---- آرمىنى Armeni <----
آرمىنىه Armenia.

بو يوخارىداكى اۋرنكلردە "آرم" لا باشلانان سۆز و
آدلارنىن سونلۇغوندا اولان "اينى" ini و "اونى"
uni سونلۇقلارى ، اورارتوجا يعنى اورارتو دىلينده
اولان سونلۇقلاردىر. اورارتو التصاقى دىلينده "اينى"
ini ، "اونى" uni سونلۇقلار ، يورت ، اۈلكە ، وطن
دئمكىدەر. "آرم.اينى" Arm.ini ، آرم يوردو ،
بۈگۈ Bۈgۈ // بۈيۈ Bۈyۈ و بۈيۈلر يوردو Bۈyۈlەر
yurdu دئمكىدەر. توركچە "آرم" Arm و "آرپاغ"
Arpağ سۆزلىرى ايله باغلى بىزىم آذربايجاندا و
آنادولو دا چوخلو توپونىم ، ھىدرونىم ، اورونىم و
اىتتونىملىرىمىز وار ، او سىرادان آرپا چايى Arpa
çayı ، اورمىيا شەھرى Urmiya şəhəri ، اورمىيا
گۈلۈ Urmiya gölü ، آرمىنىستان Armenistan
اۈلكە سى ، آرموتلو Armutlu كۆيۈ و سايىرە... آرپا
چاينىن آدى اصلينده "آرپاغ" ايمىش : آرپاغ
Arbağ <---- آرپاغ Arpağ <---- آرپا Arpa (=)
بۈيۈ bۈyۈ / بۈيۈلۈ bۈyۈlۈ

بۈيۈ bۈyۈ / بۈيۈلۈنمىش bۈyۈlۈnمىش / بۈيۈ
يوردوندىن گۈلۈن سو و ايرماك bۈyۈ
bۈyۈ yurdundan gələn su və یرماق . اورمىيا
شەھرىن آدى ، گۈلۈن آدىندان گۈتۈرۈلۈبدور و بو
گۈلۈن آدى اصلينده "آرمىيا" Armiya اولوب و اسكى
تورك سۆزۈ "آرم" Arm (= سئحىر sehir ، اووسون
ovsun ، جادى cadı ، بۈگۈ bۈgۈ ، بۈيۈ bۈyۈ

شاھى سارگون -ون اورارتو يا حربى يوروشو
حاققىندا يازدىغى راپورون اۋن يازىسىندا پروفىسور
"استفان كرول" prof. Stephan Kroll قئىد
اىدىر كى سارگونون اورارتو يا ساواش يوروشو زامانى ،
اورارتو شاھى روسا "اىرىمىن" -ين اوغلو ايمىش ۱۳
"اىرىم" لار تورك دونىاسىنىن دىنسل و دىنى
آخوندلارى (خوجالارى) ، شامانلارى و موغلارى
كىمى ، بوتون تورك اۈلكە لرېنە و توپراقلارينا
يايىلماقدا اولموشلار. اىرىملار آن اسكى زامانلاردان
يعنى اسكى تاش دۈۋرۈندىن برى اووسوندىن ،
موسكاجىلىكدان باشلاپ ، سون دۈۋرلرېن زرتوشت
دىنىن مۇغلارى // ماقلارى اولاراق ، موغ و ماق
كىمى اسكى دونىايە تانىنىمىشلار و گىت-گىتدە
اصىل حقيقى "اىرىم" آدى ايتىب- باتىب ، آرادان
گىدىب و "ماق" فورمونو و آدىنى قازانىب
داشىماقدا اولوبدور. "اىرىم" يعنى "اۈنجە دن خبر
وئە ن" ، "اۈنجە گۈرە ن" دئمكىدەر. اسكى تورك
دىلينده "بۈگۈ" Bۈgۈ // "بۈيۈ" Bۈyۈ ، جادى Cadı
، "اووسون" Ovsun ، و "Sehir" سئحىر "ه" ،
"آرپاغ" Arpağ دا دئىە رمىشلر كى ھەمەن توركچە
"اىرىم" Ayrım / آرم Arm / آرم Arma (تورك
اىتونىمى اىرىم Ayrım / اىرىم Arım / آرم Arm و
عینى حالدا تورك اۈلكە آدى آرمىنى
Armini / آرمىنىه Armeniyyə / آرمانىستان
Armanistan) سۆزلىرى ايله تورك دىللىرىن
سەس دە يىشىمى قانونو و اۈزە لىكلرىنى (ب-B- م
M سىلرىن دە يىشىلمە سىنى) گۈز اۈنۈنە آلاراق
عینى سۆزدور ، يعنى اصلينده "آرپاغ" Arpağ
سۆزۈ ھەمەن آرم Arm / آرماغ Armağ / آرم Arma
سۆزدور.
آرپاغ Arbağ <---- (ب B <---- م M) آرماغ
Armağ <---- (يۈمۈشاق "غ" صامىتى دوشركن) -
>---- آرم Arma / آرم Arm .

ایندیکی "اورمیا" ویلایتی و شهری، "موغ" /"ماغ"/"ماق" لارین یئری-یوردو و اقامتگاهلاری اولموش ایدی. بونا گۆره دیر و تصادوفی دئیل کی "اورمیا" شهری "زرتوشت"-ون دوغولدوغو یئر سایلییر. قوزئی آذربایجانین زاگاتالا بؤلگه سینده ده "آرماتیان" Armatıyan آدلی اورو نیم (داغ) وار کی چوخ احتیمال لا ماغ لار یا موغ لار لا ایلگیلیدیر. یعنی بو داغین آدی "آرم" Arm + "آتئی" Atey + "آن" An (= بوگوجو و سئحیرجی پاپازلارین یئری و مسکنی). آرم = بویو، سئحیر، اووسون، جادی، فال، طالع، بخت و اقبال، اؤنگؤرولوک، اؤنجه دن خبر وئرمک، موسکاجی، بویو و موسکا ایله تداوی و درمان ائتمک و بو کیمی آنلاملار. (بونلار آرم-ین arm بیرینجی - ایکینجی درجه لی آنلاملاریدیر. آرم سوزو دیگر آنلاملار و معنا چالارلارینی دا الدهه ائیبیدیر و بیزه گوره معنا چالارلاریندان بیرسی ده اردو، قشون و قشونون قوللاری دئمکدیر. مثال اوچون اردونون ساغ قولو یا سول قولو، اینسان اورگانلاریندان ساییلان قول لار آرم-ین n درجه لی معنا چالارلاریدیر) "آتئی" Atey/آتای =Atay، آتا، ده ده، آغ ساققال، پاپاز، کاهین، موغ، ماق، شامان، گامان، مولا، خوجا، کاتولیکوس، پاپ، پاپا و بو گیبی آنلاملار. "آن" An بیر احتیمالا گوره "جمع"، چوخلوق علامتی و بلگه سی سونلوق (= پسوند) اولموش اولو و باشقا احتیمالا گوره ائسکی تورکجه و اورارتو جا "این" in و "اینی" ini (= یورت، مسکن، یووا، یاشاییش یئری) توپونیملره اؤزه ل سونلوق و شکیلچی اولموش اولو. بورادا یئری گلمیشکن بونو دا آرتیرمالیق کی "آرمیا" Ermya/"آرمیا" Armya پیغمبرین آدی دا چوخ احتیمال اولونور کی "آرم" Arm /آرمیا Armya /اورمیا Urmya توپونیملری یا بوگؤجؤ/bügü // بویو büyü، اووسون ovsun

موسکا muska) و اسکی تورک سؤزو اولان "یا" Ya دان (= ائنگین سو engine su، دنیز deniz، دریا derya، گؤل göl) یارانیب و آنلامی "بوگؤ/bügü / بویو büyü یوردونون گؤل، بویو büyü گؤل، بویولو büyülü گؤل" دیر. آرم. یا Arm.ya --- <--- آرمیا Armiya <--- آرمیا Ormiya <--- >== Urmiya سئحیرلی سو // سئحیرلی دریا // بویولو دنیز. شمس الدین سامی Ş. Sami آریاغ سؤزونون آنلامیندا یازیر: آریاغ = (قیستالمیشی "آرپا") ائسکی بوت پرست تورک موغ، کاهین، گام باشچیلارینین حاستالارا اوخودوقلاری بوگو، بویو، اووسون یا سئحیر. ۱۴ ش. سامی "آریاغجی" سؤزونون آنلامیندا یازیر: اووسونجو ovsuncu، ساحیر، بوگوجو/bügü // بویوجو büyü، اوفوروکجو üfürükçü. ۱۵. اسکی تاریخده تورک یوردو و اؤلکه سی اولان مانادا "آرما ایتی Armaiti" "آدلی شهر و ویلایتدن آد آپاریلیب. عینی حالدا عرب قایناقلا ریندا هر زامان اولدوغو کیمی گونئی (ایران) آذربایجانیندا "اورمیا" Urmiya و "اورم" Urm آدلی ایکی توپونیمدن آد آپاریلیب کی بونلارین هر ایکسی ده ایندیکی "اورمیا" Urmiya شهر و توپونیمین آدی ایله باغلی و ایلشیکیده دیر. آذربایجان تاریخچیس ق. قئییب اله یئفه گۆره چوخ احتیمال ایندیکی "اورمیا" شهرینین آدی، "اورمیا ته" Urmeyate توپونیمی آدینین قیستالمیشیدیر (ق. قئییبوللائو-آذربایجان خالقینین تشککولو تاریخی). ائسکی تورک دیلینده "آریم" Arım، "آریم" irim سؤزلری "فال"، "نیشان"، "بلگه"، "اؤنجه گۆره ن"، "اؤنجه دن خبر وئره ن"، "اووسون"، "جادی"، "بوگو" // "بویو" و "سئحیر" دیر. ق. قئییبوللائو یازیر کی بو "آرما ایتی" Armaiti آدین ترکیبینده "آتا" سؤزو ایشله نیلیبیدیر (آرم Arm + آتئی Atey) و چوخ احتیمال کی

آنادولودا وان گۆلو و اورميا گۆلو چئوره سينده يئرلشميش بير تورک اۆلکه سی ایدی. موسقا //musqa موسکا muska یا طيلسيم بير دوغال یا غئیر-ی دوغال ماده دن دوزه لميش شئی دير کی اوندان قورويوجو - بويولو قووه لر ، خوش طالع وبخت- اقبالی جذب ائتمه ده و شیطانی ، قارا دئولری و گوجلری دفع ائتمکده دير.

هر بير ائرمی ، عینی حالدا بير اویغور تورکو ده ساييليردی. اولارین آدلاری "اوغورلو"، "اوغور" و "طالعی خوش" ، "باختلی" ، "موبارکلیک" آناملاری ایله (بوتون تورکولوق عالیملرین یئکدیل بئله ساندیقلارینا رغماً) ایلگیلی دئییل.

اویقور//اویغور، اصلینده آیقیر ayqır//آیقیر ayğır دئمکدير. آیقیر// آیقیر تورک دیلینده یعنی "اود تانریسی"، "گونش تانریسی" دئمکدير و اونون دا بلگه سی و سیمگه سی "سو-آیقیری" یا "سو-آتی" دير. بونون اوچون ده تورکلر بو سو-آتینا همی ده "آیقیر" ayqır دئییلر. "آیقیر"-ین بير آنلامی دا تورک دیلینده "اود- آتش دن دانیشان و سؤز دئییه ن" دير. اود دان ، آتش دن دئمک و دانیشماق یعنی گونش تانریسیندان و تانریدان دانیشماقدیر کی بو آداما دا موغ Moğ، ماغ Mağ، شامان Şaman، قام Qam دئمیشلر. دئمک هر بير "آیقیر" همده "آیریم" دير ، یعنی هر بير اود و گونش تانریسیندان دانیشاندیر و عینی حالدا بير "اؤنجه دن خبر وئرن، اؤنگؤرولوک ائدن بير دینی رهبر" یا دین آدامی دير. دئمه لی آسیانین شرق (دوغو) سمتینده یاشایان تورک طایفالار و اۆلکه لرین دینی مرکزی "اورومچو" Urumçu / "اورومچی" Urumçi شهری و آسیانین غرب (باتی) حیصه سینده یئرلشن تورک سویلو خالقارین و تورک اۆلکه لرینین دینی مرکزی و آنا قاینای "اورمیا" URMİYA ("اوروما" URUMA // "اوروما" URMUA // "آرمیا"

سؤزلری و آدلاری ایله باغلی اولموش اولسون و بو پئیغمبرین آدی اونون تورک سویوندان و آیریم Ayırım / آیریم Arim / آرم Arm یا ماغ Maq//Mağ طایفاسیندان اولموش اولسون. "آیریم" Ayırım تورکلردن تاریخده ، آسکی آنا و دوغما یوردلارینین قورو آدی ، آرمینی Armini / آرمئیا Armeniya / ائرمیستان Ermənistan / ارمئیه Erməniyyə و آروپا سویلو "های" خالقینین یانلیش اولاراق کندیسایله داشیدییی "ارمنی" Erməni سؤی آدی کیمی قالمقادییر. "آیریم" Ayırım تورکلرینین اصل ، حقیقی و دوغرو اراضیسی ایندیکی آرزینجان تا کاپادوکیه بۆلگه سی اراضی سینده ن توتموش کارا دنیزین گونئی دوغو کییلارینا (ساحیل لرینه) قده ر اوزانیب گئدیرمیش. آراز ایرماغینین قوزئیینده یئرلشن Armeniya "آرمئیا" یا ائرمیستان Ermənistan اۆلکه آدی ، تاریخ باخیمیندان و تاریخ علمی آچیسیندان ، اصل ، حقیقی اۆلکه و ائتنوس آدی دئییل. بو آذربایجان توپراقلارینین ائرمیستان آدی داشیماسی بونا گؤره دير کی اورارتو دؤولتینین آیریمینی Ayrimini / ائرمیستان Ermənistan تورک اراضی سینده یئرلشمیش "های" لارین، آرازین قوزئی بۆلگه سینه سورگون اولوب یئرلشمه لری یوزوندن، یئرلی تورک خالقارای اولارای ائرمیستاندان گلدیکلری اوچون ، ائرمی آدلاندیردیلار و ائرمی تورک آدینی ، حقیقتی دوشونمه دن اولارای تاخما آد کیمی تاخیدیلار و زامان سوره سینده بو تاخما آد، ناحاق و یئرسیز اولاراق "های" خالقینین اوستونده قالدی و اولار دا، یئنی یئرلشمیش یورتلارینا دا ائرمیستان آدینی وئردیلر، یوخسا اصل حقیقی آیریم Ayırım//Ayrım تورکلرینین یوردو و اۆلکه سی ارمئیه Erməniyyə / آرمینی Armini / ائرمیستان Ermənistan ،

اینی ، اورومچی، اورومیا Urumya // اورمیا Urmiya و سایره یه... یوخاریدا قئید ائتدیگیمیز کیمی تورک سویلو و تورک دیلی دین خادیملری و پئشه کار اووسونجو و بویوجو "ماق"لار، کۆک و منشأ باخیمیندان، هَمَن آذربایجان اراضیسینین "ماننا" Manna تورکلری ایملش کی ایلک گوندن بو طایفانین آدی "مانق" Manq / "مانقای" Manqay فورماسیندا ایملش و "نق" nq (نون غوننه) بیتیشیک سسینین "ن" n سسینی سالاراق "ق" ایله ایفا ائده رکن، "ماق" Maq سؤزو فورمونو الده ائدیر. بو خالق و طایفانین آدی آسسور Assur و اورارتو Orartu منبع لرینده، "ماق" Maq یوخ، بلکهده (ق q سسینی سالاراق) "ماننا" Manna یا "مانا" Mana فورمونا قئید اولونوب، یعنی "مانق" Manq / "مانقای" Manqay آدینداکی نون غوننه نین ("نق" nq سسی)، "ق" q سسینی سالاراق "مانای" Manay / "ماننای" Mannay فورمونا چیخاردیب قئید ائدیرمیشلر و بونا گؤره ده آسسور و اورارتو منبع لرینین هئچ بیریسینده، بیز "ماق" Maq آدینا توش گلمیریک، اما باشقا قدیم و آنتیک منبع لرده و همچنین فارس منبع لرینده بیز "ماننا" Manna // "مانا" Mana آدینا یوخ، بلکه ده "ماق" Maq آدینا توش گلمیریک. بونلارین هامیسی بیر تورک طایفا و ائتنوسون موختلیف فونئتیکی و لئکسیکلرده ایفا اولونان آدی دیر.

"ماق" Maq // "مانق" Manq
 "مانقا" Manqa // "مانقای" Manqay
 // مان Man // ماننا Manna // ماننای Mannay
 طایفاسی، ایلک آذربایجان دؤولتینین قوروجولاری و آذربایجانلیلارین اولو اجدادلاری ساییلرلار.
 آذربایجانلی تاریخچی ی. یوسفوف Y.Yusifov یازیر کی "ماننا" Manna // "مانا" Mana

ARMİYA // "اثرمیا" ERMIYA (شهری ایملش. اصلینده شرقی تورکیستانین دینی مرکز، پایتاخت و قایناغی "اورومچو" Urumçu شهری و غربی تورکیستانین دینی مرکزی و پایتاختی و آنا قایناغی، اورمو گؤلونون ساحلینده یئرلشن "اورمیا" Urmiya شهری ایملش. شرقی تورکیستاندا یئرلشن اورومچو شهرینین دوزگون فورماسی "آیریمچی" ayrimçı // "آیریمچی" arımçı
 "آرمچی" armçı (= اؤنجه دن گؤره ن و سئزه ن، اؤنجه بیلن، پیغمبرلیک ائدن، اثرمیش، بویوجو، اووسونجو، حکیم، دین آدامی و باشچیس، شَمَن، قام، موغ، آرپاغچی، جَدَه چی، یاتچی) و غربی تورکیستاندا یئرلشن اورمیا Urmiya // آرمیا Armiya (= آرم Arm / آیریم Ayrim دنیزینه منسوب شهر) Ayrimya آیریمیا-دیر و هر ایکیسینین ده ائتمولوگیالاری بیردیر و بیر کۆک دن تۆره نیبیر و هر ایکسی ده قدیم تورک سویلو، لیدئر تورک طایفاسی اولان "آیریم" Ayrim // "آرم" Arm و اثرمنی ایله ایلگیلیدیلر و اثرمنی تورپاغی و اراضیلریدیر. بو اراضیلرده یاشایان و مسکون تورک "آیریم" Ayrim یا "اثرمنی" Erməni خالقی، تورک خالقارین دینی لیدئرلری و کئشیشلرینی تامین ائدیجی طایفاسی ایملش. بو آیریم-لار یا داها دوغروسو آیریمان-لار Ayriman (اثریمانلار Eyrimanlar // اثرمنلر Erimənlər // اثرمنیلر Ermənilər) تورک دونیاسینین دینی و میفیک لیدئرلری، تورک میفولوگیاسینین یئر اوزه رینده قوروجولاری و آپاریجیلاری رولونو داشییان آداملار و طایفا اولوبدور. بو تورک طایفالار و خالقارین لیدئرلرینین، تیتول بیلدیرن آدلاری اساسیندا بیر چوخ مئگا توپونیملره و ماکرو توپونیملره آد وئریلر، او سیرادان مغولیستان، اویقوریستان، آرمینیا // آرمئنیستان، بویا

آچیق- آشکارا و مستقیل حالدا قئید اولونوب" و سونراکی عصرلرده "میدیا" Midia آدی ایله تانیلماغا باشلايیر و سوندا اثرادان اول ۵۵۰-نجی ایلهده فارسلا رین ماد اؤلکه سینه هجومو اثرینده و ماد (میدیا) تورک حکومتینی مغلوبیتته اوغراتدیقدان سونرا، ماق-لار// موغلار یا مانالار یئنه ده بیر بؤیوک گوج و قووه کیمی گؤرسنیرمیش و حتی اثرادان اول ۵۲۲-نجی ایلهده "قاماتا" Qamata (گئوماته) (Geomate) رهبرلیگی آلتیندا، فارس ایشقالچی حاکمیتی علییهنه عصیان ائتدیلر. بوردا قئید ائتمه لییک کی میدیالیلارین اؤزو، مانالاری "ماق" Maq دئییب، چاغیریدیلر و اونلارین اؤلکه سینه و یوردونا دا "ماقتای" Maqtay دئییرمیشلر. دئمه لی بئله آیدینلاشیر کی بو مانا تورک اؤلکه سی و خالق آسور و اورارتو قاینقلاریندا و منبع لرینده "میننی" Minni فورماسیندا و قدیم فارس منبع لرینده "ماق" Maq، "ماقتای" Maqtay و ایلام یازیلاریندا "ماقتاپه" Maqtape کیمی قئیده آیینیب و تانییب. "ماق"لار یا "مانا"لار آذربایجانین هر بؤلگه سینه، دربند، دن توتوموش تا جنوبی بؤلگه لرینه قده (همدانا قده ر) سَپه لَیب یاییلیب یاشاییرمیشلار و بو معلوماتی بیزه آذربایجانین موختلیف بؤلگه لرینین توپونیم آدلاری وئریر. بو خالق و طایفه ایله ایلگیلی "ماق" Maq، "موغ" Moğ، "موق" Moq ترکیلی توپونیم آدلاری آذربایجان اراضیلرینده کیفایت قده ر واردیر. "ماق"لار یا "مانا"لار، آذربایجان تاریخینین قورولوشوندا چوخ اؤنم لی روللاری اولوب. اونلارین فارس ایشقالچی حاکمیتینه قارشى اثرادان اول ۵۲۱-نجی ایلهده عصیان و عینی حالدا بابک خرم دینی رهبرلیگی آلتیندا، عرب ایستیلاسینا قارشى عصیان و ۲۰ ایل محاربه لری، تاریخین یادداشیندا ابدی و سیلینمز ایز بوراخیب و بو عصیانلار محض

دؤولتی اثرادان اول ۷-نجی یوزایلیکده اؤز حیاتینا داوام ائتدیریردی و حتی اثرادان اول ۶۱۵-نجی ایلهده آشورلارین (آسسورلارین) یاردیمینا گئتمیشلر و آسور منبع لرینده بو اولایدان اثرادان اول ۵۹۳-جو ایلهده صحبت گئدیر و مانالاردان "میننی" Minni آدی فورماسیندا یاد و قئید اولونور".

دئمه لی آذربایجانین ایلك رسمی دؤولتی تشکیلاتی مانا آدی ایله (آسور منبع لرینده میننی Minni آدی ایله) اثرادان اول ۶-جی یوزایلیگین ۹۰-جی ایلینه قده ر اؤز اؤزگورلویونو و ایستقلالینی قوروپوب ساخلايیر. مانا // مانا

Manna//Mana دؤولتی، "ماد" (میدیا) Mad دؤولتی یارانانا قدر، بو آد ایله رسمی اولاراق اؤز حیاتینا داوام ائتدیریب و سونرا دا "ماد"// "میدیا" Midia دؤولتی آدی آلتیندا یاشامایا داوام وئریر و تاریخچیلرین نظرینه گؤره بونون دا سببی بودور کی هر ایکی اؤلکه و اراضی بیر ایمیش یعنی هر ایکسینین ده کؤکو و منشایی "تورک" ایدی. بیزه گؤره مانا دؤولتینین اراضیسی ایندیکی آذربایجان اراضیسیندن علاوه، وان گؤل اطرافى اراضیسی ارزینجانا قده ر و سوریانین شمالی اراضیسینی ده احاطه ائدیردی و طبیعی کی قدیم ائرمینیستان اراضیسینی ده اؤزوندۀ ائحتیوا ائدیردی و اورارتولار، مانا یا (آذربایجانا) عایید او اراضیلری، محاربه لردۀ ماننانی یئنیلدندن سونرا، ایندیکی آنادولوداکی اراضی حیصّه لرینی آيیردیب اؤز اراضیسینه بیرلشدیریب. آذربایجانلی تاریخچی B.Yusifov ب. یوسف اوف قئید ائدیر کی اثرادان اول ۳-نجو مین ایلیکدن تا ۱-نجی مین ایلیگه قده ر "مانا"دا، اورمو گؤل و حؤوزه سینده و بوندان دا گئنیش بیر اراضیده، تورک طایفالاری مسکون ایمیش. یوسفووون دئدیگینه گؤره "مانا" آدی میخ چپوی یازیلاریندا و داش کتیبه لرینده

// مینی Mini آدی ایله آدلاندرماسینین، نَیه گۆره اولدوغونو و ائتمولوگیاسینین نه اولدوغونو بیلدیرمک اوچوندور. بیز بو آسور و اورارتو منبع لرینده کی، ماننا(اصلینده آذربایجان) آدینین مینی Minni و یا مینی Mini فورماسیندا یازیلیشیندان بئله نتیجه آلیریق کی تاریخده قئید اولونان "آرمینی" Armimi اؤلکه آدینین ایکینجی حیصّه سی یعنی "مینی" Mini حیصّه سی، هَمَن "ماننا" آدینین، آسور و اورارتوچا یازیلیش فورماسیدیر و "آر" ar تورکجه سۆزو اونون باشینا آرتیراراق، اونو "آرمینی" Armini دئمیشلر و باشقا یونان، روما آنتیک یازارلاری دا، بو اساسدا "آرمینی" اؤلکه و یوردونو اؤز اثرلرینده قئیده آلیبلار و "آرمینی" اؤلکه آدی و سۆیو، اصلینده هَمَن "ماننا" Manna یا "مانا" Mana (داها دوغروسو و دوزگونو آذربایجان) اؤلکه سی و خالق دئمکدیر. یعنی اصل و دوزگون و گئچک "آرمینی" یا "آرمینی" اصلینده همن "مانا" یا "ماننا" تورکو و یا آذربایجان تورکودور، همچنین اؤلکه یا اراضی آدی باخیمیندان اصل آرمینیا Arminia یا ائرمینیستان Ermenistan، هَمَن آذربایجان اؤلکه سی و اراضیسیدیر. آرمینی یا ائرمینیستان، آذربایجانین تاریخ بویو قازانديغی و الده ائتدی ۷-۸ آددان (آتورپاتکان، آلبان، و ...) بیرسیدیر کی باشقا آلدۀ ائتدیگی آدلار کیمی اؤز زامانیندا ایشلیدیلب و هر بیرینین ایشلنمه تاریخلری بیتدیکدن سونرا باشقا یئنی آدلا تاریخ صحنه سینده چیخیش ائدبیدیر. بورادا آرمینی آدینین باشیندا گلن "آر" ar سۆزو حاقیندا کئچمیش مقاله لریمزده گئنیش شکیلده ایضاحلاندیرمیشیق و خلاصه سینی و اؤزه یینی بوردا گتیرمک ایسته بیریک : قدیم تورک دیلینده "آر" ar سۆزو ایلکین اولاراق کوتساللیق، مقدّس لیک و تانری آنلامیندا ایشله نیب و بونون اوچون بو

اونلارلا باغلی دیر. تاریخ شوناسلیق علمینده خرّمی لر عصیانینی چالیشیرلار کی بیر فارس جریانی و حرکتی کیمی گؤسترسینلر، اما بو حرکتین و عصیانین کؤکو و منشایی تورک سویلو "ماق لار" (ماننالار) ایله باغلی دیر و اونلار عاییددیر و اونلاردان کؤک توتور. قدیم تورک دیلینده "ایرم" İram، "ایرم" İrim، "ایرم" İrim سۆزلری، "اؤنجه دن خبر وئره ن، اؤنجه دن گۆره ن و بیلن، پیغمبرلیک ائتمک، فال باخماق، سئحر و جادی بیلن" آنلامیندادیر و فارس دیلینده بو سۆزون باشلانیشینا "ه" h سسی آرتیراراق، اونو "هوره م" (=Hürrəm خرّم)، "خرّم" Xürrəm فورمونا سالیبلار و بونون اوچون اونو "هور" Hurr / "خور" Xurr (=گونش) ایله ایلگیلندیریلر. عربلرین ایشقال و ایستیل زامانی، هَمَن بو "ماق لار" یا مۇغلار ایدی کی آذربایجان تورکلرینین قدیم اولو اجدادینین دینی اینانجلارینی قورویوب ساخلا بیردیلار و میر علی سیدوون دئدیگینه گۆره اونلار حتّی "هائوما" Hauma آدلی شیر و ایچگینین نئجه دوزلدیب - حاضرلاماسینی دا قورویوب ساخلامیشلار و بو دینی ایچگینی تکجه بیر نؤو (نوع) مخصوص "هَمَه شیر" Həməşirə آدیندا اولان اوزومدن دوزه لتمک اولار کی بو نؤو مخصوص اوزوم ده، دونیانین هئچ بیر یئرینده عملّه گلّمز، یالنیز آذربایجانین "جلیل آباد" رایونوندا (منطقه سیندن) باشقا... جلیل آباد لیلار بو نؤو اوزومه همه شیر دئییرلر کی اصلینده هَمَن "هائوما شیر" دئمکدیر. بو معلوماتی "ماق"/"موغ" /"مانا"/"ماننا" لار حاقیندا وئرمه ییمیزین بیر اساس سببی وار و او بو کی آسورلارین و اورارتولارین ایندیکی آذربایجان و علاوه اولاراق اونون ترکیبینه اولان آنادولونون شرق حیصّه سی و سوریانین شمال حیصّه سی اراضیلر، قدیم آذربایجانین اراضیسی اولاراق، "ماننا" Manna و مینی Minni

طايفاسينين آدينين آنلامى و ائتمولوگياسى ، "اود
تانيسينين اولدوزو ، گوش تانيسينين
اولدوزو" دئمكدير. فين Fin آدى و سؤزونون
سونونداكى "ن" n حرف و سسينى ، اگر نون غنه
(نق) نظرده آلساق، اوندا "Fin" فين "سؤزونو
"فينق" Finq كيمي برپا ائتمه ليك و "ف" F،
"و" v، "ب" B، "م" M سسلرينين بير- بيرينه
عوضلنمه سيني نظره آلساق، "فينق" Finq سؤزو
سۇندا "مينق" Minq فورمونا دوشور.

فين <--- فينق <--- وينق <--- بينق <--- مينق
Fin <---> Binq <---> Vinq <---> Finq <---> Fin
Minq بو اساسلا "فين- آيغير" ائتنوس آدى
"مينق-آيغير" فورماسينا دوشور. بيز بئله
فيكيرلشيريك كى "مينق- آيغير" فورمانتيندا
، "م" m دان سونراكى "i" "ايى" صائيتى ، "آ" a يا
چئويريلير و "مانق-آيغير" Manq-aygır (= اود و
گونش تانيسينين دين آدامى) فورمونا دوشور. بو
آدين تركيبينده "مانق- آى" Manq-ay سؤزو
واردير كى همن اورمو- وان گؤل و حؤزه سى اراضى
يعنى مانا يا آذربايجان اراضيسى و بو اراضيده
مسكون تورك طايفاسى دئمكدير.

فين <--- وين <--- بين <--- مين <--- ميننى --- مانا
Fin <---> Min <---> Bin <---> Vin <---> Fin
Manna --- فين <--- وين <---
مانا <--- ميننى <--- مين <--- كيين ---
Fin <---> Bin <---> Vin <---> Min
Mini <---> Mana

ايندىكى سوريانيان Fin-Oyqırlar (فين- اويقيرلار)
سى اراضيسينده و اورمو- وان گؤللىرى شيمال حيصّه
دا قارص، ارداهان ويلايت آراسى اراضيده و عيني حال
رك، بير گوجل و نهنگ اويگارلىق لرينى ائحتيا وئده
ومدنيّتين، اؤزلىكله ده سوريانيان شيمالينداكى
اراضيده، تَمَلينى تۆكدولر و او مدنيّت ايندىكى
تاريخشوناسلىق علمى اساسيندا، "اوقاريت" //
مدنيّتى آدى ايله Oqarit//Ogarit "اوقاريت"

سؤز يا تئرمين كوتساللىق و مقدّس ليك و پاكليك
كاراكتئرى داشيماسى اوچون، اسكى توركلر بو سؤزو
اؤز لوغت قاموسوندا "پاكليك"، "تميزليك"
، "دورولوق"، "صافليق"، "شفافليق" ، "ايشيقليلق"
، "سو كيمي اولماق" ، "آخار سو" و "چاى"
آنلاملاريندا ايشلديبلر. بيز بورادا ar "آر"ى ،
er "ئر" ين (= يئر، يورد) فونئتيك واريانتينى نظره
آلساق، آرمينى Armini توپونيمين ائتمولوگياسى
، "ميننى لر يوردو" Minnilər yurdu // "ماننلار
يوردو" Mannalar yurdu دئمكدير. نئجه كى بو
توپونيم تورك خالقى ديلينده "ئرمينى" Ermini //
"ئرمنى" Erməni فورماسيندا ايفا اولونور. آرمينى
Armini توپونيمينين آدى ، ميفولوگيا آچيسيندان
بئله دئمك اولار كى ايكي قديم تورك سؤزو اولان
"آر" ar (= قيرمىزى گوش، كوتسال، مقدس) و
"ميننى" Minni (= ماننا توپونيمي و ائتنونيمي)
تركيبلشمه سيندن يارانيب و بوتؤولوكدە "كوتسال و
مقدّس ماق" ، "كوتساللار يوردو" ، "ماننلار يوردو"
دئمكدير. ايندىكى آذربايجان خالقينين
ائتنوگئئزىنده آن اؤتملى و اساس رول اوينايان و
آكتيو ايشتيراكى اولان حقيقى تورك سويلو ائرمينلر
(ماننلار // ميننى لر // ماق لار // موغ لار // مانق لار //
مانقاي لار)، شرقى توركيستان اراضيسيندن كؤچوب
خزر دنيزينين شيمال غربيندن قافقاز بؤلگه سينه
كئچه رك، خزر ايله قارا دنيز و آك دنيز آراسى
اراضيلرده مسكون اولموشلار. اونلار اصلينده
اويغوريستاندان كؤچموش فين- اوقور Fin-Uqur يا
اصلينده فين- آيقير Fin-Ayqır توركلرى ايديلر.
"فين" Fin سؤزو قديم تورك و يا داها دوغروسو
پروتوركلرين ديلينده "گؤيه ميخلانميش" ، "گؤيدن
ميخلانان" و مجازى آنلامدا "اولدوز" دئمكدير. دئمه
لى "فين- آيقير" Fin-Ayqır (ايندىكى تاريخ
شوناسلىق علمينده "فين - اويغور" تانيان) تورك

---Oyqır.ini--- أوقیر.اینی Ayqır.ini اَیقیر.اینی
 --- اوقر.آینی Oqır.ani --- اوقیر.آنی Oqır.ini اوقیر.اینی
 --- اوقراینیا Oqr.ayni --- اوقر.آینی Oqr.ayni
 لیک و تورکلری گمیچی Fin-oyqır "فین-اوقیر"

۴ اساسی گروپا بؤلونولر : (۱)

نیز ساحیللرینده یعنی ایندیکی لیوان (لبنان)، اسرائیل، یوردانیا (اردن)، فلسطین اراضیلرینده یئرلشیب مسکون اولدولار و فینیکیه نی و دؤولتی یاراتدیلار. بیزجه (فنیقیه) آدلی اؤلکه تورک سؤیلو "فین- اوقورلار"، خزرین جنوبندان، رک، و ایندیکی ایرانین شیمالی اراضیسیندن کئچه عینی حالدا بعضی گروپلاری دا خزرین شیمال غربیندن کئچیب قافقاز و شرقی آنادولویا گلرکن، اونلارین بیر بؤلومو ده، قارا دنیزین شیمالی Ukrayna ده و ایندیکی "اوکرaina" ساحللرین اراضیسینده مسکونلاشمیشلار و اوکرaina خالقینین ائتنوگنئزی اؤزه یینی یاراتمیش اولورلار، یعنی ایندیکی اوکرaina خالقینین کؤکو و منشایی ده "فین- اوقور" (شرقی تورکیستان و آذربایجان) یا تورکلرینه چاتیر و Finiqi // فنیقی Finiki فینیکی سینین آدی دابیزجه "اوکراینی" یا "اوکرaina" اؤلکه بیزی بو فیکیره ساری یؤنلدیر. بیزجه "اوکراین" یا "اوکرaina" اؤلکه آدی ایلک اؤنجه "اویقیر اینی" + ini اینی Oyqır اولوب یعنی: اویقیر Oyqır.ini (اورارتو دیلینده ماکروتوپونیملرده شکیلچی دا یورد، ن سؤزدور و آنلامی فورماسیندا ایشله . بومئگا Oyqırini یووا،ئو،مسکن) = اویقیرینی سینده گلیب ایندیکی توپونیم آدی، زامان سوره "اوکرaina" فورمونا دوشوبدور. دئمه لی اوکراینالیلارین ائتنوگنئزییاسی،سوی کؤکو و سوی منشایی و سوی منسوبیتی، شرقی تورکیستانین اویقیرلاری (همن ایندیکی اویغورلاری ایله) و اسکی آذربایجانین اراضیسینده یاشایان تورک دیللی و تورک سؤیلو فین- اویقیر اثرمنیلری یا ماننلاری ایله و عینی حالدا اسکی آذربایجان اراضیسینده یاشایان تورک سؤیلو و تورک دیللی فینیکی و فین- اویقیر خاقلاری ایله بیردیر.

یعنی ایلدریم Reşef سینین آدی دا رُششف تانری
ایسه بوغدا Dagon سی، داگون و اود تانری
تانریسیدیر. فینیکی لرین بیر باشقا تانریسی دا
(اونو) "شفا" روحو "یا" توختاخلیق روحو
Satrapes یورو ملاییلار)، "شاتراپش"
تانریسیدیر. فینیکی لر طبیقی باشقا تورکلرده
اولدوغو کیمی، عبادت و تانریا پرستیش عادتلرینی
داغلاردا، سو و چای کناریندا، آغاجلار و قایالار
کناریندا یئرینه یئتیرمیشلر. خریستیانیلیق
معبدلرینین کؤهنه و کئچمیش کافرلرین (فین –
ایقور) کوتسال مکانلارینین یئرینده و یا اونلارین
اوزه رینده دوزلدیلمه سی بو عادت و عنعنه نی
بیزیم اوچون تایید ائدیر. فینیکی لرین بؤیوک
شهرلرینده، مقدس و قوتسال مکانلار اکثرا آرادوس
By-blos، بیبلوس Baetocea، بائتوسا Aradus
شهرلرینین کنارینداکی تپه Aphka و آفا
لرده دوزلدیلیمیشدیر. فینیکی لر باشقا تورک
سویداشلاری کیمی سویا چوخ حؤرمّت بسلرمیشلر.
اونلارین "آفا" معبدلری لیوان (= لبنان) داغلاریندا
چایین کناریندا و "ابراهیم" Adonis، آدونیس
نهری یاخینلیغیندا تیکیلیمیشدیر. ایشتارتا اوچون
لر و پئشکئشلری بیر توس (کاسا) یا اؤزه ل هدیه
سو ایله دولو جامین ایچینه آتارمیشلار و ائله
نین قبولو دوشونولوردو کی اگر پئشکئشلر ایلاहे
اولموش اولسا و اونلاری بَینمیش اولسا، سویا، ویا سو
سه، جامینین دیبینه و ترکینه باتارو، اگر بَینیلمه
جامداکی سویون اوزرینده قالمیش اولار. فینیکی لر
تورک سویداشلاری کیمی آغاجی و سویو پرستیش
ائدیب، اونلار تاپیناردیلار. مقدس و کوتسال مئشه
لردن لر، معبدلرین کناریندا سالینیردی و بو مئشه
بیرسی آفاکادا "ایشتارتا" نین معبدینین
دیر. فینیکی لرالیفبانایاخی نلیغیندا سالینمیش
لرینده اونو یونانلیلار اؤیره تدیلر و غرب اؤلکه

Laplar، لاپلار Finlandyalılar فینلانندیالیلار
Kareliar و کارئیلر Livonianlar لیوونیانلار
لرینین وولقا چایینین یوخاری و اورتا بؤلگه
آدلی Viatka و ویاتکا Perm خالقلاری (۳) پئرم
روسیا ایالتلری (۴) سیبیریانین غربینده یئرلشن
Ostyak و اوستیاکلار Voqul'lar ووقوللار
، تورک سویلو ماجارلار یا ماگیارلار کی ak'lar
لری سیبیریانین غربیندن دیر. ۱۶ کؤک و منشأ
آوروپانین شیمالیندا مسکون اولموش تورک سویلو
فین- اوقاریت ائتنوسلارین دینلرینین کؤکو
اوگاریت لرین نظرینده و -شامانیزمه دایانیر. فین
دینی اینانجلارینا گؤره تن (جیسم) و روح آیریلماز
ده اؤلورلر. شکله بیر- بیرینه باغلیدیملر و بیرلیک
شامانلار فین- اوگاریت دینینده حیاتی و چوخ
ن حکیم و عاریف اؤنملی روللاری واردیر و تداوی ائد
سایلیلرلار. شمن سؤزو تونقوس جا تئرمین دیر و
آنلامی "هیجانا گلیمیش یا قالمیش" دئمکدیر. فین
- اویقیر میفولوگیاسیندا "بالیق" میفی اساس یئر
توتور. بو میفولوگیادا بالیق همی یارانیشین بلگه
سیدیر و همی نابودلوق و یوخ اولماغین بلگه سیدیر.
فین - اوگاریت و سیبیریا میفولوگیاسیندا، دنیا
دنیزدن و دریادان چیخیب یارانیدیر. ۱۷
فینیکیلرین تانریلاری، او سیرادان "بال آددیر"
(بئل آتیر/ بئل = تانری، آتیر = Baal Addir
Atir , Bel Atir Bel = Tanrı اود، آتگاه
(تانریسی آفریکانین کارتاز داش od, atəşgah =
یازیلاریندا گؤرونوب و تاپیلیبدیر. "ایشتارتا" تانری
سی سئیدون (صیدون) تانریلاری ایچریسینده آن
بیر Ištarta اوستون یئر مالیک دیر. ایشتارتا
عمومی کنعانی تانریچادیر. فینیکی لرین اؤنملی،
Kronos بؤیوک و ان قدیمی تانریسی، کرونوس
تانریسی و حتی زئوس ایله بیر توتولور. اونلارین
لری آفرودیت ایله بیرگه توتولور. اونلارین بیر ایلاहे

یایدیلار. الیفبانی اونلارین (= فینیقی لرین) ده ادعا ئئدیر و Pelini یاراتدیغی اولدوغونو، پئلینی صریحا قئید ائدیر کی الیفبانی یاراتماق، فینیکیلرین آن اؤنملی باشاریلاریندان بیرسی ایدی. داها بیر احتمال دا وئرلیر کی الیفبا اوگاریتده "فین-اویقیر"لارین یوردوندا ائرادان اول ۱۴-۱۵-نجی یوزایللیکلرده یارانمیش اولسون و احتمال وئرلیر کی فینیکی الیفباسی دا همن تورک اوگاریتلرین یاراتدیقلاری الیفباسی اساسیندا اولموش اولسون. ۱۸ بو دئییلن لردن بئله آنلاشیلیر کی چوخ احتمال لا بو فینیکی خط و الیفبانی و عینی حالدا اوگاریت الیفباسی، بو ایکی خالقین بیر سوی و طایفا اولدوغونا گؤره و هر ایکی خالقین کؤکو و منشایی بیر اولدوغونا گؤره، هر ایکی الیفبا، عینی الیفبا اولموش اولسون و بیر ده کی، بو سوی و ائتئوس، بو اراضیده یئرلشمه میشدن اؤنجه، ایلک یوردلاری اولان شرقی تورکیستاندا یعنی اویغیریستاندا (اویغوریستاندا) بو الیفبالاری، وارلاری سینده یئرلشمه ایمیش و بو خالق آذربایجان اراضی میشدن اؤنجه، خط و یازی الیفباسینا مالیک بیر خالق ایمیش و او الیفبانی اؤزلری ایله یاخین شرقه گتیرمیش اولسونلار و بئله معلوم اولونور کی یونان و دیگر آوروپا الیفبالارینی ایلکین اولاراق فینیکی تورکلری، اؤز تورک الیفبالارینین اوزوندن کویا رک، اونلار دا اؤیرتمیش اولسونلار. فینیکی چکه لیک و تیکینتی تورکلری معمارلیق و موهندیس ایشلرینده چوخ باجاریقلی و ماهیر خالق ایمیش و بونا اؤرنک اولاراق، "سولئیمان معبدی"نین تیکیلمه سیدیر. بو معبد فینیکی تورکلرین آلی ایله ایسرائیلده لیک و سووارما تیکیلیبیدیر. فینیقی تورکلری اکینچی ایشینده همچنین چوخ ماهیر بیر خالق ایدی. اونلار حتی لیوان (= لبنان) داغلارینین اۆکلرینی ده تارالارا چئویرمیشدیلر. اونلار اکدیکلری تارالاری

سووارماق اوچون آرخلار و نئهیرلر چکمیشدیلر. لرده آعاج تینگلرینی اونلار داشلی-قایالی ساحه یه باشلا دیلار. اونلارین اساس (فیدانلارینی) آکمه جکلری، تاخیل و اؤزه للیکله ده بوغدا ایدی. اکینه فینیکی لر عینی حالدا داش ایشینده چوخ ماهیر و باجاریقلی بیر خالق ایدی و داشدان بوتون شهر قالا دووارلارینی هؤرورموشلر و حتی تابوتلارینی دا ییب، قاییریدیلار. اونلارین اساس داشدان ایشله صنعتلری پارچا و قوماش توخوجولوق ایدی و طبیعی کی بو توخوجولوق صنعتی ایله یاناشی، اونلارین بئز و قوماش بویاما صنعتی ده، چوخ اینکیشاف ائتمیشدیر. فینیقی تورکلرین دیگر بیر ده، شوشه و جام باجاریقلیقلا ریندان بیرسی دوزلتمه صنایعی ایدی. اونلار آرتیق ائرادان اول ۷-نین موختلیف شهرلرینده نجی یوزایللیکده، فینیکیه بو صنعته باشلامیشدیلار. فینیقی لر اؤز گمی لری ایله تیجارت ایشینه باخیردیلار و بونو آسور (آشور) He-rodوت لری ده قئید ائدیلر. هئروdot دئدیگینه گؤره فینیکی دنیزچیلری فیرون "نخو"نون امری ایله ائرادان اول ۳-نجو Nexo یوزایللیکده آفریقانی اؤز گمی لری ایله کوروق (دؤور) ووردولار. دئییلنه گؤره بو کوروق (دؤور) وورما ، ۳ ایل زامان آپاریبیدیر. اونلار ایکی دنیز سفری ده، بیرسی ۴۵۰-نجی ایله اسپانیادان بریتانیا و دیگر ایسه ۴۲۵-نجی ایله "جبل طاروق"دان "گینه" کؤرفزینه اولموشدور. فینیکی لر اؤز زامانلارینین یئگانه ماهیر دنیزچیلری ساییلیردیلار. دئدیگینه گؤره Diodorus "دیودوروس"ون فینیکی لردن آفریکایا کؤچلر اولونوب. توسیدیدئس-دئدیگینه گؤره فینیکی لر Thucydides یونانلارین اؤنجه "سیسیل" گئدیبلر. فینیقی دنیزچیلری ۱۰-نجو یوزایللیکده آرتیق غربه (آوروپا) نیفوذ ائتمیشلر. ۱۹ "فین-

فین- اویقور " تورکلی اولسون ، ائرادان اول ۱۵-نجی یوزایلیکده آرتیق بو اراضیده ساکین ایمیش ، حالبو کی ائرمی آدلانان ایندیکی هیند- آروپا دیلی "های" لار ائرادان اول ۵-نجی یوزایلیکده آنادولونون فریگیاسینا گلیب و سونرا دا آنادولونون تورک ایالتینه Hayasa اراضیسی سایلان "هایاسا" گئچیب یئرلشیرلر. دئمک بو آرادا ، گئچک تورک ائرمیسی اولان و فینیکی آدلانان "فین- اویغور" تورکلرینین بو اراضیده (آنادولونون شرق و جنوب- ده) مسکونلاشماسی ایله آروپادان گلن شرقین "های" آدلانان ایندیکی ائرمیلرین بو اراضیده مسکونلاشما تاریخینده آن آزی ۲-۳ مین ایل فرق و سی وار. "ای.آ. ایشپایزئر" زامان مسافه بئله نظر وئیر کی آککاد I.A.İşpayzer سؤزو "ارقووانی" Kinahhu یازیلاریندا "کیناههو" // (فارس دیلینده هَمَن ارغوانی) قیرمیزی آنلامیندادیر و بو سؤزون ، "کنعان" سؤزو ایله اوخشارلیغی چوخدور آما هئچ بیر دیلچیلیک و دیل بیلیمی اساس و فاکت آلدّه یوخدور کی بئله تصوور اولونسون "کیناههو" سؤزو "کنعان" دان و یا عکسینه ، یارانمیش اولسون. سوندا "ایشپایزئر" ده بولونور کی بئله بیر لایحه İşpayzer سی اوچون یئرلی آد و "کنعان" ، فینیکی اؤلکه دیر و "ارگووانی" // "ارقووانی" // "ارغوانی" عنوان لری ایله (رنگ) ده اولارین بویاما ایش و پئشه ایلگیلی بیر سؤزدور. ۲۱ گؤرونور عالیملر "کنعان" سؤزونون آچیکلاماسیندا عاجیز قالیلار و اولماسین ربط سیز و ایلگیسی اولمایان یوروملارا آل آتیرلار. لریمزده خاطیرلایان کیمی ، بیز کئچمیش مقاله یئنه ده اؤز سؤزوموزون و تاپشیریمیزین اوزه رینده برکییب دوروروق و بیر داها دئییریک کی چوخ دا آروپالیلار و دیگر غیری- ی تورک عالیملرین دئدیکلرینه اویماماق و اینانمماق گره ک ؛ بونون

اوقور " ائتنوسوندان یارانمیش فینیکیه // فینیکیه اؤلکه آدینین سیررینی قدیم و چاغداش تاریخچیلر و مؤلیفلر ایندییه قده ر قاتینی آچانماییلار. اولار بو آدی یونان کؤکنلی اولدوغونو ظنّ ائدیرلر و بو آدی کؤک بیلیمی اساسیندا "ارقووانی رنگ" (ارغوانی) معنالاندیریلار و بو دا دئییلن لره گؤره ، گویا فینیکی لرین موختلیف شهرلرینده چوخ راییح اولان ه لی گلیر. قوماش و بئز بویاما پئشه صنعتلریندن ایر ائتنوس آدلاری عالمینده چوخ شاشیردیجی بیر کشفیات دیر کی بیر ائتنوسون آدینی اونون قوماش بویاما پئشه صنعتینه گؤره ، "قیرمیزی" // "ارقووانی" بویا آنلامیندا آدی اولموش اولسون. تاریخچیلر قئید ائدیرلر کی بو فینیک سؤزو، یونانلی هومئره عایید و نیسبت وئریلدیگینه رغما، Hommer poni- یازیلاریندا ، "پونیکیزو" Misini میسینی فورماسیندا اولان سؤز ایسه "قیرمیزی" kijo دیر آنلامیندادیر کی آرابایا (فایتون ، کالسکه) ایشاره و بو سؤزجوک مومکوندور کی کئچمیشده سؤی و ائتنیکی دَیرینه مالیک اولموش اولسون، اؤزه للیکه آدینی بیر بیتگی ponikijo ده کی "پونیکیزو" اوچون کوللانیرمیشلار و او "فینیکیا "پئلینی" ده اوندان آد Pelini بیتگیسی "ایمیش و ده عینی دیر! منبع آپاریر. ۲۰ قریبه سند و فاکت لرده حالدا بونا دا ایشاره اولونوب کی "یئرلی منبع همچنین بو خالق اوچون "کنعان" سؤزونو، و "کنعان" آدینی دا اؤلکه و یوردلاری اوچون ائرادان اول ۱۵-نجی یوزایلیکده کوللانیلار. بو آدی اکثر لرده و آفریکادا ، "فینیکی" حاللاردا آنتیک منبع سویولار ساخلاییلار. "دئمّه لی کئچمیش آنتیک لرده بو حقیقته ایشاره اولونوب کی "کنعانلیر" منبع هَمَن "فینیکی لر" // "فینیکی لر" دیر و همچنین نتیجه آیینیر کی گئچک و حقیقی تورک سؤیلو ائرمی خالق کی هَمَن فینیکی آدی ایله آدلانان

سۆزۈ Seydunialı / "صیدونیالی" duni (ایندیکی لیوان (= لبنان) اراضیسینده یئرلشن بیر دیر) عینی حالدا یونانلی "هومئر" ین شهر آدی یازیلاریندا و تورات کیتابیندا ، "فینیکی" // "فینیکی خالقین یئرینه قئید اولونوبدور. "کنعان" آدی، فینیکی لرین اصل و رسمی سوی آدی دئییل ایدی ده اؤز لری ، اؤز - اؤزلوکلرینده بو آدی اؤز لری و بلکی اوچون ایشله دیرمیشلر. تاریخده اکثر حاللاردا نَن واحد و فینیکی // فینیکی خالق اوچون ایشله یئگانه آد اولماییب و اونلاری آنتیک مولیف لرده عادت - عنعنه اولاراق ، یاشادیققلاری توپونیمین آدی ایله آدلاندیریپ و قئیده آلیبار؛ اؤزه لیکله ده بئله بیر سپی ائرادان اول ۲-نجی مین ایلیگین ایکینجی یاریسیندان بئله ایشلیدیپلر . "کنعان" و "صئیدونی" کیمی آدلار ، فینیکی لری و فینیکی دادیر. او یگارلیغینی بیزه گوئستریپ، اثباتلاماق دونیانین بؤیوک و تانینمیش آمترکانلی و آوروپالی عالیم لری بو تورک سویلو "فین- اویقیر" نسیلی فینیکی خالقینین کؤک و منشایینی ، اولماسین یئرله و خالقلار باغلاپلار و ایندی ده بو خالقین کؤک- منشائینین گیزینی و دویونونو آچانمایپلار. Albright William آمترکانلی؛ اونلو عالیم " ویلیام فوکسول آلبرایت" قئید ائدیر کی Foxwell داها بوندان بئله فینیکی لرین کؤک و منشائینین یه ؛ و یا "ائریتره" لی اولماسی فرضیه یه و نظریه اونلارین کؤکو و منشایی فلیسطینین جنوبوندان اولماسی نظریه یه ، و عینی حالدا اونلارین سئمیت لره آرتیق (سامی) سویلو اولماسی کیمی نظریه Otto Eiss-احتیاج یوخدور. ۲۲ اوتو ائیسفئلدت دئییر کی فینیکیلرین کؤکو- منشایی گره کfeldt دیر کی "سینا" یاریم آداسیندا و یا عربیستانین یاپیشیغیندا اولموش اولسون و فینیکی لر ۳۰۰۰ ایل ائرادان اول ائرادان کؤچ ائتمیش اولسونلار و

اوچوندور. چونکی اونلار ایللر بویو گئجه- گوندوز چالیشلار، هَمَن بو "کنعان" کیمی تورک سؤزونون آچیکلاماسیندان، عاجیز قالاجاقلار. اونلار (باتی لی و آوروپالی عالیم لری) بیلمه ییرلر کی "کنعان" تورک Kün.An سؤزودور و "کنعان" تورکجه "کون. آن" سؤزونون فونئتیکی Künan و یا خود دیشیلیگیینه اوغرامیش فورماسی و فورمانتی دیر و آنلامی دا "گونش تانریسی" دئمکدیر. سبب ده بودور کی آوروپا و دیگر غئیر-ی تورک عالیم لری هر لرده و بیلمه دیکلرینین ایزینی غئیر-ی تورک منبع قایناق لاردا و غئیری- تورک اراضیلرده پئشینده و بولماقدادیرلار. اونلار مین ایله بوندان سونرا فینیکی لری // فینیکی لری و یا کنعان لری، تورک سویلو و یه تورک دیلی بیر خالق یا طایفا اولدوغونو بیلمه جکلر و بیلک ده ایسته میرلر. فینیکی لرین // فینیکی لرین سوی منسوبیتی حاققیندا، اونلارین هر دن باشقا. دونیا بیر کسه ظن لری گئدیر ، ایلا تورک تاریخینده و تاریخشوناسلیق علمینده هر دن چوخ بؤیوک بیر سَهو پلره یول وئریلیپ کی ایندی چوخ بؤیوک و آچیلماپان دویونلرین یارانماسینا سبب اولوبدور و عینی حالدا ایندیکی چاغداش تاریخچیلرین و تدقیقاتچیلارین چاش- باش قویماسینا، یولونون آزماسینا، اؤز باشینا دولانیپ- فیرلانماسینا سبب اولوبدور. او بؤیوک تاریخی سَهو لردن و اؤزه لیکله آنتیک مؤلیفلرین سَهو یازی سَپی کی لریندن بیرسی ده بودور کی بیر چوخ ائتنوسلاری سوی آدی و نسیل اعتباری ایله یوخ ، ده او ائتنوسون یئرلشدیی و مسکون اولدوغو بلکی توپونیمین آدی اساسیندا آدلاندیرمالاریدیر کی لیکه و باغلی دویونلره ایندیکی تاریخچیلری چتین لیک و دویونلر، عینی حالدا توش گتیریر. بو چتین فینیکی (فین- اویقیر) تورکلرین باشیندا دا وار. Sey-میثال اوچون بیر چوخ حاللاردا "صیدونی"

آدلاری اولمامیش و یا بیلیمه ییردی. اولار ایلک سینده یئرلشدیکلرینه اؤنجه فریگیا تورک اۆلکه دیلار و سونرا تورک اراضیسی و گۆره "فریگی" آدلان ایالتی اولان "هایاسا" دا یئرلشدیکدن سونرا "های" آدینی الده ائتدیلر و سونرا تورک یوردو و اراضیسی دن سونرا "اثرمنی" اولان آرمینی ده یئرلشدیک دن بو اثرمنی تورک آدینی الده ائتدیلر و یئنی دؤولتی، "اورارتو" اراضیسینین ترکیبینه گئچندن سونرا بو خالق، "اورارتو" سوی و ائتتیک آدینی قازانیب الده ائدیدیر و ائله کی اورارتو شاهلاری لیک اوچون آرازین لیک و فله بونلاری کۆله دن سونرا، شیمالی ساحیلینه آپاریب یئرلشدیردیک دن "اثرمنی" آدینی قازانیب الده بو خالق یئنی ائدیدیر. دئمه لی بو هیند-آروپا دیللی خالق، آسیا دن بری ۴-۵ ائتتیک و ن و آنادولو اراضیسینه گیره دا تورک سوی آدینی قبول ائدیپ و هامیسی دیر و هئچ بیر ده اونون اؤز توپونیملرینین آدی ائتتوس آدی دئییل. بو آروپالی گلمه خالق، هر دفعه دن سونرا، قاباقکی یئنی گئتدیگی یوردا یئرلشدیک یئرین آدینی آتیب و تزه یئرین آدی ایله یاشاماغا دیر. بو حال ائتتوسلار تاریخینده چوخ داوام ائدیپ یین استشنا بیر حال دیر. آنادولو نادر و تایی گۆرونمه دن بری، تاریخ بویو چشیتلی تورک سویلوآزل گون و تورک دیللی خالقلارین و طایفالارین یاشادیگی اراضی و تورپاقلار اولوب. هر دن اولوب کی بیر ایمپئریا اونو ایشقال ائتمیش اولسون و یا اؤز اراضی ترکیبینه قاتمیش اولسون، اما بو اراضیده هر زامان دیر. اسکی تاریخ تورک سویلو اولوسلار یاشاییب لرینده قدیم اثرمنیستان یا اورارتو خریطه اراضیسینین غربینده یئرلشن اراضیین آدی (ایندیکی آنادولونون اورتاسی اراضی) آشور // آسور منبع لرینده "آشکناز" اولوبدور. یعنی بو اراضی دیر. ۲۴ "آشکناز" تورکلرینه عایید اولان اراضی

کی اؤز باشقا تاریخی یئرلرینده مسکون ده جک گله اولموش اولسونلار. ۲۳ گۆرونور کی عالیملر اولماسین ظنّ لری ائدیپ و گومانلار وورورلار اما هئچ بیر ده قانع ائدیجی، ایناندیریجی، دوزگون و حقیقی دئییل، اما هر نه ایسه بونا اعتراف و ایقرار ائدیرلر کی ۳۰۰۰ ایل ائرادان اۆل بو اراضیلرده یاشاما و مسکون اولما سابقه لری و ایستازلاری واردی و بونو بیز دئمیریک و اؤزوموزدن ساختالاشدیرمامیشیق. بو زامان مدتی نین و تاریخلرین اوستونده دایانماغیمیز میزین ده سببی، اصیل گئچک تورک و تاکید ائتمه سویلو "فین- اویقیر" // "فین - اویغور" نسیللی و لی اثرمنی خالقینین تاریخاً بو اراضیده فینیکی یاشاماسینی و آتوختون خالق اولماسینی اثباتلاماک و گۆستمکدیر و بو اراضیه یئنی و سونرادان گلمیش هیند- آروپا دیللی و آروپا سویلو و خالقینین تورک Hay فریگیادان گلمه "های" اراضیسینه گلمه تاریخی ایله موقایسه ائتمکدیر. دان چکمک لازیمدیر. بیز های بورادا قیلی قاتیق آدلانان آروپالی کۆچری خالقین کۆک و منشایی حاققیندا آپاردیغیمیز تدقیقات و آراشدیرمالاردان یه چاتیریق کی چوخ احتمالا بو بئله بیر نتیجه خالق آروپانین کۆچری خالقلاریندان ساییلیرمیش سی، صئربیا - کورواتیا و آروپانین شرقی حیصّه اراضیلری بونلارین Serbiya - Korvatiya گزرگی یاشادیقلاری یئرلر اولوب و ۵۰۰ ایل ائرادان اۆل، بالکانلارین جنوبونا گلیب یئرلشیب و بالکان یاریم آداسیندان دا آنادولونون شیمال - غرب حیصّه سینه کئچیب و فریگی آدلی تورک اراضیسینده مسکن سالیبلار. بو آدسیز هیند- آروپا دیللی خالق، سینده یئرلشدیکدن بیر مدت آنادولونون فریگی اۆلکه سونرا، آنادولونون شرق طرفینه یورویوب و هایاسا ده یئرلشیرلر. اونلارین بو دقیقه آدلی تورک ایالتین نه قده ر یه قده ر، یعنی هایاسا اراضیسینه گیره

Orartular و اورارتولار *Ermənilər* ائرمینیلر کیمی تورک خالقلاری و طایفالاری یاشامیشلار. اسکی آوروپانین شیمالیندا یاشایان خالقین میف و تانریلار پانتئونوندا موختلیف تانریلار یاشاماقدایدی کی اونلارین تانینمیشلاریندان بیرسی ده "فرئیژا" *Freyja* تانریچاسی و *artım* و آرتیم *büyü* بویو *Odin* سی، "اودین" گوی و سَما ایلاهه *Frigg* و *Baldır* دیر "تانرینین آروادی و ائشی و "بال آنالاری سایلیرمیش. بو فین *Hut* "هوت" -ون اوگاریت تورکلرینین آروپا شیمالینداکی میفولوگیا معلوماتلاری، بیزه تام آیدین شکیلده، آنادولو سینین تورک کی فریگیا اؤلکه اراضیسینده ماهیتینی و تورک اراضیسی و تورک یوردو اولدوغونو دن ده هیند-آروپا دیللی اثبات ائدیر و دیگر طرف ائرمینی آدلاندیردیغیمیز خالقین بو اراضی ایله هئچ بیر باغلانتیسی اولمادیغینی اثبات ائدیر. اونلار ساده جه بالکانلاردان کئچیب آنادولونون فریگیا آدلانان یوردوندا موقتی اولاراق مسکونلاشیپلار و داها بیر باغلانتی و ایلگی آرادا یوخدور. دئمه لی بو حساب ایله بو هیند-آروپا دیللی (ائرمینی آدلاندیردیغیمیز) خالقی "فریگیا" یا باغلاماق و اونا بیر سوی کیمی باغلاماق، تاریخ باخیمیندان دوز دئییل.

"خزیرلر" آدلی *Artur Kesler* آرتور کئسلئر اثرینده یازیر کی "تورات کیتابیندا آدی قئید اولونان آشکنازدان مورد، نوح -ون اوغلو یافت -ین نوه دیر کی آرات داغینین سیدیر و او خالقا ایشاره اطرافیندا و ائرمینیستاندا یاشاییردیلا. ۲۵ آرتور "ایلکین *Artur Kristiansen* کریستیانسئن اینسان، ایلکین پادشاه" آدلی اثرینده یازیب و اثبات ائدیب کی تورات کیتابیندا قئید اولونان "آشکناز"، دیر و عینی حالدا اونلارین ساکالارین سوی آدی، قدیم ایران *Rifot* قارداشی ساییلان "ریفوت" *Timuris* آنتیک تورک شاه "تیموریس" -ین دیلا. آنادولودا یاشایان دیگر بیر تورک سویوندان دا ذکر اولونوب "هئتیت لر" یا خالقی کی آدی تورات دان (لبنان دان) تا فورات "هیتی لر" دیر کی لیبان چایینا قده ر مسکوندولار و آنادولودا مسکون دیگر بیر خالق دا، "فریزیلر" یا "فریگیلر" (فریژیلر) دیر. ساکالارین تورک دیللی و تورک سویلو خالق اولدوغونا دا آرتیق شوپهه یوخدور و تاریخ علمینه بو آیدین بیر حقیقت دیر. *Rifot* آرتور کریستیانسئن ایشاره ائتدیگی "ریفوت" آشکناز // ساکالارین قارداشی، هَمَن "آیریم" تورک طایفاسی یا "ریم" طایفاسی اولان تورک ائرمینیلرین دیر. "آیریم" آدیندا، "آی" (=تانری، اولو اجدادی دن بیلن، اؤنجه ن) + ریم (=اؤنجه کونوشان، خبر وئره ن، ایلدیریم و شیمشک) = "ایلدیریم و دن گؤره ، *Yatçı* سی"، "اووسونجو، یاتچی شیمشک تانری *Taleyə*، طالعه باخان *Büyücü* بویوجو " دئمکدیر. بو معلوماتلاردان گؤرونور *baxan* دئدییمیز آروپالی خالقین آنادولو *Hay* "های" دن اؤنجه، بو اراضیده سینه گلمه اراضی، هئتیت *Kimmerlər*، کیممئرلر *Sakalar* ساکالار دن اولان، فین -اویقیر نسلین *Hetitler*، *Oqaritler*، اوگاریتلر *Finikiler* فینیکیلر،

ایکیه بؤلونموش اورک یارالارمی ساغالدير

İKİYƏ BÖLÜNMÜŞ ÜRƏK YARALARIMI SAĞALDIR

DR.PROF.Qəzənfər Paşayev

دکتر، پروفیسور غضنفر پاشایئو

روباہ مورادووا شہریارین " حیدر بابایا سلام " پوئماسیندان اوخویاندا، حتی ائکراندا بئله گۆز یاشلارینی ساخلایا بیلیمیردی.

حسین عاریف دئییردی: " باشقالاری آیا، مارسا اوچور. تبریز نئجه اوزاقمیش، بیز اورا گئده بیلیمیریک ". لاکین اومیدینی ایتیرمیردی. تبریزی شاعیر یازیردی: " عمی اوغلو، بیر گون گه لر، تبریزه اوغلونون توپونا گه لرم ".

باخمایارق کی، جولفا ایله تبریز آراسینداکی مسافه ساعتیاریملیق یولدور، ناخچیوانلی شاعیر عاصیم یادگار یازیر و خلوتی چوخ ایناندیغی اورک دوستلارینا اوخویوردو:

بو یول تبریزین یولودو،

عصرین ان اوزون یولودو.

سوؤت سیستمی نین اینسانلاری آلاق اوتو کیمی بیچدیگی بیر زاماندا آشیق میکایل آزافلی اؤلوموندن بئله چکینمه دن یازیردی:

قوجا آزافلییام، دیلیم وار، للام.

تبریزده قارداشیم، سبیرده بالام.

ائله درد وارمی کی، چکمه میش اولام؟

باخ اونلار آغارتدی ساچیمی منیم.

شوکورلر اولسون کی، هوسئین عاریفین آرزولاری چین اولدو. سوؤت سیستمی چؤکدو، یوللار آچیلدی. میکایل آزافلی نین ۹۰ ایلیک خاطیره گئجه سینه تبریزدن ۱۴ آشیق، ایکی بالابانچی دعوت ائتمیشدیم. ایندی گونئی و قوزئی آذربایجان هر ساهه ده قووشماغا اوز توتوب. موستقیللیگیمیزین بهره سی اولان بو قووشما علم ساحه سینده ده اؤزونو گؤستریر. تاریخ اوزره فلسفه دوکتورو ایلهامه ممدووانین " تبریز شهری نین ماددی مدنیتی (تاریخی-ائتنوگرافیک تدقیقات) "

یئنی ایل عرفه سینده آکادئمیک تیمور بونیادوو منه بیر کیتاب هدییه ائتدی. کیتابی ورقله دیکجه خیال منی آغوشونا آلیب آجیلی-شیرینلی، کئشمکئشلی گنجلیک ایللرینه آپاردی. او ایللره کی، اینگیلیس یازیچیسی جئیمس اولدریج " دیپلومات "رومانیندا آذربایجانلی " ایکیه بؤلونموش بیر اورک " آدلاندیرمیشدیر. تبریز حسرتی ایله یاشاییردیق. گونئی آذربایجانلا علاقه لریمیز یوخ درجه سینده ایدی. شهریار او تاید، سولئیمان روستم، بختیار واهبزاده و باشقا شاعیرلریمیز بو تاید تسلیینی بیر- بیرینه گۆز یاشلارینا غرق اولونموش شئیر هسر ائتمکده تاپیردیلار. موغنیلر دوست مجلسینده اورک آغریسی ایله اوخویوردولار:

آرامیزدان آخیب گئدیر،

آراز بولانا-بولانا.

سئیر ائدیرم گؤرکیمینی،

یارام سولانا، سولانا.

دوکتورو، پروفیسور شیرین بونیادووا مونوقرافییایا اؤن سؤز یازمیش، اثره یوکسک قییمت وئرمیشلر. مونوقرافییادا گؤرکملی تاریخی-عالیمیمیز شاهین فرضه لیگئوین موثبت رای و آکادئمیک تیمور بونیادوون شاعیرانه طرزده یازیلیمیش خیر دوعاسی دا یئر آلیر.

ایلهامه ممدووانین بو مؤحتشم اثری "گیریش" ، یئددی فصیل، نتیجه، منبعلر، ادبیات سیاهیسی ایللوستراسییلارلاردا عیبارتدیر. مونوقرافییادا "شهرین تاریخی جوغرافیاسی" "یاشاییش مسکنی و ائولر" ، "ایجتیماعی مکانلار و تیکیلیر" ، "سو تجهیزاتی" ، "یوللار و نقلیات" ، "مطبخ مدینیتی" و "گئییم مدینیتی" کیمی فصیللر تدقیقات سوزگچیندن کئچیریلیر. مؤلیف خصوصی وورغولاییر کی، آذربایجان ائتتوقرافییا علمینده بیر سیرا مؤوضولار، بازارلار، کاروانسارالار، سققاخانالار، ناغاراخانلار و س. ایلک دفعه اولاراق تدقیقاتا جلب اولونور. اثر فاکتیکی ماتریال بوللوغو ایله سئچیلیر.

تدقیقاتچی نین گؤستردیگی کیمی، ۲۰ عسره آذربایجان تاریخ علمینده شهر مدینیتی نین تدقیقی مقصدیؤنلو شکیلده دیقتدن کناردا ساخلانیلیر، داها چوخ کند یاشاییش یئرلری تدقیقاتا جلب ائدیلمیشدی. مؤلیف دوغرو اولاراق بیلدیریر کی، بو یاناشمادا مقصد آذربایجانی آقرار اؤلکه کیمی تقدیم ائتمک،

آدلی ۴۹۸ صحیفه نی احاطه ائدن فوندامئنتال مونوقرافیاسی بو باخیمدان بؤیوک اهمیت کسب ائدیر. تدقیقاتچی نین ۲۰۱۰-۲۰۱۶-جی ایللر آراسی گونئی آذربایجانا چوخسایلی و اوزونموددتلی اعزامیتلری نین، آغیر زحمتی نین بهره سی کیمی عرصه یه گلن بو مونوقرافییا تبریز شهری نین ائتتوقرافیاسینا حسر اولونان ایلک اثردیر. اورینالدیر، آکئوال مؤوضویا حسر اولونوب.

کیتابین رئاکتورلاری آذربایجان میللی علملر آکادمیاسینین موخیرر عوضوو، تاریخ علملری دوکتورو، پروفیسور قادیر قدیرزاده و تاریخ علملری

آذربایجانین اؤیره نیلمه سی یولوندا ایلک تشبوسدور. تدقیقات ایشی تاریخی ادبیات فارس، تورک، اینگیلیس، روس، فرانسیز و آلمان دیللی منبعلر، ائله ده فاکتیک ماتریاللار اساسیندا آپاریلیمیشدیر.

اونو دا دئییم کی، باسقیلار، تالانلار، موحاریبه لره معروض قالسا دا، تاریخین سیناغینا سینه گرن، عصرلر بویو باش شهریمیز اولان، غرور منبعینه چئوریلن تبریز شهرینده دفعه لرله اولموشام. لاکین منه بیر آز باخیمسیزلیق تاثیر باغیشلايان شهرین گؤزلیگی و تاریخیلیگینی ایلهامه ممدووانین مونوقرافیاسیندا سخاوتله وئردیگی چوخسایلی ایللوستراسییلاردا دویوم و اونو داها چوخ سئودیم. اثر ماراقلانور.

زنگین تاریخی و غرور دویوران کئچمیشی اولان بو قدیم شهریمیز باره ده اثر یازان، ایکیه بؤلونموش اورگین شفا تاپماسیندا خیدمتلری اولان، تبریزی بیزه داها دا دوغمالاشدیران ائتوقراف عالمیمیزی بو تکرارسیز اثرینه گؤره اورکدن تبریک ائدیر، اونا یئنی اوغورلار آرزولاییرام.

اینکیشاف ائتمیش شهر مدنیته نین مؤوجودلوقونو اینکار ائتمک ایدی. عالیمین بو ایضاحاتی و علمی تحلیلی مونوقرافیایین اساس مقصدلریندن بیرینی اورتایا قویور: تبریزی اینکیشاف ائتمیش شهر مدنیته مستویسینده تدقیق ائتمک.

بیزه قالیرسا، تبریز شهری نین مدنی ایرثی نین ائتوقرافیک باخیمدان تدقیقی علمده جیدی اوغور ساییلیر.

آذربایجانچیلیق ایدئولوگیاسینا اساسلانان اثر تبریزین مدنی ایرثی نین تصویری و تحلیلی ایله دیقتی جلب ائدیر. مؤلیف شهرین تاریخین فورمالاشان محلله لرینی، عیمارت و خالق یاشاییش ائولرینی، بازار کومپلکسینی، کاروانسارالارینی، مسجدلرینی، حماملارینی، مئیدانلارینی، باغلارینی، کهریزلرینی، سونو انبارلارینی، بوزخانالارینی، سققاخانالارینی، بویاقخانالارینی، ایپک یولو اوزرینده کی عنعنه وی کاروان یوللارینی، مطبخ و گئییم مدنیته آراشدیریر، اونلارلا باغلی عادت-عنعنه لری و مراسیملری شرح ائدیر. اؤزومخصوص خصوصیتلری اولان، تاریخی اینکیشاف یولو کئچن تبریزین مدنی ایرثی نین علمی-تصویری موقایسه لی تحلیللره آپاریلیر. ایلهامه ممدووا تبریزین مدنی ایرثینه آذربایجان ائتوقرافیا علمینده ایندییه دک آپاریلیمیش تدقیقاتلار اساسلاناراق باخیمیش، اوردوباد، ناخچیوان، باکی، گنجه، لنکران و تبریز شهرینی بوتؤلوکده آذربایجانین مدنی ایرثی مستویسینده تدقیق ائتمیشدیر.

آذربایجان میلی علملر آکادمیاسینین موخبیر عوضو حاجی قادیر قدیرزاده نین گؤستریدیگی کیمی، تبریز شهری نین ائتوقرافیک تدقیقینه حسر اولونان اثر بو ساها ده کی بوشلوق دولدورماقلا یاناشی، آذربایجان ائتوقرافیا علمینده گونئی

دوپدورودو، بمبیازدی...

Dupduru bəmbəyazdı...

Akademik TEYMUR BÜNYADOV

آکادمیک تیمور بنیاد اف

عمومیلشدیرمه دی. تعلیمدی، تربیییه دی، نصیحتدی، وصیتدی. زامانین دیلمانجی، سۆز سۆیله نی، آغی دئییه نی، ساز سازلایانی، موسیقی بسته لیه نیدی. اینجه قلیلیدی، قلبی کۆورکدی، یانغیدی، گۆنرتیدی. ظولمتی یاران، آیدینلیغا آپاراندی.

باياتی، باياتی! حیکمت، حئیرت، گۆر-گۆتور، عیبرت آموزلیک دونیاسیدی. کۆنوللر مولکونون شاهیدی، سولتانیدی. طبییدی، لوغماندی، شفادی، ملهمدی، صافدی، دوپ-دورو، دوماغا، بم-بیاضدی. سون منزیلین هارایی، حاق چیراغی، گۆز یاشلاریدی. نوردو، ایشیقدی، اوزاندی، آشیقدی. سونو گۆرونمین، بیتمز، توکنمز اینجیدی.

سندن غئیری کیمیم وار، وطن بایراقدی، اوچ رنگلیدی، بایراقدی. ان اولوی، ان موقدس بیر وطن، بیر بایراقدی. آذربایجان، آذربایجان! بابالارین دیک باشیدی، آنالارین گۆز یاشیدی. شاه داغیم، شاه ووقاریمدی، کپزیمدی، قوشقاریمدی، ساوالانیمدی، آخاریمدی-باخاریمدی. ال چاتماز، اون یئتمزیمدی. تکرارسیز، بنزرسیزدی بو وطن. سیرلی-سحرلیدی، آنا مهیرلیدی، گئن بره دی، زیل دره دی، سارپ قایادی، مرد قالادی. صفالی او یلاقدی، هم آران، هم یایلاقدی بو وطن. دمیرقاپی دربنددن او طرفدی، خزرین چوخ یاریسیدی، بورچالمین هامیسیدی، قربی آذربایجانیدی، تبریزدن چوخ-چوخ او یانادی وطن. اورگیمه اودون دوشوب یاناسییم، اود آنامدی من ده اودلار بالاسییم، بو تورپاق چون اؤلسییم، بو وطنده قالاسییم...

باياتی، باياتی! خالقیمیزین حیاتی، تاریخیمیزین، طالعییمیزین یول یولداشی، سیر سیرداشی. خالقیمیزین بشره بخش ائدیگی شاه اثری. ایلک اولاراق تانری نین آدینی داشییان حیکمت. دنیايا محمد فوضولینی، موللا پناه واقیفی وئرن سازلی- سۆزلو بویات طایفاسی نین آدینی یاشادان، عؤمرونو اوزادان معبد. بیر کۆکلو قولو دا عصرلرجه ایراقدا کرکوک تورپاغیندا وطنلشن، باياتیلاشان، شاعیرلشن معنوی زنگینلیک. بیر آدی دا مئلودییا، ماهنی، شرقی اولان شعر صنعت سارایی...

باياتی، باياتی! آیری-آیری سینه دفترلرین سینه سیندن قوپان، کۆنوللرده یووالانان، خالقلاشان، خالقیم آدیندان ابدیلشن معنویات آبیده سی، بئشیک نغمه سی، آنا لایلاسی. فیکیر دونیاسی. ساده، صمیمی، بیتکین اثر، یئتکین فیکیر فلسفی

گۆزلىرىدى. اليندىن آلسان اۆزلىرىنى يارغانا، اوچوروما سالارلار. دونيادان كۆچرلر. خارى بولبو لون وطنى شوشادا جيدير دوزودو. بولبول گوله بند اولار.

اليندىن آلسان اۆلر، گول سارالار، سولار. قارتاللايرين وطنى اوجا گۆيلردى. قىيى وورار، قاناد شاخلار. بايقوشون وطنى خاراباليقدى. ائله هئى اولوبار، بايقوش سسى چىخارار. خارابا اولماسا بايقوش دا اولاماز. گورزه نين وطنى يوواسيدى. ياخينلاشسان وورار، تاس-تاس ائلر. قريب-قريب، قمگين-قمگين هاوادا قاناد آچان دورنالار يئنه ده ابدى وطنلىرى باغداد، بصره ائللرينه دۆنرلر.

قاراقوشون يوواسينى اوچورسان آغلاشما سسى دونياني باشينا گۆتورر. دهشتة دؤزمز، اؤزونو داشا، ديوارا چىرپار، قانا باتار.

وطندى، شيرين جاندى، وطندى.

وار اولان جانليلارين يووالارى وطندى.

وحدن گلن ايلاهى سسلر وارليغىما حاكيم كسيلير. وطن سسى، آنا سسى. گۆزل كۆچر، گۆزلىك قالار بو دونيادا. آنا دونياسينى ديشر، آنالار ياشار بو دونيادا. آنا وطنلشر، وطن آنالاشار بو دونيادا. اورگيمدن قوپوب گلن باياتيلاريندا سىزلره آنا لايلاسى چالماق، وطن نغمه سى اوخوماق ايسته ييرم. اورك چيرپىنتىلاريمدا قىلبره گيرمك، كۆنوللرده يووالانماق آرزوسوندايام. آرزولارينىز اوزونوزه گولسون، سئوى نين، شادلانين. آلايه امانيندا...

اي آنا وطن! يوپروپوم سنده آسيليپ، ننينم سن ده ييرغالانيپ. قوينوندا دونيايا گلמיشم، سيننده ديل آچميشام، اوجاغيندان اوجاقلاشميشام. بئشيگيم ده سنده، گوزاريم ده سنده، گله جك مزاريم ده سنده... آنامين قوجاغى ايلك بئشيگيم، ايلك لايلام. وطنين ايستى قوينو سون هاراييم، سون منزليم. بيرى ابدى باهاريم، بيرى ابدى ياشاريم. بيرى دؤشوندىن سود وئره نيم، بيرى اوره يىنين باشيمدا گرديره نيم. بيرى دونيايا گتيرن، كامالا يئتيره نيم، بيرى دونيالىغىمى گؤستره نيم، دونيا وئره نيم. بيرى آغزيمدا ديليم، بيرى آغيز ائليم. بيرى اولوى بشريم، بيرى ايلهام پريم. بيرى فاطمامدى، آنامدى، بيرى اودلار يوردو، دونيالار دونياسى. بيرى آناجانيم، بيرى آذربايجانيم. ايكيسى ده منيمدى، ايلهام پريمى، شاه اثيرمى.

دوشونورم. ايلاهى، گۆره سن يالنيىز يئر اوزونده ياشايان اينسانلارين دا وطنى وار. اونلارمى دونيايا وطنده گليب، دونيالايشيلار. ايستكجانلى، وطنجانلى اولوبلار. وطنى آنا، آنانى وطن بيليلبر. بو موقدس وارليغى قوروپوب، اوغروندا جانلاريندان كئچىلبر، بو دونيادان كۆچولبر. دونيا سايا گلمز، آغلاسيغماز جانليلارين يوردو، يوواسى، مسكنى، وطنى دئيلىمى؟! اونلار دا اينسانلار كيمى اؤز وطنلىرى نين صاحىيلرى، گۆز بىگى كيمى قورويانلار رى دئيلىمى؟! بو حقيقتى نظره آلاراق، ائرين وطنله باغلى حيصة سى نين سونونا اورگيمدن كئچنلىرى علاوه ائتمه يى مقصده اويغون سايديم. هئچ نه اونودولماسين، هئچ كس ياددان چىخماسين دئيه. طبيعتده بوتون جانليلارين يوردو، يوواسى، وطنى وار. كلله-كلله يه گلن داغ كئچىلرى نين وطنى سرت قايلاليقلار، اوچوروملار، كئچىلمزلىكلر. ماراللايرين اويلاغى، آرانى يايلاغى سيخ اورمانلاردى. اولماسا يوخا چىخار، يوخ اولارلار. جيرانلار صحرا

تیمور معلم دن بایاتیلار

چایلارا آخار اولدوم.

آتماین،

نیشان آلیب، آتماین.

نه دورنا، نه جئیرانا،

نه مارالا آتماین.

آپارین،

چؤکور ظولمت، آپارین.

ایلک عشقیمی نیسکیلین

اؤز شیخلیما آپارین.

آغلا سین،

لایلا چالسر، آغلا سین.

آنا. شهید بالانی

حزین-حزین آغلا سین.

آرخا سیندا،

داغ داغین آرخا سیندا،

بورچالیدا هامی بیر،

دوست دوستون آرخا سیندا.

عالیمدی،

یوخ عوضی، عالیمدی.

بوملو موختار آبدویئو

شان-شؤهرتلی عالیمدی.

آلماسی،

قیزیل احمد آلماسی.

خسته لره شفادی

قبله نین آلماسی.

بسدی، یئتر، آزاد اول.

زنجیری قیر، پارچالا،

آزاد یاشا، آزاد اول.

آرخان اوچسون،

آرخالی، آرخان اوچسون.

خالقا قنیم کسین،

داغیلین، آرخان اوچسون.

آلا جاق،

آرخا هارای،

اثل هارای، آرخا هارای!

داغلار دا بیر آرخادی،

داغ هارای، آرخا هارای!

آ داغلار،

یانیر باغریم، آ داغلار.

آنام، باجیم کؤچه لی

درد اویانیب، آ داغلار.

آل قاندی،

تورپاق قاندی، آل قاندی.

وطنه قوربان گئدن

شهید جانی، آل قاندی.

آی داغلار،

آی دره لر، آی داغلار،

آغلار گونه قالمیسان،

قارسیز، یارسیز، آی داغلار.

آزاد اول،

قیر زنجیری، آزاد اول.

هونرین ظفریندی،

آزاد یاشا، آزاد اول.

آرخالان،

داغا سؤیکن، آرخالان.

دار گونده، دار آیقدا

اثل-اوبانا آرخالان.

آچیلین،

دوغسون گونش، آچیلین.

اؤتسون دومان، چیسکین، چن،

تر قؤنچه لر آچیلین.

آخار اولدوم،

آخدیقجا آخار اولدوم.

گؤز یاشلاریم سئلندی،

آلمالیدی، آلاجا.

خالقینا جان یانديران

عوضینی آلاجا.

آرخام یوخ،

بیر کؤمگیم، آرخام یوخ.

تانریم، اومید سنه دی،

سندن غئیری آرخام یوخ.

آغلاما،

جان، ائل اوغلو، آغلاما.

منی ده آغلار قويدون،

قم سینه می داغلاما.

آیریلماز،

آیری دوشمز، آیریلماز.

آراز، ها بؤل، ها آیر،

جان جانیندان آیریلماز.

آچیق-آشکار،

آغیلا آچیق-آشکار.

دوشمنه قان اوددورار

تورک اوغلو آچیق-آشکار.

آیریلماز،

آیری دوشمز، آیریلماز.

بو جان قازاغین جانی،

جان قازاخدان آیریلماز.

آغلايين،

سینه دؤیون، آغلايين.

بالاسمی ایتیرن

آنالارا آغلايين.

آرا قالسین،

اوز قوی کی، آرا قالسین.

یوردوما قان سالانم،

گونلری قارا قالسم.

آنا تبریز،

جان ساداغا سانا تبریز

آنا تبریز، آنا تبریز،

دونیا حیران سانا تبریز.

آنا تبریز!

آنامدیر آنا تبریز!

آغلاماقدان کور اولدوم،

دویموشام جانا، تبریز!

آغلار منی،

آه چکر، آغلار منی.

اؤلسم-گئتسم دونیادان،

بو داغلار آغلار منی.

آناسان،

آنالارا آناسان.

لایلامی سن چالسانا.

وطن، جانسان، آناسان.

آغری داغ،

تورکون داغی آغری داغ.

اثرمنییه گؤز داغی

تورک ووقارلی آغری داغ.

باشیندا شاخلار،

قلبی باشیندا شاخلار.

خالقینا جان قویانی،

خالقی باشمدا شاخلار.

بورجلویام،

بورجوم چوخدو، بورجلویام.

بو وطنه، بو خالقا

عؤمروم بویو بورجلویام.

بیزیم قالا،

آلینماز بیزیم قالا.

دمیرقاپی دربندیم

گؤزومدو، گؤزوم، قالا.

باش آیین،

یادا سالین، باش آیین.

شهید قبری اؤنونده

غورور دویون، باش آیین.

اویکو

آشیری حیز

(قدرت ابوالحسنی سہلان)

شولوق ایدی. نییه کی، بؤیوک تبریز شهری طرفلریندن، کلیبر، اهر و باشقا یئرلره گزمگه گئندلر ائولرینه او یولدان قاییتماقدا ییدیلار. تبریز طرفینه گئندلره قوشولموش، اهرلی ارسلان قارشیداکی گؤیجه بئل گدیگینه ساری سوردو و ساعات بئش اولمامیش، او اوجا گدیگین باشینا چاتدی. بو گدیگی اون ایللردی سہمانلانغا چالیشیرلار، آنجاق هاچان گلنده یول دوزلدن بؤیوک ماشینلاری اورالاردا گؤرمک اولور! ایرمی یاشلی جوان سوروجو، اوجا گدیگی آرام-آرام آشدی. آردیندان آرانداکی دوز جادده ده سورمگه باشلادی. بوغونو-ساققالینی اوتموش، تئللرینی یاغالییب دارامیش، آغ پالتار گئیمیش، قاراشین اوغلان، ساعات یئددیده باشلاناجاق یولداشینین توی مجلسینه یئتیشمگی هدفله ییردی. ماشین سورہ-سورہ ده تورکیه خواننده لری اثرلریندن اولوشان بیر ناوارا دویغولاناراق قولاق آسماقدا ییدی.

تابلولار یاسال هیزین اورالاردا نہایت ۱۰۰ اولدوغونو گؤستیرکن، جوان سوروجوده ۹۰ ایله ۱۰۰ سورعتلری آراسیندا سورمگه چالیشدی. جوان بو تهر سورہ-سورہ نچہ ماشیندان قاباغا گئچدی، آمما یاساق سورعتہ یاخین گئتمگینه باخمایاراق، ویژ-ویژ گلیب اونو آرخادا قویان یوخاری مودئل ماشینلاری دالبالال گؤردو! هر حالدا، ایرمی دقیقه جن قاباکی سایاق سوردو. آنجاق ناوار یئتیشیب، "باس قازا عاشقیم باس قازا!" ماہنسیینی اوخوماغا باشلایارکن، بو اوخوماگی چوخ-چوخ سئون جوان، ال آپاریب دستگاہین سسینی اوچالتدی و هیجانلاناراق قاز پیدالینا باسدی! آپاریب یاسال هیزی آشیریب ۱۱۰ سورعتینه یاخین سوردو. فرحله نرک، نچہ-نچہ آغیر-یونگول آرابانی قاباقلادی. بونونلا بئله، دالیدان گلیب اونو توولا سوووشان گؤرکملی آرابالارا یئنہ ده تانیق اولدو! ارسلان بئله جه اون-اون

یایین جوما گونونون آخشامی ساعات دؤرد یاریمدا، ارسلان آتاسینین کؤهنه پئیکانینی ایشله دیب، سوروب اهر شهرینی چیخدی. سونرا، تبریزه دوغرو یولا دوشدو. اهر-تبریز مسافتی ۱۲۰ کیلومتیردن آزدی و جادده ده بیر اولای باش وئرمه سه، بو یولو ایکی ساعاتا یاخین گئتمک اولار. یوخسا، ساعاتلار آرتیق اوزونا چکه بیلر! اون ایله یاخین دیر، سوروملولار تبریز-اهر اوتویولونون حاضیرلانماسینا سؤز وئریلر، آنجاق بورا کیمی سؤزلرینه عمل ائتمه ییبلر! ایلده یوزلر موسافیر بو خطرلی و ایستاندارد اولمویان جادده ده جانلارینی الدن وئریلر، آمما اوتویولون قورتولماسیندان هله ده دوزگون بیر خبر یوخدور! بؤلگه نین گل-گئتلی جادده لریندن بیرى اولان بو جادده، هر تعطیل گونو آخشامی کیمی او گونده

بئش دقیقه خودودوندا ٩٠ ایله ١١٠ آراسیندا سورروب، مراسیمه واختیندا یئتیشه جگینه ایناندی. یاخشی هله قارشیدان گلن ماشین آز ایدی و سیبقت آلاندا چوخ چتینلیک چکمیردی.

دوز جادده نین آخیرلارینا یاخین، هریس یولو آغزینا یئتیشمه میس، ارسلان، بیردن-بیره پولیسین ماشینلارا نظارت ائتدیگینی گۆردو. بیر پولیس، بیرده پارک ائتمیش آغ پولیس آراباسینی اوزاقدان سئچینجه، تلم-تله سیک هیزینی خئلیک آزالتدی. بونونلا بئله آغ پئیکان یاخینلاشاندا، جادده قیراغیندا دوران پولیس، الینده کی "دایان" علامتینی اونا طرف قووزادی! او آندا سوروجونون اوره گی قیژ گئتدی و اوزوله رک آراباسینی

آز قاباقلیقدا قیراغا چکیب، پارک ائتدی. وای ده ده ایندی نئچه جریمه یازاجاق، کول اولسون منیم باشیما دئدی. ارسلان یئنمه میس گوزگوده گۆردو کی، اونون همن آردینجا بیر قیرمیزی ماکسیمادا کنار وئریب دالیسیندا ساخلادی. هر حالدا، گرہ کن بلگه لری حاضیرلاییب یئره دوشدو. سونرا پولیسله یوخاری مودئل پولیس آراباسینا ساری یئریمک ایسته دی، آنجاق بیر آز دایانیب پولیسلره ساری باخدی. پولیس آراباسیندا بیر نفر گۆزلوکلر مامور اوتورموشدو، آنجاق نم-نییه نه گۆزلوکلر و نه ده یئرده کی هئچ بیر اونیونلا

ماراقلانمیردیلا!؟ سورونمه گه چالیشان ارسلانین او چاغدا دولاشیق فیکیرلر بئیینیه دولدو. گۆردو، ائشیکده کی جوان پولیس گئدیپ ایچریده کی اورتا یاش پولیسله مشورت ائتدی. و اونون ایظطیرابی داهادا چوخالیدی. ماکسیما شوفئری ائشیکده کینین ایشاره سیله، گئچیب اۆز بلگه لرینی ایچره ده کی پولیسه وئردی. پولیس ایسه، ماکسیما شوفئریله حؤرمته داورانیب جریمه پیتیگینی یازدی. اودا اعتراض ائتمه دن پیتیگ ایله بلگه لرینی آلیب، یولا دوشدو. جوان پولیس، علامتی قووزاییب بیر گوموش رنگلی زانتیایا توتوب اونودا ساخلاتدیردی و اونادا ایشارترلر ائتدی. آنجاق یئنه پئیکان شوفئریله محل قویان یوخ ایدی! بئله جه، شوفئر یاواشجا اورادان اکیلک ایسته دی!! آما پولیسین آرخاسینا دوشمه سیندن، هابئله جریمه سینین آغیرلاشماسیندان قورخدو. نهایت، دوموک اولان جوان پولیسه یاخینلاشیب سلام وئریب قورخا-قورخا دئدی: "قارداش منیده ساخلادین آخی!؟" پولیس ایسه ایشیندن دایانیب نئچه لحظه باشدان آیغا، گئیینمیش، تر باسمیش ارسلانا باخدی. آردینجادا گولومسه یه رک دئدی: "اولان من علامتی ماکسیمایا قووزادیم سنه یوخ!! منده دئییرم بس سنین آیری ایشین وار چکدین ساخلادین!!" سئوینن ارسلان دؤنمک ایسته ینده، پولیس یاواشجا سؤیله دی: "سن نئچه ایله گئده بیلسن، گئت! دایانیب بیزلری معطل ائله مه!!" ارسلان نئچه لحظه دوروخدو و پولیسه بیر سؤز دئمه دن تله سیک آراباسینا دؤندو.

بیلمه دی پولیس دوغروسونو دئییردی، یوخسا شوخلوق ائدیردی. بلکه ده اهرلی اولدوغونو آنلاییب او تهر چیخ گئت دئدی. هر حالدا گئجیکمیش جوان، مومکون اولان سورعتلره، انسیز و آسفالتی قولای اولان جادده ده قاباغا

- گئتمگه چالیشدی. دار جادده ده تئز-تئز گل-گئتلر - پئیکان شوفئری اؤلموئییدی باری!!
- آهسته ل شیردی، سونرا تازادان یول آچیلیردی. یاخشی - اینشاء الله کی اؤلمز!!
- هله یولدا چارپیشما گورونموردو، یوخسا آغیر تیخاج یاراناردی. - اولان گوندە ائله بو جادده ده تصادوف اولور!
- انسیز جادده قورتولاندا ساعات آلتی ایدی و ارسلان آز - کئشکم تبریز-اھر اوتوبانی تئزلیکلە قورتولئیدی!
- قالیردی خوجایا یئتیشسین. همیشه خوجادان تبریزه - ورزقان طرفینه گئچمه گه بوردا بیر کؤریو
- کیمی داهادا آرتیق قالابالیق اولار. چونکو ورزقان طرفیندن گلنلرله اهردن گلنلره بیر-بیرلرینه قاریشارلار. - لازیمدی! فرعی یوللارین کؤرپوسو اولسا، بئله
- تکجه تبریزه یئتیشمه گی هدفله ین ارسلان، ورزقان یولو آغیزینا یاخینلاشاند، اؤنونو آچیق گۆره رک هیزلا سوروردو. عین زاماندا، ورزقان دؤنمک ایسته ین نئچه ماشین یولون اورتاسیناجان گلیب دایانمیشدیلار و صبرسیزلیکلە اهردن گلن آرابالارین آرا وئرمه لرینی گودوردولر. آنجاق بیردن، گۆزلیلمزدن، اولارین بیرى ارسلانین یولونو کسیب توولا ورزقان جادده سینە گئچدی. او پئژونون آرادان سوووشماسینی پئیکان شوفئری چوخ-چوخ گئچ آنلادی. بیر لحظه ده پئژو یولو آدداییب ورزقان طرف گئتدی، آما فرمانینی سولا آلان ارسلان آراباسینی کونترول ائده بیلمه ییب اولدوقجا شیددتلی اورتاکی جدولره چیرپدی و همن آردینجادا نئچه دفعه او یان-بو یان اولدو. دیبده جادده ده دایاندی!
- آر-آردا مؤحکم-مؤحکم تورموزلار اولوندو! هارایلار یوکسلی. باشیندان قان آخان و آغ پالتارلاری آل قانا بولاشمیش جوان، آتاسینین داغیلیمیش پئیکانینین ایچینده قالدی. جادده ده آغیر تیغاج یارانیب یوللار قاپاندی. دؤرد یاندان موسافیرلر ماشینلاریندان انیب اولای یئرینه گلیب، موبایللارلا اولایدان عکس ایله فیلم گؤتورمه گه باشلادیلار. بعضیلریده، یوبانمادان آجی اولایین گورونتولرینی تلگراملا بؤلگه و دونیا یا یایدیلار. - آز سونرا، اولای یئرینه یاخین، ماشینلاریندان انمیش
- ایکی سوروجو بیر-بیرلرله دانیشیردیلار.
- آذربایجان منطقه سینین هامیسی ائله بئله دی!! - آنجاق شوفئرلرده اصلا گۆزله میرلر! گئچن هفته
- بیر تیرافیک یارانمیشدی کی، گل گۆره سن! بیر آز قاباغا گئتمگه خاطر ماشینلار گئدیپ دوشوردولر توپراقلار! گئچیردیلر داغلار-دره لره!!
- پولیسده خوجادان او طرفه هامینی گئجه یاریسیناجان ساخلاتدیرمیش، چوخ یاواش-یاواش یول وئیریدی! ائله بیل ایسته ییردی مخلوغو ادب ائله سین!! او گون بیز آخسام اهردن چیخمیشدیق، آلتی ساعات سونرا گئجه یاریسی تبریزه یئتیشدیک!
- بوگون گۆره سن هاواختاجان، یول باغلی قالاجاق؟! هاواخت تبریزه یئتیشه جه ییک؟! - بو جادده دن گلیب گئندلرینکی قالیب آلاها،
- بللی اولماز!!
- ساعات آلتی یاریمی سوووشموشدو کی، پولیس آراباسی اولای یئرینه چاتدی. بیر آز سونرا آمبولانسدا اؤزونو یئتیردی. بیر گۆزلوکلو پولیس آرابادان دوشوب حادیشه نی آراشدیردی و اونون سبینی پئیکانین آشیری هیزی یازدی. آمبولانس ایسه، اؤزه ل سسینی سالا-سالا، سون نفسلرینی چکن جوانی تبریزه گؤتوردو.

و بهار گلدی

هر طرفا مشک و عنبر ساجیلیب
بلبل لر سیراشیب نو بهار گلدی

یاریم یاشیل گیددی بهار چاغینده
لاله لر لال غالدی گؤریب باغینده
من بؤگؤن بولمیشام یار سارایینده
کؤنگلیم عشقه چوشیب نؤبهار گلدی

کؤنگلیم یار غمینده غمخانه بولدی
گؤزیم یولده غالدی یاریم نه بولدی
سورمادینگ حالیمنی سнга نه بولدی
غم غایغی لر غاچیب نؤبهار گلدی

بهار چاغی گلیب باقدینگ نگاریم
گل گل بهار بولدی آلمه اناریم
سنسینگ گؤزل منینگ سؤیگیلی یاریم
یوراک عشقه دؤشیب رو بهار گلدی

ایشچی آیدار نؤبهارینگ چاغینده
آرزویم یاشا سم یارینگ باغینده
هیچ یگیت کویمسین یارینگ داغینده
دؤردانه لر ساجیب نؤبهار گلدی

منبع: رضوان اوژ ترک، افغانستانلی ترکمن
شاعرلری انتولوژیسی، ص، ۲۲۰.

حرمتلی عبد الروف "ایشچی" عزیز اؤلکامیز
افغانستانینگ اؤنگده گلن بیلگین و ادیبلریندن
دیر. سنه ۱۳۳۶ ده دنیا گلندیر. شعرلری عمو ما
طبیعت و بهار بیلان علاقه لی دیر. عشقی، شعرلری
هم مو جود بولن شاعرینگ شعرلرینینگ بیر قسمی
مکتب کتاب لری، گؤنش مجله سینده نشر بولیبدیر.
شاعرینگ حیاتی و نشریاتلری باره سینده دقیق
معلوماتیمیز یوق، بو یؤزدن اوقیجیلریمیزدن بو بارادا
کمکلرینی خواهش ایدیورس کی شاعریمیزینگ
حقنده صحیح معلومات بیزه یتیشتیرسه لر. بیز
۲۰۱۰ ییلینده "افغانستانلی ترکمن شاعرلری

انتولوژیسی" آدلی کتابد

ه شاعرینگ بیر قنچه
شعرینی نشر ایتدیک
کی بو کتاب جمله ۴۷
شاعریمیزینگ

بیوگرافیسی بیلان
شعرلریندن تمثالی بیر
ناچه سینی احتوا
ایدیوندیر. ترکی

دیلینده یازیلان بو کتابینگ باش قسم لرینده
افغانستان ترکمن لرینینگ تاریخیندن، فرهنگ
فعالیتلری بیلان انجمنینگ شکیللنیشیندن و
ترکمن دیلینینگ رسمیتیندن بحثی موضوع
ایدیلیب مهم بیلگی لر بریلندیر. آشاقدا کی شعر هم
بو تالیفده نشر بولن شعرلردن بیریدیر.

محمد قاسم عبادی

غیش اؤتیب چمنده لاله آچیلیب
آل یاشیل رنگ آچیب نو بهار گلدی

منیم محاریبه م کیتابیندان (۱)

نعمت وئیسلی

قاراباغدا باش وئرن حادثه لرین عکس صداسی باکیدا دا
اؤشیدیلیدی...

قوومودو، قان قوومودو. رحمتلیک حسین کیشیله ده
منیم آنا طرفدن قووملوغوموز چاتیر. سؤزومون جانی
ندیر؟ بلکه ائله ائرمیلرله بیزیم محاریبه میز حسین
کیشینین یارالی قولونون قانینی ایچمه سی آئیندان
باشلایر؟

...نه یه گؤرسه شهره چیخمیشدیم. ایستیقلایت کوچه
سینده، باکسووتین یانیندا شاعیر فامیل مئهدیله
اوزلشدیم. فامیل موعلیم هم ده منه ADU-ده،
ژورنالیستیکا فاکولته سینده بئش ایل درس دئتمیشدی.
موناسیبتلریمیز ده یاخشی، ایستی ایدی. قاراباغدا باش
وئرن حادثه لرله باغلی حیاجانیمی شاعیره بیلدیردیم.
- ه، وضعیت چوخ پیسیدی. ائرمیلر قاراباغ مسلسینی
سیری عالی سوووتینین سئسسیاسیین گونده لیگینه
چیخاریبلار. حادثه لر هئچ ده یاخشی گئتمیر.

طلبه لیک ایللریندن (۱۹۶۵-۱۹۷۱) یاخشی تانیدیغیم
بو شن، ظارافاتعجیل اینساندا هئچ نه قالمامیشدی.
گوجلوه هیجان ایچیندیدی، اللری اسیردی.
سونرالار من فامیل موعلیمی ساحیلده، "آبشرون"
مئهمناخاناسیین گئنیش زالیندا یازیچی صابیر
احمدوون ۷۰ ایللیک یوبیلئینده تکرار گؤردوم.
رئسپوبلیکا ضیالیلارینین بؤیوک اکثریتینین، یازیچی و
شاعیرلرین، ائلم و صنعت آداملارینین قاتیلدیغی بو
مجلسی اوزاق-اوزاق اؤلکه لرده ترجه قایتیمیش
تامترلان قارائو تشکیل ائتمیشدی. دوزدور، هامی صابیر
احمدوون باشینا، اونون زنگین و کولوریتلی اثرلرینده
آذربایجان خالقینین، خصوصیه ده قاراباغ جاماعاتینین
حیاتینی گئنیش تصویر ائدن، یارادیجیلیغینین ایشیغینا
توپلاشمیشدی. نئجه دئیرلر، یوبیلئ اؤز یئرینده، آما
آداملاردا، موختلیف قوروملاری، طرفلری تمثیل ائدن
توپلانتیدا یوبیلئ، طنطنه لی اووقاتدان اثر-علامت بئله
یوخ ایدی. اینسانلار قایغیلی، ناراحتادی. خوسوسیه ده
ده-باباسینین قیبرلری، خاطیره لری قاراباغدا، اوجا
داغلارین او اوزونده قالان ضیالیلار. والله، بیلیم،
مجلسین آپاریجیسی، بو آز یاشیندا باشی کیفایت قدر
بالار چکمیش مئهریبان وزیرووا فامیل موعلیمه

۱۳ فئورال ۱۹۸۸-جی ایله قدر قاراباغدا چوخ حادثه لر
باش وئریب. رئسپوبلیکادا بو حادثه لرین مغزینی،
ماهیتینی بیلنلر ده وار، بیلمه ینلر ده. هر دن اؤز-اؤزومه
فیکیرلشیرم، گؤتور-قوی ائدیرم: منیم اوچون قاراباغ
محاریبه سی نه وخت باشلایب؟ قونشو چارتاز
جاماعاتی اؤزلرینکی ایله بیزیم تورپاقلار آراسیندا سدد،
خندک چکندمی؟ یوخاری وئیسلیده دلی-دولو، بئلی
بوکولمه ین حسین آدلی بیر جنگاور اولوب. یاشلی
آداملارین دئدیکلرینه گؤر، دلی حسین بؤیوک وتن
محاریبه سینده ایشتیراک ائتمه مک اوچون اوزون
مودت چؤلله دوشوب، تاغبنلرد، کاهالاردا یاشایب.
نئجه اولوسا، دودانین باغیندا، توت چیرپیمی زامانی
حسین کیشی ایله چارتاز ائرمیلرینین آراسیندا داوا
دوشور. بئش، آلتی ائرمی یاراقلیسینین احاطه سینه
دوشن حسین کیشی قولوندان یارالانیر. ائرمیلر اونون
یارالی قولونون قانینی گؤرمه سین دئییه او، اؤز قانینی
ایچیر. دئییر کی، گاورلار قوی منیم قانیمی گؤرمه
سینلر. ائرمیلر بو منظره یه حئیرت ائدیملر و درهال دا
گئری چکیلیرلر. وئیسلی قاراباغین تن اورتاسیندا، ۱۱۷
اؤللیک، ۷۰۰-۸۰۰ اهالیسی اولان کنددی. مثالین
ماهیتینه وارسان، ایشینی-گوجونو آتیب بو تدقیقاتلا
مشغول اولسان - اصلینده بورادا هامی بیر-بیریله

تئز توپلانتیلار كئچیریلیردی. همین ایجلاصلارین بیرینده خالق یازیچیسی میرزه ایراهیموو او زامانلار اوچون سون درجه اهمیتلهی و اوزاقگورن چیخیشی ایندیكى كیمی یادیمدایر. یازیچینین ترجمئی-حالینا، ایجتیماعی حیاتینا یاخشی بلد اولانلار بیلیرلر کی، او ماهیر ناطیق، سؤز اوستاسییدی. میرزه موعلیمین نطق و چیخیشلاریندا دقیقلیک و سراسرستلیق، ماراقلی حیات ائپیزودلاری و احوالاتلارین سینتزی - بیر سؤزل، اونون چیخیشلاری همیشه بیتگین، حکیمتلیلیسیل، فلسفهسی ایله سئچیلردی. او، چیخیشینین بیر مقامیندا اوزونو اثرمنی دیلینده چیخان ادبی-بدیعی ژورنالی باش رئاكتورونا توتدو:

- سیز هله چوخ جاوانسینیز، بئله حادثه لرین ماهیتینی بوتون آیدینلیغی ایله درك ائتمیرسینیز. هله نه قدر گنج دئیل، سیزی تانیان، اثرمنی ضیالیلارینا، اوزده اولان آداملارینیزا دئیین کی، میلی زمینده باش وئرن حادثه لر، كونفلیكت و موناقیشه لر چوخلو-چوخلو قان آپاران مسلهدی. گله جكده بیزی، ائله هم ده سیزی نه لر گؤزله دیگینی درك ائدین. من قان گؤرموش آدامام، قاندان دا برک قورخورام.

اییرمی، اییرمی بئش ایل بوندان قاباق ائدیلمیش چیخیش، تأسوف کی، بوتون تفررواتی، دئتالاری ایله یادیمدا قالمایب. آما، بو چیخیشدان چوخ-چوخ سونرالار قاراباغدا، اونون موختلیف بؤلگه لرینده باش وئرن چوخسایلی اؤلوم-ایتیم صحنه لری، یئگانه اوغلونو ایتیرمیش آنانین فریادی، دؤیوشلر، مینرله عایله لرین فاجیعه سی میرزه موعلیمین سؤیله دیکلرینی بیر داها تصدیقله دی.

چیخیش اوچون سؤز وئرمیشدیم، بیلمه دیم. فامیل موعلیم قفلتن کورسوی، میکروفونا یاناشدی.

- آی بورا توپلاشان ضیالیلار، قارداشلار، باجیلار، سیز الله، قاراباغی اونوتمايین. قاراباغین وضعیتینی یامان آغیردی.

سانکی او بؤیوکلوکده تفککور صاحیبی، فیلولوگیا ائلملری دوكتورو، پروفئسسور بو بؤیوکلوکده آودیتوریانی اونوتموشدو، اؤزو-اؤزوبله دانیشیردی. اوستو ناز-نعمتله دولو ایسوئچ ستولونا گؤزونون اوجو ایله ده باخمیردی، او بؤیوکلوکده زالدا شاعیر اؤزونه یئر تاپا بیلمیردی. سونرالار آذربایجانین باشقا بیر گؤرکملی صنعتکارینین بونا اوخشار وضعیتینی ده گؤرموشم. ئئچنجی ایلدی، دئییه بیلرم. آذربایجان یازیچیلار ایتتیفاقینین مطبوع اوراقلارینین هامیسی - "آذربایجان"، "اولدوز"، "لیتئراتورنایا آزئربایدژان"، حتّی اثرمنی دیلینده چیخان ادبی ژورنالی دا "بکسووت" مئتروستانسیاسینین لاپ قنشرینده، قدیم و هوندور بینانین بئشینجی مرتبه سینده یئرلشیردی. دهلیزده رحمتلیک یوسف صمد اوغلو ایله راستلاشدیم، سالاملاشدیق. او، بیلیردی کی، من موناقیشه لی زونالارا تئز-تئز گئدیرم. کابینئتینین کنداریندا آیاق ساخلادی. دوداقلاری، نورلو صیفتی اسیردی.

- اثرمنیلر یامان آزعینلاشیبلار. بو ایشلرین آخیری یاخشی قورتارما یاق.

آذربایجانین ان حساس ضیالیلاریندان بیرى، ائنیسکلویئدیک ساوادا، درین تفککوره مالیک بو اینسانی - یوسف موعلیمی بیرگه ایشیمیزله باغلی چوخ یاخشی تانییردیم و همیشه ده اونون تمکینین، سراسر سؤز دئمگینه قیبه ائدیردیم. خالقیمیزین باشینین اوستونو آلان او قارا بولودلارین فونوندا یوسف موعلیم آز قالا مووازینتینی ایتیرمیشدی.

۹۰-جی ایللرده بایاق آدینی چکدیگیم بینانین بئشینجی مرتبه سینده، یازیچیلار ایتتیفاقینین ادبی ژورناللارینین یئرلشدیگی مرتبه ده کیچیک کلوب دا واردی. همین او گرگین، حیاجانلی گونلرده اورادا تئز-

ياشام پسيكولوژىسى Yaşam psikolojisi

Dr.hüseyin şarqıdərək soytürk

دکتر حسین شرقی دره جک سوی تورک

نیگارانیچیلیقدان قورتاراسینیز. بو ۳۰ ثانیه نی
گونونوزون ان موهوم زامانی هئساب ائتمگینیز
لازیمدیر.

پورتاغال یئیین.

پورتاغال یئمک توكسينلری آتماق دئمکدیر.
جانینیزین یئینیدن نفس آلماسی دئمکدیر.

آلما سیرکه سی ایچین.

گئجه یاتمازدان اول ۱ خۇرك قاشیى آلما سیرکه
سینی ۱ چای قاشیى بالی ایله قاریشديرارق قبول
ائیدین. سحر یوخودان قالخیدییز زامان جانینیز بیر
چوخ زهرلی مادهلردن تمیزلنمیش اولاجاقدیر.

لیموندان ایستیفادنی اونوتمایین.

لیمون ساغلاملیق منبعی اولماقلا یاناشی اونون
عطری سیزه فراهلیق و دینج احوال-روحیییه بخش
ائده جک.

آنیندا بایشلامای باجارین.

منفی حیس لر گۇندریلنه یوخ، گۇندرنه داها
زییانوئرچیدیر. اونا گۇره ده منفی ائنترژیدن آزاد
اولماق، گوناھکاری ایسه آنی مقامیندا بایشلا کی، بیر
داها اونو فیکیرلشمه یهسن.

آرخانجا قاپیلاری اؤرتمگی باجار.

بوتون زهرلی فیکیرلردن، گونده لیک حیاتین
مسئولیتلریندن آزاد اولماق اوچون ان آزی بیر
ساعات قاپیلارینی باشقالارینین اوزونه باغلامای
باجارمالیسان.

بویونوزو اوزو یوخاری دوغرو دارتین.

ایکی الینیزی یوخاری قالدیرارق سیزی کیمسه
گؤیدن چکیرمیش کیمی اوزو یوخاری دارتینین.
بئله لیکل، یئردن قوپمای فیکیرلشین. بیر نئچه دفعه
بونو تکرار ائدین و اونا اینانین.

باشقالارینا الینیزله توخونون

تانیش آدمالارلا ال وئره رک گۇروشون. اونلارین

اؤ حیوانی ساخلایین.

اؤینیزده بیر قوش ساخلاسانیز مئهریبانلیق حیس
لرینیزی اونونلا پایلاشاراق نه قدر راحتلادیینیزی
گۇره جکسینیز.

سئوهرک یاشایین، سئویله رک یاشایین، سئوین،
سئویلین، سئودیرین و بونونلا دا سئوگینین دادینی
چیخارین.

اؤزونوزه ان آزی ۳۰ ثانیه دوشونمک ایمکانی وئیرین.

بیر شئیدن نیگارانسینیزسا، بیر ساکیت یئر تاپارق
۳۰ ثانیه دوزگون فیکیرلشمگینیز یئر کی، سیز

الینین اوجوندا اولان ائنثرژینی آلین. تصوورونوزه گتیرین کی، ان بؤیوک داوالارین سونو گؤروشوب و اؤپوشمک کیمی توخونمالارلا باریشا چئوریلیر.

یاشادیینیز یئری یاشیللاشدیرین.

اوکسیگن یاشامین قاقیلماز عامیلیدیر. کاربون قازیندان جانینیزی قورتارماق اوچون ایش یئرینی و ائوینیزی گوللرده بزگین.

حظ راحت یاشاماقدادیر.

یاماقدان هز آلماق ایستیهیرسینیز، فیزیکی اولاراق جانینیزا هنج بیر آغری تطبیق ائتمیه جکسینیز. چونکی هر بیر آغرینین آجی نتیجه سی واردیر. آجیلاردان اوزاقلاشاجاقسینیز کی، راحت یاشایاسینیز.

سوکوتا قولاق آسین.

ساکیتلیک راحتلیین اساسیدیر. زورلا اونو ایجاد ائتمک مومکون دئییل. بیر خلوت یئر تاپین، ایچینیزی ده ساکیتلشدیرین، گئرچکدن ساکیتلیگین سسینی دینلگین و بو آندا یالیز یئگانه ائهتیاچینیز اولدوغو راحتلیی دوشونون.

اؤزونوزدن چوخ شئی طلب ائتمگین.

حیات نه قدر طمطراقلی اولسا دا هر کسه بؤلون پای مهودودور. سیز اؤزونوزو تانییارق اؤزونوزدن نه لری ایستمگی بیلین. مثلا، ادبیات عالیمیندن فیزیکا ائلمینه عایید سواللاری سوروشماق اولماز.

بیر نئچه ایدمان حرکتینی اؤیره نین.

ایدمان حرکتلری فیزیکی ساغلاملیی تمین ائتمکله یاناشی روحی ساغلاملیی ده اؤزو ایله گتیریر.

قولونوزا ساعات و اونون کیمی شئیلری باغلامایین. اوزرینیزده گزیدیگینیز اشیلار نه قدر آز و یونگول اولارسا، بیر او قدر اؤزونوزو راحت حیسه ده جکسینیز. ساعتینیزی قولونوزدان آچین و بیر کنارا قویونوه نه قدر راحت اولدوغونوزو حیسه ده جکسینیز، ائلجه ده اوزویونوزو بارمایینزدان چیخاردیقدان سونرا دا بئله حیس لر یاشایاجاقسینیز.

جینسی گوجونوزو آرتیرماقلا سترئسیرینیزه قلبه چالین.

جینسی گوج و دوزگون جینسی علاقهینسانی فیزیکی جهندن قان-دامار سیستمینی تنظیملیه رک روحی جهندن ده اونو ساغلاملاشدیریر. بونا گؤره ده ان قدیمدن بشریت بو مثالی کشف ائتمیش و اونون ساغلام اولماسینا خصوصی دیقت یئتیرمیشدیر.

بدن ازالارینیزا ایستیراحت وئیرین.

آیاق و ال بارماقلارینیزلا بدنیزین موختلیف یئرلرینی قیدیقلایین و آراملا نفس آلین. سیزین جانینیزی دینجلیک بورویه جک.

تمیز پالتارلار گئیینین.

گئییندیگینیز هر بیر پالتارین باشقالاری طرفیندن نئجه گؤرونمه سی اؤنملی دئییل. یئتر کی، او پالتارین ایچینده سیز راحت اولاسینیز. چالیشماق لازیمدیر کی، هاوا موبادیله سینی تمین ائدن پالتارلار گئیینه سینیز. گئییندیگینیز پالتارلارین رنگی نه قدر آچیق دیرسا، بیر او قدر راحت گؤرونرسینیز.

تمیز هاوا آلین.

اؤ و ایش شراییطینده ایش و اؤ اشیلاری و باشقا

تەمىناتچىسىدۇر. واختلى-واختىندا موعىن ساعات
عرضىدە ياتماي تەنظىملەمەك، ياتمادان اۇنجه
يئىب-ايچىدىكىلىمىزە دىقت ائتمەك و بىر راحت
يوخو آماق گون بويو راحت ياشامىمىز ضمانت وئىر.

اينسانلار اىن اطرافىمىزى كىرلەتدىگى بىزە بللەيدىر. اونا
گۆرە دە بئەلە يئرلەردە ھاۋاتەمىزلىگىچى قورغولارنىدان
اىستىفادە ائتمەك مصلحتدۇر.

زئىتون ياندىن اىستىفادە ائىدىن.

يئىمكەدە و تداۋودە زئىتون ياننى اونوتمايىن. بو ياغلا
اۋزۈنۈزۈ ماساژ ائىدىن و ساچلارنىنىزى اونونلا
گۈجلەندىرىن.

اوزون آدىملارلا يئىرگىن.
بىر چوخ ايدمان نۇۋلرى گىرچكىن ايشىگىنجه
نۇۋلرىنە بنزەيىر. آنجاق موعىن معنادا اوزون
آدىملارلا يئىرگىمەك سىزىن ساغلاملىنىنىزى و روح
يوكسەكلىگىنىنىزى تەمىن ائەدەجىدۇر.

اوتوروشونوزا دىقت ائىدىن.

اوتوردوغونوز ھەر ھانسى بىر يئەردە دوز اوتورمايىنىزى
تەمىن ائىدىن. اوزون مودت ايرەلى و يا گىرىيە دوغرو
اىيلەرك اوتورماقدان ايمتىناع ائىدىن. يئىرگىلىكە
ايسە راحت و يوشاق يئەردە اوزانماي داۋونوتمايىن.

سحر يئىمگىنى بىر آما ايلە باشلايىن.
ياخشى اولار كى، ھەر اۋىنە يئىمكىن قاباق
بىشىرىلمەمىش خام يئىمكىلەردن اىستىفادە ائەدەسىنىز.
اونا گۆرە كى، بو يئىمكىلەردن مەدە اطرافىندا ياراتدى
فەرمەنتلەر سىزىن ھىمە پروسەسىنىنىزى يۈنگۈللەشدىرە
جەك.

حساب ائىدىن كى، بو گون تەيلىدۇر.

ھەر گونو اۋزۈنۈزە تەيلى ايمىش كىمى كىچىرگى
اونوتمايىن.

اياقلارنىنىزى ايلق سو ايلە يۈيۈن.

اياقلار بىزى ايسەدەگىمىز يئەرە آپاران يئىگانە
واسىپەدۇر. اونا گۆرە دە اولارلا قوللوق خوصوصى
اولمايدۇر. يۈدۈقدان سونرا زئىتون ياي ايلە
اياقلارنىنىزى ماساژ ائىدىن.

داخىلەن ساكىت آدام اولماغا چالىشىن.

ساكىت آدام اولماسانىز دا ائەلە ھىساب ائىدىن كى،
ساكىتسىنىزە ساكىت آداملارنى خوصوصىتلىرى
سىزە وارەدۇر. باشقالارنى سىزى بئەلە گۆرمەلىدۇر.
اينانەن بئەلە ائەرسىنىزەس، سىز حەقىقتەن ساكىت آدام
اولاجاقسىنىز.

ھاياتى سادەلەندۇرىن.

سىزىن مولكىتىنىزە اولان شىلەرىن سايى نە قدر
آزەرسا، فەكرىنىز بىر او قدر راحت اولاجاق.
مسئوليتىنىز آزالاجاق و بونونلا برابر گرگىنلىگىنىز و
استرسىنىز دە آزالاجاق.

يئىرگىمەكەن و قاچماقدان يۈرۈلمەيىن.

اوزون ياشامانەن سىررى قاچماقدادۇر. سترىسلىرى
آتماين ان گۆزل واسىپەسى قاچماقدۇر. قاچىن كى،
ياشاياسىنىز.

باجاردىقجا ماشىن ايدارە ائەمكىن اوزاق اولون.

ماشىن سورمەك ھەر آن سىزى رىسقىلى و ھىجانلى
آنلارلا قارشىلاشدىرا بىلەر. اونا گۆرە دە صفەرە

ياتمايىنزا اۋنەم وئىر.

يوخو ساغلاملىنەن و راحتلىنەن اساس

سوزهرکدن اوزمه‌سینی سئیر ائتمک نه قدر ساکیتلشدیریجیدیر. البته، چوخ ساده‌دیر، چونکی اونلار راحتجا اوزمگی باجاریلار. یاواشدان نفس آیلار، اونلاردا اولان قرارلیلیق و تمکینلیلیک سیزه راحتلیق و آراملیق گتیریر.

تصوورلرینیزله راحتلیی یاشایین. واختینیز یوخدورسا، گزمه‌یه چیخا بیلیرسینیز، آما نه واختسا بیر گۆزل یئرده اولموشسونوزسا، اونو تصوورونوزده جانلاندیراراق فیکرینیزی اورا یۆنلتمگی باجارا بیلرسینیز. حساب ائدین کی، قوسارین صفالی کندلریندن بیرینده‌سینیز و اورادا کولک ووروب سیزین ساجلارینی اوخشاییر و ایللیق بیر یئل اوزونوزو طومارلایر و یئرده آچیلان گوللر آشایدان یوخاری سیزین اوزونوزو تبسسوم ائدیر، قوشلارین سسلری و اونرالا مخصوص اولان یئمکلرین قوخوسو سیزین سرمست ائدیر. حتّی اورادا دانیشیلان شیوه لر، ائولرین قورولوشو بیر آنلیق اولسا دا، سیزی ایشده و یاخود ائوینیزده راحتلاداجاقدیر. بیر داها دئییرم، دوشونون کی، اوراداسینیز.

موثبت دوشونون، موثبت اولون. هر آغزینیزی آچدیقا آغزینیزدان چیخان سۆز موثبت کلمه‌لردن عیبارت اولمالیدیر، تا کی، سیزین موثبت دوشونجه‌لی آدام اولدوغونوزو قارشى طرفه چاتدیرسین و بونولا دا، ایشینیزین هلل اولماسینا امین اولای بیلرسینیز.

کشف ائدین. بیلیمک لازیمدیر کی، اینسان هر یاشدا بیر شئیلره قادیردیر. اونا گۆره ده هر یاشدا اۆزونون نه‌یه قادیر اولدوغونو کشف ائتمه‌لیدیر. کشف ائتدیکن سونرا ايسه حیاتا کئچیرمه‌لیدیر. مثلا، ۴۰ یاشیندا‌سانسا،

گئتدیگینیز آندا ماشینین آرخا اوتوراجایندا اوتورما‌نیز مصلحتدیر. اگر سیزدماشین ایداره ائتمک لذتینی یاشاماق ایسته‌ییرسینیز، اوندا بو ایش اوچون آیریلیمیش یئرلرده ماشین سورمه آزارینی اۆلدوره بیلرسینیز.

تربیه‌لی اولماغا چالیشین. اۆزونوزو حۆرمّت ائدین کی، حۆرمّت ائتمه‌نی اۆیره نیب و باشقالارینا دا تطبیق ائده بیله‌سینیز. قارشینیزداکی سیزه حۆرمّتسیز یاناشدی زامانسیز اونولا تربیه‌لی داوراندیقدا اۆزونوزده گۆزل حیس لر یارادا بیله‌جکسینیز. ایلک باخیشدا چتین گۆرونسه ده آما سون نتیجه موثبتدیر. ایستکلرینیزی ایکی یئره بۆلۆن: اچاتماز ایستکلر و اچاتان ایستکلر یاخشی اولار کی، ائنئرژی و گوجونوزو اچاتان ایستکلره صرف ائدسینیز. آتالار دئمیشکن: «داشین یئکه‌سیندن یاپیشماق وورا بیلمه‌مک علامتیدیر». اونا گۆره ده وارلی اولماقلا راحت یاشاماق آراسینداکی فرقى آنلاماق لازیمدیر. هر وارلی اولان راحت یاشامیر.

ایستیقانلی اولون. سویوققانلی اینسانلار گئج راحتلیغا چاتارلار. ایستیقانلی اینسانلار ايسه تئز راحتلیق تاپارلار و حیاتا تئز اویغونلاشا بیلرلر. اونوتماق لازیمدیر کی، حیاتدا هر شئی ایستیلیک دئییلن بیر خطین بیر اوجوندان او بیرى اوجونا اوزانمیشدیر. ایستیلیک وارسا، حیات وار، ایستیلیک اولمسا، هئچ یومورتادان جوجه ده چیخماز.

واخت تاپسانیز بالیقلارا تاماشا ائدین. هئچ فیکیرلشمیسینیزی کی، بیر نئچه بالیین سودا

زامان فاصیلەسىنى بۆلمىگى باجارمالىسىنىز. بىلمە
لىسىنىز كى، ھانسى ايشى ھانسى زاماندا يئرئىنە
يئتىرەجكسىنىز، ھانسى نىگارانچىلىق ھانسى ساعاتا
عايىد ايدى.

سىزدە باغلىلىق يارادان رىفەتارلارى تانىمايىز
لازىمدىر.
نىكوتىن، شوكلاتە، كوفىن، آلکوقول، بعضى اويونلار
اوزونموددە تکرار اولدوقدا اينساندا پىس وردىش
حالينا كىچىر. بونا گۆرە دە اۆزونوزو تانىياراق بو
پروبلەمىن قارشىسىنى آلمى بىلمەلىسىنىز.

سرىن سو و دىماللاردان اىستىفادە ائدىن.
عصبى گرگىنلىگى آرادان قالدىرماق اىستە
يىرسىنىز، چاى عوضىنە سرىن سو و اىستى
ياغلى خۇركلر يئرئىنە ايسە يونگول تروز يىمكىلرى
اىستىفادە ائتمەلىسىنىز و آلىنىز، باشىنىزا سويوق
سو ايله ايسلادىلمىش دىمال سىرەرك
راحتلامالىسىنىز.

گىجگەھىنىزى واخاشىرى ماساژ ائدىن.
بدىنىمىزدە بعضى عصب نۇقتىلرى وار كى، اونلارى
ماساژ ائتمەكە بىز راحتلىق تاپا بىلىرىك. اونلاردان
بىرى دە گىجگەھىمىزدىر. اونلارى ماساژ ائتىكە
ياخشى نفس آلىب-وئرمەمىز تامين اولوناجاق.
بىلىرىك كى، ياخشى نفس آلماق بىزى عصبى
تزيىقلردن آزاد ائدىر.

دوستونوزلا يول يىرىن
سىزە ياخين بىر اينسانلا كىلومىترلرە يول
گىتمەكەن ھىز آلين. دانىشدىنىز سۇزلر و آندىنىز
آددىملار سىزدە راحتلىق تامين ائدەجكدىر.

تنھا قالمىسانسا، بىر خارىجى دىل اۆپىرەمەكە اۆز
باجارىنىنى حىياتا كىچىرە بىلرسن. اۆپىرەمەلىگىك كى،
كشەف ائدىلك.

ازلەلرىنىزە اىستىراحت ايمكانى يارادىن.
زىھنى و فىزىكى گرگىنلىكلر ازلەلرىن يىلماسىنا و
دارالماسىنا سبب اولورلار. اونا گۆرە دە اويغون بىر
مکاندا ال و قولونوزو ائلجە دە آياقلارىنىزى اوزادىب
يىغراق اونلاردا قان دۆورانىنى تىنظىملىگىن. بئەلىكە
اۆزونوزدە ياخشى حىس لر ياراداجاقسىنىز.

دورغونلوقدان اوزاق اولون.
گوندەلىك حىيات طرزى و ايش رىژىمى يىكەنلىك
يارادىر. بونون قارشىسىنى آلماق اوچون
دىشىكىلكلر ائتمەك لازىمدىر. ايشدە و ائودە
اشيالارىنىزى دىدىرەمەكە اۆزونوزدە فرح حىس
اى يارادىن.

الىنىز دە اويناتماغا بىر شى اولسون.
عصبى ائىترىلر بارماقلارنى اوجونا يىيلاراق اينسانى
گرگىن وضعىتە گتىرە بىلىر. اونلارى ال ايشلرى و
الدە اوينادىلان اشيالار واسىطەسىلە بدندن
چىخارماق مومكەندور. مثلاً، تىبئە چئوپىرەك.
تئلفونلارىنىزى اونودون.

مومكەنس، اولدوغونوز يىردە ائو و موبىل
تئلفونلارىنىزىن ھارادا اولدوغونو اونودون. ان آزى
گوندە ايكى-اوچ دفعە تئلفون جاواب وئرمەكەن
چكىنىن. بىلمەك لازىمدىر كى، ھەر تئلفون زىنگىنە
جاواب وئرمەيە احتىياج يوخدور. باجاردىقجا تئلفون
زىنگلىرىنى سىنى آشاى توندا قويون.

مووفقىيەتلىرىنىز اوچون پروگراممىز اولمالىدىر.
فىكىرلىشمەك اوچون، ايشلەمەك و دىنچلىك اوچون

هر شئیده بیر مۇعجیزه‌هاختارین.

اۋزونوزده بو قابیلیتی گونبگون اینکیشاف ائتدیری. ائله حساب ائدین کی، بوتون ایشلرده بیر حیکم و اردیر و سیز او حیکمته مۇعجیزه یه چئویرن اینسانسینیز.

باخیش بوجاینیزی دییشین.

گونده‌لیک باخدیینیز شئیلره آلیشدیینیزا گۆره اونلاری گۆرمگینیز مومکون دئییل. اونا گۆره گۆزلرینیزین و روحونوزون تمیزلنمه‌سی اوچون داها اوزاقلارا باخماغا چالیشین. خصوصیه آلاهیین مۇعجیزه سی اولان سو و منظره‌لره. یقین بیلین کی، گۆزونوز توخدورسا، جانینیز توخدور.

گولومسه‌ین.

تانیدیینیز و تانیمادیینیز آدمالارلا قارشىلاشیدیدا یئتر کی، یئتر کی، گولومسیه‌سینیز. بونون نه قدر گوجلونونسیت واسیطه‌سی اولدوغونو گۆره‌جکسینیز.

بیر سۆز وئیرن و بیر آنلاشما یا گیرین.

موختلیف آنلاشلارلا موعین زامان چرچیوه‌سینده گیرمک و قارشىلیقلی بعضی ایشلرین حلینه یۆنه لیک سۆز وئرمک سیزی عصبی گرگین وضعیته سالا بیلر. بۆیوک و ایشگوزار گۆرونمک ایسته‌ییرسینیز، بیر سۆز، بیر آنلاشما قایدالارینا عمل ائدین.

باغیشلايان اولون.

باغیشلاماق یالنیز وارلیلارلا عایید اولان خصوصیت دئییل. بیزیم هر بیریمیز او قدر وارلییق کی، بایشلادیقجا توکنمه‌ین چوخ شئیه صاحبیک. سیز بیر گولوشدن بیر گوله قدر بیر آندان بیر عۆموره قدر بایشلامای باجاردیقدا حیاتینیز چوخ شیرین و راحت اولاجاقسینیز.

سوسیال شبکه لردن درلمه لر

یاد قووه اوشاغین اوستونه گتیریپ ویاخود نظر ویریپ خسته لندیره بیلر؛ اگر بیرنفر یئنی دوغولموش اوشاق ائوینه داخل اولماق ایسته یدی اوشاغین ماماسی و یاخود آیری بیر یاشلی قادین کۆرپه اوشاغی ائو قاپی سینین گیره جه یندن یوخاریدا ساخلائیپ قوناق اونون آلتینان ائوه داخل اولوردو؛ و بئله لیگه یئنی گلن قوناغین منفی قووه سینی و نظر ویرا بیله جه یینی آرادان قالدیریدیلار؛ ایکینجی مسئله بودور کی اگر بیر کیمسه بیلمه دن ائوه داخل اولسایدی اونون قیچلارینی چیرمالاییپ تئشته سالاراق دیزدن یوخاریسینی یومالی اولوردولار؛ و بئله اینانیریدیلار کی اگر ائوه گلن کیمسه ده بیر نیگاتیو اولاراق قارا قووه اولسا توکولوب اوشاغا زیان یئتیره بیله جک ائو احتمالی نی آرادان قالدیرمالی اولوردلار؛ شئشه قوتاران گونو یوخون ائل اویماق الی بوش گلمه سین هر کیمسه اؤز توانینا قدر الینده پارچادان قددن و یاخود خیردا دنه دن(ایده؛ گیرده کان؛ قورقا؛ قورولموش نوخود؛ کیشمیش) و یئمیش دن(میوه) زاددان گوتوروب دوغولان اوشاق ائوینه گلمه یین یغیشیب شادیانه لیک ائله ییب شئشه نی(چهل روز) باشا ویراندان سونرا قیسقانمادان بو ائوه آیری کیمسه لرینده گئدیپ گلمه یینه ایمکان یاراناردی؛ و بیر کیمسه ده حییاتین دییشسندی اونا یوخون ائل طایفا یغیشیب شئشه ساخلاماق عونوانیندا قیرخ گئجه آدمی اوله نین ائوینه یغیشیب جوره به جوره ناغیلار و حیکایه لر و سایلار دئمه یین یاسلی عایله نین باشین قاتیپ گئد گئده بو ایتگی نی اونلارین یادیندان چیخاردیب شئشه نین سون گونو خش خیرات وئرمه گینن آدم اولن قیز

شفاهی ادبیاتیمیزدان شئشه سوزونون آنلامی

بهبود مرادی ائلچی بی

شئشه سوزو تورک دیلینده قیرخ دئمک اولور کی فارسجا اونا (چهل) دئیلیر؛ اما بو شئشه و قیرخ گون عنعنه سی بیر رمز اولاراق تورک تاریخیندا چوخ گئنیش یایلمیشدیر؛ گئچمیش ده یئنی دوغولموش اوشاغا شئشه ساخلائیپ اوشاغی قیرخ گونو چیخمایینجا یاد آدام ائوه داخل بیلمزدی چونکه بئله دوشونوردولر اؤزگه آدام پیسگولوژی جهتمدن بیر

قیرخلار؛

بو شئشه عنعنه سی تورک خالقی نین تاریخینده شئش سوزو تورکوده قیرخلار کیمین ده گلیب دیر اهل حق لر اونا چهل تن دئییرلرکی گویا بو قیرخ نفر ترک دونیا ائله میش عاریفلردیرلرکی طبیعت قوینو اولاراق بیر اوجقار مئشه و یاخود داغ دیبینه چکیلیب ایجتیماعیتدن اوزاقتا تانری یا عیبادت اولاراق حاق دورگاهینا بیر قول کیمین دوعالار ائله ییب اؤز گوناھلارینی باغیشلانماسینی ایسته یرلر؛ و بیزیم تاریخمیزدا بیر قیرخ حرامی سوزوده واردیر کی اودا اصلینده بو عنعنه یه باغلدیر؛

شئشه قوشو؛

شئشه قوشو کی فارسلا اونا شب پره دئییرلر؛ طبیعتده اولان نادیر بیر جانلی دیرکی سیچان کیمین دیشی و قوش کیمین قاناتی وارچوخلو حاللاردا آیری جانلارین قانین ایچمه یین قیدالانار؛ اوزوده نه یومورتدا قویار نه ده کی دوغار فقط ساق قاناتی آلتینان بیر بالاجا غده چیخاریب قیرگون عرضینده بالاسی نی او وسیله یین دونیا یا گتیرر؛ و بیزیم تورک ادبیاتیمیزدیر بیر اوغورسوز حیوان کیمین تانینیب تاریخاً یازیچی و شاعیرلریمیز اونا شعرلر قوشوب باره سینده دانیشاندا بئله بیر سوزوده اورتایا چکردیلر کی دولت طرفیندن گلیب قوشلاردان مالیات طلب ائله ینده شئشه قوشو دیشینی گوسته ریب دئییر کی من سیچانلار قوروپوندان اولدوغوما گوره اونلارینان مالیاتیمی وئرمیشم؛ و سیچانلاردان مالیات طلب ائله ینده قاناتینی گوسته ریب دئییر کی من سیچانلار قوروپوندان اولدوغوما گوره اونلارینلان مالیاتیمی اوده میشم؛

قادینین قارا چارقاتینی باشلاریندان گوتوروب اوغلان و کیشی لرینده قارا گئییملرینی چیخاردیب اؤزلرینی ده دلک خانایا آپاریب ساققاللارینی قیردیراردیلار؛ و شئشه گونلرینده (قیرخ گونده) بیر نفر قرآن ساواد هر گون آخشام چاغی گئدیب قبیر اوسته یاسین اوخویوب تزه اوله نین حاققیندا دوعالار ائلردی؛ و قیشین ایلک قیرخ گونو اولاراق کی اونا فارسجا چله دئییلربودا اصلینده تورک خالقی نین عنعنه سی اولاراق همان شئشه ساخلاماق دئمک اولور کی قدیم قیش گونلری قارلی کولکلی اولماغینا گوره جاماهات معیشت و یاخود داوا دوکتور باخیمندان چتینلیکلرین اوزله شردیرلر؛ و شئشه ساخلاماق عنعنه سی نین داوامی اولاراق هر گنجه بیرینین ائوینه یغیشیب هر طرفلی دانیشماغینان بیریرلرینین گوزرانیندان خبر توتوب باجاردیقلاری قَدَر اونون پیرابلملری اولانلارین چتینلیکلرینی آرادان قالدیرماق ایسته ییردیلر؛ سیز تصوویر ائله یین بیر اوجقار کدده یاشاییرسینیز کی هیچ اولماسا یاریم مئتیر یئره قار گلیب و سولار بوز باغلایب و چایلار گئچه جک وئرمیرو بقول فارسلا مال رو یولدوربیر یئره سفر بر اولماقلاریدا مطلق آت قاطیر و انششگین اولمالیدیر اورادا بیرکیمسه خسته له نیب داوا دوکتور احتیاجی اولاندا او خسته نین آدم نفری نه چتین لیکلرین اوزله شیب و ها بئله بیر قادین دوغماق ایسته ینده یوز ائله چتین لیک لری آرادان قالدیرماق اوچون قیشین سرت گونلری ساییلان بویوک چیلله نی شئشه ساخلاماق بیریرلرینین ائوینه یغیشیب هر گون بو قارلی قادالی گونلریندن گئچنده دوعالار ائله ییب کیچیک چیلله دئییه شئشه نی باشا ویرماغینان؛ جاماهات بیر بیرلرین سیخلاشیب یاشاییردیلار کی چتینلیکلرینی بیر بیرلرینن پایلاشیب آرادان قالدیرا بیلسینلر.

شئشنگی هاواسی

بیزیم آزاربایجان ساز قوپوز اوستونده بیر نچه دنه شئشنگی آدینا هاوامیز واردیر کی عموماً شادیانه هاوالاریمیزدان حئساب اولونورلار؛ یوخاریدا ایضاح وئردیگیم شئشه سوزو کی سانگسیریت دیلیندن فارس دیلینه داخل اولوب؛ بو شئشه ساخلاماق عنعنه سی تورک و آزاربایجان خالقیندا تاریخاً بیر دوزگون فاکت اولاراق خالق ایچینده قوتلو سالیب ساخلانیلارمیش کی بیرى بیر کۆرپه اوشاغین دوغولماغی دیر اونا قیرخ گون و گئجه شئشه ساخلایب گاهدان عاشیق چاغیریب بو گئجه لری سازینان سوزونن گئچیردنده اولاییلین کی همان شئشنگی هاواسی دا بو مجلس لره اویغون یارانمیش بیر هاواجاتلاریمیزدان اولسون اوجور تورک آزاربایجان خالقى اوله لرینه شئشه ساخلایارکن (قیرخ گون) یاس توره نی توتوب قبرینن اوستونده قرآن اوخودورادیلار؛ و یاخود بیر عزیز قوناقلاری اوزاقدان یولدان گلسیدی اونون شرفینه شئشه ساخلایب قیر گون قیرخ گئجه عاشیق چاغیریب شادیانه لیگ ائله بیردیله؛ عالیم دئدیگینه گوره ایندی ایسه آلتی شئشنگی هاواسی واریمیزدیر؛ و شئشه آدینی فونوگرافیسینا باخاندا شن لیک سوزینن باغلی اولدوغو نظره گلیر؛ اصلینده فارسجادا ایشله نن شادی؛ جشن؛ فشنگ سوزلریده بیزیم شن و شنلمک سوزوموزدن گئتمه یی نظره گلیر؛

تکه قاری

بو حیکایه بئله دیر کی هر ایل پاییزین سون آییندا اؤن یئدی گئجه سی تکه بیر چول حیوانی اولاراق اؤن سکگیزین گونونه گئچنده اؤز دیشی سینی تاپیب موطلق اوننان جوتلشمه لی اولار؛ و او گونلرده کولک قاریشیق یاغان قارین آدینا ائل آراسی تکه

قاری دئییب بیلردیلر کی پاییزدان اؤن سکگیز گون قالیدیر و بو حیوانلارین جوتلشمه عنعنه سی اؤزو طبعیتده بیر قریزه اولاراق مولطق او گونده باش توتمالی اولومورش؛

دونقوز قاری

وبو حیکایه ده عین یوخاریدا قید ائلدیگیم کیمین قیشدان اؤن سکگیزگون گئدنده بیر گون دال قاباق اولماماق شرط ایله ارکک دونقوز اوز دیشیسی نی تاپیب اوننان جوتلشمه لی اولوردو اگر ارکک اوز دیشیسینی تاپا بیلمه سیدی او ایل دیشی دونقوزون بهر آلماغی اولماییب و نهایت دوغوشودا اولمایاجاغیدیر و اؤنملی سیدی اودور کی او زامانین جاماهاتی بویوک چیلله نین اؤن سکگیزینجی گونو بیر کولکی قار یاغاندا ائل آراسی اونا دونقوز قاری دئییه آهیل آق ساققاللار بو قارین یاغماغینان بیلردی لر کی بو گون دونقوزلارین جوتله شن گونو و بویوک چیلله نین اؤن سکگیزینجی گونودور.

کورد اوغلو کوله یی

بو حیکایه بئله دیر کی دئییلنلره گوره اسگی چاغلاردا بایراما اؤن سکگیز گون قالمیش بیر کروان داغ یولونا چیخاندا آغیر کولک کروانی توتوب آت قاطیری اولان دست آلات ائله ییب کولکدن چیخاندا کورد اوغلو اوزونو ایتیریب کوله یین ال یاخا اولارکن یولداشلاری بیله سیندن اوزاقلایب تا اینکه اوز یئر یوردلارینا چاتیرلار؛ کورد اوغلونون آتاسی اوغلونون گئچیکمه یینی گؤرنده دوروب تزه گلن یولداشلارینان اوغلونون خبرین توتاندا اونلار حادثه نی اولدوغو کیمی کیشی یه چاتدیریرلار؛ بالاسیندان نیگران ائوینه اوز توتان آتا حییات یولداشیندان مسئله نی گیزلده رک چاغیر کی آی آرواد گئد

همسایه بوده اند، منتشر می گردد. هر ماه اطلاعات جدیدی در مورد حمل غیر قانونی زباله‌های هسته‌ای از ارمنستان انتشار می یابد. ضمناً برخی از باندهای قاچاق از ارمنستان در سالهای اخیراً تلاش کرده‌اند تا اورانیوم غنی شده در سطح بالا و سزیوم ۱۳۷ را از این کشور خارج نمایند. موارد مذکور هم دلیل مهمی برای نگرانی در این زمینه می باشد.

یول پرس: در سالهای اخیر انتشار اطلاعات در مورد نقش ارمنستان در قاچاق مواد رادیواکتیو و هسته‌ای به امری عادی تبدیل شده است. بدفعات اطلاعاتی در مورد اتباع ارمنستان که بصورت گروه سازمان یافته مشغول قاچاق مواد رادیو اکتیو در اراضی کشورهای همسایه بوده اند، منتشر می گردد. هر ماه اطلاعات جدیدی در مورد حمل غیر قانونی زباله‌های هسته‌ای از ارمنستان انتشار می یابد. ضمناً برخی از باندهای قاچاق از ارمنستان در سالهای اخیراً تلاش کرده‌اند تا اورانیوم غنی شده در سطح بالا و سزیوم ۱۳۷ را از این کشور خارج نمایند. موارد مذکور هم دلیل مهمی برای نگرانی در این زمینه می باشد.

قاچاق غیر قانونی مواد رادیو اکتیو اکثراً با شرکت شهروندان ارمنستان در اراضی شوروی سابق دلایل مشخصی دارد. دلیل اصلی آن هم این است که در شوروی، نیروگاهی که کمترین کنترل بر روی آن اعمال می شد نیروگاهی بود که در ارمنستان قرار داشت.

مطابق نبودن هیچ یک از استانداردهای امنیتی فیزیکی و هسته‌ای اعمال شده بر نیروگاه اتمی متسامور (اگر چنانکه باشد) با موازین و استانداردهای جهانی، یک واقعیت می‌باشد. این واقعیت مکرراً در گزارش‌ها و پژوهشهای مراکز آمریکایی، اتحادیه اروپا و دیگر مراکز جهانی مربوط به مسائل امنیت هسته ای انعکاس یافته است. سازمانهای بین المللی حتی هزینه تامین امنیت

*یازام ساری بارداغینی گتیر؛ ائوین قادینی تر تله سیک بارداغی گتیرنده کیشی آغزینی آچیب یاغین ترله مه سینی گؤرنده الین حاق درگاهینا قوزاییب شوکور ائله یرک سوزو آچیب حیات یولداشینا دئییر آی خانیم مین شوکور کی یئره نفس گلیب دیر بوواقتدا کیمین اوغلوموزو کولک اولدورمه سه داهای بیله سینه تهلوکه یوخدور؛

ایضاح-یازام سوزو اصلینده یاز قاباغی چولون گوللو چیچک لی اوتلارینی یئیین خیردا باش حیوانلار(قویون گئچی) دئمک اولور کی یاز چولونون عطیرلی ایپارلی گوللریندن اوتلایاراق قارا قویونلارین سوتونن الده اولونموش بیر خالیص ساری یاغدیر؛

نیروگاه اتمی متسامور در ارمنستان منبع خطر در جهان

در سالهای اخیر انتشار اطلاعات در مورد نقش ارمنستان در قاچاق مواد رادیواکتیو و هسته‌ای به امری عادی تبدیل شده است. بدفعات اطلاعاتی در مورد اتباع ارمنستان که بصورت گروه سازمان یافته مشغول قاچاق مواد رادیو اکتیو در اراضی کشورهای

مکانیسمهای پیشرفته لازم است تا نیروی مجرب لازم را داشته باشند. برکسی پوشیده نیست که در دوره شوروی سابق بصورت هدفمند اتباع ارمنستان در رشته مسائل فیزیک هسته‌ای تربیت می شدند. محدودیتهای اقتصادی اسفناک دهه ۹۰ قرن گذشته باعث گردید تا دانشمندان مذکور به کشورهای خارجی روی بیاورند. گرچه شکی نیست که همان دانشمندان کشور خود را ترک کرده اند، اما معلوم نیست در حال حاضر آنها مشغول چه کاری هستند. کلاً ارمنستان این مسئله را چون اسرار خانواده محفوظ نگه داشته و مانع از مذاکره و انتشار اطلاعات در این زمینه می گردد. احتمال اینکه دانشمندان فیزیک هسته‌ای ارمنستان در مرکز توجه و خدمت تروریستها و گروههای جنایتکار قرار بگیرند، کم نیست. البته افشای راز خانواده با دیگران برای هیچ کس امری پسندیده نیست.

چندی پیش در هواپیمایی که از ارمنستان به مقصد بلغارستان در پرواز بود و بصورت موقتی در بلاروس فرود آمد، مواد رادیو اکتیو آشکار شد که با واکنش گسترده مجامع جهانی مواجه گردید. با اینکه بلاروس با ارمنستان در سازمانهای بین المللی چون اتحادیه اقتصادی اوراسیا و سازمان قرارداد امنیت جمعی متحد می باشد، اما لوکاشنکو رئیس جمهور این کشور نتوانست غضب و عصبانیت خود از این رسوایی بین المللی نگه دارد و ارمنستان را بشدت مورد انتقاد قرار داد. اما ارمنستان به اینگونه انتقادات عادت کرده و انتظار نمی رود که باصطلاح از این انتقاد دوستانه درس عبرت بگیرد.

بدیهی است که بخش هسته ای در هر کشوری در سطح عالی مورد محافظت قرار می گیرد و همیشه تحت کنترل دولت قرار دارد. در اصل ضروری بودن این مسئله برای ارمنستان هم مستثنا نیست. اما شاهد منظره ای متفاوت در ارمنستان هستیم. امروز

نیروگاه را بر عهده گرفته اند. بیش از ۲۰ سال است که از ارمنستان در خواست می گردد تا فعالیت نیروگاه را متوقف کند. همچنین در منطقه جغرافیایی کوچک و زلزله خیزی چون قفقاز جنوبی موجودیت نیروگاهی که بدون کنترل و موازین امنیتی لازم از مواد هسته ای استفاده می کند، نه تنها برای ارمنستان، بلکه برای کشورهای همجوار از جمله ایران، ترکیه، آذربایجان و گرجستان هم می تواند آثار مخربی داشته باشد. نیروگاه اتمی مذکور علاوه بر خطرآفرین بودن، باعث تشدید فعالیت گروههای جنایتکار سازمان یافته در سطح جهان می گردد.

شبکه جنایتکار و باند قاچاقچی ارمنی با بدست آوردن آسان مواد هسته‌ای برای فروش آن در بازارهای جهانی از اراضی گرجستان استفاده می کند. در سالهای اخیر دهها تبعه ارمنستان با جرم قاچاق و فروش مواد هسته‌ای از طریق گرجستان بازداشت شده است. در سال ۲۰۱۶ وقتی درباره گروهی از اتباع ارمنستان که در قاچاق مواد هسته ای (U-238) از طریق گرجستان بازداشت شدند، تحقیق به عمل آمد معلوم گردید که اعضای آن گروه قبلاً در نیروگاه اتمی متسامور مشغول به کار بوده‌اند. ضمناً باید خاطر نشان ساخت که U-238

برای تولید سلاحهای کشتار جمعی، چون بمبهای آلوده و شیمیائی که می تواند تلفات سنگینی ببار بیاورد، مورد استفاده قرار می گیرد. البته هنگام بحث از بمبهای شیمیایی، باید گفت که این مسئله فرآیندی آسان نمی باشد. عملیات تروریستی قرن بیست و یکم تنها شامل اعمال خشونت آمیز نمی‌باشد. تروریست ها برای نیل به اهداف خود، با استفاده از برخی مکانیسمهای پیشرفته بمبهای شیمیایی ساخته، دست به حمله زده و همچنین تلاش می کنند به مواد هسته‌ای دست بیابند. برای

این آلودگی ها باعث کثرت و شیوع بیماری های سرطانی و غیره در ۶-۷ سال اخیر در استان اردبیل گردیده است.

سید رضا موسوی مدیرکل اداره محیط زیست استان اردبیل نیز پیشنهاد کرد که در رابطه با ریختن فاضلاب و مواد رادیواکتیو از سوی ارمنستان به رودخانه ارس و آلوده کردن آب ارس به سازمانهای مربوطه بین المللی گزارش ارسال گردد. وی جهت ممانعت از فعالیت نیروگاه اتمی متسامور که بلایی برای منطقه محسوب می گردد، از مردم خواست تا هرگونه فیلم و تصویری که نشاندهنده ریختن فاضلاب نیروگاه اتمی مذکور به رودخانه ارس باشد، به آنها ارسال نمایند. ضمناً در این رابطه در ورودی اردبیل سیستم نظارتی آنلاین نصب شده است.

معصومه ابتکار رئیس سازمان حفاظت محیط زیست ایران هم جدی بودن موضوع مذکور را به توجه اسحاق جهانگیری معاون اول رئیس جمهور ایران رسانده است. اسحاق جهانگیری هم به نوبه خود در ملاقاتش با نخست وزیر ارمنستان خواستار ممانعت از ورود مواد رادیواکتیو به رودخانه ارس شد. در زمانهای مختلف مردم شهرهای اردبیل، پارس آباد و گرمی در منطقه مرزی و همچنین مقابل ارگانهای دولتی به ریختن فاضلاب و مواد رادیواکتیویته از سوی ارمنستان به رودخانه ارس و آلوده کردن آب آن از سوی ارمنستان اعتراض خود را ابراز داشتند.

جمهوری ارمنستان با این اعمال خود تعهدات و کنواسیونهای شامل قرارداد بین سازمان جهانی انرژی اتمی و ارمنستان در رابطه با عدم گسترش تسلیحات هسته ای، کنواسیون مربوط به محافظت فیزیکی از مواد هسته ای و اصلاحیه بر آن، کنواسیون مربوط به ایمنی هسته ای، کنواسیون بین المللی علیه فعالیت تروریسم هسته ای، موازین صادرات و واردات مواد رادیواکتیو و موازین ایمنی

عملاً ارمنستان به عنوان یک منبع اصلی قاچاق غیر قانونی مواد رادیواکتیو عمل می کند. عادتاً وجود چنین بی نظمی و هرج و مرج در بخشی چون بخش هسته ای که ایجاد استاندارد محافظتی عالی برای آن لازم هست، خبر از منافع برخی دوایر در داخل دولت در این زمینه می دهد.

توجه کنید حتی ایران هم که به همکاری با ارمنستان اهمیت ویژه ای قایل هست و هوس بازیهای مختلف این باصطلاح همسایه کوچک را تحمل می کند، نهایتاً به این نتیجه رسیده است که دیگر چشم پوشی از مسئله خودسری ارمنستان در بهره برداری از نیروگاه اتمی متسامور غیرقابل قبول می باشد. دلیل آن هم ریختن فاضلاب و مواد رادیواکتیویته نیروگاه متسامور ارمنستان به رودخانه ارس می باشد. لازم به یاد آوری است که آب ارس در طول مرز از سوی دولت ایران برای شرب مردم و کشاورزی به عنوان یک منبع آب مورد استفاده قرار می گیرد. بیش از مناطق دیگر هم استان اردبیل در معرض مسمومیت و مضرات دیگر آن قرار دارد.

مقامات مختلف ایرانی، از جمله نمایندگان مجلس و مردم بومی ساکن در کناره های رود ارس نیز مجبور به اعتراض به ریختن فاضلاب و مواد رادیواکتیو از سوی ارمنستان به رودخانه ارس شده اند. کمال الدین پیرمودن، نماینده اردبیل، نیر و نمین در مجلس و عضو هیئت رئیسه فراکسیون محیط زیست مجلس شورای اسلامی ایران که چندی پیش از آلودگی آب رود ارس توسط فاضلاب و مواد رادیواکتیوی متسامور ارمنستان خبر داده و خواستار ممانعت از این اقدام غیرقانونی ارمنستان گردید. وی متسامور را خطرناکترین نیروگاه اتمی در جهان نامید. کمال الدین پیرمودن گزارشات رسیده در خصوص آلودگی آب رودخانه ارس توسط نیروگاه اتمی متسامور ارمنستان را موثق دانست و افزود که

اونلارین دا آغلی به یین آغلی ، آمما ائشیدین چوباندان ، سیز دئمه یین چوبان به ی نفسین گیزله دیب اؤزون اؤللولویه وورمیشیمیش ، اویان بویانا بویانارکن ازیلمیش بدنی ایله دیزی دیزی اؤزون کلیرده حکیمه گؤسترمک اوچون سورونمه یه باشلاییر ، یول آراسی خبردن خبرسیز آیری بیر زئیوه لی به ی ایله توش گلیب اونو جانلی جنازه یه اوخشار گۆره رک سوروشور به ی بو نه حالدير ، اولمایا داغدان دوشوبسن یا چؤل حئیوانلاری سنی بو حالا سالیبلار ، به ی دیلی توتار توتماز جاواب وئیرر اؤلورلریزین گورون ائله چاتلاتمیشام کی ، بوندان بئله کندينیزده کۆرپه گل گئیدندن خبر اولمایاجاق ، دره یه قادام نه سیزه گون آغلادی نه منه ، کاش آغیللی اینسانلار بو ناغیلدان عیبرت آلیب دره لر قیراغیندان سوسالار ، بونا گۆره کی دره لر قیراغی هئچ زامان خطاسیز اولماییبدير و اولمایاجاق دیر .

دانستنی‌هایی مخوف از «کاگ ب»

به گزارش یول‌پرس، این سرویس های امنیتی وظایف متعدد و پیچیده ای دارند؛ از شناسایی

منابع رادیواکتیو، همچنین سند بین‌المللی درباره عدم گسترش سلاح‌های کشتار جمعی و سند بین‌المللی درباره تهدید صلح و امنیت بین‌المللی ناشی از اقدامات تروریستی (قطعنامه های شماره ۱۵۴۰ و ۱۳۷۳ شورای امنیت سازمان ملل) را نقض می کند. منبع یول پرس

چوبان بی

ا.سامانی (ایمان)

کلیرین زئیوه کندينده اوز وئرمیش بیر حادثه

کنچمیش زامانلاردا کلیرین سئحراما داغی نین کؤکسونده سیغان «زئیوه» آدلیم بیر کندين آغ ساققاللاری ، کندين کۆرپه حئیوانلارین اوتارماق اوچون بیر به یی چوبان توتورلار ، چوبان به ی چوبانچیلیق ائدرکن بیر گون سورونو اوتاریب سواراندان سونرا حوندور بیر دره نین قیراغیندا دینجه یاتیردیر ، قافیل بوندان کی قارا بولوتلار گۆیده اوینایاراق داشقین بیر سئلین قوندارماغیندا ساھمانلاشیرمیشلار ، ناگھدان گۆی گورولداییب هاوا قارالیر یاغیش مین ایله اله نرکن دره ده ائله بیر سئل قوپاریرکی ، چوبان به ی دن سونرا هئچ بیر جانلی سئلدن جان قاچیره بیلیمیر ، سئلین سسینه کند اهلی سورویه قارشى گلیب یالنیز چوبان به یی حیات حالیندا گۆرورلر ، آجیققدان سورونو سئله وئرمیش چوبانی دگه نک آلتیندا یوندان یوموشاق قیبله یه اوزالیدی الی بوش که درلی قیرقین خبرین کنده آپاریرلار ، کند اهلی کؤوره لیب هاوار تپیرلر آخی به ی دن ده چوبان چیخار آغ ساققاللاریمیزی نه دئییم اولسونلار

تمام روس ها برای مبارزه با مخالفان انقلاب و خرابکاری» بود. در طی جنگ داخلی روسیه در سال های ۱۹۱۸ تا ۱۹۲۰، سازمان چکا که توسط یک آریستوکرات سابق لهستانی به نام «فلیکس ژرژینسکی» رهبری می شد هزاران شهروند این کشور را دستگیر، شکنجه و به قتل رساند.

فلیکس ژرژینسکی در کنار استالین

در طول دورانی که از آن با عنوان «وحشت سرخ» یاد می شود، چکا توانست سیستم اعدام مختصر و سریعی که توسط دیگر ارگان های اطلاعاتی روسیه

استفاده می شد را به بهترین شکل ممکن توسعه داده و اجرایی کند: یک شلیک ساده به پشت گردن فرد قربانی ترجیحاً در داخل یک سیاهچال تاریک. در سال ۱۹۲۳، چکا تحت رهبری ژرژینسکی، نام خود را به «OGPU» که خلاصه ی عبارت «Joint State Political Directorate Under the Council of People's Commissars of the U.S.S.R» تغییر نام داد. این ارگان تازه در دورانی که اتفاقات مهمی در شوروی سابق رخ نمی داد قدرت اطلاعاتی کشور را در دست داشت اما اولین کمپ های کار اجباری توسط این ارگان راه اندازی شد.

همچنین این سازمان در کنار وظیفه ی ذاتی خود مبنی بر از بین بردن معترضان، مخالفان و خرابکاران، با قاطعیت و خشونت تمام، سازمان های مذهبی از قبیل کلیسای ارتدوکس روسیه را نیز سرکوب می کرد. در نهایت در سال ۱۹۲۶،

تهدید های داخلی و تامین امنیت در درون یک کشور گرفته، تا جاسوسی در کشورهای دیگر و تلاش مخفیانه برای بدست آوردن اطلاعات محرمانه و نقش بر آب کردن نقشه های دیگر سرویس های امنیتی. در میان سرویس های امنیتی جهان شاید بتوان ادعا کرد که سازمان سیا در ایالات متحده و کا گ ب در شوروی سابق، بزرگ ترین و قدرتمندترین سرویس های اطلاعاتی جهان هستند که کمتر کسی در جهان اسم آن ها را نشنیده و از قدرت آن ها بی اطلاع است.

در این میان سرویس های امنیتی روسی و به ویژه سرویس امنیتی کا گ ب در دوران شوروی سابق مخوف ترین سرویس امنیتی و جاسوسی جهان به شمار می آمد که نام آن نیز لرزه بر اندام مخالفان شوروی و حتی شهروندان این کشور می انداخت. این سرویس امنیتی در سال ۱۹۵۴ در اتحاد جماهیر شوروی و پس از مرگ استالین تاسیس شده و تا سال ۱۹۹۱ و فروپاشی این ابر قدرت بزرگ همچنان به فعالیت رسمی خود تحت این نام ادامه داد. در ادامه ی این مطلب قصد داریم شما را با تاریخچه ای کوتاه از نحوه ی شکل گیری و فعالیت های یکی از قدرتمندترین و مخوف ترین سازمان های اطلاعاتی و جاسوسی تاریخ، سرویس کا گ ب، آشنا کنیم. با ما همراه باشید.

بعد از انقلاب اکتبر سال ۱۹۱۷ در روسیه، ولادیمیر لنین به عنوان رهبر کشور تازه تاسیس اتحاد جماهیر شوروی باید به نحوی سایر انقلابیون و البته مردم کشور پهناورش را کنترل می کرد. بدین ترتیب وی سازمانی به نام «چکا (Cheka)» را تاسیس کرد که کوتاه شده ی عبارت طولانی «The All-Russian Emergency Commission for Combating Counter-Revolution and Sabotage» «کمیسسیون اضطراری

اعدام می شدند: گنریخ یاگودا در سال ۱۹۳۸، نیکولای یژوف در سال ۱۹۴۰ و لاورنتی بریا در سال ۱۹۵۳، پس از پایان جنگ جهانی دوم و پیش از اعدام شدنش، لاورنتی بریا ریاست سازمان اصلی اطلاعاتی و امنیتی شوروی را در دست گرفت که اسامی و ساختار سازمانی روان و متغیری داشت.

اغلب اوقات این ارگان را «MGB» مخفف عبارت «The Ministry for State Security» به معنای «وزارت امنیت کشور» می نامیدند هر چند از اسامی دیگری مانند «NKGB» به معنای «کمیساریای خلق امنیت کشور» یا «SMERSH» که کوتاه شده ی عبارت روسی «smert shpionom» به معنای «مرگ بر جاسوسان» بود نیز برای آن استفاده می شد. تنها بعد از مرگ استالین بود که سازمان «کا گ ب» یا «کمیساریای امنیت کشور» به طور رسمی تاسیس شد.

برخلاف تصور عمومی در مورد شهرت خوفناک کا گ ب، این سازمان بیشتر بر روی تصفیه و کنترل داخل کشور و دیگر اقمار شرقی آن تمرکز داشت تا پروژه های جاسوسی و دزدیدن اطلاعات نظامی کشورهای غرب به ویژه ایالات متحده. دوران عصر طلایی جاسوسی در واقع قبل از تاسیس کا گ ب بود که در آن سازمان های اطلاعاتی شوروی تلاش می کردند دانشمندان غربی را تطمیع کرده و یا به هر شکل دیگری به استخدام خود درآورند تا بدین ترتیب بتوانند در زمینه ی ساخت سلاح های هسته ای با ایالات متحده رقابت کنند.

موفقیت خارجی بزرگ سرویس کا گ ب در دوران قدرتش شامل سرکوب انقلاب مجارستانی ها در سال ۱۹۵۶ و انقلاب موسوم به «بهار پراگ» در چکسلواکی در سال ۱۹۶۸ و همچنین روی کار آوردن یک حکومت کمونیستی در سال ۱۹۷۰ در

ژرژینسکی بعد از انتقاد از اعضای کمیته ی مرکزی حزب کمونیست در مرگی که برای بسیاری از رهبران سرویس های امنیتی این کشور باب شده بود به دلیل سکتة ی قلبی درگذشت! بعد از مدتی استالین سازمانی موسوم به «NKVD» را تاسیس کرد که مخفف عبارت «The People's Commissariat for Internal Affairs» به معنای «کمیساریای خلق برای امور داخلی» بود را تاسیس کرد. این سازمان اطلاعاتی در همان دورانی تاسیس شد که قتل سرگئی کایروف، از رهبران حزب کمونیست را طرح ریزی کرده و از این قتل نیز به عنوان بهانه ای برای تصفیه کردن مقامات بلند مرتبه ی حزب کمونیست و ایجاد رعب و وحشت در میان مردم استفاده نمود.

سازمان «NKVD» در طول ۱۲ سال فعالیت خود، از ۱۹۳۴ تا ۱۹۴۶، میلیون ها نفر را دستگیر کرده و به قتل رساند. بسیاری دیگر نیز به اردوگاه های کار اجباری فرستاده و شده و در آن جا مرگ طاقت فرسا و دردناکی را تجربه کردند. همچنین در این دوران گروه های قومی زیادی نیز با توسعه اتحاد جماهیر شوروی مجبور به ترک خانه های خود و نقل مکان به دیگر نقاط کشور شدند.

کایروف (نفر دوم از سمت راست)

رییس NKVD بودن یکی از خطرناک ترین شغل ها بود به نحوی که رهبران این سامان یکی پس از دیگری در نتیجه ی جنگ

قدرت در درون حزب کمونیست دستگیر شده و

کار اجباری موسوم به «گولاگ (Gulag)» بود که بدون شک در دوران استالین امکان چاپ آن وجود نداشت.

لئونید برژنف

با به قدرت رسیدن لئونید برژنف در سال ۱۹۶۴ در این کشور و به ویژه انتصاب یوری آندروپوف به عنوان رییس کا گ ب در سال ۱۹۶۷ شرایط به کلی تغییر کرد. سازمان کا گ ب تحت رهبری آندروپوف، در سال ۱۹۷۴، سولژنیتسین را مجبور به خروج از کشور کرده و زندگی را برای دانشمندی مخالف مانند آندری ساخاروف به شدت سخت نمود. به طور کلی در این دوره زندگی برای هر شخصیت بزرگی که با سیاست های شوروی مخالفت می کرد به جهنم تبدیل می شد. در اواخر دهه ی ۱۹۸۰ و بخصوص به دلیل جنگ های فاجعه بار افغانستان و همچنین به دلیل هزینه ی سرسام آور مسابقه ی تسلیحاتی با ایالات متحده، شوروی دچار تورم فزاینده، کمبود مواد خام و شورش گروه های قومی شده بود.

ولادیمیر کریوچکوف

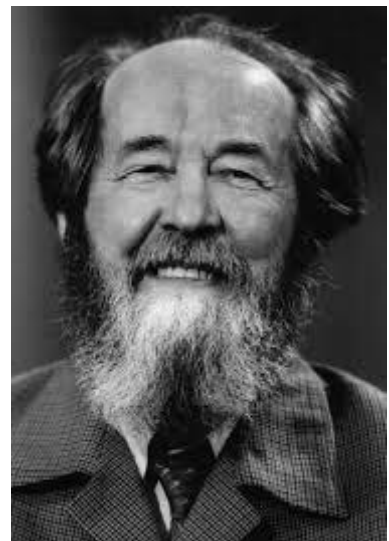

در این دوران میخائیل گورباچف سیاست هایی را برای بازسازی سیستم اقتصادی و سیاسی کشور آغاز کرده بود اما در حالی که این سیاست ها باعث فروکش کردن برخی از مخالفت های داخلی شده بود اما به شدت موجب آزدگی و نارضایتی گروه های رانت خواری که از سیاست های پیشین شوروی

افغانستان بود هر چند بعدها در دهه ی ۱۹۸۰ در مقابله با گروه های متحد کمونیستی در لهستان شکست خوردند. در تمام این دوران سازمان کا گ ب و سازمان سیا در حال یک رقص قدرت خصمانه در سراسر جهان به ویژه کشورهای جهان سومی مانند نیکاراگوئه و آنگولا بودند که شامل استخدام جاسوسان، استفاده از جاسوسان دوجانبه، تبلیغات، دادن اطلاعات نادرست، فروش مخفیانه سلاح، دخالت در انتخابات سایر کشورها و نقل و انتقال شبانه کیف های پر از پول می شد.

الکساندر سولژنیتسین

شرح جزئیات این اقدامات شاید هیچ گاه برملا نشود زیرا هنوز مقدار زیادی از اسناد سازمان سیا از طبقه بندی سری خارج نشده و دولت کنونی روسیه نیز هیچ

گاه بایگانی های کا گ ب را از طبقه بندی های حساس خارج ننموده است. در طول دوران حکومت نیکیتا خروشچف از سال ۱۹۵۴ تا ۱۹۶۴، که پس از مرگ استالین به قدرت رسید، شدت اقدامات سرویس های امنیتی این کشور در مقایسه با سال های زمامداری استالین و سرکوب شدید کوچک ترین مخالفت ها کمتر شده بود. در این دوره شوروی شاهد انتشار کتابی با عنوان «یک روز از زندگی ایوان دنیسوویچ (One Day in the Life of Ivan Denisovich)» به قلم الکساندر سولژنیتسین در مورد دوران اوج پیاده سازی سیستم

سرویس کا گ ب مشغول بکار بوده و به این دو ارگان اطلاعاتی خود قدرت خاصی داده است. بدین ترتیب اگر چه شاید این سازمان های اطلاعاتی در حال حاضر به اندازه ی سرویس «NKVD» مخوف نباشند اما از قدرت و نفوذ بسیار زیادی برخوردار بوده و با مخالفان بسیار خشن رفتار می کنند. منبع یول پرس www.yolpress.ir

سوروشان'لاردان اؤتورو

اورخون فونت'لاری اوچون ان اویغون و ان اوجوز موبایل تئلفونو بلک بری'نین کئیبوردلو گوشی'لریدیر. بونلار دا ، پایلاشاجاغیم فونت فایل'لارینی یوکلە'دیکدن سونرا، هر بیر دویمه'یه باسدیغینیزدا، او سسین اورخون الیفباسیندان قارشیلادیغی دامغا صفحه'یه دوشموش اولور، قالیر ساده'جه یازی قوراللاری، اوراسینی دا اؤنوموزده اولان هفته'دن، پایلاشاجاغیمیز درسلیک'لردن اؤیره'نه'بیلر سنینیز. بئله'لیکله بو قونو ماراقلی'لارینا ایش داها قولای، داها بسیط اولموش اولور. بونو دا دئمیش اولوم بو گوشی'لره باشقا قیلاویه (کئیبورد) قوشماق اولماز. سونوج بو کی، عرب الیفباسیندا «یاری فاصیله» قویماق اولمور...

فونت'لار ساده'جه بلک بری گوشی'لری یوخ، بوتون اندروید گوشی'لرینده ایشله'نه بیلرلر. وورغولامالییام بلک بری'لرین ده'یرلری چوخ دا باها دگیل. ایندی بولارین یئنی'لرینی ۸۰۰-۹۰۰ تومنه، ایشلنمیشلرینی ایسه ۴۰۰-۵۰۰ تومنه تاپماق اولور.بو مودئل blackberry passport ده

سود برده بودند قرار گرفت. همانطور که انتظار می رفت، شوروی آستن یک انقلاب خوفناک دیگر بود. در اواخر سال ۱۹۹۰، ولادیمیر کریوچکوف که ریاست کا گ ب را بر عهده داشت گروهی از رهبران برجسته ی حزب کمونیست را دور خود جمع کرده و شروع به توطئه چینی علیه گورباچف نمود. قبل از این اقدام، کریوچکوف به گورباچف پیشنهاد داده بود که برای برون رفت از بحران یا به نفع کاندیدای او و دوستانش از قدرت کناره گیری کند و یا در کشور اعلام وضعیت فوق العاده نماید.

در آن زمان بوریس یلتسین ریاست جمهوری کشور را بر عهده داشت اما گورباچف دبیر کلی حزب کمونیست شوروی را در اختیار داشت. در نتیجه ی توطئه های کریوچکوف و همراهانش گروهی از افراد مسلح که مجهز به تانک نیز بودند به ساختمان پارلمان روسیه در مسکو حمله بردند اما بوریس یلتسین به جای همراهی با کودتاچیان به شدت در مقابل آن ها ایستاد و کودتا شکست خورد. چهار ماه بعد اتحاد جماهیر شوروی از هم پاشید و گورباچف استقلال اقمار جنوبی و غربی روسیه را اعلام کرد و بدین ترتیب کا گ ب و دیگر بخش های آن در کشورهای دیگر عضو اتحاد جماهیر شوروی منحل شدند.امروزه نیز اگر چه سازمان کا گ ب منحل شده اما به جای آن دو ارگان اطلاعاتی به نام های «FSB» که مخفف عبارت «The Federal Security Service of the Russian Federation» و «SVR» که مخفف عبارت «The Foreign Intelligence Service of the Russian Federation» در این کشور فعالیت دارد که به ترتیب معادل سازمان های اف بی آی و سیا بوده و در زمینه ی امنیت داخلی و خارجی فعالیت دارند. ولادیمیر پوتین رییس جمهور کنونی روسیه نیز بین سال های ۱۹۷۵ تا ۱۹۹۰ در

اعتراضات دیماه ۹۶ در ایران و قطبیت سه پاره اجتماعی

یاشیل غفاری دکتر جامعه شناسی سیاسی

کردها و لک های شیعه کرمانشاهی و محدودی از شهرهای تورک آذربایجان و بختیاریها و لرهای خوزستان همراهی شد.

بخش دوم که معترض بودند و اعتراض خود را در سالیان قبل بصورت اعتراضات هویت طلبانه قومی نشان داده و می دهند، شامل اقوام غیرفارس و هویت طلب ایران می شود که در رأس آن قاطبه ترکان آذربایجان، کردها بخصوص کردهای کردستان، عربهای خوزستان و بلوچها قرار دارند. ساکت بودن معنی دار مراکز اصلی سکونت و فعالیت این اقوام - که همه می دانند معترض بوده و تقاضاهای قومی دارند، نشان داد که این اقوام در موارد اساسی، از راهبریهایی متمرکز و تقریباً منسجمی برخوردارند و گوش بتقاضای بخشهایی هدایت کننده و فعال هویت طلب خود هستند.

«تبریز»، بزرگترین شهر قومی غیرفارس و در کنار تهران و کرج، از بزرگترین و پرجمعیت ترین مناطق مسکونی تورکان آذربایجان است که بیشتر از هرجای دیگری در آذربایجان، معترض بوده و هست و اعتراض خود را در تظاهرات های سالهای گذشته به کرات نشان داده است. این بار منسجم تر از سال ۸۸، به هیچ تقاضای اعتراض و به خیابان آمدنی از سوی معترضین مرکزی، پاسخ نداد و البته در میادین ورزشی با صدای توده های مردمی و توسط فعالین خود در رسانه ها و ... ، این پیام را صادر کرد که تقاضای او از تقاضای معترضین اقوام فارس و مرکز جداست. و البته تقاضاهای خود را که علی الخصوص، متوجه رسمی کردن زبان تورکی و حق تحصیل به آن بود را، دوباره مطرح کرد. و البته این تنها تبریز نبود که چنین، اعتراض و سکوت خود را در آذربایجان ترک نشان داد. اکثر شهرهای بزرگ و

اعتراضات ایران، بعد از یک هفته پر تلاطم (از هفت تا دوازده دیماه ۹۶)، با ممانعت مجدانه و سرسختانه پلیس و نیروهای نظامی و امنیتی ایران با معترضین برای ادامه اعتراضهای به خشونت کشیده شده، خاموش شد و باز به زیر پوستین جامعه رفت تا کی دوباره سر بازکند. این اعتراضها با این حجم از شعارها و فرم آن بی سابقه بود گرچه از جهاتی شبیه اعتراضهای انتخاباتی سال ۸۸ بود. اما از جهاتی هم با آن متفاوت بود و واجد تازگیهای چندی هم بود؛

این اعتراضات، عمیقاً چندپارچگی و سه قطبی بودن جامعه ایران را نشان داد.

یک بخش معترض با تقاضای تغییرات و اصلاحات اساسی در نظام ایران و اغلب معترض به اصل حاکمیت موجود این نظام و خواهان تغییر آن، که برخی شان در این یک هفته برای اعتراض به خیابانها و معابر آمد و رفت، آمدند و اغلب شامل معترضین اقوام مناطق مرکزی ایران؛ شامل فارسها، لرها و بختیاری ها بوده که توسط معترضین شمالی و فارسهای خراسانی و بصورت محدودی هم توسط

بیان کردند و می کنند که؛ در یک چیز با معترضین مرکز، مشترکند و آن تقاضای تغییر در وضعیت فعلی است.

تابوهای چندی که تاکنون در جامعه مسلمان ایران نشکسته بودند، این بار با رخ نمایی خاصی شکستند، و آن پرچم جمهوری اسلامی ایران و مساجد و هیئت ها بود که مورد تخریب و آتش زنی قرار گرفتند.

اعتراضها، آشکارا از سوی سلطنت طلبان خارج نشین ایرانی، سازمان مجاهدین (منافقین) و شماری از کشورهای غربی و اسرائیل و سعودیها به انواع مختلف از قبل مورد حمایت بود و در طی زمان ادامه اعتراضها هم مورد حمایت رسانه ای و ... قرار گرفت. اما این حمایت و خط دهی، نمی تواند اصل وجود اعتراض در بدنه مردمی نظام اجتماعی ایران را نادیده بگیرد و هرکسی هم حمایت و خط دهی کرده، از امر موجود و فضا و بستر موجودی حمایت کرده است.

اعتراضات، این بار جنبه برگشت به عقب هم داشت و برخلاف تقاضاهای اعتراضات انتخاباتی سال ۸۸، اما اینبار، تقاضاهای سلطنت طلبی و برگشت و خواستاری نظام پیشین پهلوی هم، از سوی شماری از معترضین شنیده می شد. گرچه، می توان برخی را فقط برای نشان دادن اعتراض به نظام حاکم و نوعی ترجیح تعبیر کرد که جنبه مصداقی و عینی ندارد.

با هر اعتراضی، گسل ها و شکاف های جامعه ایران بیشتر از هر بار دیگر خودنمایی میکند. اعتراضات اخیر این مسأله را بوضوح نشان داد.

از زمان بعد از جنگ تحمیلی ایران و عراق، و خیزشها و اعتراضات اقتصادی و قومی زمان دولت هاشمی رفسنجانی تاکنون که بخصوص در ابتدای سرکار آمدن دولت احمدی نژاد در ایران، اوج گیری خیابانی اعتراضات قومی را بخصوص در آذربایجان شاهد بوده ایم، تا کنون گسل های قومی و مرکزی ایران تکمیل و منسجم تر شده اند. این تکمیل و انسجام را بطوری خاصی در اعتراضات انتخاباتی سال ۸۸ و اعتراضات اخیر سال ۹۶ شاهد بوده ایم. هرچه به جلوتر می رویم

کوچک آذربایجان و قاطبه بدنی مرمی آن، بجز معدودی چند، این رویه را در پیش گرفت. اما این پیام قومی را، کردستانی ها، بلوچ ها و اعراب و حتی ترکان قشقایی جنوب و ترکان خراسان از جمله ترکمن ها هم، نشان دادند. که با همراهی نکردنشان در اعتراضهای اخیر اقوام مرکزی، نشان دادند با شعارها و خواست های این معترضین همراه نیستند، اما با آنچه نشان دادند، آشکار هست که از رویه موجود هم راضی نیستند. در هر صورت، خیزش و سکوت معنی داری را در طی سال ۸۸ تا کنون و بهتر بگوییم از سال ۸۵ تا کنون در اقوام غیرفارس و غیرمرکزی ایران و بخصوص آذربایجان شاهد بوده ایم، که هرچه زمان می گذرد شکل گیری ۳ قطبیتی جامعه ایران را تکمیل تر و منسجم تر می کند.

بخش سوم جامعه سه قطبی ایران، شامل طرفداران نظام حاکم فعلی است که در پایان اعتراضهای خطرناک علیه نظام، تمام قد و با تمام امکانات و اختیارات و در فضای باز و آزاد و بدون هراس به میدان می آید و با احساس به خطر افتادن نظام، در مقابل اعتراضها و مخالفین، تظاهرات و پشتیبانی خود از نظام را نشان میدهد. نظام در کنار استفاده از پلیس و نیروهای نظامی و امنیتی و قضائی برای کنترل اعتراضهای خطرناک یا به خشونت کشیده شده، از این ابزار مردمی هم که نشان مشروعیت و مقبولیت مردمی است، بهره می گیرد. و البته این تعداد هم قابل توجه اند و در اعتراضهای اخیر دیمه ۹۶ - ۲۰۱۸ هم کمافی السابق به میدان آمدند. گرچه میدانیم که بخاطر پیگیریها و کنترلهای پلیسی، معترضین و مخالفان سیاسی، نمی توانند تمام قد و با تمام تعداد به عرصه بیایند. اما به انواع مختلف در فضاهای مجازی و غیرمجازی، از هر راهی که بتوانند اعتراض خود را نشان می دهند.

معترضین مرکزی در این اعتراضها با شعارها و رفتارهایشان، نشان دادند با اقوام غیرفارس و غیرفارس زبان، تقاضاهای فرهنگی، اجتماعی و سیاسی اغلب یکسانی ندارند. اما فعالین هویت طلب در اقوام و صداهای برخاسته در اعتراضها و شعارهای اقوام، به کرات

در اعماق سکوت آذربایجان در اعتراضات اخیر آذربایجان یا تمایب، کیملیگینی آتمایب

مهندس حسن راشدی

حؤرمتملی آذربایجان و ایرانین بوتون شهر و بؤلگه‌لرینده یاشایان تورک باجی قارداشلار! بو گونلر، ایرانین بیر چوخ شهرلرینده اعتراض نمایش و تظاهراتلاری کئچیریلیر؛ بو اعتراض نمایشلرین طبیعی کی، چوخو حاقلی و مختلف چاتیشمامازلیق، سیخینتی، باسقی و فیشارلاردان آسیلی اولاراق مئیدانا گلیمیشدیر، آما بو تظاهراتلار و اعتراضلارین ایچینده بعضی شعارلار وئرلییر کی، بیزیم میلی حرکت، حاقلی ایسته‌ییمیز و انسانی معیارلارلا تضاددایر:

"روح شاد رضا شاه/ ایران که شاه نداره، حساب کتاب نداره/ ما آریایی هستیم، عرب نمی پرستیم" شعارلاری بیزیم شعاریمیز و ایسته‌ییمیز دئییل. بیزه: "آذربایجانلیلار قورخولاریندان خیابانا و اعتراضا چیخمیرلار" دینلره دئییریک، بعضی موقعلر بیزیم اؤزل و معین بیر زامانا قدر سکوتوموزون چوخ درین آنلام و معناسی وار سیز باشا دوشسه‌نیز!"

بیز بئله شعارلارین قارشیسیندا:

"اورمو، زنجان، آستارا - قورخو هارا بیز هارا؟! / هارای، هارای من تورکم - قورخو بیلیم‌دیر اؤلکم/ اؤز دیلینده مدرسه - اولمالیدیر هر کسه / اورمو گؤلوموز

دامنه اعتراضها کم نمی شود بلکه هربار جلوه منسجم خاصی هم دارد. مطالبات اقتصادی، بخش مشترک اعتراض معترضین هستند اما برای معترضین، مطالبات فرهنگی، اجتماعی و سیاسی هم کم از اعتراضات سیاسی شان ندارد و بلکه در مواردی محوری تر از آن هم هستند. این اعتراضات هم ابتدا با مطالبات اقتصادی آغاز شد، اما خیلی زود به مطرح کردن تقاضاها و اعتراضات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی رسید و این تقاضاها محوری تر از مطالبات اقتصادی گشت.

در مورد اقوام غیرفارسی ایران، مطابق آنچه بررسی شعارها و تقاضاهای جامعه قومی ایران نشان می دهد و جلوه آنها میتوان در بیان ها، نماها و تولیدات رسانه ای در فضای مجازی، رسانه های تصویری و ...، صدای معترضین خیابانی و صدای تماشاگران میداین ورزشی مشاهده کرد؛ هرچه بجلوتر رفته ایم، با مأیوس شدن از برآورده شدن قانونی مطالبات و تقاضاهای فرهنگی و اجتماعی شان و حتی اقتصادی شان، فاز استقلال خواهی هم در برخی موارد به تقاضاها وارد شده است.

گرچه عدم پوشش رسانه های رسمی دولتی و نادیده انگاری و کم اهمیت جلوه دهی، شکافهای اجتماعی و فرهنگی و سیاسی سه قطبی ایران را در موقعیت های عادی، بی مورد و کم اهمیت می خواند، اما فراموش نکنیم که با آنچه در سالهای اخیر و در دهه های اخیر شاهد آن بوده ایم، هرچه به جلو می رویم ما با تکمیل و عمیق شدن شکاف ها و قطب های اجتماعی و فرهنگی و سیاسی ایران مواجهیم که احتمال و مسامحه در جواب و برآورده کردن مطالبات منطقی و عدم برخورد منطقی توسط حکومت مرکزی، « تغییر » را امری غیرقابل اجتناب برای آینده ایران میسازد. ۱۳۹۶/۱۰/۲۱

اۆلمز - اۆلکه می دوشمن بۆلمز / آل اُله وئر قارداشیم
 دیل بیر اولاق دیلداشیم " و باشقا میّلی منافعی میز و
 انسان حاقلاری اساسیندا شعارلاریمیز وئریملیدیر.
 رضاخان ، حکومتی کودتا ایله ایراندا اُله
 کئچیردیکدن بو گونه قدر و اونون اوغلو محمدرضا

در اعماق سکوت آذربایجان در اعتراضات اخیر

در تظاهراتی که با نام اعتراضات به گرانی تخم مرغ
 و غیره از هفتم دی ماه از شهر مشهد و دیگر
 شهرهای استان خراسان شروع و به شکل

ساختار شکنانه در استانها و شهرستانهای کرمانشاه،
 اصفهان ، لرستان ، خوزستان و دیگر استانها و
 شهرستانها ادامه پیدا کرد و تقریبا تا سیزدهم دی
 ماه به صورت جدّی ادامه داشت ، تحرک اندکی در
 بعضی از شهرهای استانهای آذربایجان دیده شد که
 البته در راس آنها بزرگترین و پر خیزش ترین شهر
 آن یعنی تبریز سیاست سکوت را در این خیزش
 اختیار کرد!

عقیده کلی و عمومی در کشور بر این است که در
 هر تغییر سیاسی و عمومی در کشور، اگر شهر تبریز
 بپا خیزد منجر به نتیجه خواهد شد ، در غیر این
 صورت تغییری در ساختار کشور بوجود نخواهد آمد
 و بر همین اساس هم هست هر آنچه که در کشور

پهلوی نین یوروتدویو پان فارسیسم ایدئولوژیسی ،
 ضد انسانی و ضد تورک سیاستی نتیجه سینده و بو
 تفکّورون بو گونه گوجلنمه سی داوامیندا حتی بو
 گونلرده ورزش مئیدانلاریندا تورک اولدوغوموزا
 گؤره شوونیستی و نژادپرستانه شعارلارلا قارشى-
 قارشى یا قالیریق و آنا یاسانین ۱۵ جی ماده سی نین
 اجراسی ۳۹ ایل انقلابدان کئچندن سونرادا هله ده
 مکتبلریمیزه یول تاپماییب و اورمو دریاچه میز شور
 چؤلونه چئوریلمکده دیر!

بیزیم اعتراضلاریمیز، میّلی منافع، انسان حاقلاری ،
 هویت و کیملیگیمیزی قوروماق چرچیوه سینده
 اولمالیدیر.

بدون نیاز به شیرین کردن و غیره به دریاچه اورمیه که فاصله ای به مراتب نزدیکتر از انتقال آب آن به کویرها دارد برای جلوگیری از تبدیل شدن دریاچه به کویر نمک در دل آذربایجان، غیر مقدور و غیر ممکن!!

در اثنای اعتراضات اخیر، وقتی عده ای از تشکلهای آذربایجانی خارج از کشور در ۱۲ دی ماه اطلاعیه‌ای در حمایت از اعتراضهای عمومی در چهارچوب خواسته های مدنی ترکان ایران دادند و برای مدت کوتاهی این اطلاعیه از کانال تلگرامی " آمدنیوز" صدای مردم " نمایش داده شد، مسئول این کانال آقای روح اله زم که اعتراضها را ساماندهی میکرد با عذرخواهی از مردم که این اطلاعیه از کانال وی منتشر شده، اعلام کرد " راه ما از راه تجزیه طلبها [یعنی اطلاعیه دهنده ها] جداست" و برداشته شدن اطلاعیه تشکلهای آذربایجانی از کانال " آمد نیوز" را اعلام کرد .

ولی همین شخص از داده شدن شعارهای " رضاشاه روح شاد، ایران که شاه نداره ، حساب- کتاب نداره، ما آریایی هستیم عرب نمی پرستیم" در اعتراضات، حمایت کرده در مصاحبه ای که از وی می پرسند آیا رضا پهلوی (فرزند محمدرضا پهلوی) می تواند نقشی در حکومت آینده ایران داشته باشد [به مضمون] می گوید:

"هر کسی می تواند در این اعتراض نقش خود را ایفا کند، در رفراندومی آزاد که در کشور برگزار خواهد شد مردم، نوع حکومت و شخصیتها را بر می گزینند"

من از درست و یا غلط بودن اطلاعیه ای که از طرف آذربایجانیهای مقیم خارج برای شرکت در اعتراضات در چهارچوب خواسته های ترکان ایران داده شده بود کاری ندارم ، ولی در زمانیکه از طرف کسانی چون آقای زم و کانالش مردم ایران به اتحاد و

اتفاق می افتد بسیاری در تهران و شهرستانها از هم می پرسند آیا مردم تبریز هم بپا خاسته است ؟

بر پایه همین نگرشها، اگر مردم آذربایجان، بخصوص تبریز در این خیزشها با در نظر گرفتن نوع اعتراضات ، شعارها و خط مشی ها و تجزیه و تحلیلها، وقتی از خود بردباری نشان داده و به صرف غلیان احساسات وارد بازی زود هنگام اعتراضات نمی شود همه از هم می پرسند چرا تبریز سکوت کرده است؟! در اعتراضات سال ۱۳۸۸ مشهور به اعتراضات سبز نیز چنین اندیشه ای بر جامعه حکمفرما بود، اما کمتر کسی سکوت معنی دار ترکان ایران با جمعیت حداقل ۴۰٪ (مصاحبه دکتر علی اکبر صالحی وزیر امور خارجه پیشین با خبرنگاران در آنکارا در ۲۸ دی ماه ۱۳۹۰) که اکثریت آنها در استانهای بهم پیوسته آذربایجان تاریخی تا نزدیکیهای اصفهان و تهران و در خود کلانشهر تهران متمرکز هستند را درک کرده و می کند!

مردم آذربایجان دردی به غایت آزار دهنده و کشنده تر از گرانی تخم مرغ و لبنیات دارد که صدای اعتراض آنها را سالهاست در آورده ولی نه گوش شنوا از جناحهای اصولگرا و اصلاح طلب برای این اعتراض ها بوده و نه همدردی و همصدایی از طرف اپوزیسیونها !

مردم آذربایجان و دیگر ترکان ایران سالهاست از فقر اقتصادی، تحقیر، تبعیض ، توهین زبانی و فرهنگی و عدم تحصیل به زبان ترکی خود در حد آرامنه اقلیت ۱۰۰ الی ۱۵۰ هزار نفری ایران رنج می برد؛ در این کشور پروژه شیرین کردن و انتقال آب دریای خزر با بودجه سرسام آور به مناطق کویری برای کشاورزی و غیره ، شیرین سازی و انتقال آب خلیج فارس به مناطق مرکزی و مطالعه پروژه بلندپروازانه وصل دریای خزر به خلیج فارس با ایجاد کانال کشتیرانی ، مقدور و ممکن است اما انتقال آب شور دریای خزر

مبارزه ای تنگاتنگ بین ابراهیم ریسی (که از طرف سپاه پاسداران و اصولگرایان حمایت می شد که بسیاری از نهادهای موثر از جمله قوه قضاییه را در اختیار داشتند) و حسن روحانی معتدل، به پیروزی قاطع حسن روحانی منجر شد، اصولگراها تلاش میکردند به شکلی دولت روحانی را در تنگنا قرار داده و مردم را از رای که داده اند تا به پیروزی روحانی در این رقابت منجر شد پشیمان کنند.

اصولگراها اصولاً کارهای اصلاحی حسن روحانی از جمله مهار تورم، موضوع برجام و تعامل با دنیای خارج در چهار سال اول ریاست جمهوری را نادیده گرفته و آنرا ناکارآمد نشان میدادند. اما پیروزی مجدد و مطلق حسن روحانی و باقی ماندن در بالاترین مقام اجرایی کشور نشان داد که اکثریت مردم حتی به وعده های ابراهیم ریسی مبنی بر افزایش یارانه ها هم اهمیت زیادی قایل نیستند و بسط نسبی فضای سیاسی و آزادی اندک اندیشه را به قبض آن به رغم افزایش یارانه ها، ترجیح می دهند.

طبیعی است مبارزه محافظه کاران و اصلاح طلبان به شکل آشکار و رودررو هم نباشد به شکل نهان و در خفا ادامه داشت. این مبارزه حتی در کمک رسانی به زلزله زدگان کرمانشاه هم خود را نشان داد. در آستانه ارایه بودجه سال ۹۷ از طرف دولت به مجلس، گرانی غیرمنتظره تخم مرغ و بعضی از اقلام دیگر چون لبنیات هم مردم را در تنگنا قرار داد. این مسئله فرصت مناسبی بود که ضربه کاری اصولگراها بر پیکر روحانی و دولتش نواخته شود و ناکارآمدی حسن روحانی در جلوی دید رای دهندگان قرار گیرد. در همین راستا تظاهراتی در هفتم دی ماه در شهر مشهد که امام جمعه آن حجت الاسلام علم الهدی پدر زن ابراهیم ریسی اصولگرا است در

اعتراض عمومی دعوت می شوند ولی تحمل انتشار اطلاعاتی در کانال وی با خواسته های مدنی آذربایجانیهای خارج نشین غیر ممکن می شود، پان ایرانیستها و باستانگرایان انتظار دارند مردم آذربایجان بدون حساب و کتاب بپا خیزند و سینه های خود را سپر کنند تا رضا پهلوی و همپالکیها و نژادپرستان بیایند و بر کشور حکومت کنند؟

در اعماق سکوت مردم آذربایجان بخصوص کلانشهر تبریز در اعتراضات اخیر نشان داد، مردم آذربایجان با تجربه ای که از گذشته گرفته است دیگر بی گذار و از روی احساسات و بدون حساب و کتاب به آب نخواهد زد تا ثمره زحمات او را نه خود، که دیگری که او را مهاجم و غارتگر در این دیار می نامند درو کنند. اما این سکوت به معنای بی تفاوت بودن به اتفاقاتی که در کشور رخ می دهد نیست، برعکس او، اتفاقات جامعه را با تیز بینی و هوشیاری تمام رصد می کند و به آنچه که در کشور می گذرد اشراف کامل دارد.

مردم آذربایجان و دیگر ترکان ایران نشان دادند آنها با آگاهی تمام، هرگز به دوران ذلت بار گذشته باستانگرایانه و نژادپرستانه حاکم بر ایران برنخواهند گشت و با زبان ترکی، فرهنگ و هویت مخصوص به خود و با سربلندی و افتخار، و وزنه ای حداقل به سنگینی ۴۰٪ از جمعیت ایران، در کنار دیگر اقشار و جامعه زبانی در کشور زندگی خواهند کرد و با احترام به همه زبانها و فرهنگهای متنوع در ایران معتقد به رسمیت شناخته شدن حقوق همه جوامع زبانی از جمله ترکان با توجه به نسبت کثرت جمعیت آنها در همه زمینه های مادی و معنوی در کشور است.

از زمانیکه رقابت در انتخابات ریاست جمهوری در روز ۲۹ اردیبهشت ماه امسال (سال ۹۶) در خلال

شهرهای مختلف را بیشتر مسئول یک کانال تلگرافی و جوان ۳۵ ساله خارج از کشور تعیین و رهبری میکرد!

نبود رهبری سیاسی مشخص برای اعتراضات و عدم انسجام در حرکات و شعارها باعث شده بود که در اعتراضات، شعارهای تاجرگرایانه و نژادپرستانه داده شود که بیشتر از هرکس و گروه، ملل و اقوام غیر فارس را که سالها برای بدست آوردن حقوق پایمال شده و اولیه خود از جمله اجرای اصل ۱۵، ۱۹ و ۴۸ قانون اساسی تلاش می کردند نگران می کرد.

چرا که اساس اولیه پایمال شدن ابتدایی ترین حقوق ملل و اقوام غیر فارس در ایران و رشد احساسات ناسیونالیسم افراطی فارسی و تفکر پان ایرانیسم و پان فارسیسم و باستانگرایی از زمان حاکمیت رضاشاه در ایران پایه ریزی شده در زمان فرزندش محمدرضا پهلوی مرحله تکاملی خود را طی کرده و حاکم بر افکار عمومی شده بود که متاسفانه در زمان حال هم این تفکر زهرآگین و خانمان سوز، ذهن و فکر عده ای را در چنبره و دایره تنگ نژادپرستانه خود در محاصره نگهداشته که میخواهند مردم کشور کثیرالملله ایران با زبانها و فرهنگهای زیبا و متنوع را در دیگ یکسان سازی زبان و فرهنگ حاکم فارسی حل، سپس هضم کنند!

ترکان ایران در این میان ملت ترک ایران که حداقل ۴۰ درصد از جمعیت ۸۰ میلیونی کشور را تشکیل می دهند با توجه و دقت به نوع اعتراضات، شعارها و بدون توجه به تحریکات سلطنت طلبان، پان ایرانیستها، باستانگرایان و افرادی که نیت منفعت طلبانه از اوضاع آشفته را دارند و با اعتماد به توصیه های فعالین ملی آذربایجان که سالهاست برای به دست آوردن حقوق انسانی برای ترکان که اکثریت نسبی جمعیت ایران را تشکیل می دهند اما از حقوق اقلیتی در حد ارامنه ۱۰۰ الی ۱۵۰ هزار

اعتراض به گرانی ها به راه افتاد که به نوعی حمایت و یا رضایت امام جمعه مشهد را نیز به همراه داشت. به این ترتیب اعتراضاتی که تا به حال هر نوعش واکنش مسئولین و قوای انتظامی را در برداشت این بار اگر نگوییم حمایت، حداقل با تسامح و تعامل آنها نسبت به این اعتراضات مواجه بود. لذا فضا برای تظاهرات کنندگان مناسب و بدون ترس از دستگیری و احتمالاً بازداشت و زندانی شدن بود. در چنین شرایطی مردم شهرهای دیگر استانها نیز به اعتراضات پیوسته و آنچه تا به حال جرات بیان انرا نداشتند به راحتی بر زبان آوردند.

اما اعتراضات آنطوری که انتظار می رفت پیش نرفت، چراکه ناراحتی و خشم مردم تنها در گرانی تخم مرغ و بعضی نیازمندیهای اولیه خلاصه نمی شد. بسیاری از مردم از اینکه در خود ایران جوانان آنها بیکار و زندگی شان سخت است و نیازمندان بسیاری شبها از میان زباله ها در جستجوی خوردنی هستند تا از گرسنگی نمیرند اما میلیاردها پول و سرمایه این کشور به راحتی از ایران خارج و یا برای بازسازی مناطق خارج از کشور و یا حمایت از سران کشورهای خاص خرج می شود ناراحت بودند و کسی هم به خواسته های آنان توجه نمی کرد. لذا فرصتی برای آنها پیش آمده بود که اعتراضات خود را به راحتی بیان کنند. بهر حال کنترل اعتراضات از دست کسانی که می خواستند این اعتراضات در حد نارضایتی از گرانی و علیه دولت حسن روحانی باشد خارج شده بود. شعارها خشمگینانه و حتی در حد زیر سؤال بردن کل نظام و مسئولین رده اول کشور بود. از خصوصیات بارز اعتراضات دی ماه ۹۶، نبود رهبری و شخصیت سیاسی خاص برای اعتراضات و روشمند نبودن خواسته های تظاهرات کنندگان و معترضین بود، تا جاییکه که روند اعتراضات در

یاقاسیز، اتکسیز بیر دون بیچرلر
ایشیکسیز، تونوکسیز اوی لری باردیر

آخرت اویونه التیپ سالارلار
حق رحمت اتسین دیپ دعا قیلارلار
"من ربک؟" دیپ، منکر، نکیر گلرلر
جوابین برمه سنگ، بایلاری باردیر

اتمیشینگ کوپ بولسا، یر سنی قیسار
سونگونگ لرزان اورار، یوره گینگ تاوسار
ساغیندان-سولوندان اوت-یالین اوسر
بی نمازینگ شونداغ اوی لری باردیر

اسفل السافلین آنکا درکاردیر
شیطان آنینگ اوچین کوپ مددکاردیر
جهنم دیین بیر دوزخی باردیر
غیبت کشینگ آندا جایلاری باردیر

نیچه گوندیر، حرامی لیق ایزلاییر
تاپا بیلسه، پنهان یرده گیزله ییر
اوغری گوندور، مال ایه سی سوزله ییر
سجین، ویل آتلیغ جایلاری باردیر

گوره بیلمز قارداشینی، ایلینی
گچه بیلمز آندا صراط یولونی
تامشانا-تامشانا چینار تیلینی
فردا قیامتدا وای لاری باردیر

بسم الله دیپ اوقیپ قرآنی یاسین
کونگونگدن چیقارما حقینگ ثناسین
مختومقلی، حق گچیرگای گناسین
جنت الماوا دک جایلاری باردیر

نفری هم برخوردار نیستند و همگام با دیگر مردم
آذربایجان در صف حق طلبانه ای که به "حرکت
ملی" مشهور است حرکت می کنند، پیشگام شدن
در تظاهرات اعتراضی، احساساتی و بدون حساب و
کتاب را جایز ندانسته و با رصد تیزهوشانه و آینده
نگرانه قضایا هر نوع تحرک و اعتراض را به زمان
مقتضی و در چهارچوب خواسته های حق طلبانه و
دور از تحریکات احساسی و زودگذر محول کردند.

مردم آذربایجان و دیگر ترکان ایران نشان دادند آنها
با تجربه ای که از حوادث و انقلابات گذشته بدست
آورده اند دیگر بی گذار و چشم بسته به آب نخواهند
زد، اما این تحمل و طمانینه به معنای بی تفاوتی
به اتفاقاتی که در کشور رخ می دهد نیست برعکس
، آنها اتفاقات جامعه و کشور را با هوشیاری تمام
رصد می کنند و به آنچه که در کشور میگذرد
اشراف کامل دارند.

منبع: <https://telegram.me/yurddash>

مختومقولو فراغی نین شعرلری

حاضیرلادی : ارکین

بایلاری باردیر

قونار موندان، آنگلامازلار، گوچرلر
کیریش سیز قورولان بایلاری باردیر

بولماق حقدیر

ای یارانلار، آدم اوغلی
بوز توپراقدان بولماق حقدیر
اصلی خاکدن اونن آدم
قومه قارلیپ قالماق حقدیر

کلامده بار ایش بیاندیر
بارچا ایش حقه عیاندیر
اینانسانگ سانگا ایماندیر
ولمک حق، دیر یلمک حقدیر

ایوبه یتمه دینگ صبرده
طاقتینگ یوقدور جبرده
منکر، نکیر دار قبرده
سوراغ، سوال قیلماق حقدیر

ادن ایشلرینگ سورالار
گون قیزار، میزان قورولار
توغ چکیلر، عالم اوریلار
یاویز گونلر گلکم حقدیر

مختومقلی، آزانگ یولونگ
اول گون نیچیک گچر حالینگ
بو گون زورلاپ آلان مالینگ
ارته قایدیپ برمک حقدیر

کچ دیر یارانلار

نمازخوان درویش لر، دولتی بای لار
فلکینگ گردشی کچ دیر یارانلار
منتلی اوقالان نماز یول آلماز
دولته دایانمانگ، پوچ دیر یارانلار

سیقیلسا بورون لار، سارالسا یوزلر
قوريسا دوداقلار، بولماسا سوزلر

گوگرسه دیرناق لار، آغارسا گوزلر
ایماندان اوزگه سی هیچ دیر یارانلار

اصلینگ آویچ قوم دیر، دم بیر نفس دیر
اوزونگه بیر گوزله ایشینگ عبث دیر
جسد بیر منزل دیر، تن بیر قفس دیر
جان بیر گوزی باغلی قوش دیر یارانلار

غافل بولمانگ، دنیا گلن اوتلر
موندا خوشوقت بولمانگ، باردیر بترلر
چکیلر کرون لر، یوریر خاطارلار
بیر ایزی اوزولمز گوج دیر یارانلار

اجل یاقانگ توتار، بیر گون باغیردار
گیدن قایدیپ گلمز، بو بیر اوغوردیر
منزل لر ایراق دیر، یوکلر آغیردیر
ایرته راک ترپه نینگ، گیچ دیر یارانلار

قوتولار سن حق یولونا جان برسنگ
حله بولار بیر غریبه دون برسنگ
سایا بولار بیر محتاجه نان برسنگ
بیر آجی دویورماق حج دیر یارانلار

بو دنیا دییگه نینگ ایکی ورق دیر
یاریسی قارادیر، یاریسی آق دیر
بیر گیجه دویش گوردوم، ارتیری یوق دیر
دنیا نینگ تمثالی دویش دیر یارانلار

مختومقلی بویون قویغول بو امره
دنیا مشغول بولوپ، قالماغیل گمره
یوز ییل لیق تتاریک، باش گونلیک عمره
عقل ایلانگ، نیچیک ایشدیر یارانلار

جدا اتمه سین

دوستلار، هیچ بندانی یارادان الله

سووه شیپ، دجالی غیر سا گر کدیر

اوشول داغدا دجال نربانه دونر
یانگی باشدان دینینگ چراغی یانار
مدینه ده عیسی آسماندا اینر
صف قوروپ، میداندا دورسا گر کدیر

آسماندا جبراییل اولارا گلر
مهدی بیلن عیسی جهانی آلا
مدینه شهرینده پادشاه بولار
قیرق ییلاپ دورانی سورسه گر کدیر
قیرق ییلدا سونگ اولار قیلارلار سفر
گیاهلار قوراپ هم دریالار کپار
یاجوج، ماجوج دیپرلر، معجزه قوپار
مغربدان مشریقا یورسه گر کدیر

فاش ایلارم، بیر سوزوم بار دییماگه
تیللریم اوورولمز آنی آیماغا
جهان قورپ، نارسه قالماز اییماگه
بیر بیرینینگ قانین سورسا گر کدیر

یاغمیر یاغار، یرینگ یوزون سوو آلا
ویران بولوپ، بییک داغلار اوورولر
حیوان، انسان قالماز، بارچاسی اولر
زمانینگ آخری بولسا گر کدیر

عزراییل اوز جانین اوزی آلارمیش
بارچا گیدیپ، حقینگ اوزی قالارمیش
بو جهاننا دورت پریشته گلرمیش
اسرافیل صورونی چالسا گر کدیر

گوگه ریبان، یر یوزونه چیقارلار
منافق، ظالمی شول گون یاقارلار

عقلدان آییریپ، جدا اتمه سین

برگن عقلین آلیپ، نعوذ بالله
مال و ملکین، تختین تاراج اتمه سین

یوره مه یان کمال شیپان ایلینده
انتظار دیر آیرالیغینگ یولوندا
یسیر بولوپ، بیر ظالمینگ قولوندا
ایام هیچ بندانی محتاج اتمه سین

وطندان آیریلان آغلار ایزلاشیپ
صفا بیلن گچن عمرین سوزله شیپ
آهین چکیپ، دونوپ ایزین گوزله شیپ
هیچ ایل نی یورتدان اخراج اتمه سین

هیچ کیم مونگلی بولوپ، قالماسین غریب
داشین قاراپ، ایله - گون تلمورپ
اعضاسینا شکست گلیپ، سارغارپ
نا قوات، ناتوان ناعلاج اتمه سین

مختومقلی، خدا توفیق برنده
سحر توروپ، یالنگیز یوللار یورنده
طریقت نینگ راست یولیغا گیرنده
یولون شیطان اوروپ، دیو پاچ اتمه سین

بارسا گر کدیر

مایل اولمانگ بو دنیاگه، دوستلاریم
بارچا موندان اونگا بارسا گر کدیر
اول آمان، آخر ایمان ایستارم
حق قولونونگ مرادین برسه گر کدیر

بیر گون قاف داغیندا خر دجال چیقار
بزاپ، اشگینه زمر داقار
یا مهدی، اونگوندن توغونی دیکر

حساب ایلاپ، خیر-شرینگ چکرلر
یا ملک میزانین قورسا گر کدیر

بو فسادلار یر یوزونه گلنده
منکر ییغلاپ، مومن باری گولنده
قبر یاریلیپ، تانگلا محشر بولاندا
رسول "امتیم" دیپ تورسا گر کدیر

بارچانی یارادان شول گوزل الله
دیه ورینگ "لا اله الا الله"
گناهکار امتین حق رسول الله
صراطدان باشلاپیپ یورسه گر کدیر

امت بولان، بیلگیل، صراطدان گچر
جنت ایچره کوثر شرابین ایچر
آلدانمانگ، صوفیلار، پیرلرنگیز قاچار
"داد!" دیپیپ، رسولغا بارسا گر کدیر

مختومقلی، سردن گیتمز دومانیم
من حقا عاشقام، یوقدور گمانیم
اول دمده آمان، آخر ایمانیم
روزی قیلیپ، بیزه برسه گر کدی

تاپماس سن

نیچه ایشی عقل بیلن جمع اتسنگ
فلک چاشار، بیر گون حساب تاپماس سن
بو جان ساغلیغیندا خیر قازانگیل
یر آستینه گیرسنگ، ثواب تاپماس سن

موندا نه ایش اتسنگ، آندا سوراغلی
سن هم یاغشیلاردان آلاور یولی
حالی هم بیر پله، ای آدام اوغلی
عالم لار کملسه، ادب تاپماس سن

ییگریمی یاشیندا ارینگ نه غمی
ییقار داغی، داشی اریدر دمی
بیر گون اوتر ییگیت لیگینگ موسمی
ییغلاب-ییغلاب گلسنگ، جواب تاپماس سن

ییگیت بولسانگ، گزگیل یاغشی آد بیلن
بدو مونوب، گزگیل پرزاد بیلن
عمرینگنی اوتورگیل جماعت بیلن
مسجدی ییقیلسا، محراب تاپماس سن

مختومقلی، گورونگ نیچیک خوش اولدی
سحر وقتی ارن لره دوش اولدی
بیر کاسه می ایچیپ، جانا نوش اولدی
هر گون کاسه دولی شراب تاپماس سن

دولت علی نینگ

سنی یه ستوندیر، کفرگه سددیر
چالسا تیغی-تیزی دولت علی نینگ
عالمده دستاندیر، ایللرده خط دیر
صحت ایچره سوزی دولت علی نینگ

سوزلری پند بولوپ قالدی تیللرده
فقیرلار پناهی یامان گونلرده
ایراق اولکه لرده، یاقین ایللرده
دوست، دوشمانی راضی دولت علی نینگ

چوخ جهان سیر اتدی عمری بولینچا
یارادان یوق ادیپ، یره سالینچا
یالانچیدا یایلاپ، تا که اولینچا
ساویلما دی یازی دولت علی نینگ

خوار گچمز هر کیمنی، میدام ایسته سه
تقدیردان داش چیقماز، گنگش تاسلاسا
بورگوت دی آلاردی، لاجین بسله سه

شیر آلودی بازی دولت علی نینگ

آغیر اوروغلی دیر، هم بییک ایللی
کوپ ییغیلسا مشهور، عالمه بللی
میداندا - قلیچ لی، دیواندا - دیل لی
یوزه تایدیر اوزی دولت علی نینگ

دیگ اتسه، دونگ داشلاری اریدر
غضب اتسه، حکمی داغلار یوریدر
گونشدن گوهر دیر، آی دان دوری دیر
فلکده ییلدیزی دولت علی نینگ

سانسیر ایله سرکرده دیر، سلطان دیر
جنگ یرینده جلا د، بلکی، آرسلان دیر
منزلی مسجد دیر، فرشی دیوان دیر
گیجه سی، گوندیزی دولت علی نینگ

تمناسی یردن آسمانا دنگ دیر
بیشه ده ببر، داغدا پلنگ دیر
گامیگه لایبر لایبر، دیر، دریا نهنگ دیر
هر یان بارسا اوزی دولت علی نینگ

ناچارلارینگ انگرش لر ساغ سولدا
هیچ بیر بولمادی دردینگه دالدا
بدو باغدا قالدی، یولداشی یولدا
دییینمز خبری دولت علی نینگ

مختومقلی، گچدی دنیاده دنگسیر
توره لیکده تاپسیر، ارلیکده انگسیر
پیغمبر پی سیز دیر، سلیمان سونگ سیز
شونگا منگزار ایزی دولت علی نینگ

رفتاری دیر

ییگیت کونگلونه سیغینان
آطینگ گورکی رفتاری دیر

ایله - اولوسا خوش گلن
آش، قیلیچ، ار گفتاری دیر

اونگونگ قارا، آردینگ گوزله
خوش سوزونگ دی، قهرینگ گیزله
سوزلا بیلینگ، یاغشی سوزله
خلق یامانینگ بیزاری دیر

دنیا دراز، عمر قالماز
اجل گلسه، چاره بولماز
نه ایش بارین آدام بیلمز
بارچا ایش حقینگ کاری دیر

اوتر دوران، برمز سالیم
هر کیم جام برسه، بر چالیم
موندا نوبات سورسه ظالم
ارته حق غریب یاری دیر

اوز ارکیم بیلن سوز دیمن
گله جک رزقه غم ایمن
جهاندا بار ایشدن یامان
بیر مومنینگ آزاری دیر

آنکلاماز اوغرا گلمه سه
سیرلاشارغا یار بولماسا
ایل - گونده قدر قالماسا
سوز هم نه درده داری دیر

مختومقلی، سن دمبدم
آخرت ساری اور قدم
یاغشی - یامان بارچا آدام
اجل نینگ گرفتاری دیر

موسیقی آشیقی، میراث گرانها

اصغر علی نژاد

هنر موسیقی به عنوان یکی از اولین پدیده های احساسی بشر که آگاهانه در خدمت روح انسان بوده است از ابتدای تاریخ در بیشتر قبایل و فرهنگ ها به

صورت مراسم و آیین های مختلف ظهور یافته و وسیله ای برای ابراز همبستگی جمعی و از بین بردن ترس ها، غم ها، ایجاد آرامش و شادی و حتی عبادت و پرستش

در میان افراد قبیله بوده است. موسیقی شکلی از هنر است که احساس، عاطفه، ادراک و شناخت انسان را بدون نیاز به تکلم و زبان منتقل میکند. در عصر حاضر با وجود پیشرفت جوامع و ترکیب فرهنگ ملل گوناگون، موسیقی نیز اشکال متنوعی یافته و تاثیر متفاوتی بر انسان میگذارد. در دنیای امروزی از تاثیر هنر موسیقی استفاده های گوناگونی میشود که برای مثال در علم موسیقی تریابی به عنوان یکی از روش های درمان مورد استفاده قرار می گیرد که نتیجه ی قابل قبولی نیز به همراه داشته است. بنابراین موسیقی به شدت بر جسم و روان انسان تاثیر گذار بوده و میتواند تمام لطایف و عواطف یک فرد را به تلاطم درآورد. چنانکه برخی از آهنگ ها به آدمی آرامش می بخشد، برخی موجب حزن و اندوه و برخی دیگر موجب تحرک و شادی می شود. به همین خاطر موقع انتخاب و گوش دادن موسیقی باید خیلی دقت کرد.

موسیقی زبان آرزوها، انتظار ها و عواطف بشری بوده و هر قوم و ملتی بر اساس ویژگی های فرهنگی خود، موسیقی ویژه ای دارد. در این میان یکی از متنوع و

بحث برانگیز ترین موسیقی ها موسیقی آذربایجان میباشد که اشعار و موسیقی فولکلوریک به ویژه آشیق یکی از میراث های آذربایجان بوده و میتوان مدعی بود که این ثروت گنجینه ای گرانبهاست که هرگز تمام نمیشود. آشیق که در ابتدا ریشه اش از اوزان ها و باخشی ها بوده، از اجداد و پدران ما به ارث رسیده که سرشار از معنویت، جسارت، سادگی، صمیمیت، محبت و عاطفه است و به خاطر ویژگی هایش که محور آن انسان، زندگی اجتماعی و معنویات مربوط به زندگی انسان است در تمامی مناطق آذربایجان گسترده شده، به طوری که هیچ نقطه ای از آذربایجان را نمیتوان یافت که این هنر بدانجا راه نیافته باشد. به عنوان مثال در زندگی عشایری به راحتی میتوان پی برد که فولکلور و موسیقی آشیق بخش مهمی از حیات آنهاست.

فولکلور میراثی است گرانها که به سان آینه ای، سیمای مادی و معنوی هر قوم و ملتی را عکس میکند. در این خزینه، هستی، موجودیت، تاریخ، زبان، آداب و رسوم، باور ها و بسیاری از عادات مردم را می توان دید. در واقع برای شناخت عمیق یک ملت و شناخت معنویات و علایق آن، باید آثار فولکلور از جمله موسیقی، شعر و داستان ها و همچنین بازی های بومی و محلی و ... را جستجو و مورد مطالعه قرار داد. آذربایجان و مردمانش نیز بنا به پیشینه ی بلند تاریخی، فولکلور خاص خود را دارند که میتوان بخش عظیمی از آن را در قصه ها و داستانها و اشعار هنر آشیقی باقی مانده در مناطق مختلف آذربایجان یافت. میتوان یادآور شد که در کنار موسیقی آشیق، موسیقی ردیف و دستگاهی و به عبارتی مقامی آذربایجان نیز اهمیت و جایگاه خاصی

عیسان گئییمی یاراشمیرسا منه

اودلایاجام آنادریدی.

دوغولدوغوم اؤلکهنین

شور گؤز لرینده ایزله نیر

گلین قادینلیغیم.

باسدیریلیر اینسانلیغیمین

گوئی اللری

تورشوموش دوشونجه لر گوروندا.

ندن بئله یارانیب

یارا تومورجوقلاری

منیم نیسگیلیمده.

آی آنا!!!!

نییه منی منیم کیمی دوغمادین

ندن بو منلییی سئچدین منه.

هئچ یاراشیرمی

بو گؤز لره بو باخیش؟!!!

بو بئینه بو دوشونجه؟!!

بو آیاغا بو آددیم؟!!

نییه بطنینده بسله دیگین

آتامین اؤز آدین قویمادین اوستونه؟!

منیم آتام سئوگی ییدی آنا

آنلانیلماز سئوگی

نییه اؤز کئفینی یاریمچیلیق بوراخدین ایچ

یاتاغیندا آنا!

منیم دوداغیمدان آخمایان گولوش

گؤز لریمدن دامیر ایچیمه

منی سئوینجه دوغوبسانمی کدره؟!!

دارد که در مقالات بعدی نیز مفصل به آن پرداخت خواهد شد .

در کل محتوای موسیقی آذربایجان اغلب با موضوعات عشق، پند و اندرز، صلح و دوستی، مقاومت و مبارزه، دفاع از حق مظلوم و ایستادگی در برابر ظالم که از اصلی ترین رسالت هنر و هنرمند بوده، از اندیشه ی شعرای بزرگ و تفکر آشیق ها و موسیقیدان های مقامی آذربایجان نشأت گرفته و با فرم آهنگسازان، نوازندگان و خوانندگان، محصول شیرین و ماندگاری به نام موسیقی آذربایجان را پدید آورده است که امید است با کمک اهالی هنر و همچنین توجه ویژه ی دولتمردان به فولکلور و موسیقی آیینی کشورمان این هنر والا و مقدس در جایگاه اصیل خود قرار گیرد.

در پایان این را میتوان گفت که با رجوع به تاریخ و پیشینه ی موسیقی در مملکت ما، اهمیت و قداست این هنر بزرگ بر همه ی ما هویداست و هنرمندان این حوزه نیز وظیفه دارند تا سه نکته ی بزرگ و اساسی را پیش ببرند. اول اینکه انتقال سینه به سینه ی تجارب بزرگان و پیشکسوتانی که سالهاست بدون هیچ چشم داشتی با عشق و علاقه به حفظ و اشاعه ی این هنر والا می پردازند. دوم تشویق و ترغیب نسل جدید علاقمندان و هنرجویان به یادگیری دانش و علم موسیقی. سوم اینکه احترام به مردم و تولید آثار خوب برای آنان، که این موارد نیز مسئولیت بسیار سنگین و دشواریست بر دوش هنرمندان، همچون بردن شمع در باد.

حکیمه باباکشی زاده (نغمه)

غمه لریم قالدی سنسیز. اولان منه اولدو سنسیز

نییہ بیر آن دوشونمہ دین
جہنمندن کچیر جنتین یولو
سندن قالان سووخوا
نہ اولدو منہ آنا؟!

نه اولدو؟!!

داريخما گولوم!
بیز دونیا یا گلمه میشیک هله
یولوموز یوللار دوغور بیز گله-گله

بویولون سونو اولمالی دیر!
 سنین باشینداکی خیال
 منیم اینیمین دونو اولمالی دیر
 داریخما گولوم!
 بیز دونیا یا گلمه میشیک هله
 بیزی هاوالار بوغاجاق
 یئنی آرزیلار دوغاجاق
 دنیا آنامیزدان
 سودامه جک
 جوجه کؤنلوموز
 بیزی اؤلوم لر یاشاداجاق.

بِئْلَه-بِئْلَه

ایشلر...

ايشلر سىجىللىمىز
كىملىيىمىز بللى دىر
قئىد اولموشوق اۆزلىيىمىزه.

ظولوم دئييل بو دونيا
داريخما گولوم داريخما!

ندن گر کلی اولدو کلمه ایم آنا
دو نیاین هانسی بوجاگی منسیزیدی؟
عصیرینه اسیر گتیر دین می دوشونجه لریمی؟!
بو خسا

دادمادیغین دادلارا تامارزی کسیک دیلمی!!

هتئئتئئئئئئئئئئ ئانا

کئشگه (عشق) آتامین ۹۰ فیایز آتالیغی
یازیلایدی
آلنما

كسىلەيدى غرىبلىيىن گۇبەيى
دوغولايىدى قادىنلىغىن اۋزو.

يادا آرزىلارنى

الترین چیر کی کیمی چایا آخیداندا
یو وایدین قیز آرزیسینی کؤنلوندن.

کئشگه قوسایدین او گنجه
منی مندن آلان یاتاغینا
دوروب بیر آز آی ایشیغینا
دوشونجه چالیب، آرزیلاری اوخویایدین
آچایدین هؤر و گونو هئچ اولماسا بیر دؤنه
ساجلارین گئجه یئلیندن بویلو اولایدی.

عصيرينين يالقيز گئجه لرينه

بیر قیز دو غاجا دین سا منی

کئشگه منی مندن آلماییدین

آیا ای آغینداکی جننه گوونن آنام
چینینه آلدیغین یو کو

جیاتین زورونا

قويمادين يئره

گوناہی بوینونا آغیر آنام

گئجه لر گونش ساچير
 عؤمروموز
 بير گولوموزدن مين گول آچير
 دردندی!
 کدر ندی!
 تويوموزدو بو دونيا، کئفيميزدی!
 بيز دونيايا گلهميشيک هله
 يالنيز دومانا دوشوب نئچه گونوموز
 داغلارين باغرين دله-دله
 يئتیشه جک اللريميز
 کال آلما دوشنده
 بختيميزين اتيينه
 دئشيله جک سولخلار
 سئلله نه جک
 اوووف سسيميز
 آه لارا
 آرپا چايي
 سئوگی آخاجاق دنيزه
 داريخما گولوم داريخما
 بويولون سونو اولمالی دير!
 يانماسين يولو بو دونيانين
 يانماسين يولو دونيانين...

بير قيزين گؤزونده پاييز داريخير
 گؤز اؤنونده کئچميش اورهيين سيخير
 بو قيزی آنيلار دیکلدير، بيخير
 بئيينه يول ساليير ايل قاتار قاتار
 بو قيز آددیم آددیم پاييزی اولچور
 بو قيزين ايچينده يالقيزليق هورور

بير هاراي سسله نير گاه اينجه، گاه گور
 بوقيز پاييز گونو کيمي تئز باتار
 اوزولوب اؤزوندن اؤز گه لر قدر
 گله جه يی اولموش کئچميشدن هدر
 بو قيز گونده مين يول اؤزوندن گئدر
 بو قيز هاچان بيرده اؤزونه چاتار
 ياز ياغيشی ياغير پاييز يئنه ده
 دوداغي ندا بيتير يارپيز يئنه ده
 بولاغا دؤنمکده بو قيز يئنه ده...
 کؤورک کؤورک گؤرن کولک تک ياتار؟!
 دوستاق اورهيينه داريخما ساچار
 قيغيل قيغيل دردين اؤزونده آچار
 بو قيز خزل له نيپ باغچادان قاچار
 دردين دانيب دردين دردينه قاتار
 «نغمه» بير پاييزدان، قيزدان اوخودو
 نغمه ده بو سئوگی حوزون يوخودو
 بو شاعير دونيانين ان آج توخودو
 گاه آغری قازانيب، گاه سئوينج ساتار
 بئله گنده جم کی کؤلگه می يئلر
 بئله اؤزومدنده قاباق آپارسين
 داشسين منده داشسين گوجلوجه سئلر
 يئریندن باغريمين داشين قوپارسين
 باغريمدا چئوريلميش داشا بو سؤزلر
 اينجه بدنمی اينجيدير آرتيق
 داش اوستونده قالميش درين بو ايزلر

نئجه ده كۆنلومو...، گۆر! ديدير آرتيق

بو قارا هيچرانا دۆزوب دۆزوب من

دۆزه بيله جهيم اؤز اؤلومومه

اؤلومومو هر گون سئزيب سئزيب من

دئيه جم اوره ييم دۆز اؤلومومه

خاطيره اولاجاق مندن قالان ايز

خاطيره دن «نغمه» چيخماياجاق كي

نغمه ده قوپاجاق. بير شيون سنسيز

اؤز اؤلوم خبريم ييخماياجاق كي.

بو جانيخميش جاني گتيرمه جانا

اؤلوم دئييب باغري چئویرمه قانا

سندن سورا اوزوم گلمز هئچ يانا

اوندا گرک گۆزو باغلي قالام من

سن سيز دونيا اوزون دؤندرر يامان

بيرده گنده جكدن سؤز آچما آمان

اوندا گرک اؤلم ايتم هر زامان

اوز قويوب يوللارا كومه سالام من

اؤلر بو من قالسا او منسيز قريب

ياراقلانماز گوللر چمنسيز قريب

قال سازيني كوكله كي سنسيز قريب

گرک هر درديمه بير ساز چالام من

بو دلي ايسته يي توتما سرسري

سئوينجدن گلدير اينيمه دري

يوخو عالمينده گورندن بري

اويانميشام انجاق هر آن كالام من

ياشايرام سني هر بير نفسده

اٹشيديرم سني يانيقلي سسده

اوچورام سن ايله باغلي قفسده

گۆرمه كي بوجاغدا حال با حالام من

يالواريرام اؤلمه خيالدا چوخدان

اٹشيديب بيلمه سين ائدسه بيرى مان

منيم كيمي سنده هر كيمسه دن دان

بلكه آرزيدان كام بئله آلام من

خاطيره عبدالعلي زاده دن بير حكايه و بير شعر

زاپاس قيزلار

"جانيم سنه مئسا ژ گوندرديم سني چوخ سئویرم

آچ اوخو"

اوختای جئب تئلفونون اوسته سيچيرايير " ائله منده

سني سئویرم ، اونجه گوروم كيمسن سونرا !"

زاپاس اوچ آدینی گوررکن ديلينين آلتيندا اوخويور:

"سلام آشکيم نئجه سن، دوغوم گونوندن سونرا

دای سنن خبريوخدور، هارالارداسان، دی گوروم

کادو وئردییم کوينک اگنينه اولدو يا يوخ رنگين

سئودون جانيم؟"

اوختای آلايلا گولومسه ييب باشيني بوللاياراق "

يازيخ قيز " ديه يانيتلايير مئساژي:

"به به سلام تاتليم! اونجه مني باغيشلا باشيم يامان

قارشيميشدی، فورصت اولمادی زنگ آچيب تشککور

ائدم، چوخ گوزلدي ائله بيل اگنيمه بيچيلميشدی

رنگيده ان سئوديم رنگدير ياشا ايشالا دوغوم گونو

نده جوبران ائدرم گوزومون گيله سي "...

ايچي ايچينده كئچن قيزين اوره يينده قند يوخ

داشدا اريبير !

-هه چوخ گوزل! کوينکي اگنينده گورمک هوسينده

يم قاداسي. قارشيمدا بيرسفروار سني گورمه ميش

گئديرمه باغريم چاتلايار اوختای !

قانا دولور گوزلریم
 سورویور منی آیقلار
 الریمی اوزادارق اینجه لییمی قوجاقلایرام
 زنجیرله نیر بارماقلاریملا
 او...
 چنبرله بیر بوغازیمی
 ایچنین یاندیریجی درد
 سئویشدیکجه گویندیر منی
 کوهنه لمیش یارالار
 اووووی

قیغیلی قاپیلار آرخاسیندا دوران کیمسه!
 من ...
 قادینلیغیملا قانادا جاقدیم
 اوجونو بو آخشام
 قورخودان تو تو لماساییدی قانایان یولو
 ایگید لریندن یازان لحظه

سارای م

سارای م

-اؤلوم اولسون اونا بی عورضه ، اونداندا آدام اولار
 آخی ، داش دوشسون منیم باشیما کی اونو آدام
 بیلدیم
 زهرا مریمه باخد
 -اللهو اکبر ها ، قیز ندی؟! ایندی حیرصیندن
 بوغولارسان

- بیلیمیرسن کی اششک کیمی بیر شئیدی ، داغ

سنه پایلاشام یالنیز سنله ، سن اوزون منه ان گوزل
 کادوسان قاداسی! ساهات ۱۱ نجوردی گله بیلرسن!
 -اولسون وندا منده سورپیرایز ائدرم جانیم
 -یوخ بابا بوراخ بیردن گئدیپ کونکدن ساهاتدان
 ،عطیردن زاددان آلارسان ها، هامیسی واریانی ننه
 باجیم سوزوم وئریب...

-ائی دوزدن؟! اوندا دای المالیلارآلینییدا بیرشئی
 قالمایب کی اولسون منده سنی اورکدن باغریما
 باساراق دوغوم گونونو یالنیز اوزاقدان قوتلولارام
 اشکیم!

واللی...داش باشینا اوختای پوخلادی ایشینی...یانی
 نه منده یالنیز قوتلولارام... یاواش یئری باخ من
 صاباح ساهات ۶یاکیمی سنن کادو قوپارتماسام ها
 کیشی دئییلیم "دیه گوندیریر :

اولسون گوزلیم سن همیشه بیرسن، اوزون بیر،
 سوزون بیر ، سورپیرایزلارون بیر، مطمئنم کادوندا بیر
 دیر، سن هر نه آلیرسانسا منه بیر دیربیر!!!
 -خواهیش ائلیرم جانیم صاباحی گوروشونه تلسرک
 دوغوم گونونوقوتلولاییب اوپورم سنی آشکیم یاخشی
 یوخولار .

اوختایین کیپرکلی قوجاقلاشارق دوداقلارینی
 مئسا ژ اوزره رینده گزدریب محکم اوپرک " یازیخ
 قیز " دئییه گوندیریر:
 -شیرین یوخولار جیارو یئیم ...هله لیک.

سahat ۳چالیر اوختایین خومار گوزلدی " زاپاس ۵ " آدیندا
 دونارکن ، ان گوزل وسئوگی سل مئسا ژ آختاریر...

شعر:

۹۳ یاز

آغ مله فه آلتیندا
 اوزانیب یاتاقجیق اوزه رینده
 یالقیز جاسینا
 ایچیرم زامانین اینامسیز لیغینی

اولمادی، گونوز اولسون، نه فرق ائلییر کی؟ !
 - داش باشینا بئله موناسیبتلرین گئجه سی، تبریک
 ائللر داینا قانماز
 آنالاری مطبخدن حالا دوغرو گلدی
 - بیلیمیرم بو حبیبه یاغلی فطیر وئیر، نه ائلییرسه
 آلاهیین آشقالجیسیدا اونون آشقالین واختیندا
 گؤتورور، قاپ باجاسین گول کیمی الییر، آنجاق
 منیم داشیم آغیردی داینا، آشقالجینین باشینادا
 دوشور
 - های مئهری باجی، قیزا سنده یاغلی فطیر وئر
 داینا، آشقالجیدا یازیقدی
 مریم اوتاغین قاپیسیندان بویلائیپ، دئدی
 - پیر پیزلارینی اوتوله جهنم اول گل او
 بولادیقلاریزی یو
 آنالاری حیرصلی حیرصلی دئییب، ایله شدی
 تئلویزینان اؤنونده
 - بو دوختور سلامی وئریمیر به !
 - مئهری باجی هله اون دیقه قالیر
 مریم یاواشجا گولومسه یرک دئدییب، ساچلارینی
 کیرپسله بیر یئره یغدی
 - بو جنازه ده دئرس اولوب، گئنه یاتدی
 آیفون چالیندی، مریم قاب یووان سینکینه دوغرو
 گئدرکن قاپینی، آچدی
 - آی مئهری، آی مئهری ژاله باجین گلدی هئی
 مریم بوجودا بوجودا الین آغزینا وئریب، چیغیردی
 آنالاری مانتو، چادراسین گئیینیب
 - من ژالینن گئتدیم، یئریمه یه، مریم او قیزی
 اویاد، بیر شئی یئسین، ناهارادا باخارسان
 دئدی
 ژاله ایله آددیملارکن، کوچه دن چیخماق ایسته
 بیردیلر، آشقالجی کوچه نی سوپوروردو
 - دییوت کوپئی اوغلو گورورسن نئجه ده حبیبه نین

دیینده کیلر بوندان چوخ هوش ائلییرلر باخ
 - بئجاها حیرص یئیرسن، کیشلرین داغ دیبی،
 بوج دیبی یوخلاری کی، هامیسی بی دره نین
 قوشودولار
 زهرا گؤز ووروب، گولدو، مریمین قاشلارینین
 دویونلری هئچ آچیلیمیردی، ایستی چای لیوانین
 چکدی باشینا
 - آی گؤروم بو آشقالجینین جیاری یانسن،
 گؤرورسن سن الاله هامینین آشقالین سوپوروب
 گتیریر منیم قاپیما، قوی بو گون گلکسین اونون
 عابرین آلیب، وئرجم الینه، کؤپئی اوغلو
 آنالاری مطبخده دئیینیردی، زهرا گوزگونو میزین
 اوستونه قویوب، ساچ اوتوسون برقه ووردو
 - دور جهنم اول هئچ اولماسا ال اوزونه بی سو وور،
 ائله بیل اؤلوقبیردن خورتلویوب، صوبحانه سیز گؤر
 نئجه ده چایی، بارداغینان ایچیرئی
 مریم الینده کی چای لیوانین یئره قویوب، سن بو
 آرادا نه دئییرسن، دئدی
 - مئهری مطبخده قونشویا، آشقالجییا دئیینیر،
 دئدیم واختی اولماز سنه دئیینمیه، من اونون یئرینه
 اوتوروم
 زهرا ساچلارین اوتولویرکن اوغوندو، مریم یئرده کی
 کیتابی زهریا دوغرو توللادی
 - الین یانسن سنین
 زهرا باشینی سیغاللایارکن دئدی، مریم بالیشی
 باشینین آلتینا چکیب، اوزاندی
 - قیز هله واخت وار داینا، نییه یاس توتوبسان
 - نه واختی، بوتون گئجه نی اویاق قالدیم، منه نه
 زنگ ائلدی، نه ده مئساژ ووردو پیستیکلی، بیلیم
 اونو نئیینیم، کثافته هله دونن ایرمی سئری ایشاره
 ده ائله دیم، گؤر هئچ قانیر !
 - سن چوخ حساساسان واللاه، یوخسا گئجه

- آنجاق مئھرى ھىچ ايشين اولماسين، موخبير
 اولسا صباح بيزه ده بير شر ياخار
 - ژاله جانى ھىچ من بئله لرى سايمارام، رۈضه مه
 ده زورنان چاغيررام، دئيرم داي، منليك دئير كى،
 خانيمين رۈضه سىدى، آنجاق بو دفعه زھريمى
 تۆكوب، سانجام اونو
 قىزىل دوكانينين اۋونونده داياندىلار، بىردن حبيبە
 دوكاندا ائشيبە چىخدى
 مئھرى چادراسينى ديشيندن بوراخيپ
 - بيبى، حبيبە باجى سن بورداييميشسان،
 قىزا ايندى ژالييه دئيرديم، بالالاريم جانى، او قدر
 سوندوم بهزادىن ايشە گئتمە يىندن
 ژاله مئھرينين سۆزونە آتلايىپ،
 - ھە ابلفض حاققى منده بيلە ندىن اوچماغا قانادىم
 يوخ، باجى تويون ائلييب، بهرين گۇرسن
 حبيبە اللريلە چادراسين دوزلديپ
 - سىزىندە بالالاريزا قىسمت دئدى

انسان آغلاسين

صنم زنگانلى

يامان زمان اولوب، قاش گوزدن كوسوب
 انسانين حالينا، انسان آغلاسين
 شاعيرلر شعير دن، ساز سوزدن كوسوب
 بشرين حالينا، شيطان آغلاسين
 يالانلار حق اولور، ايرى لردە دوز
 سيلله يلن قىزاريب، آلما كيمين اوز

قاپيسين تمیز تمیز سوپورور، اولوم اولسون اونا، منيم
 آشقالييميدا قاپيىمدان گۆتورمور
 - آى يازيق سىنكىن گۆتورمز كى، بيليردين ھىچ
 حبيبە موخبيردى
 - بيبى، دوزدن؟!
 - ھە بە نہ! او گون منە دئيردى نم فيلان كس منە
 دئدى كى گل موخبير اول، نم اوغلانا ايش وئريم،
 كيمە ايش وئريم! منده دئديم كى آروادين موخبير
 اولسون
 - دئيبىدين باشينا آند اولسون بيزده اينانديق، اوغلو
 ، اودنى دانيشگاھدا ايشلە يير
 - سن آلاھ؟!
 - واللہ، رضا دئيردى
 - آنجاق ژاله جانى گۇرسم بى قشى آتماجا آتاجام
 باخ، ھە كوپين قىزينا
 مريم اللرين قورودوب، زھرا، ھای زھرا ديبە
 چيغيردى
 - زھرا يوخ ائى زھريمار، قوی ياتيىم داينا
 - پيىستىكلى گوشين زنگ ووروردو، سوندو
 زھرا دوروب، يئرینده اوتوردو، تئلفونون آچيب
 باخدى
 - قوی جھننم اولسون ايندى زنگ وورور، اولوم
 اولسون اونا
 - ناز ائلمە دای
 - كئدى كوپئى اوغلو، قوی بير دفعه ده زنگ
 وورسون، گۇر نجه يامانلييرام
 مريم قاشلارين چاتيپ، دوداقلارين يغدى
 مئساژ سسى، اوجالدى
 - عزيزيم، دوغوم گونون موبارك
 زھرا مئساژى اوخويوب، سوسدو
 آرديندا زنگ چاليندى، زھرا نين گۇزلرى گولودو
 مئھرى، ژاله يله خياباندا آديملاييب، ماغازالارا گۇز
 ديكيردى

آجلیق بیداد ائدیپ، الی اولوب یوز
قارا گونوموزه، دوران آغلا سین

دردیمیز دشیلیر، درده درمان یوخ
یانان اور کلره، سیتم وریب اوخ
گونی گونن قارا، عصیان ائدن چوخ
آجیلاریمیز، قرآن آغلا سین

یئتیم اوشاقلارا، یوخدی بیر امک
قوجالیقیمیز، کیم ائدر کمک
ای صنم اوخشا کی، اشید سین فلک
تانری اوز چویریپ، پنهان آغلا سین

یورقون تور کمانلی (آرش تور کمانی)

فلکین زیروه لرینن منه پای آغ دومان اولدی
یازی اویناхлама دیدیم، بیتیریپ یای خزان اولدی
ایلدیریم چاخدی بولودلار هاوایا دولدی توتولدی
یاغیشینان منه قسمت گوزومه داملا قان اولدی
قاناداچدیم اوچاراخ گوپلره، یئندیم یئره دوشدوم
یووادان آیریلالی قوش بالاسی، چوخ زامان اولدی
سایلی گونلر اوترکن بویویوب بیر ایگید اولدوم
فیکره گئدی که خیالیم سیخیلان بیرده جان اولدی

گووه نیب قول گوجونه من تووواراخ داغ داشی آشدیم
باشیما عقیل گلنده گوزده دنیا یالان اولدی
گوزونو دولدوراجا میمش دییسن یردکی توپراق
یورقونون دنیا مالیندان نئی وارسا تالان اولدیق

گوزلیم سن گده لی کونلومی قان ایله میسن
ایاقین قوی یوخوما گور نه دومان ایله میسن
بیلیرم چوخ داریخیب بیرده سیخیلمیش اوره گین
خاطیرین شاداولا هر دم، نه فغان ایله میسن

دولانیم باشینا هرگون ساعاتین ترسه سینه
دیه سن تنگه گلیب عشقی بیان ایله میسن
گوزلریمین هاواسی بولوتلانیب دولموشودی
اولدوز اولدون چیخاراخ گورنه عیان ایله میسن

آیدا چیخمیش صنمین عکسی دوشوبدور اوزونه
بونه عالمدی خدایا نه نهان ایله میسن
یورقونون گوزلری آیدین هوشلنیرکن بو گئجه
عطریین، سینه سینه مشک فشان ایله میسن

بیر گئجه بیر داملاقان آخدی اورکدن گوزلره
سون قویوب کونلومده کی دنیا دولی حق سوزلره

باغری قان اولموش یورک هی چیرپینیپ فریاد الیر
اود ووروب دور سینه مه غم لر گینه بیداد الیر

دولدوروب پیمانه نی گوز یاشیلن چکدیم باشا
بیر عمورلوخ خاطره ووردوم داشا چیخدیم باشا
آختاریب کونلوم ائوین بیر کهنه یازقی تاپمیشام
ال اوزوب دنیا ائوینن تازه بیر ائو آچمیشام

غم یئمم گر دوشمنیم اولسا منیم اوز قارداشیم
ائتسه گر چوخلی خیانتلر منه اوز سیرداشیم

دونیانین رسمی بودورهر کیمسه یه ائتسن وفا
فرستی اولسا ائدر بیچاره یورقونا جفا

یخیلیدی باشیما دنیا یئنیدن بیر بلا گلدی
وئریب الدن قراریمی، گونوم گوندن قرا گلدی
نه ائتسم چاره سی یوخدی دلی گونلوم قرارسیزده
توتولدی بختیمین شمس یازیخ جانیم جانا گلدی

دیزیم ده تاقیتیم یوخدی الیم الدن ایراغ اولدی
قرانلیق توتدی دنیامی ایشق گوندوز تاراگلدی
ال اوزدوم دنیا دان بیردم ائدم راحت قماریندان
یخیم نن توتدی بوشلانمیر گئنه تاسیم فنا گلدی

توکوب پیمانه نی ساقی وریب ساغلیق نشاطیلن
باشا چکدیکچه گوردوم کی قضادن بیر جزا گلدی

قضاوت مسندین آلمیش اوتورموش نادان اینسانلار
قوتارماز کیمسه بونلاردان داخی یورقون زارا گلدی

سولاندا غنچاگوللریم
شاختاسی یایلاقاگلدی
گولمه دی بیرده گوزلریم
دردیمی یایماقا گلدی

آی گئجه چیخمیش هاوادا
عقلیمی چالمیش هاوادا
گوزلریم اویموش هاوادا
کونلومی آماقا گلدی

قسمتیم هیجران اولاراخ
دونیمیز زیندان اولارخ
مجنوناحیران اولاراخ
دوشمانیم اولماقا گلدی

نقصانی منن گوروری
آغلییب گاهدان گولوری
گول کیمی بیردن سولوری
روحومو چالماقا گلدی

هوروکلر ووروب تلینه
چیچکلر آلیب الینه
آدیمی آلمیش دیلینه
یورقونو سارماقا گلدی

جوان چاقدا اورک بیردن قوجالدی
ساجیما دن دوشوب بیربیرآغاردی

اورک بیردن سینمده پارچالاندی
اینانمردیم دئدیم هرشی یالاندی

اؤزومو تاپمامیش من بوجهاندا
غم اوسته غملریم بیریر قالاندی
کمان قامت اولوب گوز گورمز اولدی
نئیم وارسا بیرآنلیخدا تالاندی

قوجادونیا نه فئل قیلدین نه ائتدین
دولوب کونلوم کاساسی لاپ جالاندی
بیرآن لیخ راحتیم یوخدی یورولدم
یورولموش یورقونا قسمت پالاندی

سر خوش تهماسب بور جالی

منیم اوره ییم؛
قیفیل سیز قاپی
شوشه سیز پنجره
و صاحبی یوخ ،

وورغونو اولان بير عايله ده
ايشيق دونيايا گۆز آچميشام.
آتا - آنامين ايلک و بؤيوک
اؤلادی من اولموشام. اؤزومو
تانيپاندان بری ساکت هابئله
دينچ روحيه م اولسا دا هميشه

شاشيرديغي اولايلا آرخاسيندا اولموشام. هر
بيرنه دن باش چيخارماق اوچون يئنى - يئنى
بيليك لر آراييب، اولدوقجا كتاب اوخوماق و بيليك
صاحبيلريندن علم اؤيرنمک ان اؤنملى آماجيم
اولوب. اوشاقلق ايللرينده باشيمدا قالماق سالان
ايستک آچين و کائناتين سيرلاريندان باش
چيخارتماق و اونلاردا نه لرین وار اولدوغونو بيلمک
فيکريمی راحت بوراخماييب. يازی - پوزو باجاراندان
هم ياشيدلاريمين ترسنيه اويناماق يئرینه آرديجيل
كتاب اوخوماقلا درين مطالعه دالماغا ماراقلی
اولموشام. ان کيچيک چاغلاريمدان كتاب آلماق منه
بوللو لذت وئريب بو لذتلى دونيانين هئچ نه يی ايله
دیشمه دن گونو گوندن ده آرتماقداير. علم اؤيرنمک
بؤيوک آماجيم اولسا دا نه يازيق کی ابتدایي درس
آلماق ايللريمده اؤيرتمنلريمين تکراری و يوروجو
درس وئرمکلريندن قاچقین اولموشام. هله اليم قلم
توتاندان بری درس ساعاتلاريندا درس اؤيرنمک
يئرینه حکايه و شعر يازماقلا باشيمي قاتميشام بو دا
هر زامان اؤيرتمنلريمين اعتراضينا سبب اولوب. نه
ايسه آکادميک تحصيلاتي مي گرافیک رشته سينين
کاردانی مقطعی نه قدر داوا وئره بيلميشم. و
دانشجوی حقوقام بو گونه قدر بير آن يازيب
اوخوماقدان ال گؤتورمه ميشم. شعرلريمين بير
سيراسی مطبوعات و اينترنت دوشرگه لرینده
ياييليب، ايری جمیلی بير زمانين سون
بؤلوملرينی يازماقدايام. «اولدوزلو گنجه لرده» آدلی
شعر توپلوسو کتابيم ۱۳۹۳-جی ایل تبریزده «اختر»

اؤلومه حاق وئرين اؤلدورون منی
اؤلسم گؤيرده جک قانيم اؤلکه نی
آی هارای ائشيدين باخ بودا منم.

کئچميشدن ايندييه شوهرتم، شانام
کيم منه جان دئسه من اونا جانام
باکی يم، تبريزم، آذربايجانام
آی هارای ائشيدين باخ بودا منم!

حجت محمدی اورنگی (شاواللی)

گئتميش داش اوره کليم گئری دونمز من اولونجه
من تک يازيقي ذره جه سانماز من اولونجه
يوز ايل قاپيسيندا قول اولام شاهليق آتينان
بير آندا گليب انصافا ائتمز من اولونجه
تک بير آغاجام غم آسيليپ قول بوداقيمنان
شادليق قوشو دای چينيمه قونماز من اولونجه
يانميش اورگيم کولدوسه بير سئوگی آدیندا
کوز واردير او کول آلتدا کی سونمز من اولونجه
هئچ واخت اورگيم لال باخيشيندان نه سه دويمور
سوسدوردو فلک داش کيمي دينمز من اولونجه
عومروم باشا باش قيشدی ياتيپ قيش يوخوسوندا
بختيم آغاجی بيرده اويانماز من اولونجه
بير کس کی وفا اولماسا عهدینده (شاواللی)
يانساندا سن اونسوز سنه يانماز من اولونجه

تانيتم

من ليلا ندایی ۱۰/۴/۱۳۶۴ اردبیل ده دونيايا گوز
آچيب؛ آذربايجانين يام- ياشين سينه سی اولان
بارلی- بهرهلی موغان دا، بويوموشم کتاب لا بيلیک

يايىن ائوى طرفىندىن يايىملانىپ. ياخىن گله جكدە
باشقا بىر شعر توپلوسو كىتابىم ايسه ايشىق اوزو
گۆره جك. يازىلارىمدا رىئالىست سىكىنە داياناراق
سوسىيال ژانىرلاردا آرتىق يازىرام. انسانلارنى
سعادىتى، يوخسوللۇق و يوخسوللۇغون ھەر قونوندا
انسانلارنى حىياتىندىن كۆچەسى ان درىن آمالىمدىر.
بارىشىق، امن - آمانلىق و انسانىتىن ھرنەيە غلبە
چالماسى اورك آرزىمدىر.

اوزاق آفرىقادا كى قارا
و سىجاق بدنلى بىر قادىن دىيىل اۆلوم
ھەر گون
يولون اوستوندى كى موتئللردە
ايشىق قىز پالتارىندا فاحىشە قادىن دىر،
كى آسمىش بوينوندىن احتىياط آچارلارنى
اۆلوم
يىكە پر
قورخونچ
و قاتىل گۆركمىندە بىر كىشى دىيىل تانىپ
گىزلىنە سن اوندان
بعضن تاخار ماسكاسىنى
گۆزل
و گۆچك بىر قىزىن دا
اۆلوم

اصليندە قورد جبرائىل دىر
فتاح دايى اوبرازىندا!
و شەر آلانىندا
ايكى يانى دىر بعضن
بىر خطىن
بىر يانىندا
تە تىگە دىرە نى عسگر بارماغى
و بىر يانىندا
حياتىنى يومروغوندا سىخىب
گۆيە قالدىران
گىچ دئورىمچى -
گۆزلرىندە واهىمە.....
اۆلومون اوستونە آتيلار آددىملارنى
اۆلوم دوغار ياشام يوللارنىن ھەر سانى
اۆلومون
ان دوغما وارىانتى
آرزولارلا
اومىدلرلە گىدن

توحيد نامور (آدلىم)

رسام، اوتور بىر دانىشاق
سن آلاھ بوراخ شكىلى
مندن مین شكىل چكىلر
توتماز بو وراق شكىلى

آياغىنى يوللار يىنى
يورغون آدم، الدە يوين
آتينا چاتا بىلمە ين
باختىمىن چولاق شكىلى

قوشام مى قاناد چكە سن
يا بىر تالا اوت چكە سن
يانىندا بىر آت چكە سن
آتلى بىر اوتلاق شكىلى

من ناتاراز، سن عىنادلى
بىر اورە ك چك مین بىر چاتلى
صىفتىمدە نىچە قاتلى
نىچە شاپالاق شكىلى

سۆيشمە احتىمالى

صىغىر حددىنە يىندىرىلمىش

گنديب و گلمه ين نفس دير

آراز اوشاقلارينا

بو تاي دا او ساياق هيچران پاييندان
او تاي دا بو ساياق:

قوم ، داش ، اييده ليک

دوموخور آرازين ايکي تاييندان

حسرت گوزلريندن قارداش اييده ليک

سولارا اييلميش كوللار، آغاجلار

بورکولو سولارين يئلپيکلىرى دى

يارغانلار بويونجا يئلغين لار بيتر

يئلغين لار آرازين کيرپيکلىرى دى

ياي گونو، آرازين، هر آخشام چاغى

قاتار ساچلاريني بير غريب کولک

ياريمچيق دیکله ر آغ - آغ دالغالار

يئلله نر اوتانچاق قيز اللرى تک

هاچانسا بير ائوده جوت باجى ديلار

او تايلی بو تايلی غريب سؤيودلر

درد الی داغيتميش قولاج ساچلاری

يئنه ده چييينه سريب سؤيودلر

يئنه ده آغلایيب سیتقایاجاق لار

هر ايکي ساحيلده يتيم چيچکلر

يئنه ده سرحددی پوزوب دالغالار

اؤپوشوب ، ساحيله چکيله جکلر

چکه جک تیلووو سودان ، بالیقچی

تورباسی غم دولو دؤنه جک گئری

نه قدر بو يولو گئنده جک آخی

نه قدر بو يولو دؤنه جک گئری؟!

خوراسان زاوواى گلمز او تاييدان

شوشا بازارينا گئتمز ده وه لر

بابالار حسرتين آغلایان چایا

دوشوب گوله گوله چيمر نوه لر

اومود زنگانلی

نجيب ميللت

هئج آلاها خوش گلرمی

بئله نجيب بير ميللتي

اله ساليب اوياناداسيز

عومورلرين حدر ائديب

جاوان چاغدا قوجالداسيز

خالقى ساده فرض ائيله ييب

ديلسيز آغيزسيز بيله سيز

هي ويراسيز ته په سيندن

دوتوب چوره گين آلاسيز

کار کاسيبي آج ساخلاييب

اؤزوز يئييب چاتداياسيز

سؤيله يين بو ندير آخی

ايسته ييرسيز نيله يه سيز

بو دونيانين نه ارزشی

بئله نجيب بير ميللته

يالان ساتيب توولاياسيز

اؤزوده هانسی اولکه ده

صاحب زامان گؤره-گؤره

مهد قرآن دين اولکه سی

ميللتي علی شيعه سی

عدل و عدالت آختاران

موسلمانى ساريياسيز

بو بۆيوك بىر فاجعه دىر
بىزىم اولكه ده باش وئير
كافىرلر كافىرستاندا
خالقىنا بو ايشدن گۆرمور
مىللتينه ظاليم دئيىل
اۆزگه يه ظاليم اولسادا

يازىرام اوره يىم دولوب
گئچ اولمامىش اوياناسىز
سۆزومو چوخ اوزادمىرام
يوخسا ايشىم بركه چكر
باشىمى چكللر دارا
بالالارىم قان ياش توكر
يازديغلارىم تام دوغرو دور
نه يه قائلسىز آند ايچم
بلكه بىرىن ايناناسىز

اومودام بىر تورك اوغلو يام

آزربايجان دياريندان
گۆزه ل زنگان ماحالىمدير
خالقىم يازار دئيىب يازام
ياشىرام نجىب خالقيملا
ايرانلى يام سىز دانماساز
اوتانىم سىزىن يئريزه
سىز بو خالقان اوتانمىرسىز

قوجا آغلار

نينىرم

باخيشين گوزلدى چىچكلى يازدان
قالسام باخيشيندا. يازى نينىرم
توكولنده .سینه م اوسته تئللىرىن
تئللىر اولان يرده سازى نينىرم

آى منىم سئوگىلىم. گوزل صنه مىم
وصلينه من چاتسام واردى نه غمىم
گوزلرو .غمزه سى بسىمدى .منىم
بوندان. باشقا .عشوه نازى .نينىرم

قوجا اغلار بولوط كىمين. دولموشام
خزان گورموش چىچك كىمين سولموشا
من كى عشقين دريا سينا دالمىشام
قواص كىمين من دايايازى نينىرم

كاتب اوغلو

بىللاه

من نه مئى ايچمىشم نه باده الده.
نه ساقى گوردوم نه ميخانه بىللاه.
نه عيشه واردىم نه نوشه يئتيشدىم.
نه آلدىم اليمه پىمانه بىللاه...

نه بتخانه گوردوم نه راهب اولدوم.
نه طواف ائيله ديم نه تائب اولدوم.
نه درگاهه گلديم نه غائب اولدوم.
نه بىر يووا قوردوم نه خانه بىللاه.

نه زولفه باغلاندىم نه خط نه خاله.
نه بياض نه يئشيل نه اويدوم آله.
نه اغياره گئتديم نه سس نه قاله.
نه قئىس كىمى اولدوم ديوانه بىللاه.

كاتب اوغلو دىيىر ياره بىر دئدىم.
احد دئدىم واحد دئدىم پير دئدىم.
اۆزو بىر آدينى خوش مين بىر دئدىم.
يارسىز قىيا باخمام رىضوانه بىللاه

گۆیچەلى آشيق عالينين ادبى ايرثى

پروفېسور معارفه حاجيىوا

آشيق آلى، نه قازاندين دونيادا،
سندن قالان قاتار-قاتار سۆز اولدو.

آشيق آلى

شعرلرينده «ماحاليم گۆيچەدير، آليدير آديم»،
«ماحاليم گۆيچەدير، كنديم قيزيلونگ» دئين آشيق
آلى آذربايجانين گۆيچە ماحالينين قيزيل اونگ
كندينده دونيايا گۆز آچان موكممل ساز اوستاسى،
اون دوققوز عصر آذربايجان آشيق شعرينين
اوستاد صنعتكارلاريندان بيرى اولموشدور.

اونون ادبى ارثى اوزون مودت لاييقيبنجه
توپلانميش، شعرلى حافظه لرده ياشايان آشيق
آلنinin ادبى ارثينين توپلانيب نشر انديلمهسى
اييرمى عصرين اورتالارينا و سونراكى ايللره
تصادوفه ائتمكدهدير.

دوغرودور، اييرمى عصرين ۳۰-جو ايللرينده
آشيق آلنinin شعرلرينى توپلاماغا
فولكلورشناس هومت اليزاده تشببوس

صيدديقه مەمەدزادە ناظم قیزی

آنا قايغیسی

Ana qaygısı

Seddiqə məməd zadə

موقدس بير وارلىق واردى دونيادا
آدينى هايقيرسام سانكى داغلارا
امينم، داغلار دا اكس-سدا وئريب
بو سحرلى سۆزدن سانكى جانلانا.

كۆرپه سى دونيايا گلديگى آندان
گۆزونون بىگى كيمى قورويور.
اونو جانيندان دا داها چوخ سئوير،
اونو بو حياتا دايىم باغلاير.

سانماين كى، يالنىز كۆرپه اولاندا
آنا گوندن-گونه ازيت چكىر
آيلار، ايللر كئچيب بؤيوسك بئله
بىزيم درديمىزى اۆز دردى بيلير.

افسوسلار اولسون كى، بعضى اؤولادلار
هله ده آنانين قدرينى بيلمير
آنا بو دونيادان كۆچوب گئندده
مزارى اوستونده ديك دورا بيلمير.

دونيادا واجييدير آنا دوعاسى
چونكى، بو دوعادان خئير تاپيرسان.
حياتدا خوشبختليك قاييسى تاپيب
او سىرلى قاپينى دايىم آچيرسان.

گؤسترسه د، او، ۱۹۳۰-جو ایللرین سووئت دؤنمینده آغیر رئپرئسیا قوربانلاریندان بیرى اولموش، محو ائدیلیمیشدیر. اودور کی، آشیق آلینین ادبی ارثینین توپلانماسی داها سونراکی دؤوره تصادوف ائتمیشدیر. آشیقین ادبی ارثینین ایشیق اوزو گؤرمه سینده، اونون گئنیش ایجتیماعیته تانیدیلماسیندا سووئت دؤنمینین ۷۰-۸۰-جی ایللرینده آذربایجان کوممونیست پارتیاسینین مرکزی کومیتة سینین بیر کاتیبی اولان حیدر علیئوین خیدمتلری دانیلماز بیر

کیچیکهجملی بیر کیتابچا دا نشر ائتدیردی. جیدی آختاریش و توپلانما نتیجه سینده ۱۹۸۲-جی ایلده علی امیروو، شامیل عسگروو و مورسل حکیموون ترتیب ائتدیکلری «آشیق آلی» کیتابی ایشیق اوزو گؤردو. ایندییه قدر آشیقین معلوم اولمایان بیر چوخ شعرلری توپلاندى و شعرلرین سایى ۱۶۹-آ چاتدی*. همین کیتاب حاقیندا بو سطرلرین مؤلیفی ۱۲ یانوار ۱۹۸۳-جو ایلده "آذربایجان موعلیمی" قزئتینده تنقیدی مقاله چاپ ائتدیرمیش، کیتابا موناسیبت بیلدیرمیشدی.

سونرالار پروف. حسین ایسماییلوو آشیق آلی ارثینی توپلاییب ۱۳۶

حقیقتدیر. ۱۹۸۱-جی ایلده آشیق آلینین آنادان اولماسینین ۱۸۰ ایللیگینی قئید ائتمک حاقیندا صحیفه لیک کیتاب نشر ائتدیرمیشدی. ۱۹۹۵-جی ایلده ایسه آشیقین ادبی ارثی «تجنیس لر»

كىتابىندا تونلانىپ نشر اندىلمىشىدۇر.

۲۰۱۳-جو ايلده قابىل زىمىستانوغلونون ترتيب و رىئاككتورلۇغو ايله «آشيق آلى» آدلى كىتاب چاپ اندىلمىشىدۇر. ۳۳۶ صحيفه لىك بو كىتابا آشيق آلينين ايندىيەدك الدە اندىلن بوتون اثرلىرى، داستانلارى و ايلك دفعەنشر اندىلن «يئددىلىك» ديوانىلىرى داخىل اندىلمىشىدۇر. آشىغىن آذربايجانين موستقىللىك ايللىرىندە ۱۸۰-۲۰۰ و ۲۱۰ ايللىك يوبىلىيلىرى دە كىچىرىلمىش، حاقىندا ماراقلى يازىلار يايىنلانمىشىدۇ.

اوستادى گۆيچە ماحالىنين اوستاد آشىقلار يندان آغ آشىق، يىتىشىدىرمەسى گۆيچەلى آشىق على عسگروان آشىق آلينين اثرلىرىنىن توپلانماسى ايندى دە داوام ائتمەكدهدۇر.

ايندى آشىق آلينين مشەدى سالىھدن باشلايان شجرەسى ترتيب اندىلمىشىدۇر. بو شجرەدە يئر آلان آشىغىن اوزاق-ياخين قوھوملارى اونون بير چوخ شعرلىرىنى، حاقىندا يارانان داستان و روايتلىرىن ايشىق اوزو گۆرمەسىندە موستثنا خىدمەت گۆستىرىلر.

آشىغىن قوھوملار يندان آشىق آلى شجرەسىنىن نومايندىلرىندن اولان و آذربايجانين دلى ممدلى رايونوندا ياشايان طالعه الى اوغلو آشىغىن ايتىپ-باتمىش اثرلىرىنىن ايشىغا چىخماسى اوچون تشببوس گۆستىرىر.

ائلىن يادداش يندا «آشيق آلى»، «شئىخ آلى»، «طبيب آلى»، «تجنيس آلى» لقبى ايله ياشايان صنعتكارين ابدى ارثى بوندان سونرا دا توپلانىپ اۇيرەنيلەجگىنە و تقدیم اندىلەجگىنە اينانيرام.

چونكى خالقىمىزىن توكنمز ادبى-معنوى ارثىنى، اونون زنگىن پونزىيا نومونەلرىنى آختارىپ تاپماق و بو سۆز اينجىلىرىنى گل جگ نسيلىرە تقدیم ائتمەك هر كسىن و طنداشلىق بورجودور. بو معنادا اوستاد آشىق آلينين قويوب گىتىدىكى زنگىن ادبى خزىنەنىن توپلانماسىندا و نشرىندە بۇيوك امكلىرى اولانلار چوخدور. ايندىيە قدر آشىق آلى ارثىنىن گىتىش اوخوجو كوتلەسىنە چاتدىرىلماسىندا امكى اولانلار، شعرلىرىنى توپلايىپ نشر ائتدىر نلرىن زحمتى عوضىدىلمىزدۇر، تقدىرلايىقدۇر.

آشىق آلينين پونتيك ارثىنىن آشكارا چىخماسى بير داھا گۆستىرى كى، صنعت اينجىلىرى تفككورلردە، يادداشلاردا اوزون ايللر قورونوب ساخلانلا بيلر و بوسۆز اينجىلىرىنى قورويوب ياشادان خالق قدىرىلىندۇر، شعر-صنعت صررافيدۇر.

ايندى آرتىق بير حقيقت بللىدىر كى، قىزىلوندىلى آشىق آلى بۇيوك صنعتكار، قودرتلى سۆز اوستاسيدۇر. تخمينن ۱۱۰ ياش عۇمور ائدن ددە آشىق اوزونون دىدىكى كىمى «قاتار-قاتار سۆز» يادىگار قويوب گىتمىشىدۇر.

بو قاتار-قاتار سۆزلر ايچرىسىندە آشىغىن ياشايدىنى گۆيچە ماحالىنداكى يئر-يورد آدلارى خوصوصى اهميت كسب اندىر. آشىغىن شعرلىرىندە آدى چكىلن و اثرمنى واندالىست-شووېنىستلىرىن ايندى آدلارنى ديشىدىردىكى گۆيچە، وئرس داغى، ساريال، باش گۆزلدەر، ميللى درە، خانكىرت، گۆزلدەر، آيرىچ، سارينر يايلاغى، قىزىل اونگ كىمى يئر آدلارى بونلاردان بير نچەسىدۇر:

آيرىچ، وئرس داغى، داشكند باخارى،

آغ سورولر ساريالدىن يوخارى،

وار بيزيم سولارين عجب آخارى،
چايلاق، بيزيم چايلاقلارا بنظرسن.

... آشيق آلى دئر كى، اوچ گۆزلدەر،
شقايق، چيچكلى خوش گۆزلدەر،
شاهداغدان گۆرونور باش گۆزلدەر،
اوچ داغ بيزيم او داغلارا بنظرسن.

آشيق عاليين شعرلرينى دىقتله اينجلهدىكجه بئله قناعته
گليرسن كى، بو اوستاد صنعتكارين گۆزل و گۆزلكلىك حاقيندا
اۆز اۆلچو-بيچيسى وار. آشيقين گۆزلهينين كامالى جامالينى
تاماملانير و حتى كامال جامالينى اوستلهير ده:

شادناك گۆردوم سونو وايدى،
عۇمور گۆردوم قيشى يايدي.
گۆزل گۆردوم حوسنو زايدي،
گۆردوم ماه-جامال بيريسين.

اوچونجو ميصرعداكى «گۆزل گۆردوم، حوسنوزايدى» ايفاده
سى بيردن-بيره اوخوجويا غريبه گۆرونه بيلر. گۆزهلين ده
حوسنو زاي اولار؟ گۆزلكليگين ائله ايلك شرطى حوسندور.
بس «حوسنو زاي» ندير؟ آشيقا گۆره بو «زاي حوسن»
معنوى عبيدير. ايلك باخيشدا گۆزل گۆرون كس معنوى
زنگينلىكدن خاليديرسه، ائله اونون حوسنو، ينى گۆرونون
گۆزلكليگى، جامالى دا بير شئى دئييل، ينى قوصورلودور. حتى
«ملاكه عيصمتلى» گۆزل بئله كاماللى، شيرين سۆزلو، درين
حيكمتلى اولارسا، اوندا گۆزل دئييلر. آشيقين دئديگى كيمى:

گۆستر ماه جامالين ائى حورى نيسبت،
باخيم شهلا گۆزلىرينه دولانيم.
دين، دانيش بير كلمه ملاكه عيصمت،
اويوم شيرين سۆزلىرينه دولانيم.

آشيق آليين شعرلرينده "تورك" آدى ايفتيخارلا چكيليير. او،
تورك سويونون تميزليگينى، فيتنه-فساددان اوزاق اولدوغونو
شعرلرينده دفعه لرله ديله گتيرر:

ايبتيذا ارثيمن توركم، آراما،
دانماديم بو ارثى، نه دانام ايندى.

و يا
آز ناله چك، آشيق آلى، آغلامدى تورك بالاسى.

و يا
سانما منى غئيرى-سويدان،

آنا توركدو، آنا تورك - دئيير.
آشيقين ۲۰۱۳-جو ايلده نشر اولونان شعرلرينده
«ديوانيلر» ين آيريجا يئرى وار. بورادا ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷
رقملرينين فلسفى آنلامى آچيقلانير:

«عرشده خالىق، يئرده ضولله،
اؤده آنا-آنا بيردير-بير».

(«بيردير-بير» ديوانيسيندن)
«اؤلوم-ديريرم ايكيلىدير،
ايكيلىشير خيبر-شر».

(«ايكيدير» ديوانيسيندن)
بنى اينسان خلق اولاندان،
حساباتى اوچدير.

كلمه يى-شهادت بئيتين،
ايلك ميصرعاسى اوچدير.
(«اوچدير» ديوانيسيندن)

آشيق آلى، ذيكرا ئيله،
آبى-آتش، خاكى-باد،
آشكار ائتديم دؤورانيمين،
سببكارى دؤرددور-دؤرد.
(«دؤرددور-دؤرد» ديوانيسيندن)

بشر اوچون كلام يازدى،
حقيقتين خاكينى.
صؤفت، تؤورات، زنبور، اينجيل،
قرآن سوراغا بئشدى.
(«بئشدى» ديوانيسيندن)

عونوانلارى يرر-حق قيلان،
پور دريالار آلتيدى.
(«آلتيدى» ديوانيسيندن)

سئيره چيخيب بير باغچانى،
گۆردوم اوچ تايين سيراب.
سماسيندا جؤولان ائدن،
گرديش قابى يئدديدى.
(«يئدديدى» ديوانيسيندن)

شعیر کیمی شعیره بیر باخیش

یازار: بهروز خانعلی پور دورموشانلی

اُندیردی

Bu zaman.

بو زامان .

Birimiz-günçixana,

بیریمیز گون چخانا ،

Birimiz günbatana...

بیریمیز گون باتانا ...

Qalxa bilmezdim daha,

قالخا بیلمزدیم دها ،

Ne o güc,ne o taqet.

نه او گوج نه او طاقت .

O da ene bilmezdi,-

اودا ائنه بیلمزدی ،

Haqlı,haqsız

حاقلی ، حاقسز

Vermişdi,oz hökmünü tebiet

وئرمیشدی اؤز حؤکمونو طبیعت

Gerek ya düşmeyeydi

گرک یا دوشمه ییدی

Bu görüş heç araya.

بو گؤروش هچ آرایا .

Ya o evvel geleydi,

یا او اوول گلیدی ،

Ya men sonra dünyaya...

یا من سونرا دونیایا

هر شعیرین بیر یارانش ندنی اولمالیدیر. دئملی

شاعیر ایلهم آتین او زامان مینه بیلر کی، عادى بی

قونودا اولسا، اونون اؤزه ل بیر دئتالی، دیوغوسونو

ایلهم آتین بئینه قالدیرسن. اگر شاعیر تپدن

دیرناغا، او قونیوا کاپیلا بیلیرسه، دها دوغروسو

میندیگی ایلهم آتینی چاپادا بیلیر. تام او زاماندير

کی، او یارانان شعیر مینلرجه اینسانن سئودیگی

Bu dünya nerdivandi

بو دونیا نردیواندی

Qalxanda mehribandı,

قالخاندا مئهریباندی ،

Enende ne yamandı...

ائنده نه یاماندی ...

Görüşdük pillelerde,

گؤرؤشدوک پیلله لرده ،

Yolun yarısında biz.

یولون یارئسئندا بیز .

O qalxırdı bu demde,

او قالخئردی بو دمده ،

Men enirdim xebersiz.

من ائنیردیم خبرسبز .

Onu arzularına

اونو آرزولارنا

Qaldırırdı nerdivan,

قالدردی نردیوان ،

Meni xatirelere

منی خاطیره لره

Endirirdi

بولوندا ئابيتدير، آنجاق اينساني
گاه يوخوشا ساليير، گاه دوزه دونيا
بیر اوزو گئجه دير، بیر اوزو گوندوز
دايانب اؤزويله اوز- اوز دونيا

اينسان دونيا گلرکن سرايلا بیر نئچه پيلله نی
چخمالی اولور. او آنادان اولان زامان نردیوان و پیلله
نین نه اولماسینی بیلمه سده، یاواش یاواش بویویور
و اوشاغلق پیلله سینیندن گنجلیک پیلله سینه
قالخیر. هامینین اوشاغلق دؤرو بوشونان-دولو
آراسیندا کئچیر. بوردا چوخ سورونلاردان اوزاخ،
هردن بیر دانناق آلسادا، غضبله قارشلانسادا و حتی
دویولسده عومورونون کیفینی یاشادغی زامان
سایلییر. ائله کی هامی سورونلوق یاشنا چاتاندا،

اوشاغلق دؤرونو حسرتله سسلیر: کاش قاییدیپ
بیرده اوشاغ اولایدیم. خالقیزین درد و الم شاعیری
شجاعت دئمیشکن: قارغیدان آت مینیپ چاپدغم
گونلر اولایدی. دئملی دونیان صمیمی و یامان
اؤزونو بیرگه کئچیرسه ده، حسرتله آندیغی اوچون،
مئهریبان اوزیمیش کیمی گورونو.

هرکس قازاندیغی زامان، ایستدیکلرینه ال تاپدیغی
زامان و ... دونیانی مئهریبان ساییرو عکسینه اولورسا
دونیانی یامان ساییر. او زامان خالقیزین اوره ک
شاعیری ستار گولمحمدینین سوزلرینین تمثالنا
دوشور.

پارچا یا چئوریلیر. هله دئمک اولار، شاعیر بو زامان
مینلرجه اینسانین اوره ییندن کئچن عینی سؤزلری
قلمه آئر و ائله او زامان، بو شعیرله - شاعیر
کونوللری اوخشیور. بئله بیر شعیر «نریمان آتالارین
«آدینا باغلی اولسادا، باشقالارنیندا اولایلر. بو معنادا
شاعیر فیکرت قوجایا آید بو شاه اثری
خاطرلادیر. فیکرت قوجا دئیردیکي: « منیم بیر
باغبان دوستوم وار. آرابیر اونو یانینا گئدرم . اونونلا
اوتورار، سوزلشر و دردلشریک. بیر گون اونون یانینا
گئتمیشدیم. سوبله دی کی فیکرت معلیم آخشام
آغلاری گوردونمو؟ آی اوغولدور ، نئجه بیر شعیر
یازمیشدی؟ من او شعیری اوقدر سئودیمکی، هئچ
حدودو یوخ. یانیمی اویانا چئویردیم بویانا چئویردیم،
هئچ بیلمه دیم نجور دیمکی ، او شعیری من
یازمیشام . نهایت بیر تهر دیلیمه گتیردیمکی او
شعیر منیمدی. دوستوم او شعیرین منیم اولدوغونو
بیلستیدیه، آلمازدان سالمازا بئله بیر ایفاده
ایشلتدی : او شعیر یالنیز آغلارندیر. سورالار من
فکیرلشدیمکی باغبان دوستوم دوغرو اولانی دئییب.»
من دوشونورمکی شعیر بو پیلله یه قالخان زامان، اوچ
بؤیوکلوک یارانر. شاعیر، شعیر و سئونلر. بئله
شعیرلدرلرکی، میللتین ادبی خزینه سینه کئچیر،
یادداشلارا کوچور و یاشیر.

بو باشلانغیچ اوزون اولسادا نریمان معلیمین
چوخلارینا آید، شعیرلریندن بیرینی کیچیکده
اولسا، شرح ائتمک اوچون، بیر نردیوان. شاعیرین
یاراتدیغی یوزلر شعیری کیمی، « نردیوان» شعیریده
چوخ سئوگی یاراتدی. اؤز هم یاشیتلارینی اؤیدو،
دویغولاندیردی، عومورون شاهیلک دورونو یادا سالدی
و کونوللر قازندی دئسم یانیلمامیشام.

شاعیر دونیانی نردیوان ساندغی زامان، اونون
مئهریبان و یامان اوزونو در حال خاطرلادیر. وطن
شاعیریمیز بختیار وهابزاده دئمیشکن:

حال گون باتان چاغيلا قارشلاشدر . او بو ايفاده ايله
سونا دوغرو و دونيانن يامان اوزونو گوستير دئمک
اولور. گون چيخان وگون باتان ايفاده سيني پارالل
شکيله گتيررکن، قم کش آللهوردنين قزل
سؤزلريني يادا ساليير:

قم کش ديير: اولما کسيجي قدار
آخی قفل ترسه دوشر، آچماز بير آچار
ضابط اؤلر، وزير کوچر، آت قاچار
سيراوی عسگرده شاهي مات ائيلر
دئملی اينسانلاری، اينسان کیمی اولماغا چاغيرير. او
دييرکی: هر باشلاغيچ موختليف دؤرلردن عيبارت

اولسادا، سونو وار.شاعير بورادا گوجون و دلی
قاناييلغن بيتديگيني اؤنه چکيب، حتی بير باشا
«قالخا بيلمزدیم» ديير.

اورادا ائنه بيلمزدیم دييرکن، اوزونون ياشلاشماسيني
و دونيانن جوانليق پيلله سينده اولدوغونو سويلويور.
دونيانی (زامانی) گئری گلمز سانير و خسته قاسمين
سوزونو تکرار دوشونمگه چاغيرير.

گل گل سندن خبر آلم
سولئيمانان قالان دنيا
ازلين گل گل ائيليرسن

ديللين چوخ شيريندي اوره ين آجی
اوزونه قم داشيني يامانا دونيا...
نه سنده شرف وار نه بيزده هيا
ديمزسن بير توربا سامانا دونيا...

گنجليک دؤرو اصلان کیمی گوجلؤ اينسان، هر
سورونا قارشی غالبیت سئوير و اوقدر نئشه لی
اولورکی، هر ذيرويه قالخماق اوچون، عهده ليک
گوتورور، وولکان کیمی پوسگورو، شلاله کیمی
آتالير، اوکیان اولوب دالغالير.بو دؤروده نه قدر
اؤزو آغ،چخب – چيخماسادا، گلجک پيلله يه
يوکسلن زامان، گنجليگی بول حسرتله سسله ديگی
اوچون، يئنه ده مئهریبانلق اوستون گلير.

چوخ شاعيرلر دونيانی گؤزل بير قيزا بنزه دير.او
جمله دن قايا شاعيريميز، ممد آراز،ديبيرکی:

بير گؤزو ايشيقدی بير گؤزو بوزدی
مکيرلی قادندير گول چوهره قيزدی
حليمدير کؤيرکدير سرتدير قودوزدی
من بئله دونيانن نيیندن کوسوم

نريمان معلیم سانکی هارداسا پيلله لردن
ائترکن،يولون اورتاسندا عومور پيلله لرین چيخان
«دونيآ»آدلی بير گويچک قيزلا قارشلاشر. شاعير
بودمه دونيانی اوقدر سئويرکی، اوقدر نشعه و
کئيف ايچينده کی، ائنيشيندن بئله خبری
يوخ.يانی اينسانن گنجلبک دؤرو، بوتون آرزو و
ايستک لرله دولو. بئله کی بو پيللرين ديشمه سيني
دويمادان قالخيردئمک تام دوغرو دور.زامان «دونيانی
«آرزولارينا قالدرارکن، منی «آرزو خاطيره لرينه
قايتاريب ديير». بو ايفاده اوقدر اينجه ايشله تيليپ
کی، ائله بيل هر نه آريلماز و قاچلماز کیمی اولور.

شاعير گون چيخان دئيینده، اينسان دوغومونو و
عومرونون سئوگی دولو چاغلاريني قصد ائدير و بو
زامانلار «دونيايلا» اولماسيني گؤز اونونه چکير و در

اولو تانريدان نريمان معلیمة اوزون عومور و جان
ساغلیغی آروزلاییر و کونلومدن گلن بیر سورو
عنوانلاییرام. دییرم شعیریمیزین صمیمی، یومشاق،
متانتلی و دوب دورو اوزو اولان شاعیر، نريمان آتا،
۳۰ ایل بوندان اول بئله بیر مضموندا شعیری
يازاردینیمی؟

سن سیز

نسیم جعفری

دولیا منیم نه کاریما آتا؟!
چینینده کی اولدوزلارا دئ
ماوی کوینه یینین
یاخاسیندان کئچیرسینلر منی!
سونرا
قیزیل اوزن ده کی
باش یوخاری گئدن سولارا امر ائت
باشلارینا
آغاج آیه سی گلمه میش
آرادان بولونسون لر
منیم موسی چاغیم دیر
آما،
عیسی بولاغیندان سو ایچیر
معجزه لریم آتا!
"اسکی چاینیکده دموراسی دمله میشم" توپلوسوندان

سونون اولور یالان دونیا
خسته قاسم قالب ناچار
سیرلی سؤزون کیمه آچار
گلن قونار قونان قاچار
کیمیدی سنده قالان دونا

دئملی یوموشاق اولسادا، اینسانن باشینی بیر تهر
یوزورکی، اشی دونیا یالاندان عیبارت اولایلر.

شاعیر طبعیتین حوکنو حاکیم بیلرک، یاشایشین
طبیعی آخارینی تاکید ائدیر. هله گری یه دوغرو
بولانار «وئرمیشدی اؤز حوکنونو دیر». یانی اولین
آخری وار.

گرک یا دوشمه بیدی
بو گؤروش هئج آریا .
یا او اول گلیدی
یا من سونرا دونیا یا .

شاعیر شعرین سون خانه سینده گرکله، دونیا یا
گوروشونون اولماماسینی، یا اونون اول و اؤزونون
سونرا گلمه سینی طلب ائدیر. شاعیر ائله بیلکی
بورادا پئشیمانلق حیسی کئچیریر و دیرکی
عومرونوز او یله کئچیرینکی پئشیمانلق دویمایاسینیز)
قیقاجی باخشلا گول چؤهره دونیانی گورموییدیم
دیر. نريمان آتا:

بویوک و قوجامان شاعیریمیز مولانا دیر:

سببی ندير دوغموش اولدوم سئچمه دن
چکه جه ییم دردیم ندير بیلمه دن

شعیره بوتولوکده باخارساق، بئله چخیرکی، شاعیرین
دونیا یا باخیشی، فلسفی – اخلاقی بیر دوشونجه دن
ایره لی گلیر. کیزلیجه ذکانی اوستون توتاراق، در
حال تجربه قازانجی اورتایا قویور. او فردریچ
نیتامنین « هومانیزست یا اومانیزست یا اینسان
سئورلیک » فیکرینی خاطرلایاراق، اینسانی، اینسان
کیمی گوروب و یاشاماغا سسلیر.

سولغونون خیال دونیاسی

یایین آخیر گونله لرینده دوغما ائل اوبایا بیر سفریم
اولدو، اوردا بیر عزیز شاعیر دوستوم لا گؤروشدوم. او
جناب بایرام قاسمی "پریشان" ایدی. من قاییدان دان
سونرا او کیشی منیم سفریمه بیر شعر یازمیشدی، بوردا

او شعرى سیزین قوللوغوزا چاتیرام
صدا سیز خبر سیز قوربت اؤلکه دن
وطنین ائولادی اوغرون گلیبسین
او گئچمیش ایامدان گونش کؤلگه دن
یول لاری طئی ائدیپ یورقون گلیبسین

سئیر ائيله آرانى یایلاغى داغى
دولان گز باغچانى چمنى باغى
سحرین زامانى آخشامین چاغى
سئوینجله قاریشیپ پوزغون گلیبسین

علسگر داغلارا نلری یازدی
شاعیرین قلمی کوکلنمیش سازدی
پاییزدا گلیمیشدین دئدیم بس یازدی
سس سالدیم داغلارا وورغون گلیبسین

پریشان گزمز دای الوان اوتاکی
حورمتی واحیب دیر قالسا قوناغی
اینجیدیم علیدن پوزدو وفاکی
خبر سیز قالمیشدیم سولغون گلیبسین

سونرا منده او شاعیر دوستومون جوابیندا بئله یازدیم
قوربت ده بیر دنیا دردین الیندن
یامان جا یورولدوم لاپ جانا گلدیم
روحومون دردلرین بیلمه دیر طبیب
داغلاردان آلماغا درمانا گلدیم

گۆردوم کی داغلاردا یامان سارالیب
اوزانیب گئجه سی گوندوز دارالیب
چؤل لرین کول باسیب گولون خار آلیب
درد اودوندا یانمیش جاھانا گلدیم

داغلارین دردله ری آرتیدیر دردی
گۆرن می علسگر قوشان بو یئردی ؟
گۆزله ریم گزیردی وورغون تک مردی
گۆرمه گه ایزله رین اوبانا گلدیم

روحوما شعرینی تئل لی ساز گۆردوم
چیچک سیز داغلاری سنله یاز گۆردوم
اونوت دوم دردله ری چوخو آز گۆردوم
یاناقیم قیزاردی آل قانا گلدیم

حاییف قالانمادیم سنله چوخ زامان
بیر عؤمور دویغویدو او گؤدکجه آن
اولسان دا سولغون تک ظاهیر پریشان
ایچرین بنزتدیم سولطانا گلدیم

غزل "من یانیرام"

باخیرام کئچمیش آنلار، آنلار یانیر من یانیرام
سایانمیرام ایتمیش لری، سانلار یانیر من یانیرام
اولدوزلار لا دولان بیر گۆی، بیریر ایتیردی اولدوزون
ایندی ایتیر دان اولدوزو، دانلار یانیر من یانیرام

قورتارماز ایز مین لر نیشان، گۆز اؤنونه دیر باشا باش
گۆرورم چوخ باتان قانی، قانلار یانیر من یانیرام
چوخ یازیخلار قارشیسیندا، چوخلار ساتیردی هئی شانین
نه یازیخ لیق نه شان قالیب، شانلار یانیر من یانیرام

دؤرد یانیمدا محبتین، ایزین تاپدیم اوزاقلاردا
بوشالمیش ایندی یانلاریم، یانلار یانیر من یانیرام
غمزه سیندن یئر تیتره دن، عیشوه سپن هر یانیندان
دار مزار دا یان اوسته دیر، یانلار یانیر من یانیرام

اوشاخ لیق شیرین یوخومو، مودام پوزان خوروز بانى
چوخ دوشور ایندی کونلومه، بانلار یانیر من یانیرام
سولغون گلیم یوخومدا دا، جانیمدا آیریلان جانلار
ال چاتمیان جاندان عزیز، جانلار یانیر من یانیرام

Xudafərin

Türkçə - Farsca

Şubat (fevral)-2018 – İL 14- SAY 160-ELMİ-ƏDƏBİ-KÜLTÜRƏL DƏRGİ

[telegram.me@XUDAFERIN](https://t.me/telegram.me@XUDAFERIN)
WWW.KHUDAFARIN.IR

BÖYÜK TÜRKLƏR MİRZƏ MƏZUN QAŞQAYI

